

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

12. (122.) évfolyam, 4. szám

Megjelent: 2017. augusztus

Kiadja a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

Felelős kiadó:
Dr. Luszcz Viktor

Felelős szerkesztő:
Bana Zsuzsanna
Tervezőszerkesztő:
Plette Péter
Tördelőszerkesztő:
Mányoki Anna

Szerkesztőség:
Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala
1081 Budapest, II. János Pál pápa tér 3.
Levél cím: 1438 Budapest, Pf. 415
E-mail: zsuzsanna.bana@hipo.gov.hu
Telefon: 474 5554
www.sztnh.gov.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.
Postacím: 1900 Budapest
Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján,
a hírlapot kézbesítőknél, a www.posta.hu WEBSHOP-ban
(<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen,
telefonon a 06 1 767 8262 számon,
levélben az MP Zrt. 1900 Budapest címen.

Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél:
www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
1900 Budapest, 06 1 767 8262, hirlapelofizetes@posta.hu

Egy szám ára: 2100 Ft
Egy évre: 12 600 Ft

SZTNH – 2017.010/4

HU ISSN
1587–5563

Szerkesztőbizottság:

Dr. Luszcz Viktor, a szerkesztőbizottság elnöke
Dr. Németh Gábor, a szerkesztőbizottság elnökhelyettese

Bana Zsuzsanna, dr. Baticz Csaba, dr. Botos-Penyigey Krisztina,
Dürr János, Farkas Szabolcs, dr. Jókúti András,
dr. Lábady Péter, dr. Zábori Zoltán

12. (122.) ÉVFOLYAM 4. SZÁM

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

12. (122.) ÉVFOLYAM 4. SZÁM

2017. augusztus

Tóth Andrea Katalin

Szerzői jogi reform az Európai Unióban: a 2016. szeptemberi javaslatcsomag

Dr. Ferge Zsigmond

**Kiterjed-e a haszonkölcsönzés 2006/115 irányelv értelmében vett fogalma –
a nyomtatott művek haszonkölcsönzésének jellemzőihez hasonló feltételek
mellett – valamely könyv digitális formájú többszörözött példányának
a haszonkölcsönzésére?**

Dr. Palágyi Tivadar

**Az Európai Szabadalmi Hivatal műszaki fellebbezési tanácsainak néhány
érdekes döntése 2016-ban**

Dr. Baticz Csaba – Péteri Attila

**A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala nemzetközi együttműködési tevékenységének
főbb jellemzői 2017 első felében**

Legeza Dénes

Az akadémiai pályadíj és a színházi drámajutalom szerzői jogi kérdései

SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA

Tájékoztató szerzőinknek

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle szerkesztősége örömmel fogad minden, a szellemi tulajdon védelmével foglalkozó írást. A beérkezett kéziratok a szerkesztőbizottság jóváhagyása esetén nyelvhelyességi és a kiadvány stílusához igazodó stilisztikai javítások után kerülnek publikálásra, amelyek nem érintik a mű tartalmi értékét. A kéziratot – a szerkesztőbizottság döntése alapján, az írás témája és mélysége szerint – a Tanulmányok, a Jogesetek, a Technikatörténet, a Fórum vagy a Hírek, események rovatban tesszük közzé. Az írás terjedelmét nem korlátozzuk, igen hosszú cikket esetleg két vagy több részben, egymást követő lapszámokban teszünk közzé a szerzővel történő egyeztetés után. Az egyes cikkekben kifejeződő állásfoglalásnak nem feltétlenül kell tükröznie a szerkesztőbizottság véleményét.

A Word vagy Rich Text formátumban készült kéziratokat e-mailben kérjük elküldeni az alábbi címek valamelyikére. Kérjük szerzőinket, hogy a szöveget ne formázzák, zárják balra, kiemelésként csak dőlt betűt alkalmazzanak, a címeket, alcímeket ne húzzák alá, a címhierarchiát lehetőleg számozással jelezzék. Tanulmányuk magyar és angol nyelvű összefoglalóját szíveskedjenek kb. 10 sorban mellékelni. A szövegben előforduló rövidítéseket, betűszókat első előfordulásukkor fel kell oldani. A hivatkozásokban kérjük az összes bibliográfiai adat (szerző, cím, kiadó, kiadás helye és éve, oldalszám) feltüntetését.

További kérdéseik esetén a szerkesztőség készséggel áll a rendelkezésükre (Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 1081 Budapest, II. János Pál pápa tér 3., Bana Zsuzsanna szerkesztő, zsuzsanna.bana@hipo.gov.hu, anna.manyoki@hipo.gov.hu, tel.: 474 5554).

TARTALOM

<i>Tóth Andrea Katalin</i>	Szerzői jogi reform az Európai Unióban: a 2016. szeptemberi javaslatcsomag	7
<i>Dr. Ferge Zsigmond</i>	Kiterjed-e a haszonkölcsonzés 2006/115 irányelv értelmében vett fogalma – a nyomtatott művek haszonkölcsonzésének jellemzőihez hasonló feltételek mellett – valamely könyv digitális formájú többszörözött példányának a haszonkölcsonzésére?	31
<i>Dr. Palágyi Tivadar</i>	Az Európai Szabadalmi Hivatal műszaki fellebbezési tanácsainak néhány érdekes döntése 2016-ban	74
<i>Dr. Baticz Csaba – Péteri Attila</i>	A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala nemzetközi együttműködési tevékenységének főbb jellemzői 2017 első felében	90
<i>Legeza Dénes</i>	Az akadémiai pályadíj és a színházi drámajutalom szerzői jogi kérdései	109
<i>Dr. Palágyi Tivadar</i>	Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről	126
Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből		168
Könyv- és folyóiratszemle		183
Summaries		232

A folyóiratban megjelenő tanulmányok a szerzők véleményét tükrözik, amely nem feltétlenül azonos a szerkesztőbizottság álláspontjával.

CONTENTS

<i>Andrea Katalin Tóth</i>	Copyright law reform in the European Union: the legislative package of September 2016	7
<i>Dr Zsigmond Ferge</i>	Does the notion of lending right by virtue of Directive 2006/115/EC cover the lending right of a multiplied copy of a book in digital format under similar terms and conditions to that of a printed work?	31
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	Some interesting decisions of the technical boards of appeal of the European Patent Office in 2016	74
<i>Dr Csaba Baticz – Attila Péteri</i>	Main features of the international cooperation activities of the HIPO in the first half of 2017	90
<i>Dénes Legeza</i>	Copyright issues concerning rewards of the Academy and of the National Theatre	109
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	News in the field of industrial property protection abroad	126
Selection of advisory opinions of the Body of Experts on Copyright		168
Review of books and periodicals		183
Summaries		232

SOMMAIRE

<i>Andrea Katalin Tóth</i>	Réforme du droit d'auteur dans l'Union européenne: le paquet de propositions de septembre 2016	7
<i>Dr Zsigmond Ferge</i>	Est-ce que le terme du prêt défini dans la Directive 2016/115/CE s'étend au prêt de la copies multiplié d'un livre en forme digitale sous les conditions similaires aux caractéristiques du prêt des oeuvre imprimées?	31
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	Quelques décisions intéressantes de la chambre de recours technique de l'Office européen des brevets en 2016	74
<i>Dr Csaba Baticz – Attila Péteri</i>	Les caractéristiques principales de l'activité sur la coopération internationale de l'Office Hongrois de la Propriété Intellectuelle dans la première moitié de 2017	90
<i>Dénes Legeza</i>	Questions relatives au droit d'auteur du concours académique et du prix du drame de théâtre	109
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	Nouveautés dans le domaine de la protection de propriété industrielle à l'étranger	126
Avis d'expert choisis du Corps des Experts en Droits d'Auteur		168
Revue des livres et périodiques		183
Summaries		232

INHALT

<i>Andrea Katalin Tóth</i>	Urheberrechtsreform in der Europäischen Union: Entscheidungspaket von September 2016	7
<i>Dr. Zsigmond Ferge</i>	Erstreckt sich der in der Richtlinie 2006/115/EG bestimmte Begriff der Verleih auf den Verleih der vervielfachten Kopie eines Buches in digitaler Form unter ähnlichen Bedingungen wie die Merkmale des Verleihs der gedruckten Werke?	31
<i>Dr. Tivadar Palágyi</i>	Einige interessante Entscheidungen der Technischen Beschwerdekammer des Europäischen Patentamtes im Jahr 2016	74
<i>Dr. Csaba Baticz – Attila Péteri</i>	Die bedeutendsten Merkmale in der internationalen Kooperationsaktivität des Ungarischen Amtes für Geistiges Eigentum in der ersten Hälfte von 2017	90
<i>Dénes Legeza</i>	Urheberrechtsfragen des akademischen Wettbewerbs und Theaterpreis für Drama	109
<i>Dr. Tivadar Palágyi</i>	Neuheiten auf dem Gebiet des gewerblichen Rechtsschutzes im Ausland	126
Ausgewählte Expertisen des Expertenkollegiums für Urheberrecht		168
Übersicht von Büchern und Zeitschriften		183
Summaries		232

SZERZŐI JOGI REFORM AZ EURÓPAI UNIÓBAN: A 2016. SZEPTEMBERI JAVASLATCSOMAG

I. BEVEZETÉS

Az Európai Unió szerzői jogi reformja keretében a Bizottság hosszú folyamat eredményeként 2016 szeptemberére eljutott arra a pontra, hogy konkrét irányelv- és rendeletjavaslatokat mutasson fel. Bár a digitális egységes piaci stratégia¹ (Digital Single Market Strategy – a továbbiakban: DSM-stratégia) 2015 májusában látott napvilágot, az európai szerzői jog modernizálására irányuló törekvések és az ezt megalapozó folyamatok korábban kezdődtek: 2013 májusában indult az európai szerzői jogi szabályok felülvizsgálatára irányuló nyilvános konzultáció,² a kivételek és korlátozások területén szükséges változtatások hatásának elemzéséről szóló első tanulmány³ pedig 2013 októberében került közzétételre. A Bizottság tehát már évek óta készült az Infosoc-irányelv által meghatározott európai szerzői jogi szabályok modernizálására anélkül, hogy az elektronikus kereskedelmi irányelv (Elker-irányelv) felelősségkorlátozó szabályainak ártértékelését konkrétan napirendre tűzte volna. A jelentős és hosszú előkészítés, az elkészült tanulmányok,⁴ a már említett nyílt konzultáció, a hivatalos dokumentumok sorának, valamint a terület fontosságának⁵ köszönhetően (jogosan) magas elvárásoknak kellett megfelelnie a nemrég nyilvánosságra hozott anyagnak.

Ebben a tanulmányban azt vizsgáljuk, milyen sikerrel tett eleget a Bizottság ezeknek az elvárásoknak, és mennyiben tudta megvalósítani a DSM-stratégiában megfogalmazott céljait, illetve hogy az idő folyamán hogyan módosultak a Bizottság prioritásai az európai szerzői jogot illetően. A cél a folyamat átfogó bemutatása és értelmezése, valamint a tervezett új szabályok és azok egyes problémáinak bemutatása. Bár a stratégia a szerzői jogon kívül több

* PhD-hallgató, ELTE ÁJK, Polgári Jogi Tanszék.

¹ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Európai digitális egységes piaci stratégia, COM(2015) 192 final, Brüsszel, 2015. 05. 06.

² A konzultációhoz kapcsolódó dokumentumok elérhetőek az alábbi linken: http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2013/copyright-rules/index_en.htm (látogatás napja: 2016. 11. 15.).

³ Gregor Langus, Damien Neven, Gareth Shier: Assessing the economic impacts of adapting certain limitations and exceptions to copyright and related rights in the EU, 2013. 10. 01.: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/131001-study_en.pdf (látogatás napja: 2016. 11. 15.).

⁴ Valamennyi, a Bizottság megbízásából készült tanulmány elérhető az alábbi oldalon: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/studies/index_en.htm (látogatás napja: 2016. 11. 15.).

⁵ 2013-ban a kulturális és kreatív iparágak globálisan 2250 milliárd USD bevételt és 29,5 millió munkahelyet generáltak, míg Európában ez az összeg 709 milliárd USD (a teljes bevétel 32%-a) és 7,7 millió munkahely (az összes 26%-a) volt. Forrás: EY Cultural Times: The first global map of cultural and creative industries, 2015. december, p. 15–16.

területtel is foglalkozik, jelen dolgozatban a szerzői jogot érintő célkitűzéseket és intézkedéseket tekintjük át.

II. AZ IRÁNYMUTATÓ DOKUMENTUMOK: A DIGITÁLIS EGYSÉGES PIACI STRATÉGIA, A REDA-JELENTÉS ÉS A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE A MODERN, EURÓPAIBB SZERZŐI JOGRÓL

1. Az európai digitális egységes piaci stratégia

A szerzői jogi reform konkrét és kézzelfogható kezdetét 2015 májusára lehet tenni, amikor is a Bizottság nyilvánosságra hozta digitális egységes piaci stratégiáját.⁶ Ez a dokumentum az elektronikus kereskedelem korlátainak lebontása mellett az egységes digitális piac megalkotása érdekében szükséges, szerzői jogra vonatkozó törekvéseket is megfogalmazott. A stratégia három fő pillérre épül: az első az internetes termékek és szolgáltatások elérhetőbbé tétele az európai fogyasztók és vállalkozók számára, a második a digitális hálózatok és szolgáltatások fellendülését elősegítő feltételek megteremtése, míg a harmadik az európai digitális gazdaság növekedési potenciáljának maximalizálása. Az összességében tizenhat pontban megfogalmazott konkrét célkitűzéseket a Bizottság ez alá a három pillér alá rendezte.

Az első pillér keretében a szerzői jog szempontjából fontos célkitűzés az indokolatlan területi alapú tartalomhozzáférés-korlátozás (geo-blocking) megakadályozása, ami alapjául szolgál a digitális tartalomhoz való hozzáférés javításának.⁷ Ennek keretében a stratégia elsősorban az audiovizuális szektort és tartalmakat érintő hordozhatóságot és elérhetőséget emelte ki. Ennek a pillérnek a további fontos célkitűzése a szerzői jogi rendszer reformjára irányuló jogalkotási javaslatok készítése, tekintettel arra, hogy a tagállami szerződési és szerzői jogban fennálló különbségek a tagállamokon átívelő internetes tevékenységek terjedésének (így pedig a digitális egységes piac létrejöttének) korlátozói. A kivételek közül egyedül a tudományos és oktatási célú szöveg- és adatbányászat összehangolásának fontosságát emelte ki a dokumentum az erre vonatkozó kivételek bevezetésének javaslata mellett.⁸ Bár csak említés szintjén, de szó esett még az alkotók tisztességes díjazását biztosító feltételek megteremtéséről és annak vizsgálatáról, hogy szükséges lenne-e kiterjeszteni a műhold- és kábelirányelv hatályát (és ezzel együtt a származási ország elvét) az internetes közvetítésekre is.

⁶ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Európai digitális egységes piaci stratégia, COM (2015) 192 final, Brüsszel, 2015. 5. 6.: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0192&from=EN> (látogatás napja: 2016. 11. 20.).

⁷ I. m. (6), 2.3. és 2.4. pont, p. 6–8.

⁸ I. m. (6), 2.4. pont, p. 7–8.

A második pillér részeként pedig a stratégia a kereskedelmi mértékű szerzői jogi jogsértésekkel szembeni hatékony és kiegyensúlyozott jogérvényesítési és végrehajtási rendszer megalkotását tűzte ki prioritásként. Ezt elsősorban az online közvetítők és platformok szerepének tisztázásával (tekintettel arra, hogy elmosódik a megkülönböztetés a tisztán közvetítői és tartalomszolgáltatói tevékenységek között), az információhoz való alapvető jog és a szólás- és sajtószabadság érintetlenül hagyása mellett szándékozik elérni.⁹

2. A Reda-jelentés

A másik figyelemre érdemes dokumentumot 2015 januárjában nyújtotta be először a német kalózpárti EP-képviselő, Julia Reda. Ez tehát nem a Bizottság által kiadott, hanem az Európai Parlament által konszenzusosan megfogalmazott és elfogadott dokumentum, ami annak álláspontját és prioritásait tükrözi.

A jelentés a szerzői és szomszédos jogok harmonizációjához és az Infosoc-irányelv¹⁰ implementációjához, valamint a technológia fejlődésének köszönhetően megváltozott kulturális normákhoz való igazításához kapcsolódik. Ez a dokumentum tehát már specifikusan a szerzői joggal foglalkozik, és azt nem csupán a digitális egységes piac megvalósításának kontextusában értékeli. A végleges, az eredeti szöveghez képest alapvetően módosult jelentést¹¹ 2015. július 9-én fogadta el az Európai Parlament. Bár ez a dokumentum önmagában kötőerővel nem rendelkezik, azonban fontos állomás a szerzői jogi reform felé vezető úton, és hasznos annak illusztrálására, hogy az uniós szervek szerzői joggal kapcsolatos véleménye és prioritásai hogyan alakultak.

A jelentés alapvetően három nagyobb problémacsoporttal foglalkozik: a geo-blocking korlátozásával (ahogy az már a digitális egységes piaci stratégiában is megfogalmazódott), a kizárólagos jogokkal, illetve a kivételekkel és korlátozásokkal.

Ami a geo-blockingot illeti, konkrét megoldási javaslat helyett a jelentés inkább csak összefoglalja mindazt, amit a kérdéssel kapcsolatban tudni kell: felhívja a figyelmet arra, hogy a szerzői és szomszédos jogok magukban foglalják a területiális jelleget, és hogy ez önmagában nem áll ellentmondásban a tartalmak hordozhatóságának biztosításával, emiatt a területialitás korlátként történő kezelése helytelen értelmezéshez vezet, illetve hogy javítani szükséges a szerzői tartalmak és szolgáltatások határokon átnyúló hozzáférhetősé-

⁹ I. m. (6), 3.3.1. pont, p. 12.

¹⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról.

¹¹ Az Európai Parlament 2015. július 9-i állásfoglalása az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló, 2001. május 22-i 2001/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv végrehajtásáról: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0273+0+DOC+XML+V0//HU> (látogatás napja: 2016. 11. 21.).

gét.¹² Ugyanakkor megállapítja azt is, hogy az audiovizuális iparágban alapvető gyakorlat a területiális engedélyezés: a szerződési szabadság alapján egyes forgalmazási területek kiválasztása segíti a filmes és televíziós ipart a befektetések megszerzésében, és ez egyben a kulturális sokszínűséget is támogatja.¹³ Mindezeket pedig figyelembe kell venni az európai szerzői jog modernizálása során. A jelentés tehát már a stratégiánál árnyaltabban és a piaci körülményeket is figyelembe véve foglalkozik a problémával. Arra nemcsak mint a digitális belső piac egyik fő akadályára tekint, hanem egy szélesebb, a szerzői jog vizsgálatához és értékeléséhez szükséges társadalmi-kulturális közegben értelmezi azt. Nem nyújt azonban konkrét iránymutatást arra nézve, hogy miként lehetne növelni a hordozhatóságot a kulturális diverzitás és a teljes szerződési szabadság érintetlenül hagyása mellett.

A kizárólagos jogok témájában a jelentés a deklaratív kijelentések mellett arra hívja fel a Bizottságot, hogy vizsgálja meg, milyen hatásai lennének egy egységes európai szerzői jogi oltalom bevezetésének.¹⁴ Bár ez igen komoly erőfeszítéseket és konszenzust kívánó vállalkozás lenne, a jelentés nem merül el a témában, és nem nyújt semmilyen támpontot arra vonatkozóan, hogy egyáltalán milyen módon képzei el a vizsgálandó egységes európai szerzői jogi rendszert. Emellett kitér még a közkinccsben lévő művek védelmére, vagyis hogy a már közkinccsé vált szerzői műveket ne lehessen a digitalizálás indokával „visszahívni” a szerzői jog alá.¹⁵

A Reda-jelentés a legnagyobb hangsúlyt a kivételek és korlátozások felülvizsgálatára helyezi, a szerzői jog ezen területének megújítását tekinti a legfőbb prioritásnak. Külön kivételek létrehozását szorgalmazza a karikatúrák/paródiák, a tudományos szöveg- és adatbányászat, az oktatási és kutatóintézetek tevékenysége, az e-lending és a digitális archiválás kérdésében.¹⁶ Emellett felhívja a figyelmet annak fontosságára, hogy a magáncélú másolási kivételt nem lehet technológiai szempontból korlátozni, illetve hogy át kell gondolni az üreshordozó-díjak rendszerét is.¹⁷ Bár a jelentés konkrétan nem mondja ki, hogy a kivételek kötelezővé tétele lenne szükséges, arra hívja fel a figyelmet, hogy néhány kivétel esetében hasznos lenne a tagállami különbségek kiküszöbölése és szorosabb közös szabályok bevezetése, valamint érdemes lenne megvizsgálni a minimumszabályok alkalmazását ezen a területen.¹⁸ Ebben a részben kap helyet röviden, szinte csak említésszerűen az internetszolgáltatókra és közvetítőkre vonatkozó felelősségi rendszer újragondolásának szükségessége is.¹⁹ A jelentés tehát mélyebben és részletesebben foglalkozik a témával a DSM-stratégiánál, és a szöveg- és

¹² I. m. (11), 6–9. pont

¹³ I. m. (11), 13. pont.

¹⁴ I. m. (11), 28. pont.

¹⁵ I. m. (11), 30–31. pont.

¹⁶ I. m. (11), 47–56. pont.

¹⁷ I. m. (11), 57–59. pont.

¹⁸ I. m. (11), 35–39. pont.

¹⁹ I. m. (11), 45. pont.

adatbányászat mellett egy sor másik felhasználás kapcsán is felveti a kivételek bevezetésének lehetőségét.

Összességében azonban a legnagyobb port és vitát kavarázó kérdések, a panorámaszabadságról és a linkelés szabadságáról szóló bekezdések végül konszenzus híján nem kerültek a végleges jelentésbe. Az utóbbi kérdés tisztázásának kudarca azért is szerencsétlen, mert a linkelés kapcsán hozott bírósági döntések hibás indokolása és okfejtése nyomán kialakult gyakorlat felülírására és a hiperlinkek használatának nemzetközi jogba is illeszkedő szerzői jogi megítélésének tisztázására a legalkalmasabb módszer a jogalkotás lett volna.²⁰

3. A Bizottság 2015. december 9-i közleménye a korszerű, egységesebb európai szerzői jogról

A Bizottság 2015. december 9-én ismét hivatalos dokumentum formájában bocsátotta ki elképzeléseit a modern, még európaibb szerzői jogról.²¹ A hat pontból álló közleményben a digitális stratégiában megfogalmazott célkitűzések megvalósításának módját vázolta: a célzott területek tekintetében konkrét, rövid távú javaslatok, valamint teljességében a szerzői jog hosszú távú elképzelésének formájában. A törekvések két pillére a minél teljesebb egységes piac és magasabb szintű harmonizáció (különös tekintettel a territorialitásra), valamint a szerzői jognak az új, technológiai körülményekhez történő igazítása.²² A DSM-stratégiához képest tehát már konkrét, jogszabályalkotásra irányuló elképzeléseket tartalmaz ez a dokumentum.

Ezzel a közleménnyel vált azonban teljesen nyilvánvalóvá az is, hogy a szerzői művekhez való minél szélesebb online hozzáférhetőség biztosítása lett az első számú prioritás a szerzői jogi reformban. Mi sem nyomatékosítja ezt jobban, mint hogy a közlemény mellett a Bizottság egy erre vonatkozó, közvetlen hatályú rendelet javaslatát is közzétette.²³ Ennek alapján az online tartalmakra egyik tagállamban előfizető állampolgár az adott tartalmakat az EU területén bárhol elérhetné, ahol éppen ideiglenesen tartózkodik²⁴ – a geo-blocking visszaszorítása ezzel tehát jogalkotási szempontból is elkezdődött. További lépésként a Bizottság 2016 tavaszára tervezte a műhold- és kábelirányelv rendelkezéseinek a televíziós és rádióprogramok online terjesztésére való alkalmazására, a határon túli hozzáférést rendező felhasználási szerződésekre, illetve a már kereskedelmen kívüli (out-of-commerce) gyűjtemények egyszerűbb

²⁰ Lásd: *Tóth Andrea Katalin*: A linkelés jelene és jövője az Egyesült Államok és az Európai Unió joggyakorlata alapján. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 11. (121.) évf. 1. sz., 2016. február.

²¹ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: A korszerű, európaibb szerzői jogi keret felé, Brüsszel, 2015. 12. 9. COM (2015) 626 final.

²² I. m. (21), p. 3.

²³ Az Európai Parlament és a Tanács Rendelete az online tartalomszolgáltatások határokon átnyúló hozzáférhetőségének a belső piacon történő biztosításáról (javaslat), Brüsszel, 2015. 12. 9. COM(2015) 627 final.

²⁴ I. m. (21), p. 5.

digitalizálására és hozzáférhetővé tételére vonatkozó jogalkotási javaslatainak beterjesztését. Ezenkívül a felhasználási jogok rendezését segítő „engedélyezési pontok” és online keresési eszközök európai aggregátorának létrehozását veti fel a közlemény.

A Marrakesh-i Szerződés implementálása mellett a kivételek körében a közérdekű kutatóintézetek szöveg- és adatbányászati tevékenysége (olyan tartalmakat érintően, amelyekhez jogosan hozzáférhetnek) és az oktatási célú szemléltetésre vonatkozó kivétel²⁵ terjedelmének tisztázása került középpontba. Valószínűleg a Reda-jelentés kapcsán kapott nagy visszhangnak köszönhetően, leginkább politikai megfontolásból az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) h) pontban található panorámaszabadság határainak tisztázása is bekerült a Bizottság programjába, a már sokszor emlegetett digitális archiválásra és zárt hálózatu távoli hozzáférésre vonatkozó kivételek támogatása mellett. Általános célként a harmonizáció növelése és a fontosabb kivételek kötelezővé tétele került megfogalmazásra. Végül pedig a magáncélú másoláshoz kapcsolódó üreshordozó-díjak rendszerének újragondolását szorgalmazza a közlemény.²⁶ A Reda-jelentéshez képest tehát kikerült a karikatúra-/paródiakivétel pontosítása, és ide végül bekerült a panorámaszabadság kérdése, ami – lévén, hogy már hatályban lévő nemzeti jogszabályokat is érintene – eléggé megosztja a tagállamokat. A kivételeket tekintve tehát már konkrétan kikristályosodott a Bizottság álláspontja a bevezetendő új szabályokat illetően.

A szerzői jog jól működő piacának kialakításához a Bizottság három fő területet tartott fontosnak 2015 decemberében: a nyilvánossághoz közvetítés és a lehívásra hozzáférhetővé tétel jogának pontosított értelmezését (ami a Reda-jelentésből végül kimaradt, illetve ehhez kapcsolódóan megemlíti az alternatív vitarendezési formák vizsgálatát, ami az eddigiekhez képest újdonság), az online platformok szerepének újraértékelését a közvetítőszolgáltatókra vonatkozó elektronikus kereskedelmi irányelvi kivételek tükrében, illetve annak értékelését, hogy uniós szintű intézkedésekre van-e szükség az előadóművészek és szerzők díjazásának átláthatóbbá és kiegyensúlyozottabbá tételére.²⁷ Végül a jogérvényesítési rendszer korszerűsítését tűzte ki célul a dokumentum a kereskedelmi célú és méretű kalózkodás visszaszorítása érdekében.

A rövid távú célok mellett azonban a Bizottság hosszú távú szerzői jogi elképzelése szerint minden szerzőre és előadóművészre, a kreatív ipar összes szektorára, valamint valamennyi felhasználóra ugyanazok a szerzői jogi szabályok vonatkoznának az EU területén belül bárhol.²⁸ Ennek megvalósítása természetesen jelentősen túlmutat a szerzői jogi szabályok egységességén, és legalábbis egységes szerződési, tulajdonra és végrehajtásra vonatkozó sza-

²⁵ I. m. (10), 5. cikk (3) a) pont: A tagállamok a 2. és 3. cikkben szabályozott jogok vonatkozásában az alábbi esetekben kivételeket, illetve korlátozásokat állapíthatnak meg: kizárólag oktatási szemléltetés vagy tudományos kutatás céljából végzett felhasználás, amennyiben lehetséges, a forrás feltüntetésével – beleértve a szerző nevét is –, és az elérni kívánt nem kereskedelmi cél által indokolt terjedelemben.

²⁶ I. m. (21), p. 7.

²⁷ I. m. (21), p. 10.

²⁸ I. m. (21), p. 12.

bályokat is feltételez, ami pedig az Unió jelenlegi működési formáján túlmutató, uniformizált jogrendszer megvalósítását is vizionálja.

Összességében tehát a Bizottság először is DSM-stratégiájában határozta meg a szerzői joggal kapcsolatos célkitűzéseit. Miután a Parlament a Reda-jelentésen keresztül szintén véleményét nyilvánította az ehhez kapcsolódó tennivalókról és prioritásokról, a Bizottság ismét megfogalmazta céljait, ezúttal már szűkebben, csak a szerzői jogra koncentrálna. Alapvetően a fő irányok nem változtak sokat a stratégia megfogalmazása óta: a fő motívum továbbra is a határok lebontása a virtuális szférában és a szerzői jog modernizálása, elsősorban a kivételek frissítésén keresztül, valamint a jogérvényesítési rendszer újragondolása. A részleteket tekintve azonban már érzékelhetőbbek az eltérések: míg a parlamenti jelentés számos kivételt megemlített, addig a bizottsági közlemény már csak a kivételek egy konkrétan körülhatárolt csoportját vezetné be az uniós szerzői jogba. Míg bizonyos kezdeményezések elsikkadtak (pl. az egységes európai szerzői jogi oltalom), addig mások hirtelen felbukkantak (pl. a nyilvánossághoz közvetítés és a hozzáférhetővé tétel terjedelmének tisztázása). Alapvetően elmondható, hogy nagy vonalakban kivehetővé vált az EU-szervek szándéka a reform irányát tekintve, azonban ezen a ponton még nagyon is sok múlik az „apróbb” részleteken. A kivételek reformálása esetében például nemcsak az adott területre kell tekintettel lenni, hanem a szerzői jog egészének működésére a jogok és korlátozások egyensúlyban tartása érdekében. Ugyanilyen megfontolásból, a geo-blocking eliminálása esetében, amennyiben az ehhez szükséges új szabályok csak egy részének sikerül konszenzust elérnie, a teljes intézkedés értelmét veszítheti, és csak feleslegesen bonyolíthatja a rendszert. Fontos tehát a koherens jogalkotás, különösen egy olyan területen, ahol jelenleg is több irányelvbe (és nemsokára rendeletbe) foglaltan találhatók a szerzői jogot is érintő európai rendelkezések. Mindezek tükrében lássuk tehát, hogyan is sikerült a végleges szerzői jogi reformjavaslat.

III. A SZERZŐI JOGI REFORMCSOMAG

1. State of the Union 2016

2016. szeptember 14-én kerültek közzétételre a Bizottság elnöke által tartott, az Unió helyzetéről szóló értékelő beszéd kapcsán azok a javaslatok,²⁹ amelyek a szerzői jogi szabályozás korszerűsítését célozzák. Ennek alapján a Bizottság három fő prioritás mentén szándékozik intézkedni. Ezek a választék bővítése és a kulturális tartalmak online, tartózkodási helytől független elérésének javítása; a jobb szerzői jogi szabályozás kialakítása a kutatás és az oktatás területén, illetve a szellemi alkotásokhoz való hozzáférés feltételeinek javítása a fogya-

²⁹ A teljes javaslatcsomag elérhető: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-3010_hu.htm (látogatás napja: 2016. 11. 21.).

tékos személyek számára; végül pedig egy méltányosabb feltételeket garantáló, fenntartható piacter megalkotása az alkotók és a sajtó számára.

Az első prioritás keretében elsősorban a tavaly decemberi rendeletjavaslatban megfogalmazottakhoz kapcsolódóan a tartalomszolgáltatóknak szándékozik a Bizottság lehetőséget nyújtani arra, hogy egyszerűbben megszerezhessék a szerzői jog által védett tartalmak online továbbkövetítésének a jogát. Az ehhez kapcsolódó rendeletjavaslat³⁰ két fontos rendelkezést tartalmaz. Egyrészt a műsorszolgáltató szervezetek által végzett kiegészítő online szolgáltatás nyújtása során történő nyilvánosságához közvetítési, hozzáférhetővé tételi és többszörözési cselekményeket úgy kell tekinteni, hogy azok a műsorszolgáltató elsődleges telephelye, a tevékenységi központ szerinti tagállamban történnek.³¹ Ennek alapján tehát a javaslat a műhold- és kábelirányelvben már megismert „származási ország” elvét (home country rule) és fikcióját az online felhasználásokra is alkalmazandóvá teszi egy meghatározott szűk körben a jogszerzés egyszerűsítése érdekében. A másik fontos rendelkezés a nem nyílt internetes eredeztetésű és nem nyílt internetes platformon történő továbbkövetítést érinti, és meghatározza, hogy amennyiben a jogosult nem műsorszolgáltató szervezet, a tartalmak továbbkövetítési engedélyeik kiadásához vagy visszautasításához való jogukat kizárólag közös jogkezelő szervezeteken keresztül gyakorolhatják a jogosultak.³² Emellett a Bizottság az európai audiovizuális művek minél szélesebb körű hozzáférhetőségét és terjesztését minősítette elsődleges prioritásnak, amit a Kreatív Európa MEDIA program keretein belül, illetve a feliratozás/szinkronizálás és az online videotékák létrehozásának támogatásával igyekszik megvalósítani. A Bizottság tehát végül 2016 végére érte el azt, amit 2015. december 9-i közleményében 2016 tavaszára időzített volna, vagyis a műhold- és kábelirányelv rendelkezéseinek a televíziós és rádióprogramok online terjesztésére való alkalmazásáról és a határon túli hozzáférést rendező felhasználási szerződésekről szóló jogalkotási javaslatok beterjesztését.

A második prioritás keretében a Bizottság a kutatás és oktatás területén releváns szerzői jogi szabályok reformálását vette célba, a digitális egységes piaci szerzői jogról szóló irányelvjavaslat³³ tervezett új kivételei a későbbiekben részletesen is tárgyalásra kerülnek. A szellemi alkotásokhoz való hozzáférés javítását emellett a Bizottság a vakok és látási, olvasási kész-

³⁰ Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a műsorszolgáltató szervezetek egyes online közvetítéseire, valamint a televíziós és rádiós műsorok továbbkövetítésére alkalmazandó szerzői jogok és szerzői joggal szomszédos jogok gyakorlására vonatkozó szabályok megállapításáról (javaslat), Brüsszel, 2016. 09. 14. COM(2016) 594 final.

³¹ I. m. (30), 2. cikk.

³² I. m. (30), 3. cikk (1) bek.

³³ Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a digitális egységes piacon a szerzői jogról (javaslat), Brüsszel, 2016. 09. 14. COM(2016) 593 final.

ségükben korlátozott személyek számára megengedett felhasználásokról szóló Marrakech-i Szerződés végrehajtásával is szorgalmazza.³⁴

A harmadik és utolsó prioritás több fontos intézkedést foglal magában. Először is, az olyan internetes platformoknak, amelyek szerepe a tartalomszolgáltatók és az internetszolgáltatók között helyezkedik el, szigorúbb szabályok szerint kellene majd működniük, ugyanis biztosítaniuk kellene, hogy a védett tartalmak csak a jogosultak engedélyével kerülhessenek hozzáférhetővé tételre és terjesztésre, amit hathatós technológiai eszközök használatával kellene elérniük. Emellett a Bizottság egy új szomszédos jogot szándékozik bevezetni, ami a sajtótermékek kiadói számára az Infosoc-irányelvben megállapított többszörözési és lehívásra hozzáférhetővé tételi jogokat biztosítaná sajtóbeli publikációik felett.³⁵ Végül pedig a szerzők és előadók helyzetének javítását tűzte ki a Bizottság azáltal, hogy a producerek és a kiadók kötelesek lennének tájékoztatást adni a művek terjesztéséből származó bevételeikről, valamint a méltányos jogdíjak kialakítását lehetővé tevő mechanizmus megalkotásával.

Ezek tehát a Bizottság tervei nagy vonalakban az alábbi dokumentumok alapján: egy értékelő beszéd, egy közlemény, két rendelet- és két irányelvjavaslat. A tavaly decemberi közleményben megfogalmazott rövid távú törekvéseket a Bizottság gyakorlatilag mind megvalósította, egy fontos kivétellel. Bár az irányelvjavaslat a védett tartalmak online szolgáltatók általi felhasználásához kapcsolódó preambulumbekendésekben szó esett róla, végül is nem sikerült a nyilvánossághoz közvetítés és a lehívásra hozzáférhetővé tétel jogának pontos tisztázása. Bekerült ellenben a sajtókiadványok azonosítható részeire nézve is gyakorolható szomszédos jogi oltalom. Érdekes tehát közelebbről is szemügyre venni a digitális egységes piac szerzői jogáról szóló irányelvjavaslat egyes kérdéseit és az ebből fakadó egyes problémákat.

³⁴ Ehhez kapcsolódóan a Bizottság egy rendeletjavaslattal és egy irányelvjavaslattal is készült: az előbbi az EU és a Marrakech-i Szerződéshez csatlakozott harmadik országok közötti viszonyt szabályozná, míg az utóbbi az uniós szintű, a tagállamokra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza. Lásd: Az Európai Parlament és a Tanács rendelete egyes, szerzői jog és szomszédos jogok védelme alá tartozó művek és más tartalmak hozzáférhető formátumú példányainak az Unió és harmadik országok közötti, a vakok, látássérültek és nyomtatott szöveget használni képtelen személyek érdekét szolgáló nemzetközi cseréjéről (javaslat), Brüsszel, 2016. 09. 14. COM(2016) 595 final és az Európai Parlament és a Tanács irányelve a szerzői jog és szomszédos jogok védelme alá tartozó műveknek és más tartalmaknak a vakok, látássérültek és nyomtatott szöveget használni képtelen személyek érdekét szolgáló egyes megengedett felhasználási módjairól, valamint az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló 2001/29/EK irányelv módosításáról, Brüsszel, 2016. 9. 14. COM(2016)596 final.

³⁵ I. m. (33), 11. cikk.

2. Irányelvjavaslat: szerzői jog a digitális egységes piacon

Az alábbiakban az új szerzői jogi irányelv tervezete kerül tárgyalásra. A javaslat egyes rendelkezéseinek értelmezéséhez és értékeléséhez a Bizottság kapcsolódó közleményét³⁶ és hatástanulmányát³⁷ vesszük segítségül. Ebben a részben áttekintjük, hogy a közleményben megfogalmazott szabályozási szükségletre, illetve problémára adott válasz a hatástanulmány vonatkozó elemzésén keresztül miképpen került jogszabályi szintű megfogalmazásra, illetve hogy ezek a javaslatok mennyiben illeszkednek a Bizottság célkitűzéseire.

I. cím: Általános rendelkezések

Az általános rendelkezések között található a tárgyi hatályra és az alkalmazási körre vonatkozó szabályok. Ezek alapján az irányelv az eddigi, szerzői jogot szabályozó irányelvek alkalmazását nem érinti, a jelenleg is hatályos szabályok mellett lennének alkalmazandók az új irányelv rendelkezései. Nem került tehát sor egy új, mindent átfogó jogforrás megalkotására, a Bizottság az eddigi úton haladva a részterületenkénti „patchwork”-szabályozás mintáját követte. A fogalommeghatározások közül a legújabb és talán legérdekesebb a „sajátókiadvány” definíciója, amely a 11. cikkben megfogalmazott új szomszédos jog értelmezéséhez szükséges.

II. cím: A kivételek és korlátozások digitális és határokon átnyúló környezethez való igazítására irányuló intézkedések

Az irányelvjavaslat egyik legfontosabb újítása a kivételek terén a kötelező kivételek bevezetése lenne. Három terület került szabályozás alá: a kutatási célú szöveg- és adatbányászat, az elektronikus úton megvalósuló és határon átnyúló oktatási tevékenységek, illetve a kulturális örökség megőrzése.

Ahogy az a preambulumban is olvasható, ezeken a területeken a digitális technológiák újfajta felhasználási lehetőségeket kínálnak, ezek azonban nem sorolhatók be egyértelműen az Infosoc-irányelvben meghatározott kivételek közé, különös tekintettel a határokon átnyúló felhasználásokra.³⁸

³⁶ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and Committee of the Regions: Promoting a fair, efficient and competitive European copyright-based economy in the Digital Single Market, Brussels, 2016. 9. 14. COM(2016) 592 final.

³⁷ Commission Staff Working Document Impact Assessment on the modernisation of EU copyright rules, Brussels, 2016. 9. 14. SWD(2016) 301 final.

³⁸ I. m. (33), preambulum (5) bek.

A szöveg- és adatbányászatra vonatkozóan a tagállamoknak kivételt kellene biztosítaniuk az Infosoc-irányelv többszörözési, az adatbázis-irányelvben³⁹ biztosított többszörözési, valamint a kimásolásra és újrahasznosításra vonatkozó jog, illetve a javaslat saját újdonsága, a sajtókiadványoknak biztosított többszörözési és hozzáférhetővé tételei jog alól. A kivétel kedvezményezettjei azok a kutatóhelyek lennének, amelyek tudományos kutatás céljából a számukra amúgy is jogszerűen hozzáférhető műveken és egyéb teljesítményeken (jelen esetben leginkább adatbázisokon) többszörözést és tartalomkimásolást hajtanak végre szöveg- és adatbányászati céllal.⁴⁰ A tagállamok számára kötelezően átültetendő rendelkezés harmonizációs hatását a javaslat azzal is igyekszik megerősíteni, hogy az alól nem lehetne „kiszereződni”: minden ellentétes szerződéses rendelkezés érvényesíthetetlen lenne.⁴¹ Bár a jogosultaknak a javaslat alapján nem járna ellenszolgáltatás az ilyen jellegű felhasználásokért, tekintettel arra, hogy csak elenyésző kár érné őket,⁴² az irányelv azért igyekszik a jogosultak érdekeit is egyensúlyba hozni annak biztosításával, hogy a tartalmakat tároló hálózatok és adatbázisok biztonságának megőrzése érdekében intézkedéseket tehetnek.⁴³

Ez a kivétel tehát magában foglalja a nonprofit és a kereskedelmi célú szöveg- és adatbányászatot is, azonban ezt csak egy szűken meghatározott személyi körnek engedélyezi. Kutatóhelynek minősül ugyanis a javaslat értelmében az olyan elsődlegesen tudományos kutatásokat végző intézmény (egyetem, kutatóintézet, amely egyebekben oktatási szolgáltatásokat is nyújthat), amely nonprofit alapon vagy az összes nyereség kutatásba történő visszaforgatásával, illetve tagállami közérdekű cél megvalósítása érdekében működik. Amennyiben a kutatóhely felett döntő befolyással rendelkezik valamilyen magáncélú vállalkozás, az a kutatások eredményeihez nem kaphat elsőbbségi hozzáférést. Az Infosoc-irányelvben biztosított kutatási célú kivétel kizárólag a nem kereskedelmi felhasználásokra vonatkozott,⁴⁴ azonban nem korlátozta a személyi hatályt. A hatástanulmány a jelenleg is fennálló helyzet mellett négy további lehetséges opciót vizsgált a szöveg- és adatbányászatra vonatkozóan. A piaci önszabályozás mellett három kötelező kivétel lehetőségét elemezte: a nem kereskedelmi célú, bárki által végezhető tudományos kutatásra, a kizárólag kutatóhelyként meghatározott intézmények által végzett kereskedelmi vagy nem kereskedelmi célú tudományos kutatásra, illetve a bárki által bármilyen célból végzett kutatásra irányuló szöveg- és adatbányászati lehetséges kivételét. Az irányelvjavaslatba foglalt második jogalkotási opció került ki végül győztesként.⁴⁵ A kivételnek ez a formája igyekszik figyelembe venni a terület jellegzetességeit: a tudományos kutatások ma már nem minden esetben történnek a közcélú

³⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 96/9/EK irányelve (1996. március 11.) az adatbázisok jogi védelméről.

⁴⁰ I. m. (33), 3. cikk (1) bek.

⁴¹ I. m. (33), 3. cikk (2) bek.

⁴² I. m. (33), preambulum (13) bek.

⁴³ I. m. (33), 3. cikk (3) bek.

⁴⁴ I. m. (10), 5. cikk (3) a) pont.

⁴⁵ I. m. (37), p. 119.

intézmény saját vagy az állam forrásaiból, jelentős szerepük van a magáncélú, nyereségorientált vállalkozásoknak is. Az ilyen vállalkozások támogatása egyre fontosabb a kutatások finanszírozásához és ezzel a további tudományos eredmények eléréséhez. Így a kutatóhelyek a magánforrásból szponzorált kutatásaik során is a kivétel védelmét élveznék. A kizárólag kereskedelmi célú gazdasági társaságok azonban a szöveg- és adatbányászatot továbbra is csak felhasználási engedélyek alapján végezhetnék.⁴⁶ A kivételnek ez a formája biztosítja a hatástanulmány megállapításai szerint a legszélesebb körű közérdekű felhasználást úgy, hogy a jogosultakat érő kár sem lenne jelentős (csak kutatóhelyekre vonatkozik a kivétel, és csak olyan tartalmakra vonatkozóan, amelyekhez már amúgy is jogos hozzáféréssel rendelkeznek, tehát a tartalmakra való előfizetéseket sem érintené hátrányosan).

A második bevezetendő kivétel az oktatási tevékenységekre vonatkozna. Az Infosoc-irányelv az oktatási szemléltetésre vonatkozó kivételt a fent említett, tudományos kutatási felhasználásokkal egy rendelkezésben szabályozta. Bár már az Infosoc-irányelv is kifejezetten megemlíti a távoktatást, az irányelvjavaslat preambuluma szerint mégsem egyértelmű a jelenlegi kivétel hatálya digitális felhasználási módok esetében, illetve hogy az vonatkozik-e a távoktatásra is.⁴⁷ Az új szabály tehát különös figyelmet fordítana az elektronikus úton megvalósuló és határokon átnyúló oktatási tevékenységekre, és engedélyezné a szöveg- és adatbányászatra vonatkozó kivételnél felsorolt felhasználások mellett az Infosoc-irányelvben foglalt nyilvánosságához közvetítést (ami magában foglalja a lehívásra hozzáférhetővé tételt), illetve a szoftverirányelv⁴⁸ alapján a számítógépi programok többszörözését, lefordítását, átdolgozását, feldolgozását és módosítását, valamint nyilvános terjesztését. Az ilyen irányú felhasználásokat azonban feltételekhez kötné az irányelv, azokat ugyanis csak oktatási intézmény helyiségeiben, tanulók/hallgatók és oktatók által hozzáférhető zárt hálózaton belül lehetne végezni, a forrás megjelölése mellett.⁴⁹

Bár ez a kivétel is kötelező lenne a tagállamok számára, annak végrehajtásában nem kellene egységesnek lenniük – az irányelv ugyanis megengedné, hogy a kivételt ne általános hatállyal ültessék át, hanem bizonyos művek vagy teljesítmények esetében továbbra is a felhasználási engedélyezési rendszer működjön.⁵⁰ Bár ez a rendelkezés rugalmasságot igyekezne vinni a rendszerbe, kérdéses, hogy mennyire veszítené így értelmét a kivétel „kötelező” jellege, és hogy általában milyen hatással lenne a harmonizációra az alapvetően kógens főszabály kivételekkel való fellazítása. Amennyiben a tagállamokban különböző szabályokat lehetne alkalmazni, az ugyanúgy jogbizonytalanságot eredményezne az oktatásban részt vevő felhasználók részére abban a tekintetben, hogy mit használhatnak szabadon és mit nem, akkor is, ha amúgy a tagállamoknak intézkedniük kellene, hogy a vonatkozó enge-

⁴⁶ I. m. (37), p. 116.

⁴⁷ I. m. (33), preambulum (14) bek.

⁴⁸ Az Európai Parlament és Tanács 2009/24/EK irányelve (2009. április 23.) a számítógépi programok jogi védelméről.

⁴⁹ I. m. (33), 4. cikk (1) bek.

⁵⁰ I. m. (33), 4. cikk (2) bek.

délyek ismertek és hozzáférhetőek legyenek. A határon átnyúló felhasználásnál ugyanis továbbra is tisztában kellene lenniük a felhasználóknak a többi tagállamban érvényes szabályokkal. Ezt orvosolná a „származási ország” elvének alkalmazása, miszerint a felhasználást az oktatási intézmény székhelye szerinti tagállamban történnének kellene tekinteni,⁵¹ így a székhely tagállama szerinti szabályok lennének az irányadók.

A hatástanulmány a jelenleg is fennálló helyzetet három másik lehetőséggel (az oktatásban résztvevők felvilágosítása a felhasználásokkal kapcsolatban; határon átnyúló hatályú kötelező kivétel a digitális oktatási felhasználásokra; illetve ugyanez a felhasználási engedélyek fenntartásának lehetőségével együtt) hasonlította össze. Ezek közül a legutóbbit találta a tanulmány a legideálisabbnak. A hatástanulmány szerint amennyiben nem lenne lehetőség a jelenlegi szerződéses engedélyezési gyakorlat fenntartására az olyan esetekben, amikor ezek az engedélyek könnyen hozzáférhetők, az jelentős hátránnyal járna a jogosultakra nézve. Ez azokban a tagállamokban jelentene nehézséget, ahol egyelőre nem fedi le az oktatási kivétel a digitális felhasználások teljes körét (pl. Olaszország, Lengyelország, Magyarország), illetve ahol a másodlagos felhasználások engedélyhez kötöttek. A leginkább sújtottak az oktatási anyagok és tankönyvek szerzői és kiadói lennének, engedélyezési díjakból származó bevételeik jelentősen megcsappannának, ami pedig a tankönyvek előállítására is negatív hatással lenne: kevesebb új oktatási anyag látna ugyanis napvilágot.⁵² Bár ezek elsősorban az analóg felhasználások esetében relevánsak, továbbra is kérdéses, hogy ennek a kivételnek a bevezetése elérné-e a Bizottság által kitűzött célt a közérthetőség, jogbiztonság és harmonizáció területén, ha az a jelenlegi rendszert még komplikáltabbá tenné.

Az utolsó újítás a kivételek és korlátozások terén a kulturális örökség megőrzése érdekében megfogalmazott kivétel. Ez a rendelkezés lehetővé tenné az oktatási tevékenységre vonatkozó kivételnél felsorolt összes felhasználás (a nyilvánossághoz közvetítés kivételével) engedély nélküli megvalósítását, amennyiben azok célja a kulturális örökséget ápoló intézmények gyűjteményeinek állandó részét képező művek és más teljesítmények megőrzése.⁵³ Ezek a kulturális örökséget ápoló intézmények jellegzetesen nyilvános könyvtárak, múzeumok, levéltárak és archívumok az irányelvtervezet szövege szerint,⁵⁴ és a megőrzés történhetne bármilyen adathordozóra vagy formában, a megőrzéshez szükséges mértékben. Ezen a területen azért lenne szükséges a jogalkotási szintű beavatkozás, mert a digitális megőrzési technológiák megjelenésével azok megőrzési célú alkalmazásának lehetősége kérdésessé vált. A tervezetben is olvasható megoldás mellett a hatástanulmány mérlegelte a jelenlegi, jogalkotási beavatkozás nélküli helyzet fenntartásának, illetve az Infosoc-irányelvben található, múzeumokra, könyvtárakra és archívumokra vonatkozó „egyes többszörözési cselek-

⁵¹ I. m. (33), 4. cikk (3) bek.

⁵² I. m. (37), p. 98–99.

⁵³ I. m. (33), 5. cikk.

⁵⁴ I. m. (33), 2. cikk 3. pont.

mények” kivételének⁵⁵ a legszélesebb körű implementációjára vonatkozó, a tagállamoknak nyújtott iránymutatás előnyeit és hátrányait. Az új kivétel bevezetése mellett szól, hogy így a megőrzés a lehető legszélesebb körben és a digitális felhasználásokat is lefedve valósulhatna meg, és a jogosultak érdekei sem sérülnének jelentősebben.⁵⁶

Összességében tehát három, közérdekből fontos területen lehetnének új kötelező kivételek. Az azonban a hatástanulmány magyarázata alapján sem világos, hogy amennyiben a legfőbb cél a minél egységesebb digitális piac kialakítása, akkor miért csak egyes, a piaci viszonyokat amúgy is csak kismértékben, egy bizonyos réteget érintő felhasználásokat tekintve indokolt a magasabb szintű harmonizáció. Nem kapunk különösebb magyarázatot arra, hogy a többi kivétel esetében a tagállamonkénti eltérő szabályozás (amit az Infosoc-irányelv lehetővé tesz) a továbbiakban miért nem akadályozná a digitális piac integrációját. Természetesen nem mindenki szerint lenne ildomos a kivételek harmonizációja kötelezővé tétellel: a francia nemzetgyűlés európai ügyekkel foglalkozó bizottságának jelentése alapján hiba lenne felforgatni a kivételek jelenleg is jól működő európai rendszerét, az ugyanis semmilyen módon nem állja útját a digitális piac integrációjának, ahogy a Bizottság egyébként látja.⁵⁷ A kivételek kötelezővé tétele az amúgy elengedhetetlen rugalmasságot iktatná ki azok szabályozásából, ami feltétlenül szükséges a szerzők és alkotók számára megfelelő környezet kialakításához és fejlesztéséhez.⁵⁸ A jelentés a megállapításait egyebekben (egyébként az irányelvjavaslat rendelkezéseit megalapozó tanulmányokhoz meglehetősen hasonlóan) nem alapozta gyakorlati fejleményekre vagy tényekre.

Mindemellett jogalkotás-technikai szempontból is kritizálható a javaslat. Az, hogy az új kivételek, amelyek a már meglévő szabályokat magyaráznák és hatályukat pontosítanák, egy teljesen más jogszabályban találhatók, míg a „módosított” irányelv továbbra is hatályban és alkalmazásban marad, bonyolult és töredezett helyzetet eredményez, amely nem kedvez a megvalósítani kívánt jogbiztonságnak.

III. cím: Az engedélyezési gyakorlatok fejlesztésére és a tartalmak szélesebb körben való hozzáférhetővé tételére irányuló intézkedések

A tartalmak szélesebb körű hozzáféréseinek biztosítása érdekében az irányelvjavaslat két területen vezetne be új szabályokat. A kereskedelmi forgalomban már nem kapható művek kulturális örökséget ápoló intézmények általi digitalizálása és terjesztése, valamint az audio-

⁵⁵ I. m. (10), 5. cikk (2) c) pont.

⁵⁶ I. m. (37), p. 130.

⁵⁷ Rapport d'information déposé par la Commission des affaires européennes sur la protection du droit d'auteur dans l'Union Européenne et présenté par Mme Marietta Karamanli et M. Hervé Gaymard, députés. No 3712: <http://www.assemblee-nationale.fr/14/europe/rap-info/i3712.asp> (látogatás napja: 2016. 12. 13.), p. 7.

⁵⁸ I. m. (57), p. 7–8.

vizuális alkotások online videotékákban történő hozzáférhetővé tételének (értsd: video-on-demand szolgáltatások) könnyítése került szabályozásra.

Az audiovizuális tartalmakat illetően a javaslat előírja a tagállamoknak a megfelelő tárgyalási mechanizmus kialakítását, vagyis hogy egy kellő tapasztalattal rendelkező és független szervhez fordulhassanak a szerződni kívánó felek, ha elakadnak a tartalmak online, on-demand szolgáltatás keretében hozzáférhetővé tételére irányuló, az érintett jogok rendezésével kapcsolatos tárgyalások során.⁵⁹ A hatástanulmány megállapításai alapján az audiovizuális tartalmak on-demand piaca rohamosan növekszik, azonban az európai művek meglehetősen alulreprezentáltak az online videotékák kínálatában. Ez több okra is visszavezethető: a kizárólagos jogok rendezése komplex és bonyolult folyamat, a szerződéses akadályok és az alacsony profittal szembeni magas tranzakciós költségek mindinkább elbátortalanítják a jellemzően kisebb költségvetéssel rendelkező jogosultakat.⁶⁰ Ezáltal pedig sok európai film és egyéb audiovizuális alkotás egyszerűen nem kerül ki az on-demand platformokra. Az irányelv megoldása mellett vizsgálat alá került a beavatkozás elkerülése és a piaci érdekeltek közötti európai szintű párbeszéd elindítása. Végül a párbeszéd és ezzel együtt a tárgyalási mechanizmus kialakítását találták a leoptimálisabb megoldásnak, ez ugyanis lehetővé tenné, hogy a problémás eseteket egyénileg intézzék a felek, az így szerzett tapasztalatokat pedig a későbbiekben is fel lehet majd használni. Bár ez a megoldás nem eredményezné a tranzakciós költségek jelentős csökkenését, a szerződéses és engedélyezési problémák kezelése az európai audiovizuális művek szélesebb körű elérhetőségét eredményezhetné.⁶¹

A kereskedelem nem kapható műveket tekintve már sokkal bőbeszédűbbnek bizonyult a Bizottság, és részletesebb szabályjavaslatokat állapított meg. A probléma itt is a jogok megszerzésének bonyolultságából adódik. A kulturális örökséget ápoló intézmények által a kereskedelem nem kapható művek digitalizálása és terjesztése azért is rendelkezik kiemelkedő fontossággal, mert ezek a művek gyakran semmilyen más csatornán és formában nem érhetőek el.⁶² A még fennálló szerzői jogi védelem azonban megnehezítheti a művek „tömeges” digitalizációját. Ennek orvoslására az irányelvjavaslat kiszélesítené a közös jogkezelők szerepét: amennyiben ezek a szervezetek ugyanis a tagjaik javára nem üzleti és nem kizárólagos engedélyeket adnak a kulturális örökséget ápoló intézmények részére arra, hogy az amúgy állandó gyűjteményük részét képező kereskedelmi forgalmon kívüli műveket digitalizálják és azokat hozzáférhetővé tegyék, illetve terjesszék, akkor az ilyen engedély kiterjeszthető lenne az olyan jogosultak műveire is, akik bár nem tagjai a közös jogkezelőnek, de az engedély hatálya alá tartozó jogosultakkal hasonló kategóriába tartoznak.⁶³ Ennek alapján tehát ha az adott közös jogkezelő szerv szélesebb képviselést

⁵⁹ I. m. (33), 10. cikk.

⁶⁰ I. m. (37), p. 53–55.

⁶¹ I. m. (37), p. 61–63.

⁶² I. m. (37), p. 65.

⁶³ I. m. (33), 7. cikk (1) bek.

lát el az engedély által érintett jogokat illetően, akkor olyan művek tekintetében is élhetne engedélyezési jogával (szigorúan a kulturális örökséget ápoló intézmények irányába), amelyek jogosultjai nem tagjai a közös jogkezelő szervnek. Ezenfelül minden jogosult számára biztosítani kellene az egyenlő bánásmódot az engedély feltételeivel összefüggésben, és arról is gondoskodni kell, hogy minden jogosult bármikor kizárhassa műveit az engedély hatálya alól.⁶⁴ Emellett a tagállamoknak gondoskodniuk kellene a megfelelő közzétételi intézkedések meghozataláról, a határon átnyúló felhasználást pedig az a rendelkezés segítené, miszerint a megadott engedély alapján a kulturális örökség intézménye a műveket bármely tagállamban felhasználhatná.

Ehhez a problémához kapcsolódik, ezért érdemes megemlíteni a Soulier-ügy⁶⁵ kapcsán az uniós szerzői joggal összeegyeztethetetlen, a kereskedelemben már nem kapható könyvek digitalizálásáról rendelkező francia törvényi szabályozást. Annak alapján ugyanis a Bibliotheque National de France, a francia nemzeti könyvtár létrehozott egy online adatbázist, ami tartalmazza azokat a könyveket, amelyeket 2001. január 1-je előtt adtak ki, már nem képezik kiadók általi terjesztés tárgyát, és amelyeket már sem nyomtatott, sem pedig digitális formában nem adnak ki. Amennyiben egy könyv felkerült erre a listára és hat hónapon belül a szerző vagy a kiadó nem tiltakozott a listán szereplés ellen, az annak digitalizálására, illetve a digitális többszörözésre és terjesztésre (értsd: e-könyv kiadása) vonatkozó jogokkal az arra felhatalmazott közös jogkezelő élhetett. Ebben az ügyben a Bíróság megállapította, hogy bár a többszörözéshez és nyilvánossághoz közvetítéshez a jogosult előzetes engedélyre szükséges, az engedély megadása történhet implicit módon is.⁶⁶ Azonban ha hiányzik a jogosultak hatékony és előzetes tájékoztatását és tiltakozási lehetőségét biztosító rendszer, a jogosultak nem is tudnak állást foglalni ezekkel a felhasználásokkal kapcsolatban, nem lehet tehát előzetes implicit engedélyről beszélni.⁶⁷ Bár az irányelvjavaslat hatálya formálisan nézve a francia törvénytől eltérő (a közös jogkezelő adhat engedélyt kizárólag kulturális örökség ápolásával foglalkozó intézménynek), a tagállamok számára érdemes levonni az ügy tanulságát, és a megfelelő közzétételi és előzetes tiltakozási intézkedésekre vonatkozó szabályok megalkotásánál figyelembe venni, hogy az előzetes tájékoztatásnak mindenképpen hatékonynak kell lennie.

IV. cím: A szerzői jogok szempontjából jól működő piac megteremtését célzó intézkedések

Az utolsó anyagi rendelkezéseket tartalmazó cím sikerült talán a legizgalmasabb és egyben a legtöbb reakciót kiváltó részre. E cím alatt ugyanis a Bizottság a jól működő belső piac

⁶⁴ I. m. (33), 7. cikk (2) bek.

⁶⁵ C-301/15. Marc Soulier Sara Doke v Ministre de la Culture et de la Communication Premier ministre.

⁶⁶ I. m. (65), 35. bek.

⁶⁷ I. m. (65), 39. bek.

megteremtése jegyében három különböző területen vezetne be új rendelkezéseket: új szomszédos jog járna a sajtókiadványok kiadóinak, az internetes platformok felhasználására vonatkozó szabályok is pontosítva lennének, illetve a szerzők és előadóművészek szerződésen alapuló méltányos javadalmazásának biztosítása is itt került rendezésre.

a) Szomszédos jog az újságok, folyóiratok és internetes sajtótermékek kiadóinak

A 11. cikk már korábban is említésre került: ez a rendelkezés biztosítana a sajtókiadványok kiadóinak a többszörösítésre és a lehívásra hozzáférhetővé tételre vonatkozó kizárólagos jogokat sajtókiadványaik felett. Az értelmező rendelkezések alapján sajtókiadványnak kell tekinteni az újságírói művek gyűjteményének rögzített formáját, amely azonos cím alatt időszakosan jelenik meg (idtartoznak a preambulum szerint az internetes híroldalak is), és tartalmazhat egyéb műveket és teljesítményeket is.⁶⁸ Az ilyen, sajtókiadványba „beépített” művekhez fűződő jogokat egyébként nem érintené az új szomszédos jog, ami a sajtókiadvány kiadásától számított húsz évig tartana.⁶⁹ A 12. cikk pedig azt biztosítaná a kiadók számára, hogy amennyiben egy szerző egyik jogosultságát a kiadóra ruházta, akkor ez alapján a kiadó a szerzői jog bármelyik korlátozása vagy kivétele körébe eső felhasználásért járó méltányos díjazásból részesedést követelhesen.

A preambulum indokolása szerint a sajtókiadványok kiadóinak jogosultkénti elismerése nélkül a digitális felhasználásokhoz kapcsolódó engedélyezés és jogérvényesítés gyakran bonyolult, illetve értékelni és ösztönözni kell a sajtókiadók szervezeti és pénzügyi erőfeszítéseit, ezért van szükség európai szinten harmonizált jogi védelemre.⁷⁰

A sajtókiadványokra vonatkozó szomszédos jog nem előzmények nélküli: hasonló jogszabályokat bevezettek már korábban Németországban és Spanyolországban is. A spanyol szabályozás a keresőmotorokat, online platformokat és híraggregátorokat külön díj fizetésére kötelezte, amennyiben újsághírek címeit vagy azok rövid részleteit jelenítették meg saját honlapjukon (a cikkek eredetijére mutató linkkel) – ezzel gyakorlatilag ezek a vállalkozások lettek felelősek a már publikált tartalmak részleteinek nyilvánosságához közvetítésére vonatkozó kivétel fejében járó díjazás megfizetésére.⁷¹ A német megoldás ezzel ellentétben nem kivételt és annak alapján járó méltányos díjazást, hanem külön, a megjelenéstől számított egy évig tartó kizárólagos jogot biztosított a sajtótermékek kiadóinak, ami alapján a jogosulttá avanzsált sajtókiadók engedélye lett szükséges a hírrészletek kereskedelmi célú megjelenítéséhez (a keresőmotorok és tartalomfeldolgozó oldalak a német szabályozás sze-

⁶⁸ I. m. (33), 2. cikk 4. pont.

⁶⁹ I. m. (33), 11. cikk (4) bek.

⁷⁰ I. m. (33), preambulum (31) és (32) bek.

⁷¹ Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual, 32.2 cikk, lásd: Impact Assessment [i. m. (36)], 13B függelék, p. 190, illetve: dr. Nemessányi Zoltán, dr. Ujhelyi Dávid: Breaking the news? A kiegészítő (szerzői) jog szerepe és megítélése. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 11. (121.) évf. 6. sz., 2016. december.

rint kivételt képeznek).⁷² Ezek a kezdeményezések azonban meglehetősen sikertelennek bizonyultak, olyannyira, hogy a GoogleNews kivonult Spanyolországból, ennek következményeként pedig a hírportálok látogatottsága 6%-kal, a kisebb kiadók oldalainak forgalma pedig 14%-kal csökkent.⁷³ Ez a szomszédos jog egyébként rendkívül heves reakciókat és ellenérzéseket váltott ki, még a javaslat ellenzésére külön szervezet is létrejött, a német IGEL,⁷⁴ amely kiadókat, újságírói szervezeteket, internetes cégeket, médiaaggregátorokat és alapítványokat tömörít magába a sajtókiadványok szomszédos jogosultságának ellenzésére. Emellett a Computer & Communications Industry Association is rendszeresen jelentet meg elemzéseket, amelyekben az ilyen irányú szomszédos jog kártékony hatásaira igyekszik felhívni a figyelmet.⁷⁵

A hatástanulmány szerzői azonban az idézett elemzésektől eltérő metodológiát alkalmazhattak. A tanulmány bár kiemeli az internetes platformok szerepét a hírek és cikkek terjesztésében (tekintettel arra, hogy a hírportálok forgalmának 66%-a átirányított, és valamilyen keresőmotor, közösségimédia-oldal vagy híraggregátor szolgáltatásán keresztül jutnak az olvasók a hírekhez), hangsúlyozza azt is, hogy ezek a szolgáltatások el is vesznek a sajtókiadók internetes forgalmából és így a reklámbevételeikből.⁷⁶ A tanulmány szerzői összesen négy lehetséges megoldást vettek figyelembe: a beavatkozás elkerülését és a jelenlegi helyzet fenntartását, az érdekeltek közötti, a sajtókiadók termékeinek terjesztési problémáira vonatkozó párbeszéd támogatását, egy európai szintű szomszédos jog bevezetését, illetve a szomszédos jog bevezetését kiegészítve a kivételek alá tartozó felhasználások után járó díjazás követelésének lehetőségével. A jogalkotási opción belül a szomszédos jog ideális tartama nem került konkrét megállapításra, azt politikai döntésnek minősítették. Az indokolás szerint a bevezetni szándékozott jogosultság jogbiztonságot hozna a szektorba, és megerősítené a kiadók tárgyalási pozícióját.

Nem így gondolja ezt a sajtókiadó vállalatok egy csoportja, amely nyílt levelet írt a Bizottságnak. Ebben arra hívják fel a figyelmet, hogy bár az ürügy a sajtókiadók segítése, a hasonló rendelkezések csak gátakat emelnek a kiadók és az olvasók között. Emellett kérték az EU-t, hogy tegyenek a szomszédos jog bevezetése ellen, az ugyanis csak hátráltatná az új, innovatív piaci modellek és megoldások bevezetését és alkalmazását.⁷⁷ A strassbourgi

⁷² Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte, 87f-h cikk, lásd: Impact Assessment [i. m. (36)], 13B függelék, p. 189.

⁷³ Az erre vonatkozó következtetéseket megállapító spanyol nyelvű tanulmány itt található: <http://www.aepp.com/pdf/InformeNera.pdf> (látogatás napja: 2016. 12. 05.).

⁷⁴ <http://ancillarycopyright.eu> (látogatás napja: 2016. 12. 05.).

⁷⁵ Lásd: http://cdn.cciinet.org/wp-content/uploads/2016/05/CCIA_AncillaryCopyright_Paper_A4-1.pdf (látogatás napja: 2016. 12. 19.).

⁷⁶ I. m. (37), p. 157.

⁷⁷ http://www.aepp.com/pdf/151204_Statement_on_Digital_Single_Market_FINAL.pdf (látogatás napja: 2016. 12. 19.).

egyetemen működő Centre for International Intellectual Property Studies tanulmánya⁷⁸ is a tervezett szomszédos jog hátrányaira hívja fel a figyelmet, és hangsúlyozza, hogy egy ilyen jogosultság biztosítása nemhogy elősegítené, hanem egyenesen hátráltatná az egységes digitális piac kialakítását, tekintettel arra, hogy az csak egy plusz jogszabályi réteget adna hozzá az amúgy is 28 nemzeti jogból álló rendszerhez.⁷⁹ Továbbá a szomszédos jog biztosítása egy szektorban könnyen elindíthatja az egyéb kiadók (pl. zenei vagy tudományos művek kiadóinak) hasonló jellegű követeléseit, miközben azok bevezetése még a sajtókiadók esetében sem indokolt.⁸⁰ Ezzel kapcsolatban rámutat a tanulmány arra, hogy a hatástanulmány nem mutat fel ok-okozati kapcsolatot a tervezett rendelkezések és a sajtókiadók valós bevételei között, sőt, figyelmen kívül hagyja a már korábban is említett empirikus tanulmányok megállapításait.⁸¹ Végül pedig a tanulmány szerzői minden szempontból túl széles körűnek találták a javaslatot: amellett, hogy nem eredeti művekre is vonatkozna a védelem, a 20 éves védelmi idő a digitális sajtókiadványok rövid gazdasági életciklusára tekintettel teljesen indokolatlan.⁸²

b) A védett tartalmak online szolgáltatók általi felhasználásának bizonyos módjai, az online platformok felelősségének újraértelmezése

A cím másik fontos rendelkezése az online platformokon történő felhasználásokat érinti. A javaslatban „az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtó szolgáltatók” fogalma nem került konkrét meghatározásra. Azonban a Bizottság korábban ismertetett dokumentumai és 2016. májusi közleménye⁸³ alapján megállapítható, hogy az olyan online platformokról van szó, amelyek változatos szolgáltatásokat és tevékenységeket fednek le, mint az online reklámpplatformok, a keresőmotorok (Google), a közösségimédia-oldalak (Facebook, Google+), a kreatív tartalmakat árusító oldalak (Etsy), az alkalmazásokat forgalmazó oldalak (Apple App Store, GooglePlay), a fizetési rendszerek (PayPal) és a közösségi gazdaság platformjai (Kickstarter, Uber, TransferWise).⁸⁴ A 2015 végén zajló, online platformok szerepéről szóló nyilvános konzultáció meghatározása alapján az online plat-

⁷⁸ Christophe Geiger, Oleksandr Bulayenki, Giancarlo Frosio: Opinion of the CEIPI on the European Commission's copyright reform proposal, with a focus on the introduction of neighboring rights for press publishers in EU law, 28 November 2016.: http://www.ceipi.edu/fileadmin/upload/DUN/CEIPI/Documents/CEIPI_Opinion_on_the_introduction_of_neighbouring_rights_for_press_publishers_in_EU_final.pdf.

⁷⁹ Geiger, Bulayenki, Frosio: (i. m. (78), p. 9.

⁸⁰ Geiger, Bulayenki, Frosio: (i. m. (78), p. 10.

⁸¹ Geiger, Bulayenki, Frosio: (i. m. (78), p. 14.

⁸² Geiger, Bulayenki, Frosio: (i. m. (78), p. 16–19.

⁸³ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Online platformok és a digitális egységes piac – Lehetőség és kihívás Európa számára, COM(2016) 288 final, Brüsszel, 2016. 05. 25.

⁸⁴ I. m. (83), 2. pont, p. 2.

formok olyan két- vagy többoldalú piacokon működő vállalatok, amelyek a két vagy több különböző, de egymástól függő felhasználói csoport közötti interakciót teszik lehetővé úgy, hogy az a csoportok közül legalább az egyik számára értéket generál, emellett bizonyos platformok közvetítőszolgáltatóknak is minősülhetnek.⁸⁵ Ennek alapján tehát úgy tűnik, hogy az online platformokat meg kell különböztetni a közvetítőszolgáltatóktól (intermediary service providers), amelyek az Elker-irányelv⁸⁶ által meghatározott olyan online szolgáltatást nyújtanak, amelynek során továbbítanak vagy elraktároznak harmadik személyek által szolgáltatott tartalmat, illetve amelyek az ilyen tartalmak keresését, gyorsabb elérését teszik lehetővé.

Az irányelvjavaslat 13. cikke az olyan platformokra vonatkozna, amelyek a felhasználóik által feltöltött jelentős mennyiségű művet tárolnak és nyilvánosan hozzáférhetővé tesznek. Ezeknek a szolgáltatóknak olyan intézkedéseket kellene hozniuk, amelyekkel biztosítható a felhasználási szerződések működése, és elkerülhető lenne a jogosultak által megjelölt művek és egyéb teljesítmények szolgáltatásokon keresztül, engedély nélkül történő elérhetővé tétele. Ez tehát azt jelenti, hogy bár megfelelő és arányos módszerekkel, de a platformoknak valamilyen szinten monitorozniuk kellene a tárolt és „nyilvánosan hozzáférhetővé tett” tartalmat. A javaslat szövege azonban kellően határozatlan ahhoz, hogy ne legyen egyértelmű, milyen lenne az új irányelv erre vonatkozó rendelkezéseinek viszonya az Elker-irányelv 14. és 15. cikkében foglalt „safe harbor”-rendelkezésekkel, amelyek mentesítik a szolgáltatókat az oldalaikat érintő tartalmak nyomon követése alól.⁸⁷ A bizonytalanságot tovább növeli,

⁸⁵ A konzultáció dokumentumai elérhetőek: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/public-consultation-regulatory-environment-platforms-online-intermediaries-data-and-cloud> (látogatás napja: 2016. 12. 19.).

⁸⁶ Az Európai Parlament és Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól („Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv”).

⁸⁷ I. m. (86), 14. cikk: Tárhelyszolgáltatás (1) Ha az információs társadalommal összefüggő olyan szolgáltatásról van szó, amely a szolgáltatás igénybe vevője által küldött információ tárolásából áll, a tagállamok biztosítják, hogy a szolgáltatót ne terhelje felelősség a szolgáltatás igénybe vevőjének kérésére tárolt információért, azzal a feltétellel, hogy: a) a szolgáltatónak nincsen tényleges tudomása jogellenes tevékenységről vagy információról, és – ami a kárigényeket illeti – nincsen tudomása olyan tényekről vagy körülményekről, amelyek nyilvánvalóan jogellenes tevékenységre vagy információra utalnak; vagy b) a szolgáltató, amint ilyenről tudomást szerzett, haladéktalanul intézkedik az információ eltávolításáról vagy az ahhoz való hozzáférés megszüntetéséről. (2) Az (1) bekezdés nem alkalmazható arra az esetre, ha a szolgáltatás igénybe vevője a szolgáltató irányítása alatt vagy ellenőrzése mellett jár el. 15. cikk: Általános nyomon követési kötelezettség hiánya (1) A tagállamok nem állapítanak meg a szolgáltatókat terhelő olyan általános kötelezettséget, amely szerint a 12., 13. és 14. cikk hatálya alá tartozó szolgáltatások nyújtása során az általuk továbbított vagy tárolt információkat nyomon kellene követniük, sem olyan általános kötelezettséget, amely szerint jogellenes tevékenységre utaló tényeket vagy körülményeket kellene kivizsgálniuk. (2) A tagállamok az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások nyújtói számára megállapíthatnak olyan kötelezettségeket, amelyek szerint azonnal tájékoztatniuk kell az illetékes közigazgatási hatóságokat a szolgáltatásuk igénybe vevői által folytatott, jogellenesnek vélt tevékenységekről vagy nyújtott információkról, illetve olyan kötelezettségeket, amelyek szerint az illetékes hatóságokkal, azok kérésére, közölniük kell azokat az adatokat, amelyek lehetővé teszik szolgáltatásuk olyan igénybe vevőinek azonosítását, akikkel, illetve amelyekkel adattárolási megállapodásaik vannak.

hogy a „nyilvánosan hozzáférhetővé tétel” értelmezése is aggályos, különös tekintettel arra, hogy a nyilvánossághoz közvetítés és a lehívásra hozzáférhetővé tétel jogainak meghatározása a közelmúltban kifejezetten nehézkesnek bizonyult az Európai Bíróság részéről,⁸⁸ a Bizottság pedig annak ellenére, hogy 2015. decemberi közleményében még megvalósítandó prioritásként szerepelt, végül ejtette az agendából ennek a kizárólagos jogosultságnak a tisztázását.

A preambulum megállapítása szerint az online tartalmak piacának működése összetettebbé vált, és az online platformok szerepe és tevékenysége is megváltozott. A javaslat emellett igyekszik szétosztatni a homályt: amennyiben az online szolgáltatók/platformok tevékenysége túlmutat a fizikai létesítmények pusztá biztosításán és nyilvánossághoz közvetítésén, és aktív szerepet játszik (a feltöltött tartalmak megjelenését optimalizálja vagy azokat reklámozza), akkor kötelesek engedélyezési megállapodásokat kötni a jogosultakkal, feltéve hogy amúgy ezek a szolgáltatók élveznék az Elker-irányelv tárhelyszolgáltatással kapcsolatos mentesítését.⁸⁹ Tehát ha egy szolgáltató online tárhelyszolgáltatás nyújtása okán mentesülne tartalmak nyomon követése alól, akkor engedélyezési megállapodásokat kellene kötnie a szolgáltatással érintett tartalmak jogosultjaival, amennyiben a szolgáltató aktívan részt vesz a tartalom promotálásában vagy keresésre való optimalizálásában. A javaslat tehát új kötelezettségeket állapítana meg a szolgáltatók számára. További kötelezettséget jelentene még az így megkötött engedélyezési szerződések kikényszerítése a hatékony biztonsági intézkedések és technológiák alkalmazása révén.

A hatástanulmány a kezelendő probléma forrásaként a megváltozott online felhasználási és tartalomfogyasztási szokásokat azonosította, aminek következtében a jogosultak nehézségekbe ütköznek tartalmaik online engedélyezésekor, illetve csak korlátozott irányítással rendelkeznek műveik használata és az annak ellenében járó díjazás felett.⁹⁰ Bár bizonyos platformok reklámbevételeiket megosztják a jogosultakkal, ezt véleményük szerint önkéntes alapon teszik, nem pedig a szerzői jog alapján, így az ilyen „monetizációs megállapodásokat” nem lehet felhasználási szerződésnek tekinteni.⁹¹ Mindamellett bizonyos szolgáltatók (pl. YouTube) alkalmazni kezdtek olyan tartalomazonosítási technológiákat, amelyekkel még a feltöltés folyamán nagy eséllyel ki tudják szűrni, hogy a feltöltő adott esetben joga-

⁸⁸ A probléma egyrészt a hiperlinkek elhelyezésével kapcsolatos szerzői jogi döntések indokolásában (lásd: C-466/12 Svensson v. Retriever Sverige; C-279/13 C More v. Sandberg; C-348/13 BestWater International v. Mebes & Potsch; C-160/15 GS Media v. Sanoma), másrészt a kódoltan eredetizett műsorok átvitelének minősítésében (lásd: C-325/14 SBS Belgium v. SABAM), harmadrészt pedig a nyilvánosság számára nyitva álló helyeken történő nyilvánossághoz közvetítés értelmezésében (C-117/15 Reha Training v. GEMA) testesül meg.

⁸⁹ I. m. (33), preambulum (37) és (38) bek.

⁹⁰ I. m. (37), p. 137.

⁹¹ I. m. (37), p. 139.

sult-e a tartalom nyilvánosságához közvetítésére⁹² – a technológiát tehát ezek alapján az előzetes szűrés megvalósításához adottak találták, nem vették figyelembe azonban az olyan kisebb tartalomszolgáltatókat, amelyek nem rendelkeznek hasonló tartalomfelismerő rendszerekkel. A hatástanulmány összességében három opciót vizsgált a probléma megoldása kapcsán: a beavatkozás elkerülésével a jelenlegi állapot fenntartását, az érdekeltek közötti párbeszéd elősegítését, illetve jogszabályi rendelkezés megalkotását az engedélyek jóhiszemű tárgyalásának és a hatékony technológiai intézkedések bevezetésének kötelezettségéről. A hatástanulmány ez utóbbit találta megfelelőnek, ugyanis ezáltal lehetne biztosítani a jogosultaknak, hogy engedélyezési megállapodásokat kössenek az érintett szolgáltatókkal, és hogy megakadályozzák a tartalmak engedély nélküli feltöltését az ilyen szolgáltatókhoz.⁹³ Azonban bár ennek az irányelvbe foglalása egyértelmű kötelezettséget keletkeztet, konkrét szankciót nem fogalmazott meg a javaslat annak megszegése esetére.

A bizottsági álláspontot azonban nem övezi teljes egyetértés és elfogadottság. Európai jogtudósok egy csoportja nyílt levélben fordult a Bizottsághoz, ugyanis attól tartanak, hogy a közelmúlt és a jelen dolgozatban vizsgált irányelvben foglalt kezdeményezések a területen eddig kimunkált európai *acquis* konzisztenciáját és integritását veszélyeztetik. Az általános nyomon követési kötelezettség hiányát fenn kell tartani álláspontjuk szerint, az ugyanis az alapvető jogok európai chartája 8. és 11. cikkének⁹⁴ érvényesülését biztosítja az Elker-irányelv 14. és 15. cikkén keresztül. Miután az irányelvjavaslat 13. cikke ilyen általános nyomon követési kötelezettséget állapít meg, az teljes ellentétben áll az Elker-irányelv 15. cikkével, és ezáltal nemcsak a területet érintő jogbiztonságot, hanem az innovációs fejlődést és az internethasználók alapvető jogainak védelmét is veszélyezteti.⁹⁵ Ez a vélemény azonban rendkívül szigorúan és egyoldalúan szemléli a helyzetet, és figyelmen kívül hagyja, hogy a javaslat elsősorban a védett tartalomhoz való jogszerű hozzáférést helyezi előtérbe az eddigi, nem hatékony szankciórendszer helyett.

⁹² I. m. (37), p. 140.

⁹³ I. m. (37), p. 155.

⁹⁴ Az Európai Unió Alapjogi Chartája (2012/C 326/02), 8. cikk: A személyes adatok védelme (1) Mindenkinnek joga van a rá vonatkozó személyes adatok védelméhez. (2) Az ilyen adatokat csak tisztességesen és jóhiszeműen, meghatározott célokra, az érintett személy hozzájárulása alapján vagy valamilyen más, a törvényben rögzített jogos okból lehet kezelni. Mindenkinnek joga van ahhoz, hogy a róla gyűjtött adatokat megismerje, és joga van azokat kijavíttatni. (3) E szabályok tiszteletben tartását független hatóságnak kell ellenőriznie. 11. cikk: A véleménynyilvánítás és a tájékozódás szabadsága: (1) Mindenkinnek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát, valamint az információk és eszmék megismerésének és közlésének szabadságát anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhatna, továbbá országhatárokon való tekintet nélkül. (2) A tömegtájékoztatás szabadságát és sokszínűségét tiszteletben kell tartani.

⁹⁵ Open letter to the European Commission – On the Importance of Preserving the Consistency and Integrity of the EU *Acquis* Relating to Content Monitoring within the Information Society, 2016. Szeptember 30, elérhető: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2850483 (látogatás napja: 2016. 12. 07.).

c) A szerzők és előadóművészek méltányos díjazása

A IV. cím harmadik fejezete végül a szerzők és előadóművészek szerződésben foglalt méltányos javadalmazásával foglalkozik. Ennek alapján a tagállamoknak biztosítaniuk kellene, hogy a szerzők és előadók rendszeres és megfelelő tájékoztatást kapjanak műveik felhasználásáról és a keletkezett bevételekről azoktól, akikre a jogaikat átruházták, vagy akiknek azokat engedélyezték.⁹⁶ Azt, hogy ezt milyen módon valósítják meg, leginkább a tagállamokra bízják. A fő cél az átláthatóság és hatékonyság biztosítása, ha kell, akár a fentebbi kötelezettség kiigazításával is, ha amúgy a kötelezettségből eredő adminisztratív teher aránytalanul nagy lenne a hasznosításból származó bevételhez képest. Emellett az irányelv biztosítaná, hogy a szerzőknek és előadóknak lehetőségük legyen az eredetileg kialakított javadalmazást módosítani, ha az a későbbiekben aránytalanul alacsonynak minősülne a hasznosításból származó bevételekhez képest.⁹⁷ Végül egy önkéntes, alternatív vitarendezési mechanizmus létrehozását írja elő az irányelv az átláthatósággal és a szerződszolgáltatással kapcsolatos jogviták rendezésére. Korábban már tanulmány⁹⁸ vizsgálta a szerzők és előadók szerződéses helyzetét és javadalmazását a különböző tagállamokban, ami öt célkitűzést fogalmazott meg a témát illetően.⁹⁹ A hatástanulmány szerint is szükség van a szerzők és előadóművészek tárgyalási pozícióinak megerősítésére, a művek és előadások felhasználása által generált értéket és bevételt érintő információk asszimetria ugyanis gátolja az átláthatóságot és ezzel a megfontolt szerződszolgáltatás lehetőségét.¹⁰⁰ Az irányelvjavaslatban megfogalmazott megoldás nemcsak a megfelelő információhoz való hozzájutást biztosítaná a szerzőknek/előadóművészeknek, hanem egyben eszközöket is nyújtana helyzetük javítására a szerződések újratárgyalása és kiigazítása, valamint az alternatív vitarendezés lehetőségével.¹⁰¹

IV. KONKLÚZIÓ

Amint tehát látható, a Bizottság hosszú és részletes előkészítő munka eredményeként alkotta meg a szeptemberi szerzői jogi csomagot. A rengeteg munka ellenére azonban a csomag egészében véve az egyes iparágak befolyását és a tüneti kezelés hangulatát sugallja, és bár

⁹⁶ I. m. (33), 14. cikk (1) bek.

⁹⁷ I. m. (33), 15. cikk.

⁹⁸ Lucie Guibault, Olivia Salamanca, Stef van Gompel: Remuneration of authors and performers for the use of their works and the fixation of their performances, Final Report, Europe Economics, 2015.

⁹⁹ Guibault, Salamanca, van Gompel: i. m. (98), p. 15. Ezek a javaslatok a következők: a szerzők és előadóművészek szerződéseiben a különböző felhasználások fejében járó díjazás pontos meghatározása, a nemzeti rendszereken átvitelő átláthatóság javítása, a jövőbeli művekhez és előadásokhoz és a jövőbeli felhasználási módokhoz kapcsolódó jogok átruházásának korlátozása, az érdekvédelmi szervezetek, szabadfoglalkozású szellemi tevékenységet folytatók egyesületei és a hasonló funkciót betöltő közös jogkezelő szervek tevékenységét elősegítő környezet kialakítása, a lehívásra hozzáférhetővé tételi jog gyakorlásának megkönnyítése.

¹⁰⁰ I. m. (37), p. 174.

¹⁰¹ I. m. (33), p. 190.

a Bizottság megvalósította ugyan a digitális egységes piaci stratégiában megfogalmazott célkitűzései nagy részét, a jogalkotási javaslatok benyújtása még nem jelenti a tökéletesen integrált digitális piac eljövételét. A szerzői jog digitális fejleményekhez igazítása és modernizálása erősen szükségessé vált, éppen ezért üdvözlendőek a Bizottság törekvései. Némely rendelkezés, mint például a sajtókiadókat érintő szomszédos jog bevezetésével kapcsolatos, azonban önellentmondásos helyzetbe került, ugyanis azok egyes iparági szereplők érdekeit és helyzetét erősítenék ugyan, azt azonban nem sikerült kétséget kizáróan megmutatni, hogy mindezek milyen módon járulnának hozzá a digitális piac egységesítéséhez. Hasonlóan, a nyilvánossághoz közvetítés és a lehívásra hozzáférhetővé tétel jogának jogszabályi szintű tisztázásának (ami mind a határon átnyúló, mind pedig egyre inkább digitális jellegének köszönhetően jelentősen hozzájárulhatott volna a digitális egységes piac megalkotásához) elmaradása is azt mutatja, hogy a Bizottság láthatóan inkább foglalkozik az olyan problémákkal és részterületekkel, amelyek nagyobb publicitást vagy élénkebb vitát váltanak ki (például a panorámaszabadság felvétele a prioritások közé) a kevésbé látványos, viszont fontos és alapvető jelentőségű és sürgős problémák kárára. Tehát bár elsőszámú fontosságú a digitális piac egységesítése és ezen keresztül a modern európai szerzői jog kialakítása, a bizottsági törekvések megvalósításának bizonyos módjai nem közvetlenül ezt a célt szolgálják.

A bemutatott dokumentumok azonban egyelőre csak javaslatok, nem pedig kötéserővel rendelkező hatályos jogszabályok. Az igazi értékelés és a praktikus következtetések levonása tehát majd csak a végleges irányelvek és rendeletek hatálybalépése és bizonyos idejű működése, illetve a gyakorlati tapasztalatok megszerzése után következhet. Azonban addig is érdemes nyomon követni és kritikai elemzésnek alávetni a fejleményeket, hogy az így alkotott vélemények visszacsatolásával is hatékonyabb és megfelelőbb lehessen az európai szerzői jogi reform.

**KITERJED-E A HASZONKÖLCSSÖNZÉS 2006/115 IRÁNYELV
ÉRTELMEBEN VETT FOGALMA – A NYOMTATOTT MŰVEK
HASZONKÖLCSSÖNZÉSÉNEK JELLEMZŐIHEZ HASONLÓ FELTÉTELEK
MELLETT – VALAMELY KÖNYV DIGITÁLIS FORMÁJÚ
TÖBBSZÖRÖZÖTT PÉLDÁNYÁNAK A HASZONKÖLCSSÖNZÉSÉRE?**

I. BEVEZETÉS

Az Európai Bíróság (EUB) a Vereniging Openbare Bibliotheken kontra Stichting Leenrecht ügyben hozott ítéletében foglaltak¹ a szerzői jog tekintetében kiemelkedő jelentőséggel bírnak. Az ítéletben foglalt következtetés, hogy az e-haszonkölcsönzés az uniós jogba beilleszthető, irányelvi fogalma – *legalábbis meghatározott feltételek mellett* – kiterjed valamely könyv digitális formájú többszörözött példányának haszonkölcsönzésére, a könyvtárak, a szerzők és a kiadók, különösen a tudományos kiadók számára meghatározó.

A könyvtárak működésének megreformálására irányuló jogszabályi környezet létrehozása egy ideje mind az érdekelt felek közötti, mind a jogelméletben folytatott vita tárgyát képezte.² E vita központi kérdése az volt, hogy a könyvtárak jogosultak-e, és milyen jogalappon haszonkölcsönbe adni az e-könyveket. A Vereniging Openbare Bibliotheken kontra Stichting Leenrecht-ügy a kérdést eldöntő bírói válasza adott lehetőséget.

Az ítéletet megelőző mozzanatként mindenképpen említést érdemel, hogy az Európai Bizottság a digitális egységes piacra vonatkozóan 2015 májusában elfogadott stratégiában³ a digitális tartalmat a digitális gazdaság növekedésének egyik fő mozgatórugójaként azonosította.

* Jogtanácsos, külkereskedelmi szakjogász, ferge@freemail.hu.

¹ 2016. november 10-i, a Vereniging Openbare Bibliotheken kontra a Stichting Leenrecht, C-174/15. sz. ügyben hozott, ECLI:EU:C:2016:856 sz. ítélet (a továbbiakban: ítélet).

² Maciej Szpunar főtanácsnoknak a Vereniging Openbare Bibliotheken kontra a Stichting Leenrecht C-174/15. sz. ügyben tett indítványa (a továbbiakban: indítvány) 3. pont 3. sz. lábjegyzet; *Ph. Davies*: Access v. contract: competing freedoms in the context of copyright limitations and exceptions for libraries. *European Intellectual Property Review*, 35. évf. 7. sz., 2013, p. 402; *T. Dreier*: Musées, bibliothèques et archives: de la nécessité d'élargir les exceptions au droit d'auteur. *Propriétés intellectuelles*, 2012, 43. sz., p. 185; *Séverine Dusollier*: A manifesto for an e-lending limitation in copyright. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law*, 2014. 5. sz.; *R. Matulionyte*: E-lending and a public lending right: is it really a time for an update? *European Intellectual Property Review*, 38. évf. 3. sz., 2016, p. 132; *A. Zollinger*: Les bibliothèques numériques, ou comment concilier droit à la culture et droit d'auteur, *La semaine juridique. Entreprise et affaires*, 2007, 25. sz., p. 18.

³ A Bizottság „Európai digitális egységes piaci stratégia” című közleménye, 2015. május 6. Brüsszel, COM(2015) 192 final.

A Bizottság „A korszerű, európaibb szerzői jogi keret felé” című, 2015. decemberi közleményében a digitális egységes piac céljai megvalósításának kulcsfontosságú elemeként határozta meg az uniós szerzői jogi szabályozás célzott modernizálását. A közleményben felvázolt célzott intézkedések és hosszú távú elképzelés azt tükrözik, hogy ezen a területen elő kell mozdítani az egységes piacot, a digitális valósággal összhangban aktualizálni kell a szabályozást, biztosítani kell, hogy az európai relatív iparágak versenyképesek maradjanak, valamint megfelelő egyensúlyt kell fenntartani a szerzői jogok és az egyéb olyan közpolitikai célkitűzések között, mint az oktatás, a kutatás, az innováció és a fogyatékkal élő személyek szükségletei.

Ennek keretében az uniós szerzői jogi szabályozást nem lehet attól a szélesebb szakpolitikai kerettől függetlenül vizsgálni, amely hozzájárul Európa gazdag kulturális teljesítményéhez, és hatással van a kulturális és kreatív iparágakat, az innovációt, valamint a kulturális sokszínűséget támogató környezetre.

A Bizottság a jogalkotási és nem jogalkotási intézkedések együttesével párhuzamosan, a digitális egységes piacon alkalmazandó szerzői jogról szóló irányelvre irányuló, olyan új tárgyalási mechanizmus bevezetését javasolta, amelynek megoldásai megkönnyítik a kereskedelmi forgalomból kikerült, de jelentős kulturális értéket képviselő művek digitalizálásához és terjesztéséhez szükséges jogok örökségvédelmi intézmények általi engedélyezését. A művekhez való, nem kereskedelmi környezetben (oktatási intézmények, közkönyvtárak, nem filmszínházi platformok) történő hozzáférés rendkívül fontos a kulturális sokféleség ápolása érdekében, oktatási célokra, valamint a társadalmi szerepvállalás szempontjából.⁴

* * *

A Rechtbank Den Haag (hágai elsőfokú bíróság, Hollandia) a Vereniging Openbare Bibliotheken (a közkönyvtárak egyesülete, a továbbiakban: VOB) kontra a Stichting Leenrecht (haszonkölcsönzési jogi alapítvány, a továbbiakban: Stichting)-ügyben a szellemi tulajdon területén a bérleti jogról, a haszonkölcsönzési jogról és a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról szóló 2006. december 12-i, 2006/115/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (a továbbiakban: 2006/115 irányelv) 1. cikkének (1) bekezdésében szereplő kizárólagos haszonkölcsönzési jog esetleges megsértése tárgyában az Európai Unió Bíróságához az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló, 2001. május 22-i 2001/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (a továbbiakban: 2001/29 irányelv) 4. cikke (1) bekezdésének, a 2006/115/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 1. cikke (1) bekezdésének, 2. cikke (1) bekezdése *b*

⁴ A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. A méltányos, hatékony és versenyképes, a szerzői jogra épülő európai gazdaság fejlődésének előmozdítása a digitális piacon, Brüsszel, COM(2015) 626 final, COM(2016) 593. 2016.9.14., COM (2016) 592 final.

pontjának és 6. cikke (1) bekezdésének értelmezésére vonatkozóan – a haszonkölcsönzés, könyv többszörözött példányának digitális formában történő haszonkölcsönzése és a köz-könyvtárak tárgykörébe eső – előzetes döntéshozatal iránti kérelmet nyújtott be. *Az EUB ítélete a könyvtárak, a szerzők és a kiadók, különösen a tudományos kiadók számára kiemelkedő jelentőséggel bír.* Az ügy súlyát mutatja, hogy az eljárás során a Vereniging Openbare Bibliotheken, a Vereniging Nederlands Uitgeversverbond (Holland Kiadók Szakmai Szövetsége), a Stichting LIRA és a Stichting Pictoright, a cseh, a német, a görög, a francia, az olasz, a lett, a portugál kormány, az Egyesült Királyság Kormánya és az Európai Bizottság terjesztett elő észrevételeket.

II. A TÉNYÁLLÁS

A Vereniging Openbare Bibliotheke (VOB) az összes holland közkönyvtárat tömörítő egyesület, valamennyi közkönyvtár érdekeit képviseli Hollandiában. Hollandiában az e-könyvek közkönyvtárak általi haszonkölcsönbe adása nem tartozott a hagyományos könyvekre alkalmazandó nyilvános haszonkölcsönzés szabályai alá. A közkönyvtárak a jogvita idején a jogosultakkal kötött felhasználási megállapodások alapján tették az interneten hozzáférhetővé az e-könyveket. Ezek a könyvtárak papíralapú könyveket adtak haszonkölcsönbe, és ezért átalányösszeget fizettek a Stichtingnek, a haszonkölcsönzési díjak beszedésével megbízott alapítványnak. A Stichting a beszedett díjakat a felosztást szabályozó rendelet alapján közös jogkezelő szervezetek – így a Stichting LIRA, amely az irodalmi, a színházi és a színházi zeneművekkel kapcsolatos jogokat gyakorló közös jogkezelő szervezet, és a Stichting Pictoright, amely a vizuális művekkel, valamint plasztikai művészek, fényképészek, illusztrátorok, dizájnerek és építészek által létrehozott alkotásokkal kapcsolatos jogokat gyakorló közös jogkezelő szervezet – közreműködésével szétosztotta a jogosultak között. A haszonkölcsönzés címén fizetendő díjazás összegét az igazságügyi miniszter által e célból kijelölt alapítvány, a Stichting Onderhandelingen Leenvergoedingen (a továbbiakban: StOL) határozta meg.

Az e-könyvek könyvtárak általi haszonkölcsönzéséről az oktatási, kulturális és tudományügyi minisztérium megbízásából az Instituut voor Informatierecht van de Universiteit van Amsterdam (az amszterdami egyetem információs jogi intézete, Hollandia) és a SEO tanulmányiroda jelentést készített, amelyben arra a következtetésre jutott, hogy az e-könyvek haszonkölcsönzése nem tartozik a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó irányelvet a holland jogba átültető rendelkezések értelmében vett kizárólagos haszonkölcsönzési jog hatálya alá.

Ennek következtében az e-könyvek könyvtárak általi haszonkölcsönzése nem részesülhet az irányelv rendelkezésének a holland jogba átültetett kivételekre vonatkozó kedvezményéből. A tagállamok szabadon, kultúrpolitikai célkitűzéseiknek megfelelően határozhatják

meg e díjazás mértékét.⁵ A holland kormány a könyvtárakról szóló törvénytervezetet dolgozta ki, amely ebből az alapvetésből indul ki.

A VOB, a felperes, azonban nem osztotta ezt a nézetet. A StOL keretein belül 2004 óta vitatott volt a kérdés, hogy az e-könyvek digitális haszonkölcsönzése az Auteurswet (Aw) 15c. cikkében szereplő kivétel alá tartozik-e.

Hollandiában a szerzői jogról szóló törvény, az 1912. szeptember 23-i Auteurswet 10. cikkének (1) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„E törvény alkalmazásában irodalmi, tudományos vagy művészeti művek:

1. a könyvek, brosrák, újságok, folyóiratok és minden egyéb írásmű;

valamint általában bármely irodalmi, tudományos vagy művészeti termék függetlenül attól, hogy milyen módon, illetve formában jut kifejezésre.”⁶

„Valamely irodalmi, tudományos vagy művészeti alkotás nyilvánosságra hozatala különösen:

– az építészeti és az iparművészeti alkotások kivételével a mű jogosult által vagy az ő hozzájárulásával forgalomba hozott példánya egészének vagy valamely részletének, illetve többszörözött példányának bérbeadása vagy haszonkölcsönzése;

A törvény értelmében vett 'haszonkölcsönzés' a nyilvánosság számára nyitva álló intézmény útján határozott időre történő használatba adás, amely sem közvetlenül, sem közvetetten nem irányul gazdasági vagy kereskedelmi előny szerzésére;

Nem minősül az irodalmi, tudományos vagy művészeti művön fennálló szerzői jog megsértésének a mű jogosult által vagy az ő hozzájárulásával forgalomba hozott példánya egészének vagy valamely részletének, illetve többszörözött példányának a 12. cikk (1) bekezdésének 3. pontja szerinti haszonkölcsönzése, amennyiben a kölcsönadó vagy az általa ezzel megbízott személy méltányos díjazást fizet.”⁷

A StOL igazgatótanácsa 2010. március 24-i ülésén a kedvezmények kérdésében kialakított álláspontja szerint a holland jog vonatkozó rendelkezéseit az e-könyvek haszonkölcsönzésére is alkalmazni kell, ezért a kérdést előterjesztő Rechtbank Den Haag előtt keresetet indított az alperes, a nyilvános haszonkölcsönzés alóli kivétel címén fizetendő, szerzőket megillető

⁵ Az 1912. szeptember 23-i Auteurswet a szerzői jogról szóló holland törvény, az Aw 10. cikkének (1) bekezdése a következőképpen rendelkezik: „E törvény alkalmazásában irodalmi, tudományos vagy művészeti művek: 1. a könyvek, brosrák, újságok, folyóiratok és minden egyéb írásmű;... valamint általában bármely irodalmi, tudományos vagy művészeti termék függetlenül attól, hogy milyen módon, illetve formában jut kifejezésre.”; 6. cikk (1) bekezdés: „A tagállamok a nyilvános haszonkölcsönzés tekintetében kivételeket határozhatnak meg az 1. cikkben foglalt kizárólagos jog alól, amennyiben legalább a szerzők e haszonkölcsönzés ellenében díjazásban részesülnek.”

⁶ Auteurswet, 10. cikk (1) bekezdés.

⁷ Auteurswet, 12. cikk 3°. (1) és (3) bekezdés és 15. cikk(1) bekezdés.

díjak beszédésével megbízott alapítvány, a Stichting Leenrecht ellen, amelyben kérte egy olyan megállapító határozat meghozatalát, amely kimondja elsősorban, hogy az e-könyvek haszonkölcsönzése a haszonkölcsönzési jog hatálya alá tartozik, másodsorban, hogy e könyvek határozatlan időre történő rendelkezésre bocsátása a terjesztési jogra vonatkozó rendelkezések értelmében adásvételnek minősül, harmadsorban, hogy az e-könyveknek a közkönyvtárak által, méltányos díjazás ellenében történő haszonkölcsönzése nem sérti a szerzői jogokat.

E kérdésben a holland oktatási, kulturális és tudományügyi minisztérium arra a következtetésre jutott, hogy az e-könyvek könyvtárak általi digitális haszonkölcsönbe adása nem tartozik az irányelv és a nemzeti szabályozás által előírt kivétel alá.

Az amszterdami egyetem információs jogi intézetének jelentése alapján a holland kormány a könyvtárakról szóló törvénytervezetet fogalmazott meg, amely az e-könyvek távolból történő digitális haszonkölcsönzésére nemzeti digitális könyvtár létrehozását írta elő. E tervezet azon az előfeltevésen alapult, hogy az e-könyvek digitális haszonkölcsönzése nem tartozik ugyanezen kivétel alá. A közkönyvtárak jelenleg a jogosultakkal kötött felhasználási megállapodások alapján teszik az interneten hozzáférhetővé az e-könyveket.

A VOB vitatta e törvénytervezetet, és a Rechtbank Den Haag előtt e rendelkezésekre való hivatkozással annak megállapítása iránt, hogy már a jelenlegi szerzői jogi törvény is kiterjed a digitális haszonkölcsönzésre, keresetet indított. A VOB keresete a „one copy, one user” minta alapján történő haszonkölcsönzésre vonatkozott, a digitális könyvek többszörözött példányának azon haszonkölcsönzésére, amikor e példányt valamely közkönyvtár szerverén helyezik el, és lehetővé teszik a felhasználó számára annak a saját számítógépén, letöltés útján történő többszörözését azzal a feltétellel, hogy a haszonkölcsönzés időtartama alatt e felhasználó csak egy példányt tölthet le, és ezen időszak leteltét követően már nem használhatja fel az általa letöltött példányt.

A Rechtbank Den Haag – tekintetbe véve, hogy a VOB kérdéseinek megválaszolása az uniós jog rendelkezéseinek értelmezésétől függött – négy kérdést terjesztett az EUB elé.⁸ Közülük az első alapvető jelentőséggel bírt, mivel arra vonatkozott, hogy az e-könyvek haszonkölcsönzése a 2006/115 irányelv hatálya alá tartozik-e. A kérdésre adandó nemleges válasz esetén a többi kérdés jelentőségét veszti. A második, a harmadik és a negyedik kérdés azokkal a feltételekkel foglalkozott, amelyeket az e-könyveknek teljesíteniük kell ahhoz, hogy a nyilvános kölcsönzés alól való kivétel keretében haszonkölcsönbe adhatók legyenek. Az EUB az első három kérdést megválaszolta, a negyediket – mivel az csak a második kérdésre adott igenlő választól függött – nem kellett megválaszolnia.

III. KITERJED-E A 2006/115 IRÁNYELVBEN SZABÁLYOZOTT HASZONKÖLCSÖNZÉSI JOG HATÁLYA AZ E-KÖNYVEKNEK A KÖZKÖNYVTÁRAK ÁLTAL, HATÁROZOTT IDŐRE TÖRTENŐ NYILVÁNOS RENDELKEZÉSRE BOCSÁTÁSÁRA?

A Rechtbank Den Haag alapvető kérdése arra irányult, hogy a szerzői és szomszédos jogok 2006/115 irányelvének a szabályozás céljára vonatkozó *rendelkezéseit*⁹ – miszerint: „a tagállamok biztosítják a jogot a szerzői jogi védelemben részesülő művek eredeti vagy több-

⁸ 1. Úgy kell-e értelmezni a 2006/115 irányelv 1. cikkének (1) bekezdését, 2. cikke (1) bekezdésének *b*) pontját és 6. cikkének (1) bekezdését, hogy az e rendelkezések szerinti „haszonkölcsönzés” fogalma a szerzői jogi védelemben részesülő regényeknek, novellagyűjteményeknek, életrajzoknak, úti, gyermek és ifjúsági könyveknek a nyilvánosság számára nyitva álló intézmény útján történő olyan használatba adását is magában foglalja, amely sem közvetlenül, sem közvetetten nem irányul gazdasági vagy kereskedelmi előny szerzésére, és amelynek keretében: *a*) egy digitális formájú többszörözött példányt (A másolat) helyeznek el az intézmény szerverén, és lehetővé teszik a felhasználó számára e többszörözött példánynak a felhasználó saját számítógépén, letöltés útján történő többszörözését (B másolat), *b*) a felhasználó által a letöltés során készített többszörözött példány (B másolat) meghatározott időszak lejártát követően nem használható fel tovább, és *c*) ezen időszak alatt más felhasználók nem tölthetik le saját számítógépükre a többszörözött példányt (A másolat)?

2. Az első kérdésre adandó igenlő válasz esetén: megakadályozza-e a 2006/115 irányelv 6. cikke és/vagy az uniós jog valamely más rendelkezése a tagállamokat abban, hogy a haszonkölcsönzés jogának az említett irányelv 6. cikkében foglalt korlátozásának alkalmazását ahhoz a feltételhez kössék, hogy a műnek az intézmény által hozzáférhetővé tett többszörözött példányát (A másolat) e példány első eladása vagy tulajdonjogának más módon való első átruházása útján az Unión belül a 2001/29 irányelv 4. cikke (2) bekezdésének megfelelően a jogosult vagy az ő hozzájárulásával más hozta forgalomba?

3. A második kérdésre adandó nemleges válasz esetén: támaszt-e egyéb követelményeket a 2006/115 irányelv 6. cikke az intézmény által hozzáférhetővé tett többszörözött példány (A másolat) származásával szemben, mint például annak követelményét, hogy az említett többszörözött példány jogszerű forrásból származzon?

4. A második kérdésre adandó igenlő válasz esetén: úgy kell-e értelmezni a 2001/29 irányelv 4. cikkének (2) bekezdését, hogy a művek példányainak az említett rendelkezés értelmében vett „első eladását vagy tulajdonjogának más módon való első átruházását” jelenti a szerzői jogi védelemben részesülő regények, novellagyűjtemények, életrajzok, úti-, gyermek- és ifjúsági könyvek digitális többszörözött példányainak határozatlan időre történő, online, letöltés útján megvalósuló használatba adása is? Ítélet 26. pont.

⁹ Irányelv, 1. cikk (1) bekezdés.

szörözött példányai és egyéb, a 3. cikk (1) bekezdésében meghatározott védelem alatt álló teljesítmények bérletének és haszonkölcsönének engedélyezésére, illetve megtiltására” – *a haszonkölcsönzés fogalmával*¹⁰ – miszerint: „a haszonkölcsönzés a nyilvánosság számára nyitva álló intézmény útján határozott időre történő használatba adás, amely sem közvetlenül, sem közvetetten nem irányul gazdasági vagy kereskedelmi előny szerzésére” – és *a haszonkölcsönzés kivételt engedő szabályaival együttesen úgy kell-e értelmezni, hogy*¹¹ a haszonkölcsönzés kiterjed valamely könyv digitális formájú többszörözött példányának haszonkölcsönzésére, amennyiben e haszonkölcsönzésre úgy kerül sor, hogy az említett példányt valamely közkönyvtár szerverén helyezik el, és lehetővé teszik a felhasználó számára annak a saját számítógépén, letöltés útján történő többszörözését azzal a feltétellel, hogy a haszonkölcsönzés időtartama alatt e felhasználó csak egy példányt tölthet le, és hogy ezen időszak leteltét követően már nem használhatja fel az általa letöltött példányt.

Továbbá, azt az irányelvi megfogalmazást, „a tagállamok a nyilvános haszonkölcsönzés tekintetében kivételeket határozhatnak meg az 1. cikkben foglalt kizárólagos jog alól, amennyiben legalább a szerzők e haszonkölcsönzés ellenében díjazásban részesülnek. A tagállamok szabadon, kultúrpolitikai célkitűzéseiknek megfelelően határozhatják meg e díjazás mértékét” együttesen úgy kell-e értelmezni, hogy az irányelvben szabályozott haszonkölcsönzési jog hatálya alá tartozik-e az e-könyveknek a közkönyvtárak által, határozott időre történő nyilvános rendelkezésre bocsátása?

A kérdés kapcsán az EUB ítéletében megjegyezte, hogy az irányelv 1. cikke (1) bekezdésének szövegezése – a szabályozás céljára vonatkozó rendelkezések értelmében, miszerint „a tagállamok biztosítják a jogot a szerzői jogi védelemben részesülő művek eredeti vagy többszörözött példányai és egyéb, ... védelem alatt álló teljesítmények ... haszonkölcsönének engedélyezésére, illetve megtiltására” – nem pontosítja, hogy a „művek többszörözött példányai” e rendelkezés szerinti fogalma magában foglalja-e azokat a példányokat is, amelyek nem rögzítettek anyagi hordozón, így a digitális példányokat is.¹²

Az alapvetés részeként tényként kell megállapítani egyrészt, hogy a kérdést előterjesztő Rechtbank Den Haag – a VOB által benyújtott kereset tárgyának megfelelően – kérdéseit a „regényekre, novellagyűjteményekre, életrajzokra, úti-, gyermek- és ifjúsági könyvekre” nézve fogalmazta meg, másrészt hogy a 2001/29 irányelvet, illetve az annak alapján harmonizált tagállami törvényi előírásokat a gyakorlatban a digitális haszonkölcsönzésre és bérletre, és nem a könyvek, hanem a hangfelvételek és a képhordozók vonatkozásában hozták létre. E művek bérlete a felhasználók számára inkább műsorszolgáltatón keresztül kódolt vagy kódolatlan formában való igénybevételt jelentette.

¹⁰ Irányelv, 2. cikk (1) bekezdés b) pont.

¹¹ Irányelv, 6. cikk (1) bekezdés.

¹² Ítélet, 28. pont.

A nyilvánosan elérhető szövegalapú, önállóan, elkülönülten létező digitális alkotások, a hagyományos nyomtatott könyvek elektronikus vagyis digitális megfelelői, az e-könyvek esetében azonban más a helyzet, mivel e könyveket letöltés útján terjesztik.

Az irányelv eltérő bánásmódról rendelkező 6. cikkének (2) bekezdése a hangfelvételek, filmek és számítógépi programok esetében a *haszonkölcsönzésre vonatkozó kizárólagos jog* mellőzésére jogosít fel, amennyiben a szerzők számára díjigényt biztosítanak, és mivel a hangfelvételeket (ideértve a hangoskönyveket is) és a képhordozókat általában anyagi hordozóra rögzítik, nem kifogásolható, ha ebben a formájukban rájuk a haszonkölcsönzési jog vonatkozik. Erre tekintettel az előterjesztő bíróság is a kérdését ténylegesen a haszonkölcsönzési jog oltalma alatt álló művek különböző csoportjai közül az e-könyvekre korlátozta. Arra várt választ, hogy az irányelvben szabályozott haszonkölcsönzési jog hatálya az e-könyveknek a közkönyvtárak által határozott időre történő nyilvános rendelkezésre bocsátására kiterjed-e.

A kérdésre válaszolva Maciej Szpunar főtanácsnok indítványában megjegyezte: „Az irodalmi műveknek e bíróság által elkülönített kategóriája nem alapítható olyan objektív szempontra, amely különleges jogi bánásmódot indokolna e kategória számára.”¹³ Mivel az e-könyvek haszonkölcsönzése a hagyományos könyvek haszonkölcsönzésével ténylegesen egyenértékű, az EUB választ megkülönböztetés nélkül, irodalmi műfajtól függetlenül minden, digitális formában létező műre alkalmazni kell.

A főtanácsnok az EUB előtt folyamatban lévő ügyekben – pártatlanul és függetlenül eljárva – indítvány formájában jogi szakvéleményt terjesztenek elő, azonban indítványuk az EUB-t nem köti. Jelen ügyben a feltett kérdések főtanácsnok általi értékelése és az EUB általi megítélése között több lényeges kérdésben azonosság állapítható meg.

Az EUB szerint a kérdés kapcsán elsősorban azt kell vizsgálni, hogy léteznek-e egyáltalán a digitális többszörözött példányok és a nem tárgyi formában megjelenő teljesítmények haszonkölcsönzésének az irányelv hatálya alóli kizárását igazoló indokok.

III.1. A szerzői és szomszédos jogok irányelve a kérdés fényében

A 2006/115 irányelv a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról szóló, 1992. november 19-i 92/100/EGK tanácsi irányelvet kodifikálta. Az „eredeti” irányelv 2001. június 22-én lépett hatályba, ezt a tagállamoknak 2002. december 22-ig kellett nemzeti jogukba átültetniük. Ez az irányelv a szerzői jog legrégebbi másodlagos jogszabályainak egyike, eredeti változata csaknem 25 éves.

Az irányelv haszonkölcsönzési jogra vonatkozó rendelkezéseit sem a 2006/115 irányelvben megvalósított átdolgozása során, sem utána alapvetően sohasem módosították. A

¹³ Maciej Szpunar főtanácsnoknak a Vereniging Openbare Bibliotheken kontra a Stichting Leenrecht C-174/15. sz. ügyben tett indítványa, 22. pont.

haszonkölcsonzésre vonatkozó, ez idő szerint is hatályos rendelkezések lényegében ugyanazok, mint amelyeket 1992-ben elfogadtak.

Az irányelv tervezetének elkészítése idején a kereskedelmi forgalomban hasznosítható e-könyvek kérdésköre problémát még egyáltalán nem okozott, mivel az elektronikusan igényelt szolgáltatásokat – miként az EUB ez idő tájt kelt ítéletei is bizonyítják – a hangfelvételek és képszoolgáltatások szolgáltatón keresztül történt lekérése jelentette. A közösségi jogalkotónak szándékában sem állhatott a haszonkölcsonzésnek a 92/100 irányelvben szereplő fogalmát az e-könyvek haszonkölcsonzésére is kiterjeszteni.

Az irányelv alapvetően a szerzőknek és a szomszédos jogok jogosultjainak biztosított fő jogokat, a többszörözési jogot, a művek nyilvánossághoz közvetítésének jogát és a terjesztési jogot, valamint az e jogok alóli kivételeket és korlátozásokat, továbbá a műszaki intézkedések és a jogkezelési adatok, szankciók és jogorvoslati lehetőségek védelmét hangolta össze. Ennek keretében a tagállamoknak biztosítaniuk kellett a közvetett vagy közvetlen, ideiglenes vagy tartós, bármely eszközzel vagy formában, egészben vagy részben történő többszörözés engedélyezésének, illetve megtiltásának a kizárólagos jogát,¹⁴ továbbá a szerzők számára műveik vezetékes vagy vezeték nélküli nyilvánossághoz közvetítésének engedélyezésére, megtiltására vonatkozó jogát, beleértve azt is, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés idejét és helyét egyénileg választhatták meg. Ezt erősíti az a körülmény is, hogy a Bizottság az irányelv tervezetében az e-könyvek letöltésének kérdését nem említve kizárólag a hangfelvételekre és a képhordozókra hivatkozott.¹⁵ A 92/100 irányelv hatálybalépésétől a 2006/115 irányelv hatálybalépéséig eltelt időszakot jellemző néhány ítélet:

- Múholdas műsorsugárzás és vezetékes továbbközvetítés: a Lagardère Active Broadcast-ítélet szerint a közösségi szabályozással nem ellentétes, hogy a hangfelvételek felhasználásáért járó díjazást nemcsak annak a tagállamnak a joga rendezi, amelynek a területén van a műsorszolgáltató társaság székhelye, hanem annak a tagállamnak a jogi szabályozása is, ahol, technikai okokból, e műsorokat az első állam irányába sugárzó földi adóállomás található.¹⁶
- Televíziós műsorszolgáltatás: a Bacardi France SAS-ítélet szerint a közösségi szabályozással nem áll ellentétben az olyan tagállami szabályozás, amely tiltja az e államban forgalmazott alkoholtartalmú italok olyan közvetett televíziós reklámozását, amely a más tagállamokban rendezett kétoldalú sportesemények közvetítése során a televízi-

¹⁴ A szerzők számára műveik eredeti és többszörözött példányai tekintetében; az előadóművészek számára előadásaik rögzítése tekintetében; a hangfelvétel-előállítók számára hangfelvételeik tekintetében; a filmek első rögzítése előállítói számára filmjeik eredeti és többszörözött példányai tekintetében; a műsorsugárzó szervezetek számára műsoraik rögzítése tekintetében függetlenül attól, hogy a műsor közvetítése vezeték útján vagy vezeték nélkül történik, ideértve a kábelon keresztül vagy műhold útján történő vezeték nélküli közvetítést is.

¹⁵ COM(90) 586 végleges, p. 33–35.

¹⁶ C-192/04. sz. ügy: Lagardère Active Broadcast kontra Société pour la perception de la rémunération équitable (SPRE), ECLI:EU:C:2005:475.

óban megjelenő táblák útján valósul meg. Az ilyen közvetett televíziós reklám nem tekinthető „televíziós reklámnak”.¹⁷

- Műsorszolgáltatás: a Mediakabel BV-ítélet szerint „televíziós műsorszolgáltatás” közösségi fogalmába tartozik, ha televíziós műsoroknak a közönség számára történő közvetítéséből áll, vagyis határozatlan számú lehetséges tévé néző számára közvetítik, akiknek ugyanazokat a képeket egyidejűleg továbbítják. A képek közvetítésének módja az értékelésnél nem meghatározó. Ilyennek minősül az olyan szolgáltatás, amely televíziós műsoroknak a közönség számára szánt közvetítését jelenti, és amelyet nem a szolgáltatást igénybe vevő egyéni kérelmére nyújtanak. A „televíziós műsorszolgáltatás” fogalmának értékelésénél elsősorban a szolgáltató szemszögét kell alapul venni, az érintett szolgáltatással versenyző szolgáltatások helyzete ennél az értékelésnél nem bír jelentőséggel.¹⁸

Az EUB e döntéseinek fényében is állítható, hogy a 92/100 irányelv kitűzött céljai megvalósítása érdekében létrejöttek idején, az akkor megfogalmazott gazdasági és technikai fejlettség színvonalán, a tagállami jogi szabályozás közelítésének igényével lépett fel, megfelelően tükrözte korának igényeit és követelményeit. Ezt a 2006/115 irányelv hatálybalépése lényegében nem befolyásolta. Az irányelvek értelmezését az EUB az aktuális kor követelményeinek megfelelő módon látta el. Ennek példázata az elmúlt 12 év néhány „elágazási pont”-ként számba vehető ítélete.

- Bizottság kontra Olasz Köztársaság-ítélet: az Olasz Köztársaság azzal, hogy a közönség számára nyitott valamennyi intézményi kategóriát mentesítette a haszonkölcsönbe adási jog alól, megsértette a 92/100/EGK irányelvből eredő kötelezettségeit.¹⁹
- Peek & Cloppenburg-ítélet: az adásvételtől eltérő más módon történő nyilvános terjesztés fogalma kizárólag a mű eredeti vagy többszörözött példánya tulajdonjogának az átruházását foglalja magában. Ennek következtében sem az a tény, hogy a szerzői jogi védelem alatt álló mű példányainak használatát lehetővé teszik a nyilvánosság számára, sem az a tény, hogy az említett példányokat nyilvánosan bemutatják azok használata lehetőségének engedélyezése nélkül, nem tekinthető a terjesztés ilyen formájának.²⁰
- Padawan-ítélet: a „méltányos díjazás” az uniós jog önálló fogalma, amelyet minden olyan tagállamban, amelyben a magáncélú másolat kivételét bevezették, egységesen kell értelmezni, a tagállamok azon elismert lehetőségétől függetlenül, hogy az uniós

¹⁷ 2004. július 13-i, C-429/02. sz., Bacardi France SAS kontra Télévision française 1 SA (TF1), ECLI:EU:C:2004:432, 2004. július 13-i, C-262/02. sz., az Európai Közösségek Bizottsága kontra Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága, ECLI:EU:C:2004:431 ügy.

¹⁸ C-89/04. sz. ügy, Mediakabel B.V. kontra Commissariaat voor de Media, ECLI:EU:C:2005:163.

¹⁹ 2006. október 26-i, C-198/05. sz., az Európai Közösségek Bizottsága kontra Olasz Köztársaság-ítélet, ECLI:EU:C:2006:677.

²⁰ 2008. április 17-i ítélet, C-456/06. sz., Peek & Cloppenburg KG kontra Cassina SpA, ECLI:EU:C:2008:232.

jog és az irányelv korlátai között ők maguk határozhatják meg e méltányos díjazás formáját, finanszírozásának módozatait, beszedését, valamint mértékét. A Padawan-ügyben hozott ítélet a Spanyolországban a digitális rögzítőeszközökre, írható CD-lemezekre (CD-R), újrírható CD-lemezekre (CD-RW), írható DVD-lemezekre (DVD-R) és MP3-lejátszókra kivetett díjra, vonatkozott.²¹

- VEWA-ítélet: a 92/100/EGK irányelvvel ellentétes az olyan rendszert bevezető jogszabály, amely szerint a nyilvános haszonkölcsönbe adás esetén a szerzőket megillető díjazást kizárólag a közintézményekbe beiratkozott kölcsönvevők számától függően, kölcsönvevőnként megállapított évi átalányösszeg alapján kell kiszámítani.²²
- Football Association-ítélet: a „jogellenes eszköz” fogalma nem vonatkozik a valamely műsorsugárzó szervezet közvetítési szolgáltatásaihoz hozzáférést biztosító, e szervezet engedélyével gyártott és forgalomba hozott, azonban e szervezet akaratával ellentétesen a kibocsátás szerinti földrajzi területen kívül használt külföldi dekódolóeszközökre, sem azokra az eszközökre, amelyeket hamis név és hamis cím megadásával szereztek be és/vagy hoztak működésbe, sem azokra, amelyeket kizárólag magáncélú használatra vonatkozó szerződéses korlátozás megsértésével használtak.²³
- Phonographic Performance-ítélet: az a szállodaüzemeltető, aki a szállodai szobákban televízió-, illetve rádiókészülékeket biztosít, amelyekhez sugárzott jelet továbbít, „felhasználónak” minősül, aki „nyilvánossághoz közvetíti” a sugárzott hangfelvételeket, köteles a műsorsugárzó által fizetett díjazáson felül méltányos díjat fizetni a sugárzott hangfelvételek közvetítéséért.²⁴
- SCF-ítélet: a „nyilvánossághoz közvetítésnek” a 92/100 irányelv 8. cikkének (2) bekezdése értelmében vett fogalmát úgy kell értelmezni, hogy az nem terjed ki az alapügyben szereplőhöz hasonló fogorvosi rendelőben, szabadfoglalkozású tevékenység keretében, olyan páciensek számára történő ingyenes hangfelvétel-sugárzásra, akik ebben akaratuktól függetlenül részesülnek.²⁵
- UsedSoft-ítélet: a számítógépi program példányának terjesztési joga kimerül, ha a szerzői jog jogosultja – aki engedélyezte, akár ingyenesen is, e példánynak az internetről valamely adathordozóra való letöltését –, az e példány gazdasági értékének megfele-

²¹ 2010. október 21-i ítélet, C-467/08 sz., Padawan SL kontra Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE), ECLI:EU:C:2010:620.

²² 2011. június 30-i, C-271/10. sz., Vereniging van Educatieve en Wetenschappelijke Auteurs (VEWA) kontra Belgische Staat-ítélet, ECLI:EU:C:2011:442.

²³ 2011. október 4-i ítélet, C-403/08 és C-429/08. sz. egyesített ügyek, Football Association Premier League Ltd és társai kontra QC Leisure és társai és Karen Murphy kontra Media Protection Services Ltd. C-429/08 ítélet, ECLI:EU:C:2011:631.

²⁴ 2012. március 15-i ítélet, C-162/10 sz., Limited kontra Írország és Attorney General-ítélet, ECLI:EU:C:2012:141.

²⁵ 2012. március 15-i, C-135/10 sz., Società Consortile Fonografici kontra Marco Del Corso-ítélet, ECLI:EU:C:2012:140.

lő díjazás megfizetése ellenében a tulajdonában álló műpéldányon időbeli korlátozás nélkül felhasználói jogot is biztosított.²⁶

- VG Wort kontra KYOCERA-ítélet: a 2006/115/EK irányelv 8. cikkének (3) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy a televízió- és rádióműsorok szállodaszobákban elhelyezett televíziókészülékek segítségével történő közvetítése nem minősül a nyilvánosság számára belépti díj ellenében hozzáférhető helyiségben történő közvetítésnek.²⁷
- ACI Adam BV-ítélet: a 2001/29/EK irányelvvel ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amely nem tesz különbséget azok között az esetek között, amelyekben a magáncélú többszörözésre jogszerű forrásból, illetve amelyekben jogellenes forrásból került sor.²⁸
- C More Entertainment AB-ítélet: a 2001/29/EK irányelvvel nem ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amely a műsorsugárzó szervezetek kizárólagos jogát kiterjeszti olyan nyilvánossághoz közvetítési cselekményekre, amelyeket a sportmérkőzések interneten történő élő közvetítése képezhet, azzal hogy e kiterjesztés nem érinti a szerzői jogi védelmet.²⁹
- Reha Training-ítélet: a televíziós műsoroknak valamely rehabilitációs központ üzemeltetője által a helyiségeiben elhelyezett televíziókészülékek közvetítésével történő sugárzása „nyilvánossághoz közvetítésnek” minősül.³⁰
- ITV Broadcasting Limited-ítélet: a „műsorközvetítő szolgáltatások kábelrendszereihez való hozzáférés” és a „live streaming” fogalmának értelmezése.³¹

Tényként kell megállapítani, hogy az EUB fenti ítéleteiben foglalt jogértelmezéséből a jogfejlesztés tényére és irányára lehet következtetni. A 2006/115 irányelv hatálybalépése óta megváltozott körülményekre tekintettel való értelmezés igényét megfogalmazva, vélhetően erre is tekintettel, tette fel a kérdését indítványában a főtanácsnok: „Vajon ez azt jelenti, hogy a 2006/115 irányelv rendelkezéseit ma is oly módon kell értelmezni, mely kizárja az e-könyvek haszonkölcsönzését az ezen irányelv szerinti haszonkölcsönzés fogalmából?”³²

²⁶ 2012. július 3-i ítélet, C-128/11 sz., GmbH kontra Oracle International Corp., ECLI:EU:C:2012:407.

²⁷ 2013. június 27-i, C-457/11, C-458/11, C-459/11. és C-460/11. sz. egyesített ügyek, Verwertungsgesellschaft Wort (VG Wort) kontra KYOCERA Document Solutions Deutschland GmbH és társai, Canon Deutschland GmbH, Fujitsu Technology Solutions GmbH és Hewlett-Packard GmbH kontra Verwertungsgesellschaft Wort (VG Wort), ECLI:EU:C:2013:426 ítélet.

²⁸ 2014. április 10-i, C-435/12. sz., ACI Adam BV és társai kontra Stichting de ThuisKopie-ítélet, ECLI:EU:C:2014:254.

²⁹ 2015. március 26-i, C-279/13. sz., C More Entertainment AB kontra Linus Sandberg-ítélet, ECLI:EU:C:2015:199.

³⁰ 2016. május 31-i, C-117/15 sz., Reha Training Gesellschaft für Sport- und Unfallrehabilitation mbH kontra Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte (GEMA)-ítélet, ECLI:EU:C:2016:379.

³¹ 2017. március 1-jei, C-275/15. sz. ügy, ITV2 Limited, ITV Digital Channels Limited, Channel Four Television Corp., 4 Ventures Limited, Channel 5 Broadcasting Limited, ITV Studios Limited kontra (csődeljárás alatt), TVCatchup (UK) Limited, Media Resources Limited-ítélet, ECLI:EU:C:2017:144.

³² Indítvány, 26. pont.

III.1.1. A jogi aktusoknak a technológia fényében való aktuális értelmezéséről

A jogszabályok aktuális társadalmi kontextusba való helyezése a jogalkalmazás mindenkor időszerű kérdése. „Nem tekinthetünk el a jogi aktusok olyan értelmezésétől, amely figyelembe veszi a technológia, a piac és a magatartások fejlődését, és megakadályozza, hogy ezek a jogi aktusok a túlzottan merev értelmezés miatt a múltban ragadjanak.” A főtanácsnok példaként – álláspontjának igazolásául – indítványában az Egyesült Államok 1787-es alkotmányát és az 1215-ös Magna Charta mai időkkel összhangban álló értelmezését jelölve meg.³³

A jogi normák „dinamikusnak” vagy „haladónak” tekinthető értelmezésére napjainkban különösen – mint a technikai haladás által leginkább érintett területen – a szerzői jog területén van szükség. Az e területen megnyilvánuló elsősorban „technikai” haladás olyan mértékben felgyorsult, hogy könnyen „lehagyja” a viszonylagos állandóság igényével felépő jogalkotási eljárást, ezért fokozott annak a veszélye, hogy hiábavalóvá válnak azok a törekvések, amelyek a jogi rendelkezéseket a fejlődéshez törekсенek igazítani. Következésképpen az, hogy a jogi aktusok már elfogadásuk pillanatában, vagy nem sokkal később teljes mértékben elavultakká válnak, napi kérdésként jelentkeznek. E helyzetben – más eszköz nem lévén – csak a hatályos jog értelmezése útján lehet „lépést tartani” az élethelyzetek fejlődésével. Jellemző példa erre a jelenségre a 2006/115 irányelv. Az elavulás felgyorsuló jelenségére az irányelv bérletre vonatkozó rendelkezései említhetők, amelyek – a kazetta, CD- és DVD-kölcsönzés piacának szabályozására irányultak – mára már elavultak, mivel a hangfelvételek és a képhordozók kölcsönzését a digitális hozzáférhetővé tétel gyakorlatilag teljesen kiszorította az európai piacról. Az a tény, hogy a jogi szabályozás valóság általi meghaladása szabályozatlanságra, joghézagokra mutat, továbbá az az igény, hogy adott esetben két, a jogi norma által már szabályozott, tartalmilag lényegében azonos, de megjelenését tekintve mégis különböző élethelyzetet azonos jogi megítélés alá kell vonni, a jogalkalmazásban bizonytalanságot okoz, és egyre gyakrabban veti fel a megbízható értelmezés igényét. A hasonló élethelyzetekre elméletileg vagy a kiemelkedő gyorsasággal megszülető normatív aktusok, vagy a keretjellegű szabályozás jelenthetne megoldást, de a gyakorlatban ténylegesen csak a valósághoz igazodó bírósági értelmezés – nyilvánvalóan csak a saját „alkotmányos” korlátai között – képes biztosítani, hogy a vonatkozó szabályozás az ágazat gyors technikai és gazdasági fejlődése mellett is hatékony maradjon. E körben az EUB ítélezési gyakorlatának jogértelmezés során megnyilvánuló jogfejlesztő szerepe vitathatatlan.

A 2006/115 irányelv (4) preambulumbekzdése szerinti megközelítés, „a szerzői jog által biztosított védelemnek alkalmazkodnia kell az új gazdasági fejleményekhez...”, megfelel a szerzői jogra vonatkozó uniós jogi szövegek elfogadásakor fennálló jogalkotói szándéknak.

Az új technikai és gazdasági valósághoz való alkalmazkodásra irányuló szándék meg is jelent a szerzői jog területén. Az Európai Tanács 1994. június 24–25-i korfui ülésén hang-

³³ Indítvány, 27. ponthoz fűzött 10. lábjegyzet.

súlyozta, hogy az információs társadalom európai fejlődésének elősegítése érdekében szükséges egy közösségi szintű, átfogó és rugalmas szabályozási keret létrehozása. Ehhez többek között az új termékek és szolgáltatások belső piacának kialakulása is szükséges. E szabályozási keret létrehozása céljából több fontos közösségi jogi rendelkezést elfogadtak már, és továbbiak elfogadása folyamatban van. A szerzői jog és a szomszédos jogok e tekintetben fontos szerepet játszanak, mivel ezek védik és ösztönzik az új termékek és szolgáltatások fejlesztését és forgalmazását, valamint azok alkotói tartalmának létrehozását és felhasználását.³⁴

A számítógépi programok jogi védelméről szóló irányelv rendelkezései szerint a tagállamok a számítógépi programokat az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló Berni Egyezmény értelmében vett irodalmi műként szerzői jogi védelemben részesítik. A számítógépi program akkor részesül védelemben, ha eredeti abban az értelemben, hogy a szerző saját szellemi alkotása. Annak megállapításához, hogy fennállhat-e ilyen védelem, más feltevés nem alkalmazható.³⁵

A műszaki fejlődés megsokszorozta és változatosabbá tette a szellemi alkotás, a gyártás és az értékesítés lehetőségeit. Ha nincs is szükség új fogalmakra a szellemi tulajdon védelme területén, a szerzői jogot és a szomszédos jogokat szabályozó jelenlegi jogszabályokat módosítani kell, és ki kell egészíteni úgy, hogy megfeleljenek a gazdasági adottságoknak, így például az új felhasználási módoknak.³⁶ Az információs társadalom különböző szociális, társadalmi és kulturális vonatkozásai megkövetelik a termékek és szolgáltatások sajátos tartalmi adottságainak figyelembevételét.³⁷

Az uniós jogban a bírói jogértelmezésnek kiemelkedő jelentősége van. Az Európai Unió Bírósága – az Európai Unió igazságszolgáltatási szerve – legfontosabb feladata az Unió jogi aktusai jogszerűségének vizsgálata, illetve az uniós jog egységes értelmezésének és alkalmazásának biztosítása. Ennek során az EUB az eldöntetlen, bizonytalan normaértelmezéseknek medret szab, határozataival a norma tartalmának egyfajta jelentését állapítja meg. Ezzel „tart lépést” az adott időnek, a kornak megfelelő gazdasági-társadalmi fejlődés élethelyzeteivel. Az, hogy a jogi normaalkotás megfelelően korszerű legyen, a jogalkotással és a jogalkalmazással szemben is követelményként fogalmazható meg, ezért a normához képest megváltozott jogi tartalmat hordozó élethelyzeteket „a közösségi jog sajátosságai és az értelmezésével kapcsolatos különleges nehézségek függvényében kell megítélni”.³⁸ A gyakorlatban esetenként érzékelhetően nagy a „távolság” az uniós jogrend alapjait tevő elsődleges és a másodlagos jog rendelkezései között. A jogalkotó szervek normatív aktusai esetenként az elsődleges jogra csak közvetetten vezethetők vissza. Miként az EUB az előzetes döntéshoza-

³⁴ 2001/29 irányelv, (2) preambulumbekzdés.

³⁵ 1991. május 14-i 91/250/EGK tanácsi irányelv, 1. cikk (1), (3) bekezdés.

³⁶ 2001/29 irányelv, (5) preambulumbekzdés.

³⁷ 2001/29 irányelv, (8) preambulumbekzdés.

³⁸ 1982. október 6-i, 283/81 sz., Srl CILFIT és Lanificio di Gavardo SpA v. Ministry of Health-ítélet, ECLI:EU:C:1982:335, 17. pont.

talra utalás kötelezettsége kapcsán kelt, a CILFIT-ügyben hozott ítéletében megfogalmazta, a közösségi jog minden rendelkezését összefüggéseibe kell helyezni, és a közösségi jog egészét alkotó rendelkezések fényében kell értelmezni, tekintettel annak céljaira és fejlődésének állapotára abban az időpontban, amelyben a kérdéses rendelkezést alkalmazni kell.³⁹

Jelen ügyben a tényállást, a VOB keresetében és a Rechtbank Den Haag előzetes döntéshozatali kérelmében megfogalmazott kérdéseket a 2006/115 irányelv megfogalmazott céljára és a fentiekre tekintettel az EUB-nek célorientált módon kellett értelmeznie. Ennek során a normarendszer alapjait képező elsődleges jogforrásokhoz és az alapelvekhez, továbbá a létrehozott másodlagos jogforrásokon belül a tárgy szempontjából szóba jövő irányelvek ezen alapszabályokat megvalósító céljaihoz kellett visszanyúlnia. Ezekből vezette le a megváltozott tartalmú fogalmakat vagy fordulatokat, esetleg kiterjesztette az értelmüket olyan jogi helyzetekre, melyekre azok a szövegük szerint nem terjednek, nem terjedhettek ki.

Az EUB az AC-ATEL Electronic-ügyben kelt ítéletében rámutatott: „A Bíróság következetes álláspontja az, hogy egy uniós jogi norma értelmezése során nemcsak annak szövegét szükséges vizsgálni, hanem annak összefüggéseit és a jogalkotás céljait, melynek a norma részét képezi”.⁴⁰

Az EUB ítélkezési gyakorlatában az alapszabálynak tekinthető jogi norma szövegéhez való igazodás mellett más igazodási pontok figyelembevétele is jelentős, ami egyben lehetővé teszi a jogi norma további körülményeket is figyelembe vevő értelmezését, továbbfejlesztését. Ilyen értelmezésre került sor már 1966-ban az EUB Société Technique Minière-ítéletében, amikor egy konkrét magatartás az általános szinten megfogalmazott normaszöveg alapján csak a cél tükrében volt megítélhető.⁴¹

Az ügy körülményei, az alkalmazandó és értelmezendő normák jellege, továbbá a szokások, a tudományok fejlődése példázataul az EUB Bioforce-ügyben hozott ítéletének megfogalmazása szolgál: „...meg kell vizsgálni, hogy a vitatott készítmény a ... meghatározott jegyeket mutatja, de ezeket egyébként is, ... az orvosi fejlődés tükrében kell meghatározni.”⁴² Vagyis a jogi rendelkezések kiigazítását és „naprakésszé tételét” megfelelő értelmezésük útján lehet és kell biztosítani.

³⁹ CILFIT-ítélet, 20. pont.

⁴⁰ 1994. június 2-i, C-30/93 sz., AC-ATEL Electronics Vertriebs GmbH v. Hauptzollamt München-Mitte-ítélet, 1994 I-02305 21. pont. „Nach ständiger Rechtsprechung sind für die Auslegung einer Vorschrift des Gemeinschaftsrechts nicht nur der Wortlaut dieser Vorschrift, sondern auch ihr Kontext und die Ziele zu berücksichtigen, die mit der Regelung, zu der sie gehört, verfolgt werden.”

⁴¹ 56/65 Société Technique Minière (L.T.M.) v. Maschinenbau Ulm GmbH (M.B.U.) 1966 EBHT 0337.

⁴² 1977. május 15-i, C-405/95 sz., Bioforce GmbH v. Oberfinanzdirektion München-ítélet, 1997 I-02581, 13. pont. „Es ist daher zu prüfen, ob die streitigen Erzeugnisse die in der Position 3004 des GZT festgelegten Merkmale und Eigenschaften aufweisen, wobei diese, wie der Gerichtshof im Urteil vom 14. Januar 1993 in der Rechtssache C-177/91 (Bioforce, Slg. 1993, I-45, Randnr. 9) festgestellt hat, im Lichte der medizinischen Entwicklung auszulegen sind.” Urteil vom 14. Januar 1993 in der Rechtssache C-177/91, Bioforce GmbH gegen Oberfinanzdirektion München, Slg. 1993, I-45, Randnr. 9.) 9. Es ist daher zu prüfen, ob das streitige Erzeugnis die in der Position 30.04 des Gemeinsamen Zolltarifs festgelegten Merkmale und Eigenschaften aufweist, wobei diese im Lichte der medizinischen Entwicklung auszulegen sind.”

Az EUB Padawan-ítéletében emlékeztetett, hogy a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint az uniós jog egységes alkalmazásának követelményéből és az egyenlőség elvéből az következik, hogy a jelentésének és hatályának meghatározása érdekében a tagállami jogokra kifejezett utalást nem tartalmazó uniós jogi rendelkezést az egész Európai Unióban – figyelembe véve a rendelkezés összefüggéseit és a kérdéses szabályozás célját – önállóan és egységesen kell értelmezni,⁴³ ezt az értelmezést a 2001/29 irányelv 5. cikke (3) bekezdésében szereplő kivételek fakultatív jellege nem kérdőjelezi meg. Egy olyan értelmezés, amely szerint azok a tagállamok, amelyek e kivételt bevezették, annak paramétereit szabadon és harmonizációt nélkülöző módon, tagállamonként eltérően határozhatják meg, az irányelv céljával ellentétes lenne.⁴⁴

Ha az irányelv egyáltalán nem határoz meg fogalmat, a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata értelmében e kifejezés jelentésének és tartalmának meghatározása érdekében az általános nyelvhasználatban elfogadott szokásos jelentését kell alapul venni, figyelembe véve azon szövegkörnyezetet, amelyben e kifejezést használják, és azon szabályozás célkitűzéseit, amelynek e kifejezés részét képezi.⁴⁵ A fogalom értelmezésének mindenesetre lehetővé kell tennie az így megállapított kivétel hatékony érvényesülésének megőrzését és céljának biztosítását.⁴⁶

A 2001/29 irányelv törekvései között a (3) preambulumbekkezdéséből következik – egy olyan harmonizációra vonatkozó célkitűzés, amely elősegíti a négy belső piaci szabadság megvalósítását, és összefügg az alapvető jogelvek – különösen a szellemi tulajdont is magában foglaló tulajdon, a véleménynyilvánítás szabadsága, valamint a közérdek – tiszteletben tartásával.⁴⁷ A főtanácsnok szerint „Az e-könyvek haszonkölcsönzése a papíralapú könyvek haszonkölcsönzésének modern megfelelője. Nem fogadható el az a gyakran hallott nézet, mely szerint alapvető különbség van az e-könyv és a hagyományos könyv vagy az e-könyv, illetve a papírra nyomtatott könyv kölcsönzése között. Az egyértelmű, hogy az e-könyv teljesen eltérő formában jelenik meg, amely egyes helyzetekben kényelmesebb, illetve kevésbé kényelmes lehet, és olyan funkciók használatát teszi lehetővé, mint a szavak keresése és a fordítás, amelyekkel a papíralapú könyv nem rendelkezik.”⁴⁸ Ezek a jellegzetességek azonban csak másodlagosak, jelentőségük a felhasználó szubjektív igényeitől függ. Ilyen megközelítést tükröz az az érv is, mely szerint az e-könyv alapvető előnye abban rejlik, hogy a felhasználónak nem kell elmennie a könyvtárba, mivel távolról is elérhető. Ez azonban azzal cáfolható, hogy emberek egy része jobban szeret könyvtárba járni, mert ott emberi kapcsolatok részese lehet.

⁴³ Padawan-ítélet, 32. pont.

⁴⁴ Padawan-ítélet, 36. pont és 2014. április 10-i ACI Adam ítélet, 49. pont.

⁴⁵ Diakité-ítélet, C-285/12, EU:C:2014:39, 27. pont.

⁴⁶ Football Association Premier League és társai-ítélet, 163. pont.

⁴⁷ 2014. szeptember 3-i Johan Deckmyn, a Vrijheidsfonds VZW kontra Helena Vandersteen, és társai, C-201/13. sz. ügy, ECLI:EU:C:2014:2132, ítélet.

⁴⁸ Indítvány, 30. pont.

A 2006/115 irányelv értelmezése során figyelembe kell venni azt a tényt, hogy amikor egy felhasználó könyvet kölcsönöz ki a könyvtárból – legyen az e-könyv vagy hagyományos – e könyv tartalmát akarja megismerni anélkül, hogy annak egy példányát megtartaná. Márpedig ebből a nézőpontból a papírra nyomtatott és az e-könyv, valamint haszonkölcsönzésük feltételei lényegüket tekintve nem térnek el egymástól. Ez a tény kapcsolja össze őket, és adja az e-könyvek és a hagyományos könyvek haszonkölcsönzésének jogi keretét.⁴⁹

III.1.2. A szerzők érdekeinek védelméről

A szerzői jog elsődleges szándéka a szerzők érdekeinek védelme. Ahogy ez a 2001/29 irányelv (31) preambulumbekzdéséből kitűnik, az irányelv 2. és 3. cikkében szabályozott jogok vonatkozásában az irányelv 5. cikke által megállapított kivételek célja a „megfelelő egyensúly” biztosítása többek között a szerzők, valamint a védelemben részesülő teljesítmények felhasználóinak jogai és érdekei között.⁵⁰ Bár az 5. cikk (1) bekezdése előírja a többszörözési jog alóli mentesítést a valamely műszaki eljárás elválaszthatatlan és lényeges részét képező egyes olyan ideiglenes többszörözési cselekmények tekintetében, amelyeknek nincs önálló gazdasági jelentőségük, ezekben az esetekben azonban díjazásról nem rendelkezik. A tényállásbeli ügyben a szerzők érdekeit képviselő szervezetek, a Lira és a Pictoright a VOB kereseti kérelmében foglaltak támogatása érdekében léptek fel.

Az irányelv 5. cikkének (5) bekezdésében foglalt rendelkezés – miszerint: az 5. cikk (1), (2), (3) és (4) bekezdésében foglalt kivételek és korlátozások kizárólag olyan különös esetekben alkalmazhatók, amelyek nem sérelmesek a mű vagy más, védelem alatt álló teljesítmény rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit – amelyet „háromlépcsős tesztnek” neveznek, átveszi az 1967-ben felülvizsgált Berni Egyezmény 9. cikke (2) bekezdésének szövegét,⁵¹ a TRIPS-megállapodás (1994) 13. cikkét⁵² és a WIPO Szerzői Jogi Szerződése 10. cikkének (2) bekezdését.⁵³ A TRIPS-szel összefüggésben a nemzetközi szerzői jogi keret részét jelentő e három lépcsőt a WTO vitarendezési testülete értelmezte.

⁴⁹ Indítvány, 31. pont.

⁵⁰ Padawan-ítélet, 43. pont és Painer-ítélet, C-145/10, EU:C:2011:798, 132. pont.

⁵¹ Az 1886-ban aláírt, 1896-ban Párizsban kiegészített, 1908-ban Berlinben felülvizsgált, 1914-ben Bernben kiegészített, 1928-ban Rómában, 1948-ban Brüsszelben, 1967-ben Stockholmban, majd 1971-ben Párizsban felülvizsgált és 1979-ben (Berni Unió) módosított, az irodalmi és művészeti alkotások védelméről szóló Berni Egyezmény. A Berni Egyezménynek minden tagállam szerződő fele.

⁵² A Kereskedelmi Világszervezetet (WTO) létrehozó, Marrakeshben 1994. április 15-én aláírt egyezmény 1C. mellékletében szereplő, a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló egyezmény, amely az Európai Közösség nevében a többoldalú tárgyalások uruguayi fordulóján (1986–1994) elért megállapodásoknak a Közösség nevében a hatáskörébe tartozó ügyek tekintetében történő megkötéséről szóló, 1994. december 22-i 94/800/EK tanácsi határozattal került jóváhagyásra.

⁵³ Az 1996-ban Genfben aláírt WIPO Szerzői Jogi Szerződés 10. cikk (2) bekezdés. Az EU és valamennyi tagállama tekintetében, amelyek annak egyaránt szerződő felei, 2010. március 14-én lépett hatályba.

Álláspontja szerint a három feltétel együttes feltétel; az első feltétel (egyes különös esetek) megköveteli, hogy a korlátozás, illetve a kivétel világosan meghatározott legyen, hatályát és alkalmazási körét illetően szűk legyen; a második feltétel (nem akadályozhatja a rendes felhasználást) azt jelenti, hogy a kivételek, illetve korlátozások nem tehetik lehetővé az olyan felhasználást, amely gazdasági konkurenciát teremt azon módokat illetően, amely módokon a jogosultak általában műveikből gazdasági hasznot húznak; a harmadik feltétel pedig (nem okozhat indokolatlan sérelmet a jogosultak jogos érdekeire nézve) kizárja azokat a kivételeket és korlátozásokat, amelyek a jogosultak oldalán indokolatlan jövedelemkiesést okoznak vagy okozhatnak.⁵⁴ A testület megállapításai szerint e feltételek valamennyi szerzői jogi korlátozás viszonyítási alapjává váltak.

* * *

Más oldalról közelítve meg kell állapítani, hogy a könyvpiac az e-könyvek piaca ténylegesen létező piac, mivel a könyvtárak elektronikus formában ténylegesen haszonkölcsönbe adják a könyveket. Ugyanakkor, mivel erre a kölcsönzési formára nem terjeszthető ki a 2006/115 irányelv értelmében vett haszonkölcsönzés fogalma, nem alkalmazható az irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében foglalt nyilvános haszonkölcsönzési kivétel sem. Ezért az e-könyvek haszonkölcsönzését a könyvtárak és a kiadók között megkötött szerződésekkel szervezték meg. E kiadók, egy külön e célból közösen megállapított díjazás mellett, a könyvtárak rendelkezésére bocsátják az e-könyveket, amelyeket ezek a könyvtárak a felhasználók számára haszonkölcsönbe adhatnak. Az eljárás során a VOB oldalán beavatkozó Lira és a Pictoright szerint ezek a szerződéses kapcsolatok elsősorban a kiadók vagy a könyvkereskedelemben részt vevő egyéb közvetítők számára előnyösek anélkül, hogy a szerzők megfelelő díjazást kapnának.⁵⁵ Ha a digitális haszonkölcsönzést – a két helyzet releváns rendelkezéseit kapcsolatba hozva – úgy lehetne tekinteni, mint amelyre a 2006/115 irányelv és így a 6. cikk (1) bekezdésében foglalt kivétel is vonatkozik, a szerzők ez alapján részesülhetnének díjazásban, ami kiegészítené a könyvek eladásából származó bevételüket, és amely a kiadókkal kötött szerződéseiktől független lehetne.

A 2006/115 irányelv olyan értelmezése, amely szerint a digitális haszonkölcsönzés a „haszonkölcsönzés” fogalmába tartozik, nemhogy sértene a szerzők érdekeit, hanem ellenkezőleg, a kizárólag a piac törvényei által irányított helyzettel szemben javítaná érdekeik védelmét.

⁵⁴ Eleanor Sharpston főtanácsnok indítványa a C-457/11, C-458/11, C-459/11. és C-460/11. sz. egyesített ügyek Verwertungsgesellschaft Wort (VG Wort) kontra KYOCERA Document Solutions Deutschland GmbH és társai, Canon Deutschland GmbH, Fujitsu Technology Solutions GmbH és Hewlett-Packard GmbH kontra Verwertungsgesellschaft Wort (VG Wort)-ügyben. Indítvány, 9. pont.

⁵⁵ Indítvány, 34. pont.

III.1.3. Érvek a 2006/115 irányelvnek a technikai fejlődést figyelembe vevő értelmezése mellett

A könyvtárak mindig anélkül adták haszonkölcsönbe a könyveket, hogy arra külön engedélyt kértek volna. A kötelezpéldányok esetében arra sem volt szükségük, hogy megvásárolják a saját példányait. Ennek oka az, hogy a könyvet nem egyszerű árucikknek, az irodalmi alkotást pedig nem gazdasági tevékenységnek tekintették. A könyvek által a kultúra, valamint a tudományos ismeretek megőrzésében és terjesztésében betöltött szerep jelentősége a gazdasági jellegű megfontolásokat mindig megelőzte. A kiadók és az e-könyvek kereskedelmében részt vevő közvetítők gyakran vagy szerződésben korlátozzák az e-könyvek könyvtárak általi haszonkölcsönzését, például a haszonkölcsönzések számának maximalizálásával, vagy egy olyan, a könyv kiadását követő időszakot határoznak meg, amikor tilos a haszonkölcsönzés, vagy visszautasítják az ilyen szerződéses kapcsolat létesítését a könyvtárakkal. Amennyiben a könyvtárak nem részesülhetnek a haszonkölcsönzés kizárólagos joga alóli kivételből származó előnyökből, fennáll a veszélye annak, hogy a digitális környezetben a továbbiakban nem lesznek többé képesek ellátni azt a szerepet, amelyet a papíralapú könyvek világában betöltöttek.⁵⁶

A fentiekre tekintettel a főtanácsnok arra véleményre jutott, hogy: „a ’haszonkölcsönzés’ kifejezésnek a 2006/115 irányelv alapján történő értelmezését nem szabad arra korlátozni, amit az uniós jogalkotó ezen irányelv eredeti változatának (azaz a 92/100 irányelvnek) az elfogadásakor erről gondolhatott, hanem egy olyan meghatározást kell adni, amely lépést tart az azóta bekövetkezett technikai és piaci fejlődéssel”.

III.1.4. A nemzetközi kötelezettségvállalásokról

A 2006/115 irányelvnek a technikai fejlődést figyelembe vevő értelmezése mellett a továbbiakban meg kell vizsgálni, hogy ez az értelmezés összhangban áll-e az Unió nemzetközi kötelezettségvállalásaival, a szerzői jogra vonatkozó egyéb joganyaggal, és valóban levezethető-e a 2006/115 irányelvben szereplő rendelkezések szövegéből.

A szellemi tulajdon-jogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló TRIPS-megállapodás célja, hogy minden tagállamában biztosítsa a szellemi tulajdon védelmére vonatkozó megfelelő szabályok alkalmazását azon alapvető kötelezettségek alapján, amelyeket a WIPO (Szellemi Tulajdon Világszervezete) fektetett le a szellemi tulajdon-jogokról szóló különböző egyezményekben.⁵⁷ Az egyezmény számos új vagy szigorúbb szabályt vezet be azokon a területeken, amelyeket a már létező egyezmények nem fednek le vagy nem megfelelően.

⁵⁶ Indítvány, 37., 40. pont.

⁵⁷ Az ipari tulajdon oltalmáról szóló Párizsi Egyezményben, az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló Berni Egyezményben, az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és műsorsugárzó szervezetek védelméről szóló Római Egyezményben, valamint az integrált áramkörök szellemi tulajdon-jogáról elfogadott Washingtoni Egyezményben. Számos új vagy szigorúbb szabályt vezet be azokon a területeken, amelyeket a már létező egyezmények nem fednek le, vagy ahol a létező egyezmények nem megfelelőek.

Az egyezmény – a TRIPs-megállapodás – a Kereskedelmi Világszervezetet (WTO) létrehozó egyezmény 1 C. mellékletét képezi, tartalmazza „A szellemi tulajdon-jogok megadásának, terjedelmének és felhasználásának alapkövetelményei” alcímű II. részt.⁵⁸

Ennek 14. cikk (1), (2) és (6) bekezdése, a következőképpen rendelkezik:

„(1) A hangfelvételen rögzített előadásuk tekintetében az előadóművészek jogosultak megtiltani a hozzájárulásuk nélküli következő cselekményeket: rögzítetlen előadásuk rögzítését és az ilyen rögzítés sokszorosítását. Az előadóművészek jogosultak megtiltani a hozzájárulásuk nélküli következő cselekményeket is: élő előadásai sugárzását és a közvetítését.

(2) A hangfelvételgyártókat megilleti a hangfelvételeik közvetlen vagy közvetett sokszorosítása engedélyezésének vagy megtiltásának a joga.

E jogok tekintetében bármely tag rendelkezhet feltételekről, korlátozásokról, kivételekről és fenntartásokról olyan mértékig, amint ezt az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelméről szóló nemzetközi egyezmény, a Római Egyezmény lehetővé teszi. Továbbá a Berni Egyezmény (1971) 18. cikkének előírásai is megfelelően alkalmazandók az előadóművészek és a hangfelvételgyártók hangfelvételekre vonatkozó jogaira. Az Európai Unió a Római Egyezményben nem részes fél, ellentétben az Unió valamennyi tagállamával, Málta kivételével.

A Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO) 1996. december 20-án Genfben elfogadta a WIPO Előadásokról és Hangfelvételekről szóló Szerződését (WPPT), valamint a WIPO Szerzői Jogi Szerződését (WCT).⁵⁹

A szerződés nem csorbitja a szerződő felek egymással szemben a Római Egyezmény alapján fennálló kötelezettségeit, az ennek alapján biztosított védelem nem érinti, és nem befolyásolja az irodalmi és művészeti alkotásokhoz fűződő szerzői jogi védelmet, a szerződés egyetlen rendelkezése sem értelmezhető úgy, hogy az az említett védelmet csorbitaná, nem függ össze más szerződésekkel, és nem csorbitja a más szerződések hatálya alá tartozó jogokat és kötelezettségeket.”

A WPPT „Díjigény a sugárzásért és a nyilvánosságához közvetítésért” címet viselő 15. cikkének szövege a következőket tartalmazza:

„(1) Az előadóművészek és a hangfelvétel-előállítók egyszeri megfelelő díjazásra tarthatnak igényt a kereskedelmi célból kiadott hangfelvételek közvetlen vagy közvetett, sugárzás vagy a nyilvánosságához való bármilyen közvetítés útján történő felhasználásáért.

(2) A Szerződő Felek nemzeti jogszabályaikban úgy rendelkezhetnek, hogy az egyszeri megfelelő díjazásra való igényt az előadóművész vagy a hangfelvétel előállítója, vagy mind-

⁵⁸ Az 1994. április 15-én Marrakech-ben aláírt és a többoldalú tárgyalások uruguayi fordulóján (1986–1994) elért megállapodások a Közösség nevében a hatáskörébe tartozó ügyek tekintetében történő megkötéséről szóló, 1994. december 22-i 94/800/EK tanácsi határozattal került jóváhagyásra.

⁵⁹ A két szerződést az Európai Közösség nevében a 2000. március 16-i, 2000/278/EK tanácsi határozat hagyta jóvá.

kettő érvényesítheti a felhasználóval szemben. A Szerződő Felek nemzeti jogszabályokat fogadhatnak el, amelyek, az előadóművész és a hangfelvétel előállítója közötti megállapodás hiányában, meghatározzák a díjnak az előadóművészek és a hangfelvétel-előállítók közötti felosztására vonatkozó feltételeket.”

A WCT „A nyilvánossághoz közvetítés joga” címet viselő 8. cikke szerint:

„... az irodalmi és művészeti alkotások szerzőinek kizárólagos joga, hogy műveiket vezetékes útján vagy bármely más eszközzel vagy módon a nyilvánossághoz közvetítsék, és hogy erre másnak engedélyt adjanak, ideértve a műveiknek a nyilvánosság számára oly módon történő hozzáférhetővé tételét, hogy a közönség tagjai az említett művekhez való hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhassák meg.”⁶⁰

A Római Egyezménynek a hangfelvételek másodlagos felhasználására vonatkozó 12. cikke alapján:

„Ha valamely kereskedelmi célokra kiadott hangfelvételt vagy arról készült másolatot közvetlen módon sugárzásra vagy nyilvánossághoz közvetítésre használnak fel, a felhasználó egyszeri, méltányos díjazást köteles fizetni az előadóknak, vagy a hangfelvételek előállítóinak, vagy mindkét félnek. ...”

A 94/800 határozat utolsó preambulumbekkezdése a következő:

„... a WTO-t létrehozó egyezmény – beleértve annak mellékleteit is – természeténél fogva nem alkalmas arra, hogy közvetlenül hivatkozzanak rá a Közösség vagy a tagállamok bíróságai előtt.”⁶¹

A 2001/29/EK irányelv az online környezethez igazította a kizárólagos jogokat – bár erre vonatkozóan nem állt fenn nemzetközi kötelezettség –, bevezette a szerzői jogi védelem alóli kivételek kimerítő jegyzékét.

A 2006/115 irányelv elemzése során elsősorban a haszonkölcsönzés kizárólagos jogának és a nyilvános haszonkölcsönzési kivételnek a célját kell figyelembe venni. Tényként kell megállapítani, hogy az e-könyvek haszonkölcsönzéssel történő hasznosítása a valóságban már ténylegesen kialakult élethelyzet, így e kizárólagos jog hatályának kiterjesztése a haszonkölcsönzés e formájára csak a valóság leképezését jelentené. A kivétel céljával kapcsolatos érvek is amellet szólnak, hogy a közkönyvtárak az e-könyvek haszonkölcsönzésével összefüggésben részesülhessenek e kivétel kedvezményéből. A két helyzet együttes kezelése indokolt.

A kérdés továbbra is az, hogy lehetővé teszi-e a 2006/115 irányelv szövege a haszonkölcsönzésre vonatkozó rendelkezéseinek kiterjesztő értelmezését, alkalmazható-e a továbbiakban az irányelv normaszövege az e-könyvek haszonkölcsönzésére. Az irányelv 1. cikké-

⁶⁰ Nem csorbítva a Berni Egyezmény 11. cikkének (1) ii. pontját, 11a. cikkének (1)i. és (ii) pontját, 11b. cikkének (1)ii. pontját, 14. cikkének (1)ii. pontját és 14a. cikkének (1) bekezdését.

⁶¹ A Tanács 94/800/EK határozata (1994. december 22.) a többoldalú tárgyalások uruguayi fordulóján (1986–1994) elért megállapodásoknak a Közösség nevében a hatáskörébe tartozó ügyek tekintetében történő megkötéséről.

nek (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy „a tagállamok biztosítják a jogot a szerzői jogi védelemben részesülő művek eredeti vagy többszörözött példányai ... haszonkölcsönének engedélyezésére, illetve megtiltására”.

A főtanácsnok álláspontja szerint: „a többszörözött példány fogalmát a vizsgált rendelkezés szerinti értelmében nem lehet kizárólag a mű kézzelfogható példányaival azonos módon kezelni. A többszörözött példány ugyanis csupán a többszörözés eredménye. A mű csak az eredeti példány és az eredetiről készített, többszörözés eredményeként létrejövő többszörözött példány formájában létezik. Míg egy papíralapú könyv hagyományos másolata szükségszerűen anyagi hordozón található, a digitális példánynál eltérő a helyzet”.⁶²

E gondolatmenetre tekintettel nem állítható, hogy az irányelv hatályát az e-könyvek haszonkölcsönzésére kiterjesztő értelmezés ellentétes lenne azzal, ahogy a 2006/115 irányelv 2. cikk (1) bekezdésének b) pontja a [teljesítmények] „haszonkölcsönzése” kifejezést alkalmazza. Ennek a kifejezésnek ugyanis nincs olyan saját jelentése, amely megkülönböztetné az „eredeti” és „többszörözött” kifejezéssel ellátott művek jelentésétől.

A haszonkölcsönzési jog terjedelmének értelmezése kapcsán a 6. cikk (1) bekezdésében meghatározott kivétellel összefüggésben a főtanácsnok emlékeztetett arra, hogy: „noha a szerzői jog alóli kivételeket megszorítóan kell értelmezni, ugyanakkor ennek az értelmezésnek lehetővé kell tennie a kivétel hatékony érvényesülésének megőrzését és céljának biztosítását. Márpedig a haszonkölcsönzés kifejezésnek túlzott mértékben megszorító értelmezése az e-könyvek vonatkozásában befolyásolhatja e kivétel hatékony érvényesülését és célját. A 'haszonkölcsönzés' kifejezésnek az e-könyvek haszonkölcsönzésére is kiterjedő értelmezése nem ellentétes sem a 2006/115 irányelv céljával, sem a szövegével.”⁶³

III.2. TERMINOLÓGIAI KÉRDÉSEK

Bár a nemzetközi kötelezettségvállalásokból arra a következtetésre juthatunk, hogy a nemzetközi jogi megállapodások nem gátolják a haszonkölcsönzés digitális példányokra való kiterjesztésének a lehetőségét, mégis a szerzői jogi szaknyelv és fogalmai tartalmi elemei és összefüggései fényében vizsgálva szükséges megismételni a kérdést, hogy összeegyeztethető lenne-e a 2001/29 irányelv 3. cikkével, ha az e-könyvek haszonkölcsönzése a 2006/115 irányelv értelmében vett haszonkölcsönzésnek minősülne.

A Vereniging Openbare Bibliotheken kontra Stichting Leenrecht-ügyben a beavatkozóként fellépő Vereniging Nederlands Uitgeversverbond, a kiadók egyesülete (NUV), a német és a francia kormány véleménye szerint a 2006/115 irányelv értelmében vett „haszonkölcsönzés” kifejezés alkalmazási területének az e-könyvekre való kiterjesztése összeegyeztethetetlen az uniós jog más szerzői jogi jogforrásaival, mindenekelőtt a 2001/29 irányelvvel, egyes olyan kifejezései esetében, mint a „többszörözött példány” és a „teljesítmény” lényegé-

⁶² Indítvány, 44. pont.

⁶³ Indítvány, 47., 48. pont.

ben terminológiai összeegyeztethetlenségről van szó, mivel ezek jelentése szerintük nem fér össze a digitális haszonkölcsönzés elgondolásával. Az egységes terminológia kérdése, a szaknyelv egységes jelentése e körben vethető fel.

Az ítélet szerint az irányelv 2. cikk (1) bekezdésének *a*) pontjában szereplő „bérlet” fogalmát úgy kell érteni, hogy az kizárólag a tárgyi formában megjelenő művekre vonatkozik, az ezen irányelv 1. cikkének (1) bekezdésében szereplő „többszörözött példányok” kifejezést pedig úgy, hogy az a bérlet tekintetében kizárólag az anyagi hordozón rögzített többszörözött példányokra vonatkozik.

Abból, hogy az irányelv általában együttesen szabályozza e jog különböző kérdéseit a bérlet és a haszonkölcsön rendszere esetében, nem következik, hogy az uniós jogalkotó szükségképpen ugyanazzal a jelentéssel kívánta felruházni a „teljesítmény” és a „többszörözött példány” fogalmát függetlenül attól, hogy a bérlet vagy a haszonkölcsön rendszeréről van-e szó, ideértve az ezen irányelv 6. cikke értelmében vett nyilvános haszonkölcsönzést.

Miként az EUB ítéletében rámutatott, azzal, hogy az irányelv (3) és (8) preambulumbekézése bizonyos nyelvi változatokban nem együttesen hivatkozik a „bérleti és haszonkölcsönzési jogra”, hanem külön a „bérleti jogra és a haszonkölcsönzési jogra”, továbbá a 2. cikk (1) bekezdés *a*) és *b*) pontjából az következik, hogy az uniós jogalkotó a „bérlet” és a „haszonkölcsön” fogalmát külön kívánta meghatározni. Így a bérlet tárgya nem szükségképpen esik egybe a haszonkölcsön tárgyával. A fentiekből következően, nem ellentétes az ezen irányelv értelmében vett „haszonkölcsönzés” fogalmának olyan értelmezése, amely adott esetben kiterjed a digitális formában megvalósuló haszonkölcsönzés bizonyos eseteire is.⁶⁴

Az indítvány reflexiója szerint ha a tökéletes terminológiai egységesség elvét feltétel nélkül minden esetben alkalmazni kellene a szerzői jogra vonatkozó uniós jogban, akkor meg kellene határozni az egyes fogalmak tartalmát, mint ahogyan például a Bíróság a Usedsoft-ítéletében tette a „példány”, az „eladás” és a „terjesztés” fogalmának definiálásával. Ez az ítélet, amely a számítógépi programok jogi védelméről szóló irányelv értelmezésére irányult, az egyetlen olyan ítélet, amelyben az EUB a szerzői jogi fogalmakat a digitális környezettel összefüggésben értelmezte.⁶⁵

A hozzáadottértékdadó-rendszerről szóló irányelv (a továbbiakban: héairányelv) által adott „elektronikus úton nyújtott szolgáltatások” fogalma magában foglalja az interneten vagy más elektronikus hálózaton keresztül nyújtott szolgáltatásokat, amelyek jellegüknél fogva jelentős mértékben automatizáltak, minimális emberi közreműködést igényelnek, és amelyek nyújtására információs technológia hiányában nincs lehetőség.⁶⁶

⁶⁴ Ítélet, 35–39 pont.

⁶⁵ 2009. április 23-i, 2009/24/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv; indítvány, 50. pont; 2012. július 3-i Usedsoft-ítélet, C-128/11, EU:C:2012:407, különösen a 35., 37. és 47., 48. pont.

⁶⁶ A héairányelv, 2010. december 7-i 2010/88/EU tanácsi irányelvvel módosított, közös, 2006. november 28-i, 2006/112/EK tanácsi irányelv, 282/2011 végrehajtási rendelet 7. cikk (1) bekezdés.

A Bizottság 2015-ben két kötelezettségzegési eljárás során pontosította, hogy digitális vagy elektronikus könyvek értékesítése alatt számítógépen, okostelefonon, e-könyv-olvasón vagy bármely más olvasórendszeren hozzáférhető, olyan elektronikus formátumú könyvet kell érteni, amelyet valamely honlapról letöltés vagy valós idejű adatátvitel („streaming”) útján, ellenérték fejében értékesítettek.⁶⁷ Az EUB a 2001/29 irányelv által alkalmazott terminológiával lényegében azonos kifejezéseket alkalmazó rendelkezések alapján úgy ítélte meg, hogy az internetről való letöltésnek a tárgya valóban a mű egyik példánya – egy számítógépi program –, és hogy ehhez a letöltéshez egy határozatlan időre szóló felhasználói licenc is kapcsolódik, ami a szóban forgó példány eladásának minősül, így e példány terjesztésére vonatkozó jog kimerülését eredményezi. A szigorúan alkalmazott terminológiai egységesség elve értelmében a 2001/29 irányelvben és a 2006/115 irányelvben egyaránt használt „többszörözött példány” kifejezést eszerint úgy kell értelmezni, mint amely kiterjed az anyagi hordozó nélküli digitális többszörözött példányokra is. Ez az elv a jogelméleti viták tárgyát képező, a letöltés útján történő eladás következtében kimerülő terjesztési jog kérdésének egyszerű megoldását is lehetővé tenné. Mivel a 2001/29 irányelv 4. cikk (2) bekezdésének megfogalmazása lényegét tekintve megegyezik a 2009/24 irányelv 4. cikkének (2) bekezdésével, ezért elvileg mindkettőt azonos módon kellene értelmezni.

A többszörözött példányok fogalma kapcsán az indítvány – az azonos megítélés nem titkolt célzatával – felveti, hogy ha elfogadjuk, hogy ugyanazon kifejezések értelmezése a 2001/29 irányelv keretében eltérhet az EUB által a Usedsoft-ítéletben a 2009/24 irányelvvel kapcsolatban használt értelmezéstől, akkor miért ne lehetne ugyanezt a „terminológiai függetlenséget” a 2001/29 és a 2006/115 irányelv kapcsolatában alkalmazni.⁶⁸

Ezt az állítást azonban nem erősíti meg az EUB *Reha Training-ügyben hozott ítélete*. Az ügyben, amelyben a televízióműsorok sugárzása számos érdekelt – különösen zeneszerző, szövegíró és zenei kiadó, valamint előadóművész, hangfelvétel-előállító és szövegműszerző, továbbá ezek kiadóinak – szerzői és szomszédos jogait érintette, azonos értelmezési kritériumok alapján kellett választ adni arra, hogy a tényállásbeli helyzet – az, hogy a rehabilitációs központ üzemeltetője balesetekben megsérült személyek műtét utáni rehabilitációs utókezelése során központjának várótermeiben és edzőtermében a páciensei számára televízióműsorok vétele céljából televíziókészüléket helyezett el – mind a 2001/29 irányelv 3. cikkének (1) bekezdésére, mind a 2006/115 irányelv 8. cikkének (2) bekezdésére tekintettel „nyilvánossághoz közvetítésnek” minősült-e. Az EUB e két rendelkezést úgy értelmezte,

⁶⁷ 2015. március 5-i, Európai Bizottság kontra Luxemburgi Nagyhercegség C-502/13 sz., ítélet, ECLI:EU:C:2015:143 26.pont és 2015.március 5-i Európai Bizottság kontra Franciaország, C-479/13 sz. ítélet, ECLI:EU:C:2015:141. 17. pont.

⁶⁸ Indítvány, 53. pont.

hogy az ilyen sugárzás „nyilvánossághoz közvetítésnek” minősül,⁶⁹ vagyis ítélkezési gyakorlatán belüli esetleges értelmezésbeli eltéréseket nem fogalmazott meg.

Ezt megelőzően az EUB ITV Broadcasting-ítéletében már megállapította, hogy a 2001/29 irányelv (23) preambulumbekzdése egyértelmű megfogalmazásának megfelelően a „nyilvánossághoz közvetítés” fogalmát tágan kell értelmezni.⁷⁰ Azonban a 2001/29 irányelv nem határozza meg kimerítő módon a közvetítés fogalmát. Ezért a fogalom tartalmát és hatályát abban az összefüggésben kell meghatározni, amelybe az illeszkedik, valamint az irányelv célkitűzése fényében.⁷¹

Az irányelv fő célja, hogy a szerzők számára olyan magas szintű védelmet hozzon létre, amely számukra megfelelő díjazást biztosít műveik felhasználása után, többek között a nyilvánossághoz közvetítés esetén.

A „közvetítés” fogalmát úgy kell értelmezni, mint amely a védelem alatt álló művek közvetítésének valamennyi formájára vonatkozik, függetlenül az alkalmazott műszaki eszköztől és eljárástól.⁷²

A 2001/29 irányelv (23) preambulumbekzdéséből azt következik, hogy a szerzők nyilvánossághoz közvetítéshez való joga lefedi valamely műnek minden olyan nyilvánossághoz közvetítését vagy továbbközvetítését, amikor a nyilvánosság nincs jelen a közvetítés kiindulópontjául szolgáló helyszínen, legyen szó akár vezetékes, akár vezeték nélküli közvetítésről, a sugárzást is ideértve. Az irányelv 3. cikkének (3) bekezdéséből az következik, hogy az oltalom alatt álló művek valamely nyilvánossághoz való közvetítésbe való belefoglalása nem meríti ki azt a jogot, hogy ezen művek egyéb nyilvánossághoz való közvetítésének engedélyezésére vagy megtiltására kerüljön sor.

Az uniós jogalkotó, azáltal, hogy szabályozta az olyan élethelyzeteket, amelyek tárgya valamely adott mű többszörös felhasználása, olyan szabályokat állított fel, hogy a mű minden egyes, specifikus technikai módon történő közvetítését vagy továbbközvetítését a mű szerzője főszabály szerint köteles egyenként engedélyezni. Tekintettel arra, hogy valamely földfelszíni televíziós adásba foglalt művek interneten keresztül történő továbbközvetítés révén történő rendelkezésre bocsátása az eredeti közvetítéstől eltérő, specifikus technikai módon történik, azt az irányelv 3. cikkének (3) bekezdése szerinti „közvetítésnek” kell te-

⁶⁹ 2016. május 31-i, C-117/15. sz. ügy, Reha Training Gesellschaft für Sport- und Unfallrehabilitation mbH kontra Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte (GEMA), ECLI:EU:C:2016:379.

⁷⁰ 2013. március 7-i, ITV Broadcasting Ltd, az ITV 2 Ltd, az ITV Digital Channels Ltd, a Channel 4 Television Corporation, a 4 Ventures Ltd, a Channel 5 Broadcasting Ltd, az ITV Studios Ltd kontra TVCatchup Ltd C-607/11. sz. ügy, ECLI:EU:C:2013:147, 20. pont.

⁷¹ C-106/89. sz. Marleasing-ítélet, C-397/01–C-403/01. sz., Pfeiffer és társai egyesített ügyek-ítélet, C-212/04. sz. Adeneler és társai-ítélet, illetve C-282/10. sz. Dominguez-ítélet, 23. pont.

⁷² A C-403/08. és C-429/08. sz., Football Association Premier League és társai egyesített ügyekben 2011. október 4-én hozott ítélet 193. pontja.

kinteni.⁷³ Következésképpen ha nyilvánossághoz közvetítésre került sor, a továbbközvetítés sem mentesülhet a továbbközvetített művek szerzőinek engedélye alól,

A hivatkozott „nyilvánosság” fogalma meghatározatlan számú lehetséges címzettet jelent, és ezenfelül viszonylag jelentős számú személyt foglal magában, ahhoz azonban, hogy a közvetítés vagy továbbközvetítés a 2001/29 irányelv 3. cikkének (1) bekezdése szerint a nyilvánossághoz közvetítés fogalma alá tartozzon, szükséges, hogy a védett művek ténylegesen a „nyilvánossághoz” kerüljenek közvetítésre.⁷⁴ Ennek körében mindenképpen figyelmet érdemel az a halmozódó hatás, amelyet a lehetséges címzettek részére a művek rendelkezésre bocsátása eredményez. Ezért különösen releváns tudomással bírni arról, hogy hány személy fér hozzá egyidejűleg és szukcesszív módon ugyanazon műhöz.⁷⁵

Ebben az összefüggésben nem bír jelentőséggel az arról való tudomásszerzés, hogy a potenciális címzettek a közvetített művekhez „egy adó–egy fogadó” kapcsolat révén férnek hozzá. A technika ugyanis nem akadályozza meg azt, hogy nagyszámú személy férjen hozzá egyidejűleg ugyanahhoz a védett műhöz az interneten keresztül történő „live streaming” keretében. A közvetített művekhez egyidejűleg többen is hozzáférhetnek, hiszen maga a továbbközvetítés meghatározatlan számú lehetséges címzettet vesz célba, és mivel jelentős számú személyt magában is foglal ezért, meg kell állapítani, hogy a továbbközvetítéssel a 2001/29 irányelv 3. cikkének (1) bekezdése alapján a védett művek tényleges nyilvánossághoz közvetítése történik.

Ítélezési gyakorlatában az EUB több kritériumot határozott meg annak értékeléséhez, hogy a szóban forgó irányelvek értelmében vett „nyilvánossághoz közvetítésről” van-e szó. E kritériumok a következőképpen foglalhatók össze.

„Először is a kifejezést tágan kell értelmezni úgy, hogy az magas szintű oltalmat biztosít a jogosultaknak. Másodszor a sajátos közvetítési eszközök nem döntők, meghatározó az, hogy a nyilvánosságnak hozzáférése van a szóban forgó művekhez. Harmadszor a ’nyilvánosság’ fogalma magában foglalja a potenciális nézők vagy hallgatók meghatározhatatlan, mégis elég jelentős számát, és e tekintetben figyelembe kell venni a potenciális – együttesen és egymást követő – igénybevevők számának kumulatív hatását. Negyedszer a kérdéses nyilvánosságnak ’új’ nyilvánosságnak kell lennie abban az értelemben, hogy különböznie kell az eredeti sugárzás engedélyezésekor nyilvánosságtól (például amikor a magáncélú megtekintésre szánt adást nagy közönségnek mutatják be). Végül amennyiben a közvetítés hasznat eredményező összetevőt tartalmaz (például a fogyasztókra vonzó hatást gyakorol), ez arra vonatkozó releváns utalás, hogy az nemcsak az 1992/100 irányelv 8. cikke vagy a

⁷³ Broadcasting-ítélet, 26. pont

⁷⁴ Broadcasting-ítélet, 32. pont.

⁷⁵ 2006. december 7-i, C-306/05. sz. SGAE-ítélet 39. pont, ITV Broadcasting és társai-ítélet 33. pont.

2006/115 irányelv értelmében vett méltányos díjazás, hanem a 2001/29 irányelv 3. cikke értelmében vett nyilvánossághoz közvetítés jogának hatálya alá is tartozik.⁷⁶

Az EUB az Art & Allposters International ítéletének megfogalmazását átvéve megállapította, hogy az irányelvek által használt fogalmaknak azonos jelentést kell tulajdonítani mindaddig, amíg az uniós jogalkotó valamely konkrét jogalkotási kontextusban nem nyilvánít ettől eltérő szándékot.⁷⁷ Mindazonáltal nem vitatható az a tény, hogy a „nyilvánossághoz közvetítés” fogalmát e két irányelv kontextusában azonos módon kell értelmezni. Ezenfelül a korábbi ítélkezési gyakorlatnak a Reha Training-ítéletben vett megfogalmazása nem mutatott ki semmiféle értelmezési következetlenséget e fogalom tekintetében.

Ezzel szemben ami a „többszörözött példány/másolat” fogalmát illeti, a jogalkotó világosan utalt a 2001/29 irányelv (29) preambulumbekzdésében arra a konkrét kontextusra, amelyben e fogalmat a többszörözési joggal összefüggésben alkalmazza, amelynek kimerülése nem következhet be az online terjesztés miatt. Márpedig a „többszörözött példány/másolat” fogalmának – amely magában foglalja a digitális példányokat is – ilyen korlátozására nincs szükség az irányelv hatálya alá tartozó haszonkölcsönzési jogot illetően, hiszen e jog semmiképpen sem merülhet ki, bármi legyen a „többszörözött példány/másolat” fogalmának elfogadott meghatározása.

Hozzá kell tenni, hogy az Art & Allposters International-ítélet az Usedsoft-ítéleten alapuló következtetéseket semmilyen módon nem vitatja vagy korlátozza, mivel az Art & Allposters-ítélet nem digitális, hanem kémiai eljárás segítségével, közvetlenül az egyik anyagi hordozóról (papír) egy másikra (festővászon) történő átvitelre vonatkozik. Ebben az ügyben az EUB úgy ítélte meg, hogy az uniós jogalkotó a terjesztésére vonatkozó joggal biztosítani kívánta a szerzők számára a műalkotásukat megjelenítő valamennyi tárgy Unióban történő forgalomba hozatalának ellenőrzését. Ez esetben az anyagi hordozó helyettesítése azzal a következménnyel járt, hogy egy új „dolog”, egy birtokba vehető új tárgy jött létre, és hogy ezért nem lehet szó az említett terjesztési jog kimerüléséről.⁷⁸

A haszonkölcsönzés ilyen széles körű értelmezése a 2001/29 irányelv 3. cikkében foglalt, a nyilvánossághoz közvetítés, valamint a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétel jogába ütközik. Ezen érv szerint az e-könyvek haszonkölcsönzése a nyilvánossághoz közvetítésre vonatkozó jog hatálya alá tartozik, amelyhez nem kapcsolódik a 2006/115 irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében foglalthoz hasonló kivétel. Vagyis a 2006/115 irányelvnek az e-könyvek haszonkölcsönzésére való kiterjesztése és e kivétel alkalmazása sértene a 2001/29 irányelv 3. cikkét.

⁷⁶ Eleanor Sharpston főtanácsnok indítványa; C-351/12. sz. ügy OSA–Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním o.s. kontra Léčebné lázně Mariánské Lázně a.s., CLI:EU:C:2013:749. 26, 27. pont.

⁷⁷ 2015. január 22-i Art & Allposters International-ítélet, C-419/13, EU:C:2015:27, 43. pont.

⁷⁸ Art & Allposters International-ítélet, 43. és 49. pont. Ezzel szemben ezen ügy egyetlen eleme sem vonatkozott arra a kérdésre, hogy e jog kimerüléséhez vezet-e egy mű digitális példánya tulajdonjogának átruházása.

Az EUB a nyilvánossághoz közvetítés, valamint a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétel jogával kapcsolatban megjegyezte, hogy a 92/100 irányelv időben megelőzi a 2001/29 irányelvet, és ez utóbbi, a (20) preambulumbekezdésének és 1. cikke (2) bekezdése *b)* pontjának megfelelően semmilyen módon nem érinti az olyan hatályos uniós jogi rendelkezéseket, amelyek többek között a (2006/115 irányelvvel kodifikált) 92/100 irányelvben szabályozott haszonkölcsönzési jogra vonatkoznak. Ez utóbbi irányelv a 2001/29 irányelvhez képest *lex specialis*-nak tekinthető. Ugyanez az érv jelent meg a *Usedsoft*-ítélet alapját képező ügyben, és az EUB hasonló választ adott rá.⁷⁹ Következésképpen a 2001/29 irányelv 3. cikkével nem lehet ellenétes, ha az e-könyvek haszonkölcsönzése a 2006/115 irányelv értelmében vett haszonkölcsönzésnek minősül.

Az EUB ítéletében azzal is érvelt, hogy az e-könyvek haszonkölcsönzése magán a kölcsönzésen túl egyszersmind a könyvtár és a felhasználó többszörözésre irányuló cselekményeit is magában foglalja, ami sértheti a szerzőket megillető, a 2001/29 irányelv 2. cikkében foglalt kizárólagos jogot az ilyen többszörözés engedélyezésére, illetve megtiltására. Ugyanakkor a könyvtárak által végzett többszörözésre kiterjed a 2001/29 irányelvnek az EUB *Ulmer*-ügyben hozott ítéletével⁸⁰ összefüggésben értelmezett 5. cikke (2) bekezdésének *c)* pontjában meghatározott kivétel alkalmazása a többszörözési jog alól „a nyilvánosan hozzáférhető könyvtárak ... által végzett egyes többszörözési cselekmények tekintetében, amelyek ... nem irányulnak ... gazdasági célra”. Ezen ítéletben az EUB úgy ítélte meg, hogy ezt a kivételt annak érdekében lehet alkalmazni, hogy a könyvtárak a 2001/29 irányelv 5. cikke (3) bekezdésének *n)* pontjában említett másik kivétel értelmében a nyilvánossághoz közvetíthessenek,⁸¹ mivel e kivételnek szerepe lehet abban, hogy a könyvtárak a 2006/115 irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében meghatározott kivétel kedvezményéből részesülhessenek. *Lényegét tekintve a 6. cikk egésze azt követeli meg a tagállamoktól, hogy biztosítsanak megfelelő jogi védelmet minden olyan eszközzel szemben, ami az olyan műszaki intézkedések megkerülésére szolgál, amelyeket a jogosultak önként vagy a tagállamok által hozott intézkedések végrehajtásaként alkalmazhatnak.*⁸²

Tényként kell megállapítani, hogy a 2001/29 irányelv 5. cikkének (1) bekezdésében foglalt kötelező kivétel kiterjed a felhasználó által számítógépével vagy más, az e-könyvek olvasására alkalmas berendezéssel a könyvtárból kikölcsönzött könyv letöltése útján megvalósított többszörözési cselekményre. Ez a többszörözés csak ideiglenes, mivel a haszonköl-

⁷⁹ 2012. július 3-i ítélet, *UsedSoft* C-128/11, EU:C:2012:407, 51. pont.

⁸⁰ 2014. szeptember 11-i *Eugen Ulmer*-ítélet, C-117/13, EU:C:2014:2196.

⁸¹ *Ulmer*-ítélet, 43–46. pont.

⁸² Eleanor Sharpton főtanácsnok indítványa a VG Wort C-457/11., C-458/11., C-459/11. és C-460/11. sz. egyesített ügyekben, 10. pont.

csönzési időszak lejártakor a felhasználó eszközére másolt példány automatikusan törlésre vagy kikapcsolásra kerül. Ez a példány a letöltésnek mint technikai eljárásnak járulékos része. Egyetlen feladata a mű jogszerű, a digitális haszonkölcsönzés keretén belüli használatának a lehetővé tétele, és nem bír önálló gazdasági jelentőséggel. Ez a fajta többszörözés megfelel azoknak a feltételeknek, amelyeket a 2001/29 irányelvnek az EUB – különösen a Football Association Premier League és társa-ügyben folytatott – ítélezési gyakorlatában értelmezett kivételeket jelentő 5. cikke (1) bekezdése felsorol.⁸³

A nemzetközi jogi és a tárgyhoz kapcsolódó EU-szabályozást áttekintve az EUB semmilyen döntő indokot nem talált arra, hogy a 2006/115 irányelv hatálya alól minden esetben kizárásra kerüljön a digitális többszörözött példányok és a nem tárgyi formában megjelenő teljesítmények haszonkölcsönzése.

III.3. A PAPIRALAPÚ ÉS AZ E-KÖNYVEK MEGKÜLÖNBÖZTETÉSE A HÉA SZEMPONTJÁBÓL

A Franciaország⁸⁴ és Luxemburg⁸⁵ ellen – az elektronikus könyvek értékesítésére vonatkozó kedvezményes héamértékkel kapcsolatos ügyekben – indított kötelezettségszegési eljárásokban a Bizottság pontosította, hogy digitális vagy elektronikus könyvek értékesítése alatt számítógépen, okostelefonon, e-könyv-olvasón vagy bármely más olvasórendszeren hozzáférhető, olyan elektronikus formátumú könyvet kell érteni, amelyet valamely honlapról letöltés vagy valós idejű adatátvitel („streaming”) útján, ellenérték fejében értékesítettek.⁸⁶ Az EUB nem tartotta indokoltnak, hogy vizsgálatát a keresetlevélben szereplőhöz képest az elektronikus vagy digitális könyvek szűkebb kategóriájára korlátozza. A Bizottság annak megállapítását kérte az EUB-tól, hogy Franciaország és Luxemburg, mivel kedvezményes héamértéket alkalmazott az elektronikus könyvek értékesítésére, nem teljesítette a héairányelvből eredő kötelezettségeit. Az EUB ítéleteiben helyt adott a Bizottság által benyújtott kötelezettségszegés megállapítása iránti kereseteknek.

A héairányelv szerint „termékértékesítés” a birtokba vehető dolog átengedése, amely tulajdonosként való rendelkezésre jogosít fel;⁸⁷ „szolgáltatásnyújtás” minden olyan tevékenység, amely nem minősül termékértékesítésnek.⁸⁸ „A tagállamok egy általános héamértéket alkalmaznak, amelyet minden egyes tagállam az adóalap százalékában határoz meg, és amely azonos a termékértékesítésre és a szolgáltatásnyújtásra” (héairányelv, 96. cikk). Ked-

⁸³ 2011. október 4-i Football Association Premier League és társa-ítélet, 161–180. pont, valamint 2014. június 5-i Public Relations Consultants Association-ítélet, C-360/13, EU:C:2014:1195, 22–52. és a 29–33. pont.

⁸⁴ 2015. március 5-i ítélet, Bizottság kontra Franciaország, C-479/13, EU:C:2015:141.

⁸⁵ 2015. március 5-i ítélet, Bizottság kontra Luxemburg, C-502/13, EU:C:2015:143.

⁸⁶ Bizottság–Franciaország-ítélet, 17. pont, Bizottság–Luxemburg-ítélet, 26. pont.

⁸⁷ Héa-irányelv 14. cikk, (1) bekezdés.

⁸⁸ Héa-irányelv 24. cikk, (1) bekezdés.

vezményes héamértéket csak az irányelv III. mellékletében szereplő termékértékesítésekre és szolgáltatásokra lehet alkalmazni.

A héairányelvnek elektronikus úton nyújtott szolgáltatások indikatív jegyzékét magában foglaló II. melléklete, amely a nem adóalanyok részére nyújtott szolgáltatások teljesítési helyének meghatározására szolgál, 3. pontjában a következőket említi: képek, szövegek és információk, valamint adatbázis-hozzáférés szolgáltatása.⁸⁹ A héairányelvet módosító, 2009. május 5-i 2009/47/EK tanácsi irányelv (4) preambulumbekzdése szerint „A 2006/112/EK irányelvet továbbá annak érdekében is célszerű módosítani, hogy kedvezményes adómértéket, illetve mentességet lehessen alkalmazni bizonyos, korlátozott számú sajátos esetben szociális vagy egészségügyi okokból, valamint azért is, hogy a III. mellékletében található, könyvekre vonatkozó hivatkozásokat pontosítani, és a technikai fejlődés tekintetében naprakésszé lehessen tenni.”

A héairányelv III. melléklete, amely magában foglalta az olyan termékek és szolgáltatások jegyzékét, amelyek értékesítésére az ezen irányelv 6. pontja szerint kedvezményes adómértéket lehet alkalmazni, hatályának a 2009/47 irányelvvel való módosítása alapján a „könyvek bármilyen fizikai adathordozón történő értékesítésére” való kiterjesztésével az uniós jogalkotó célja az volt, hogy az e pontban szereplő „könyvek” fogalmára vonatkozó hivatkozásokat pontosítani és a technikai fejlődés tekintetében naprakésszé lehessen tenni. Eszerint: „könyvek (ideértve a brosúrákat, rölapokat és más nyomtatott anyagokat, gyermekeknek szóló képes-, rajzoló-, illetve kifestőkönyveket, nyomtatott vagy kéziratos kottákat, térképeket, vízrajzi vagy hasonló ábrákat) bármilyen fizikai adathordozón történő értékesítése – beleértve a könyvtári kölcsönzést is – újságok és folyóiratok értékesítése, kivéve a nagyrészt vagy teljes egészében reklámcélú anyagokat”. Ugyanezen melléklet 9. pontja olyan szolgáltatásokként említi az „írók, zeneszerzők és előadóművészek által nyújtott szolgáltatásokat, illetve a nekik járó szerzői jogdíjakat”, amelyekre kedvezményes adómértéket lehet alkalmazni.

A héairányelvben meghatározott „elektronikus úton nyújtott szolgáltatások” magukban foglalják az interneten vagy más elektronikus hálózaton keresztül nyújtott szolgáltatásokat, amelyek jellegüknél fogva jelentős mértékben automatizáltak, minimális emberi közreműködést igényelnek, és amelyek nyújtására információtechnológia hiányában nincs lehetőség. E körben a „Könyvek digitalizált tartalma és más elektronikus kiadványok” megjelölés szerepel.⁹⁰

Az EUB következtetései szerint a kedvezményes héamértéket azon ügyletekre kell alkalmazni, amelyek valamely fizikai adathordozón rögzített könyv értékesítésére irányulnak. Az elektronikus könyvek olvasásához szükséges adathordozó nem képezi az elektronikus könyv értékesítésének részét, ezért nem tartozik a III. melléklet hatálya alá.

⁸⁹ Héairányelv, 58. cikk és az 59. cikk (1) bekezdés.

⁹⁰ 282/2011 végrehajtási rendelet, 7. cikk (1) és (2) bekezdés, I. melléklet 3. pont, irányelv II. melléklet 3. pont.

Az EUB álláspontja szerint az elektronikus könyvek értékesítése elektronikus úton nyújtott szolgáltatásnak minősül, és ezzel a kedvezményes adómérték lehetőségét kizárja, mivel csak az e-könyv olvasását lehetővé tevő fizikai eszköz minősíthető birtokba vehető dolognak. Az ilyen adathordozó azonban nem képezi részét az elektronikus könyv értékesítésének. Emlékeztetett arra, hogy a héairányelv szerint a tagállamok az 5%-os adómértéknél alacsonyabb kedvezményes adómértéket különösen azzal a feltétellel alkalmazhatnak, ha a kedvezményes adómérték összhangban vannak az uniós joggal.

Az EUB fenti ítéleteiben megállapította, hogy az anyagi hordozón található könyvek és a letöltés útján terjesztett könyvek közötti, a hozzáadottérték-adó szempontjából eltérő bánásmód bizonyítja, hogy a könyvek e két formája nem egyenértékű. Franciaország és Luxemburg az elektronikus könyvek értékesítésére – szemben a papíralapú könyvek értékesítésével – nem alkalmazhat kedvezményes héamértéket. 2012. január 1-je óta Franciaország 5,5%-os, Luxemburg pedig 3%-os héamértéket alkalmazott az elektronikus könyvek értékesítésére.

Az ítéletek rendelkezései azonban nem képezik akadályát annak, hogy a tagállamok kedvezményes héamértéket vezessenek be a fizikai adathordozón rögzített könyvekre, így különösen a papíralapú könyvekre.

Az EUB által a két ítéletben alkalmazott megoldás a hozzáadottérték-adóra vonatkozó uniós jogszabályok szövegén alapult, amelyek, az elektronikus úton nyújtott szolgáltatásokat is szolgáltatásnak tekintve, nem teszik lehetővé csökkentett héakulcs alkalmazását az anyagi hordozóval nem rendelkező könyvekre. A haszonkölcsönzés, függetlenül attól, hogy e-könyvre vagy papíralapú könyvre vonatkozik, minden esetben szolgáltatás.

A főtanácsnok a fenti ügyekkel kapcsolatban indítványában megjegyezte, hogy ezen ügyekben: „nem az a kérdés, hogy a papíralapú könyvek összehasonlíthatóak-e az e-könyvekkel, hanem az, hogy az e-könyvek haszonkölcsönzése egyenértékű-e a hagyományos könyvek haszonkölcsönzésével. Márpedig ebből a szempontból, ... e két haszonkölcsönzési forma alapvető és objektíven releváns jellemzőit tekintve egyenértékű.”⁹¹

Az üggyhöz való szoros kötődése miatt feltétlenül hivatkozni kell a *direction de l'Enregistrement et des Domaines* luxemburgi álláspont részeként idézett, a luxemburgi héatörvény⁹² B. mellékletéhez köthető 2011. december 12-i 756. sz. körlevelére, amely ki mondja:

„Mivel az [Európai Unió] tagállamaiban nem értelmezik egységesen a 'könyv' fogalmát, a kormány a semlegesség érdekében úgy határozott, hogy a héatörvény B. mellékletének 5. pontjában, illetve az 1991. december 21-i nagyhercegi rendelet 2. cikke 5. pontjának c) alpontjában szereplő kifejezést tágan kell értelmezni, oly módon, hogy azonos rendeltetésükre való tekintettel a fizikai formátum és a digitális formátum között nem kell különbséget tenni.”

⁹¹ Indítvány, 59. pont.

⁹² Az 1979. február 12-i loi concernant la taxe sur la valeur ajoutée.

E tág értelmezés során a két helyzet releváns jellemzőinek kapcsolata nyilvánvaló, és a két helyzet együttesen értelmezhető. E következtetés levonását az EUB e két ítélet tényállásának sajátosságaira tekintettel nem tette meg.

A releváns tényezők kérdése abban a formában, hogy az olyan nemzeti szabályozás, amely a hozzáadottérték-adó tekintetében kedvezményes adómértéket kizárólag a nyomtatott könyvekre alkalmaz, a CD-ken vagy CD-ROM-okon vagy USB-kulcsokon tárolt könyvekre nem, ellentétes-e a közös hozzáadottértékadó-rendszerről szóló irányelv rendelkezéseivel és az adósemlegesség elvével, ezen ítéleteket követően ismét felvetődött.

A könyvkiadással foglalkozó a K. hallinto-oikeus (Finnország)⁹³ által az EUB elé terjesztett kérdés ezt meghaladó következtetések levonására alkalmasnak tűnt, és a közös héarendszer alapját képező adósemlegesség elvének érvényesítése körében más oldalról nézve is relevanciával bírt.

A társaság általános irodalmi könyveket, tankönyveket, hangos- és e-könyveket is kiad. Az általa kiadott hangos- és e-könyvek olyan könyvek, amelyeket CD-n vagy CD-ROM-on, USB-n vagy egyéb megfelelő fizikai adathordozón tárolnak elektronikus fájl formájában, és amelyek eredetileg nyomtatott könyveket reprodukálnak. A hallgatásra szánt hangoskönyvek a nyomtatott könyvek írott szövegét felolvasva tartalmazzák olyan fizikai adathordozón, mint a CD vagy a CD-ROM. Az e-könyvek tartalma túlnyomórészt megegyezik az eredetileg nyomtatott könyvek tartalmával, külsejükben, valamint szerkezetükben alapvetően hasonlítanak azokhoz, olyan fizikai adathordozón jelennek meg, mint a CD vagy USB-kulcs, és fel lehet azokat tölteni számítógépre vagy megfelelő olvasóeszköze. Az elektronikus változatok ugyanakkor tartalmukban és szerkezetükben eltérhetnek a nyomtatott könyvektől.

A társaság előzetes állásfoglalás iránti kérelemmel fordult a finn központi adójogi bizottsághoz annak vizsgálata érdekében, hogy a papírtól eltérő fizikai adathordozón kiadott, a nyomtatott könyv írott szövegét reprodukáló könyvek a finn héatörvény értelmében vett „könyveknek” minősülnek-e, amelyek értékesítésére kedvezményes héamérték alkalmazandó.⁹⁴ A bizottság 2011. május 25-i előzetes állásfoglalásában megállapította, hogy csak a nyomtatott vagy hasonló módon előállított kiadvány tekinthető könyvnek, így az olyan fizikai adathordozón tárolt hangos- és e-könyvek, mint a CD, CD-ROM vagy USB, nem tekinthetők a héatörvény értelmében vett „könyveknek”.

Az EUB kedvezményes héamérték e kategóriákra való alkalmazására irányuló ítélkezési gyakorlata fényében – mivel a héairányelv III. mellékletének 6. pontja mindössze a könyvek bármilyen fizikai adathordozón történő értékesítésére utal – a tagállamok feladata – a közös héarendszer alapját képező adósemlegesség elvének tiszteletben tartása mellett – annak meghatározása, hogy mely fizikai adathordozókra alkalmazandó kedvezményes

⁹³ A 2014. szeptember 11-i, a K Oy által kezdeményezett eljárás, C-219/13. sz. ügy, ECLI:EU:C:2014:2207.

⁹⁴ 85a. §-a (1) bekezdés, 7. pont.

héamérték.⁹⁵ Ebben az összefüggésben az EUB ítélete szerint meg kell állapítani, hogy az átlagos fogyasztók értékelése változhat az alapján, hogy az új technológiák az egyes nemzeti piacokra esetlegesen eltérő mértékben törtek be, illetve hogy a fogyasztó milyen mértékben férhet hozzá azokhoz a műszaki segédeszközökhöz, amelyekkel a nem papíron, hanem más fizikai adathordozón tárolt könyveket olvasni vagy hallgatni lehet, minden egyes tagállam átlagos fogyasztóját kell hivatkozási alapnak tekinteni.⁹⁶

A kérdést előterjesztő bíróság feladata annak vizsgálata, hogy a nyomtatott és a más fizikai adathordozókon tárolt könyvek olyan termékek-e, amelyek az átlagos fogyasztó szempontjából hasonlónak tekinthetők, ezért értékelni, hogy e könyvek a felhasználásuk alapján való összehasonlításuk szerint azonos tulajdonságokkal rendelkeznek-e, és azonos igények kielégítésére szolgálnak-e, másrészt ennek érdekében megvizsgálni, hogy a fennálló különbségek jelentősen vagy észrevehetően befolyásolják-e az átlagos fogyasztó arra irányuló döntését, hogy e könyvek közül melyiket válassza.

E válasz független a használt adathordozó fajtájától, a könyv tartalmától vagy az adott fizikai adathordozó műszaki tulajdonságaitól, mivel a kérdést előterjesztő bíróságnak többek között e szempontokat kell figyelembe vennie annak értékeléséhez, hogy a nyomtatott könyvek és a más fizikai adathordozón tárolt könyvek az átlagos fogyasztó szempontjából hasonlónak tekinthető termékek-e.

Amennyiben ezek a tulajdonságok az érintett tagállam átlagos fogyasztója szemszögéből meghatározóak, úgy igazolható, hogy a nemzeti szabályozás a nem papíron, hanem más adathordozón tárolt könyvek értékesítésére ne alkalmazza a nyomtatott könyvekre alkalmazott kedvezményes héamértéket. Amennyiben viszont ennek a fogyasztónak lényegében valamennyi könyv esetében a hasonló tartalom számít az adathordozótól, illetve annak tulajdonságaitól függetlenül, a kedvezményes héamérték szelektív alkalmazása nem igazolható.⁹⁷

* * *

A főtanácsnok fentiekkel kapcsolatos következtetése szerint: „a 2006/115 irányelv 1. cikkének (1) bekezdése értelmében vett 'haszonkölcsonzés' kifejezésnek az e-könyvek haszonkölcsonnére is kiterjesztő értelmezése, amely ezáltal lehetővé teszi az ugyanezen irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében foglalt, a haszonkölcsonzési jog alóli kivétel alkalmazását, egy-

⁹⁵ 2008. április 3-i Zweckverband zur Trinkwasserversorgung und Abwasserbeseitigung Torgau-Westelbien-ítélet, C-442/05, EU:C:2008:184 42. és 43. pont; 2014. február 27-i Pro Med Logistik GmbH C-454/12 kontra Finanzamt Dresden-Süd és Eckard Pongratz C-455/12 kontra Finanzamt Würzburg mit Außenstelle Ochsenfurt-ítélet, C-454/12 és C-455/12, EU:C:2014:111, 44. pont.

⁹⁶ K. Oy által kezdeményezett eljárás, ítélet, 30. pont.

⁹⁷ K. Oy által kezdeményezett eljárás, ítélet, 33. pont.

általán nem összeegyeztethetetlen vagy ellentétes az uniós jog szerzői jogra vonatkozó jogi rendelkezéseivel.”⁹⁸

Ez az értelmezés hallgatólagosan megerősítést nyer az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak címzett, a héa jövőjéről szóló, 2011. december 6-i bizottsági közleményben [COM(2011) 851 végleges], amelyben hangsúlyozzák, ...hogyan „a hagyományos és az elektronikus formátumban is elérhető termékekre vonatkozó egyenlő bánásmód kérdése heves reakciókat váltott ki a nyilvános konzultáció során, ezért ezekkel a kérdésekkel foglalkozni kell.”⁹⁹

A Bizottság 2016. április 7-én a héára vonatkozó cselekvési tervet fogadott el, amely szerint: „A jelenlegi szabályok azonban nem teljes mértékben veszik figyelembe a technológiai és gazdasági fejlődést. Ez látszik például az elektronikus könyvek és elektronikus újságok esetében, amelyekre nem alkalmazhatók a papíralapú kiadványokra érvényes kedvezményes adómértékek. Ezzel a problémával a digitális egységes piaci stratégia keretében fognak foglalkozni. Ráadásul az említett szabályokat több mint két évtizede alkották meg úgy, hogy a végleges héarendszert az eredeti alapelvek szerint alakítják majd ki.”¹⁰⁰ Ezzel a Bizottság kifejezetten előírta, hogy az elektronikus könyvekre és elektronikus újságokra vonatkozó héamértékét a papíralapúhoz kell igazítani.

E megfontolásokra is tekintettel *Maciej Szpunar főtanácsnok a vizsgált Vereniging Openbare Bibliotheken kontra Stichting Leenrecht-ügyben* arra a következtetésre jutott, hogy: „a 2006/115 irányelv 1. cikkének (1) bekezdése értelmében vett ’haszonkölcsönzés’ kifejezésnek az e-könyvek haszonkölcsönére is kiterjesztő értelmezése, amely ezáltal lehetővé teszi az ugyanezen irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében foglalt, a haszonkölcsönzési jog alóli kivétel alkalmazását, nem összeegyeztethetetlen vagy ellentétes az uniós jog szerzői jogra vonatkozó jogi rendelkezéseivel.”¹⁰¹

Az EUB álláspontja szerint mivel az elektronikus könyvek értékesítése a héairányelv 98. cikke (2) bekezdésének második albekezdése értelmében „elektronikus úton nyújtott szolgáltatás”, és mivel e rendelkezés kizárja a kedvezményes adómérték ilyen szolgáltatásokra történő alkalmazásának minden lehetőségét, az uniós jogalkotó arra irányuló szándékának megsértése nélkül, hogy e szolgáltatásokra ne alkalmazzanak kedvezményes héamértéket, a héairányelv III. mellékletének 6. pontját nem lehet úgy értelmezni, hogy az elektronikus könyvek értékesítése annak hatálya alá tartozik.¹⁰² A héairányelv 114. cikke kifejezetten megköveteli, hogy az érintett termékértékesítés vagy szolgáltatásnyújtás a héairányelv

⁹⁸ Indítvány, 62. pont.

⁹⁹ Bizottság–Luxemburg-ítélet, 21. pont.

¹⁰⁰ Az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak címzett, Úton egy egységes uniós héaövezet felé – új döntések szükségletnek című, 2016. április 7-i bizottsági közlemény, COM (2016) 148 final, p. 12.

¹⁰¹ Indítvány, 62. pont.

¹⁰² 2015. március 5-i C-479/13. sz. ügy az Európai Bizottság kontra a Francia Köztársaság, ECLI:EU:C:2015:141, 40. pont.

III. mellékletében szereplő valamely kategóriába tartozzon. Márpedig nem vitatott, hogy az elektronikus könyvek értékesítése esetében nem ez a helyzet.¹⁰³

IV. A KÖNYVTÁR ÁLTAL KIKÖLCSÖNZÖTT TÖBBSZÖRÖZÖTT PÉLDÁNY EREDETÉVEL KAPCSOLATOS ESETLEGES KÖVETELMÉNYEK

A Rechtbank Den Haag előzetes döntéshozatalra előterjesztett további kérdései a könyvtár által kikölcsönzött többszörözött példány eredetével kapcsolatos esetleges követelményeket érintették.

A kérdést előterjesztő bíróság arra várt választ, hogy a tagállami jogalkotó jogosult-e előírni, hogy a könyvtár által kikölcsönzött e-könyv többszörözött példányát első eladása vagy tulajdonjogának más módon való első átruházása útján az Unión belül a 2001/29 irányelv 4. cikke (2) bekezdésének megfelelően a jogosult vagy az ő hozzájárulásával más hozza forgalomba.

Az EUB a kérdésre adandó igenlő válasza esetén az első eladást vagy a tulajdonjog más módon való első átruházását jelenti-e az e-könyv nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele, illetve negatív válasz esetében, előírhatók-e egyéb követelmények, például az, hogy a haszonkölcsönzés tárgyát képező többszörözött példány jogszerű forrásból származzon? A 2001/29 irányelv 4. cikkének (2) bekezdésére hivatkozás a tényállás szerinti ügyben a terjesztési jog kimerülésének kérdését vetette fel.

A kérdés kapcsán először is meg kell állapítani, hogy az irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében foglalt kizárólagos jog alóli kivételek megállapítására a tagállami jogalkotó az e-könyvek haszonkölcsönzésére vonatkozó kivételek bevezetésekor jogosult.

Bár a 2001/29 irányelv 4. cikke (1) és (2) bekezdésének szövegéből az következik, hogy a tagállamok a szerzők számára kizárólagos jogot biztosítanak műveik eredeti vagy többszörözött példányai adásvétellel vagy más módon megvalósuló nyilvános terjesztésének engedélyezésére, illetve ennek megtiltására, és hogy a terjesztési jog nem merül ki az Unión belül a mű eredeti vagy többszörözött példánya tekintetében, kivéve ha annak első eladását vagy tulajdonjogának más módon való első átruházását az Unión belül a jogosult vagy az ő hozzájárulásával más végezte; azonban ezen irányelv 1. cikke (2) bekezdésének *b)* pontjából következik, hogy az irányelv nem érinti és nem befolyásolja a haszonkölcsönzési joggal kapcsolatos uniós jogi rendelkezéseket, vagyis a kimerülési folyamat teljes mértékben független, nem hozható kapcsolatba a haszonkölcsönzéssel.

Az irányelv 1. cikkének (2) bekezdése szerint a haszonkölcsönzési és a bérleti jog nem merül ki a terjesztési jog kimerülésével. Vagyis nem elegendő egy mű többszörözött példányának megvásárlása ahhoz, hogy szabadon haszonkölcsönbe vagy bérbe adható legyen. A többszörözött példány haszonkölcsönbe adására vagy bérbeadására felhatalmazó jogot – az

¹⁰³ 2015. március 5-i C-502/13. sz. ügy, az Európai Bizottság kontra Luxemburgi Nagyhercegség-ítélet, ECLI:EU:C:2015:143, 68. pont.

irányelv implementációjának következményeként – külön meg kell szerezni – akár a jogosult hozzájárulásával, akár szerződéskötéssel vagy a 6. cikkben meghatározott kivételek a nyilvános haszonkölcsönzés kizárólagos joga alóli kivételek keretében.

Következésképpen a 2001/29 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése az irányelv 6. cikke (1) bekezdésének értelmezése szempontjából nem irányadó, az 1. cikk (2) bekezdése szerint az irányelv 1. cikkének (1) bekezdésében foglalt, kizárólagos haszonkölcsönzési jog nem merül ki a 3. cikk (1) bekezdésében említett szerzői jogi védelemben részesülő művek eredeti vagy többszörözött példányainak eladása vagy egyéb terjesztése által.

Az EUB a Bizottság kontra Portugália-ügyben hozott ítéletében már kimondta, hogy az oltalom alatt álló mű olyan felhasználása, mint például a nyilvános haszonkölcsönbe adás, eltérő jellegű az értékesítéstől vagy a terjesztés más megengedett formáitól, és a haszonkölcsönzési jog a szerző előjoga marad, függetlenül a magát a művet tartalmazó anyagi hordozó értékesítésétől. Következésképpen a haszonkölcsönzési jog nem merül ki az eladással vagy más terjesztéssel, mivel a terjesztési jog pontosan csak a jogosult által vagy az ő engedélyével az Unión belül történő első értékesítés alkalmával merül ki.¹⁰⁴

Miként az EUB ítéletében megjegyezte, a 2006/115 irányelv 6. cikke (1) bekezdésének célja, hogy egyensúlyt teremtsen egyfelől a szerzők érdekei, másfelől a kultúrpolitika előmozdítása között, amely a nyilvános haszonkölcsönzési kivételt megalapozó és a tagállamok azon lehetőségét igazoló általános érdekű célkitűzésnek minősül, hogy e rendelkezés alapján eltérjenek az ezen irányelv 1. cikkében a nyilvános haszonkölcsönzés tekintetében előírt kizárólagos jogtól. Ennek keretében a szerzők számára legalább díjazást kell nyújtani e haszonkölcsönzés címén.¹⁰⁵

Tekintettel arra, hogy az irányelv – az ugyanezen irányelvnek a szerzők jogainak a nyilvános haszonkölcsönzés tekintetében biztosítandó védelmének szükségességét kimondó (14) preambulumbeközlésével összefüggésben, a szerzők számára biztosítandó védelem magas szintjét megkövetelő általános elvből eredő követelményekre tekintettel értelmezett – 6. cikkének (1) bekezdését úgy kell tekinteni, hogy az mindössze a szerzők számára a nyilvános haszonkölcsönzési kivétel alkalmazása során biztosítandó minimális védelmi szintet írja elő. Ebből következik, hogy nem kizárt, hogy a tagállamok adott esetben olyan további feltételeket állapítsanak meg, amelyek alkalmasak a szerzői jogok védelmének az említett rendelkezésben kifejezetten előírtat meghaladó mértékű javítására.¹⁰⁶

A tényállás szerinti ügyben a holland nemzeti jogszabály egy további feltételt írt elő az irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében szereplő nyilvános haszonkölcsönzési kivétel alkalmazására. E feltétel megköveteli, hogy a könyvnek a közkönyvtár által hozzáférhetővé tett, digitális formájú többszörözött példányát a 2001/29 irányelv 4. cikke (2) bekezdésének megfelelően – e példány első eladása vagy tulajdonjogának más módon való első átruhá-

¹⁰⁴ 2006. július 6-i, Bizottság kontra Portugália-ítélet, C-53/05, EU:C:2006:448, 34. pont.

¹⁰⁵ Ítélet, 60. pont.

¹⁰⁶ Ítélet, 61. pont.

zása útján – a nyilvános terjesztésre jogosult személy vagy az ő hozzájárulásával más hozza forgalomba az Unión belül.¹⁰⁷

Az EUB a Phil Collins és társai-ügyben már megállapította, hogy ahogyan más ipari- és kereskedelmitulajdon-jogok, az irodalmi és művészi tulajdonhoz fűződő kizárólagos jogok is olyan jellegűek, hogy hatással lehetnek az áruk és szolgáltatások áramlására, valamint a Közösségen belüli versenyviszonyokra. Ezen oknál fogva ezek a jogok, még ha a nemzeti jogok hatálya alatt is állnak, alá vannak rendelve az EK-szerződés előírásainak, és ezért ez utóbbi alkalmazási területéhez kapcsolódnak.¹⁰⁸ Ebből következően az egyes tagállamokban a nemzeti jog szerinti, a kulturális alkotásokat előnyben részesítő nyilvános haszonkölcsönbe adást illető jogi oltalombeli különbség az Unió belső piacának megfelelő működésére hatással bíró, versenytorzító hatással járhat.

Miként az EUB a UsedSoft-ügyben hozott ítéletében rámutatott, a 2009/24 irányelv 4. cikke (2) bekezdésének megfelelően a szerzői jog jogosultjának terjesztési joga kimerül számítógépi programja bármely anyagi vagy immateriális példányának az e jogosult által vagy az ő hozzájárulásával az Unión belül történő első eladása alkalmával. Ebből az következik, hogy e rendelkezés értelmében és a későbbi eladást tiltó szerződéses rendelkezések ellenére az érintett jog jogosultja már nem tiltakozhat e példány újraeladása ellen. Így meg kell állapítani, hogy az e példány második megszerzője, valamint az összes későbbi megszerző, a 2009/24 irányelv 5. cikke (1) bekezdésének értelmében a példány „jogszerű megszerzőjének” minősül. Ebből következően a számítógépi program példányának az első megszerző általi újraeladása esetén az új megszerző a 2009/24 irányelv 5. cikkének (1) bekezdése értelmében letöltheti számítógépére azt a példányt, amelyet az első megszerző adott el neki. Az ilyen letöltést a számítógépi program-példány szükséges többszörözésének kell tekinteni, amelynek lehetővé kell tennie, hogy az új megszerző a rendeltetési céljának megfelelően használja a programot.¹⁰⁹

A 2001/29 irányelv 5. cikke (2) bekezdésében meghatározott különböző kivételeknek és korlátozásoknak az irányelv szerint szigorú értelmezés tárgyát kell képezniük.

Meg kell jegyezni, hogy az irányelv 5. cikkének (5) bekezdése megköveteli, hogy a többszörözés joga alóli kivételek és e jog korlátozásai kizárólag olyan különös esetekben legyenek alkalmazhatók, amelyek nem sérelmesek a mű vagy más, védelem alatt álló teljesítmény rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják e jog jogosultjának jogos érdekeit.¹¹⁰ Ezzel szemben az oltalom alatt álló mű olyan felhasználása, mint például a nyilvános haszonkölcsönbe adás, az értékesítéstől vagy a terjesztés más formáitól eltérő jellegű. Valójában a haszonkölcsönzési jog a szerző előjoga marad, függetlenül a magát a művet

¹⁰⁷ Auteurswet, 15c. cikk (1) bekezdés.

¹⁰⁸ Phil Collins és társai-ítélet, 22. pont.

¹⁰⁹ 2012. július 3-i ítélet, UsedSoft GmbH kontra az Oracle International Corp. C-128/11. sz. ügy, ECLI:EU:C:2012:407., 77., 81. pont.

¹¹⁰ ACI Adam-ítélet, 24. pont.

tartalmazó alapanyag értékesítésétől. Egyébként, a haszonkölcsönzési jog nem merül ki az eladással vagy más terjesztéssel, mivel a terjesztési jog nem pontosan ugyanaz, mint a jogosult által vagy az ő engedélyével a Közösségen belül történő első értékesítés.¹¹¹

Az indítvány szerint ha a haszonkölcsönzési vagy bérleti jog megszerzése a szerző jóváhagyásával történik, elvárható, hogy a szerző érdekei megfelelő védelemben részesüljenek. Ezzel szemben amennyiben a haszonkölcsönzési jog a kivételen alapul, az azokra a művekre történő alkalmazása, amelyeket nem nyilvános közzétételre szántak, a szerző vagyoni érdekein túl más jogos érdekeinek a sérelmével is járhat. Ennélfogva indokolható, hogy a tagállamok a 2006/115 irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében meghatározott kivétel keretében megköveteljék, hogy a haszonkölcsönzés tárgyát képező e-könyveket először a szerző vagy az ő hozzájárulásával más tegye a nyilvánosság számára elérhetővé. Természetesen ezt a korlátozást nem lehet úgy megfogalmazni, hogy korlátozza a kivétel hatályát, így nem határozható meg az sem, hogy a művek milyen formában kerüljenek haszonkölcsönzésre.¹¹²

Vagyis a haszonkölcsönzési jog megszerzésével ellentétben – amely a szerző jóváhagyásával történik – a nyilvános haszonkölcsönzési jog bizonyos művekre történő alkalmazása a szerzők jogos érdekeinek sérelmével is járhat, mivel az az irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében foglalt, az ilyen jóváhagyástól eltérést engedő kivételen alapul. Ennek keretében indokolt, hogy a tagállamok a 2006/115 irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében meghatározott kivétel keretében megköveteljék, hogy a haszonkölcsönzés tárgyát képező e-könyveket először a szerző vagy az ő hozzájárulásával más tegye a nyilvánosság számára elérhetővé. Ezt a korlátozást azonban nem lehet úgy megfogalmazni, hogy korlátozza a kivétel hatályát, így nem határozható meg az sem, hogy a művek milyen formában kerüljenek haszonkölcsönzésre.

Az előzőekben írtakból következően az a feltétel, amely szerint nyilvános haszonkölcsönzési kivétel keretében a tagállamok által megkövetelhető, hogy a haszonkölcsönbe adott könyvek digitális formájú többszörözött példányát a jogosult személy vagy az ő hozzájárulásával más hozza forgalomba, e kivétel alkalmazásával megfelel annak, hogy csökkentse az előző pontban hivatkozott kockázatokat, és javítsa a szerzői jogok védelmét. Az ilyen további feltételt összeegyeztethetőnek kell tekinteni a 2006/115 irányelv 6. cikkének (1) bekezdésével.¹¹³

Az ítélet és az indítvány rendelkezéseinek fentiekre vonatkozó összegzése szerint az uniós jogot és különösen 2006/115 irányelv 6. cikkét úgy kell értelmezni, hogy az nem zárja ki, hogy a tagállamok ahhoz a feltételhez kössék a 2006/115 irányelv 6. cikke (1) bekezdésének alkalmazását, hogy valamely könyvnek a közkönyvtár által hozzáférhetővé tett, digitális formájú többszörözött példányát a 2001/29 irányelv 4. cikke (2) bekezdésének megfelelően

¹¹¹ Bizottság kontra Portugália-ítélet, C-53/05, 34. pont, idézi a Metronome Musik-ügyben hozott ítélet 18. és 19. pontja.

¹¹² Indítvány, 85. pont.

¹¹³ Ítélet, 64. pont.

– e példány első eladása vagy tulajdonjogának más módon való első átruházása útján – a nyilvános terjesztésre jogosult személy vagy az ő hozzájárulásával az Unión belül más hozza forgalomba.¹¹⁴

V. A JOGELLENES FORRÁSBÓL SZÁRMAZÓ TÖBBSZÖRÖZÖTT PÉLDÁNY ALKALMAZÁSA

A kérdést előterjesztő bíróság harmadik kérdése arra irányult, hogy a 2006/115 irányelv 6. cikkének (1) bekezdését úgy kell-e értelmezni, hogy az kizárja az e rendelkezésben foglalt nyilvános haszonkölcsönzési kivétel valamely könyv digitális formájú többszörözött példányának közkönyvtár általi hozzáférhetővé tételére való alkalmazását, amennyiben e példány jogellenes forrásból származik.

A mű többszörözött példányának jogszerű eredetére vonatkozó kérdéssel összefüggésben az EUB a 2001/29 irányelv 5. cikke (2) bekezdésének *b)* pontjában foglalt, a magáncélú másolatra vonatkozó kivétel kapcsán már megállapította, hogy ez a kivétel nem kötelezi a szerzői jog jogosultjait arra, hogy elviseljék jogaik magáncélú másolatok készítésével együtt járó megsértését. Ennek megfelelően ezt a rendelkezést úgy kell értelmezni, hogy az nem vonatkozik azon eshetőségre, hogy a magáncélú másolatokat jogellenes forrásból készítik.¹¹⁵

Az EUB a Usedsoft-ügyben hozott ítéletében kimondta, hogy a terjesztési jog kimerülésének elve nemcsak akkor alkalmazandó, ha a jogosult anyagi adathordozón, így CD-ROM-on vagy DVD-n forgalmazza programjának a példányait, hanem akkor is, ha azt az internetes oldaláról történő letöltés útján terjeszti.

Ugyanis ha a szerzői jog jogosultja vevője rendelkezésére bocsátja a számítógépi program egyik anyagi vagy immateriális példányát, és egyidejűleg díjfizetés ellenében licenszszerződés megkötésével vevője számára határozatlan időtartamra biztosítja az e példány használatára vonatkozó jogot, azzal ez a jogosult eladja ezt a példányt, és kimeríti a terjesztésre vonatkozó kizárólagos jogát. Az ilyen ügylet ugyanis a példány tulajdonjogának átruházásával jár. Ennélfogva a jogosult ezt követően akkor sem tiltakozhat e példány újraeladása ellen, ha a licenszszerződés a további átruházást megtiltja. Az EUB többek között rámutatott arra is, hogy a terjesztési jog kimerülése elvének kizárólag az anyagi adathordozón eladott számítógépi programok példányaira való korlátozása lehetővé tenné, hogy a szerzői jog jogosultja az internetről letöltött példányok újraeladását ellenőrzése alatt tartsa, és minden egyes újraeladás alkalmával újabb díjazást igényeljen, jöllehet az érintett példány első eladása az említett jogosult számára már lehetővé tette, hogy megfelelő díjazásban részesüljön.

Az internetről letöltött számítógépi programok példányai újraeladásának ilyen korlátozása meghaladná az érintett szellemi tulajdon sajátos tárgyának megóvásához szükséges mértéket. Egyébiránt meg kell állapítani, hogy a terjesztési jog kimerülése kiterjed a számítógé-

¹¹⁴ Ítélet, 65. pont, indítvány, 85. pont.

¹¹⁵ 2014. április 10-i, ACI Adam és társa-ítélet, C-435/12, EU:C:2014:254, 31. és 41. pont.

pi programnak a szerzői jog jogosultja által eladott, kijavított és naprakésszé tett példányára is. Ugyanis, még ha a karbantartási szerződés határozott időre is szól, az ilyen szerződés alapján kijavított, megváltoztatott vagy kiegészített tevékenységek szerves részét képezik az eredetileg letöltött példánynak, és azokat a vevő időbeli korlátozás nélkül használhatja.

Az EUB mindazonáltal hangsúlyozta, hogy ha az első megszerző személy által megszerzett licenc a szükségleteit meghaladó számú felhasználóra vonatkozik, akkor ez a megszerző a terjesztési jog kimerülésére tekintettel nem jogosult arra, hogy a licencet megossza, és annak csak egy részét adja el újra.

Az irányelv egyik célja – a (2) preambulumbekzdéséből is kitűnően – a kalózkodás elleni küzdelem. Annak elismerése, hogy a közönyvtár által haszonkölcsönbe adott példány jogellenes forrásból származhasson, a hamisított vagy kalózkötások forgalmazásának eltűrését vagy akár azok elősegítését jelentené, és így az irányelv céljával nyilvánvalóan ellentétes lenne.

A magáncélú másolatra vonatkozó kivétellel kapcsolatban az EUB ACI Adam-ítéletében megállapította, hogy az irányelv nem nyilatkozik kifejezetten a mű többszörözésének alapjául szolgáló forrás jogellenes vagy jogszerű jellegéről, ennél fogva a rendelkezés szövegét megszorító értelmezés elvét alkalmazva kell értelmezni.¹¹⁶ Ezzel ellentétes az olyan értelmezés, amely szerint az a szerzői jog jogosultjai e jogának kifejezett korlátozásán túl előírja, hogy el kell viselniük jogaik magáncélú másolatok készítését kísérő megsértését. E következtetést a 2001/29 irányelv 5. cikk (2) bekezdése *b*) pontjának kontextusa, valamint az irányelv alapjául szolgáló célok megerősítik. Az EUB e tárgyban kelt ítéletei közül a Padawan-ügyben hozott ítéletének¹¹⁷ van a legnagyobb relevanciája, amelynek a csak „magáncélú másolatokra” vonatkozó kivételnek nevezett 5. cikk (2) bekezdésének *b*) pontja volt a tárgya.

A Padawan-ügyben hozott ítélet az irányelv 5. cikke (2) bekezdésének *b*) pontja kontextusában a Spanyolországban a digitális rögzítőeszközökre, írható CD-lemezekre (CD-R), újraírható CD-lemezekre (CD-RW), írható DVD-lemezekre (DVD-R) és MP3-lejátszókra kivetett díjra, a magáncélú másolásra vonatkozó nemzeti jogszabályban foglalt kivételekre vonatkozott.

Az EUB ebben az ügyben arra az álláspontra helyezkedett, hogy a magáncélú másolás kivételének lehetőségével élő, azon személynek kell jóvátennie a hátrányt a méltányos díjazás finanszírozásával, aki a jogosultnak méltányos díjazáshoz való jogát illetően hátrányt okozott. A Stichting de ThuisKopie-ügyben hozott ítéletében azonban a Bíróság a bizonyos eredmény elérése vonatkozó kötelezettséget hangsúlyozta, azt állapítva meg, hogy feltétlen kapcsolat van a díjnak a digitális többszörözésre alkalmas berendezésekre, készülékekre és adathordozókra történő alkalmazása, és azok magáncélú többszörözésre történő használata

¹¹⁶ Padawan ítélet, 38–50. pont, C-462/09. sz., 2011. június 16-i Stichting de ThuisKopie kontra Opus Supplies Deutschland GmbH és társai-ítélet, ECLI:EU:C:2011:397. 18–29. pont.

¹¹⁷ Stichting de ThuisKopie-ítélet, 24–26., 52. pont.

között.¹¹⁸ Ugyanakkor a gyakorlatban nehézségekbe ütközik a díjat a tényleges használat-
hoz kötni, ezért úgy kell tekinteni, hogy a természetes személyek azok, akik teljes mérték-
ben kiaknázzák a magáncélú felhasználók részére elérhetővé tett berendezések ezen funkci-
óit, és így az a tény, hogy az eszközök másolásra alkalmasak, indokoltta teheti a magáncélú
másolás után fizetendő díj alkalmazását.¹¹⁹ Mindazonáltal e díjnak az olyan digitális több-
szörözésre alkalmas berendezésekre, készülékekre és adathordozókra való különbségtétel
nélküli alkalmazása, amelyeket nem magánfelhasználók részére bocsátanak rendelkezésre,
és amelyek nyilvánvalóan kizárólag magáncélú másolatok készítésétől eltérő használatra
szolgálnak, nem egyeztethető össze az iránlyelvel.¹²⁰

Az EUB ACI Adam-ítélete szerint a 2001/29 irányelv (32) preambulumbekzdéséből ki-
tűnik, hogy az 5. cikkben felsorolt kivételeknek biztosítaniuk kell a tagállamok eltérő jogi
hagyományai közötti egyensúlyt és a belső piac zavartalan működését. A tagállamok maguk
dönthetik el, hogy jogi hagyományaiknak megfelelően bevezetik-e az ezen irányelv 5. cik-
kében meghatározott különböző kivételeket, azonban ha egyszer már döntést hoztak egy
kivétel bevezetéséről, e kivételt következetesen kell alkalmazni oly módon, hogy az ne sért-
hesse a 2001/29 irányelv által a belső piac zavartalan működésének biztosítása érdekében
követett célkitűzéseket.

Az irányelv (22) preambulumbekzdéséből is kitűnik, hogy a kultúra terjesztésének meg-
felelő ösztönzése nem valósítható meg a szigorú jogvédelem feladásával, sem pedig a ha-
mis, illetve hamisított műpéldányok jogellenes terjesztésének eltűrésével. Ezért nem értel-
mezhető az olyan tagállami szabályozás, amely nem tesz semmilyen különbséget a jogszerű
forrásból készített magáncélú másolatok és a hamis, illetve hamisított forrásból készítettek
között.¹²¹

Annak elismerése, hogy a többszörözésre sor kerülhet jogellenes forrásból, egyrészt elő-
segíti a hamis, illetve hamisított művek terjesztését, szükségszerűen csökkentve ezáltal a
védelem alatt álló művek értékesítési mennyiségét, az e művekkel kapcsolatos jogi ügyle-
teket, és így sérelmes azok rendes felhasználására. Másrészt az ilyen nemzeti jogszabály al-
kalmazása a szerzői jog jogosultjának indokolatlan károsulását eredményezheti. A 2001/29
irányelv 5. cikke (2) bekezdésének *b*) pontját úgy kell értelmezni, hogy az nem vonatkozik
azon eshetőségre, hogy a magáncélú másolatokat jogellenes forrásból készítik.¹²²

Az e-könyvekkel összefüggésben ugyanez az értelmezés alkalmazható analógia útján a
2006/115 irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében foglalt haszonkölcsönzési kivétel esetében
is. E kivétel kedvezményezettjei olyan intézmények, amelyek többségükben közintézmé-

¹¹⁸ Stichting de Thuiskopie-ítélet, 46. és 55. pont.

¹¹⁹ Stichting de Thuiskopie-ítélet, 55. és 56. pont.

¹²⁰ Eleanor Sharpton főtanácsnok indítványa a VG Wort C-457/11., C-458/11., C-459/11. és C-460/11. sz.
egyesített ügyekben, 14. pont.

¹²¹ ACI Adam-ítélet, 36. pont.

¹²² ACI Adam-ítélet, 41. pont.

nyek, és amelyektől megkövetelhető, hogy különös figyelmet fordítsanak a törvények betartására.

Mivel a magáncélú másolat kivételére vonatkozó fenti érvek a nyilvános haszonkölcsönzési kivétel alkalmazása tekintetében irányadónak bizonyulnak, ezért a hasonlóságukon alapuló megegyezésük okán alkalmazhatók a 6. cikk (1) bekezdésének összefüggéseire. Az EUB ítélete szerint a 2006/115 irányelv 6. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az kizárja az e rendelkezésben foglalt nyilvános haszonkölcsönzési kivétel valamely könyv digitális formájú többszörözött példányának közkönyvtár általi hozzáférhetővé tételére való alkalmazását, amennyiben e példány jogellenes forrásból származik.¹²³

VI. ÖSSZEGZÉS

Ítéletében az EUB elvégezte a haszonkölcsönzési jogról és a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról szóló, 2006/115/EK irányelvnek a Rechtbank Den Haag kérdéseinek megválaszolásához szükséges rendelkezéseinek elemzését. Igenlő válasza szerint az irányelvet úgy kell értelmezni, hogy a „haszonkölcsönzés” irányelvi fogalma – bizonyos feltételek mellett – kiterjed valamely könyv digitális formájú többszörözött példányának haszonkölcsönzésére.

Mivel a jog alkalmazása és értelmezése között egyébként is nehéz a határt megtalálni, az EUB nem volt könnyű helyzetben, amikor az előterjesztő bíróság által megfogalmazott kérdésekre választ keresett. Következtetéseihöz a nemzetközi megállapodások és a másodlagos jogforrások, továbbá saját ítélkezési gyakorlatának elemzésén keresztül vitt az útja.

Meg kell állapítani, hogy tényállás adta jogi helyzettel az irányelv megalkotásának, elfogadásának idején valóban nem számolhatott a jogalkotó. Ez a tényállás – mintként az az EUB tárgybanihoz hasonló döntéseit nyomon követve egyértelműen megállapítható, az időközben megvalósult technikai fejlődésnek köszönhető.

Az ítélet szerint nincs döntő indok arra nézve, hogy az irányelv hatálya alól a digitális többszörözött példányok és a nem tárgyi formában megjelenő teljesítmények haszonkölcsönzése kizárásra kerüljön.¹²⁴ E következtetést erősíti az irányelv megfogalmazott célkitűzése is, miszerint a szerzői jog által biztosított védelemnek alkalmazkodnia kell az új gazdasági fejleményekhez.

Az EUB megvizsgálta, hogy a valamely könyv digitális többszörözött példányának a „one copy, one user” minta alapján történő nyilvános haszonkölcsönzése tartozhat-e az irányelvnek a tagállamokat a nyilvános haszonkölcsönzés tekintetében kivételek meghatározására feljogosító rendelkezésének hatálya alá. Megállapította, hogy e rendelkezéseket – mivel az irányelv 1. cikkében foglalt kizárólagos haszonkölcsönzési jog alóli kivételnek minősülnek

¹²³ Ítélet, 72. pont.

¹²⁴ Ítélet, 44. pont.

– szigorúan kell értelmezni, ugyanakkor az értelmezésnek lehetővé kell tennie az így megállapított kivétel hatékony érvényesülésének megőrzését és céljának biztosítását is.¹²⁵

A digitális formában történő haszonkölcsönzés lényegében a nyomtatott művek haszonkölcsönzésének feltételeihez hasonló feltételekkel rendelkezik. Ez a helyzet áll fenn valamely könyv digitális többszörözött példányának a „one copy, one user” minta alapján történő nyilvános haszonkölcsönzése esetén.

Megállapításai szerint a szerzői jog által biztosított védelemnek alkalmazkodnia kell az új gazdasági fejleményekhez, például az új felhasználási módokhoz. A digitális formában történő haszonkölcsönzés vitathatatlanul az új felhasználási módok közé tartozik, és szükségessé teszi az új gazdasági fejleményekhez való alkalmazkodást.¹²⁶

Az EUB az irányelv értelmezése során a nyomtatott művek haszonkölcsönzésének feltételeihez hasonló feltételek miatt az irányelvből mint alkalmazható normából annak joghatását a digitális formában történő haszonkölcsönzésre alkalmazta. Következtetése a két helyzet alapvetően jellemző kapcsolatán alapult.

Ezért mondta ki az EUB, hogy az e-haszonkölcsönzés az EU-joganyag keretei közé beilleszthető, a haszonkölcsönzés irányelv szerinti fogalma kiterjed az ilyen haszonkölcsönzésre is azzal, hogy a tagállamok további olyan feltételeket írhatnak elő, amelyek alkalmasak a szerzői jogok védelmének az irányelvben kifejezetten előírtat meghaladó mértékű javítására.

Bár az e-könyvnek nem célja, hogy a papíralapú könyv helyébe lépjen, az ítélet rendelkezései az eseten messze túlmutatnak.¹²⁷

¹²⁵ Ítélet, 50.pont.

¹²⁶ Ítélet, 45. pont.

¹²⁷ <https://www.buchreport.de/2016/11/10/e-books-und-gedruckte-buecher-bei-ausleihe-gleich-behandeln/>; <http://www.urheberrecht.org/news/5658/>; http://www.kostenlose-urteile.de/EuGH_C-17415_Verleih-von-E-Books-kann-Verleih-herkoemmlischer-Buecher-gleichgestellt-werden.news23417.htm; http://www.heymanns-download.de/rechtsnews/?user_aktuelles_pi1%5Baid%5D=329220&cHash=39cd9817b7e40346a654c32beb701d89; <http://ipkitten.blogspot.hu/2016/06/ag-szpunar-says-that-time-limited-e.html>; <http://www.limegreenipnews.com/2016/11/cjeu-landmark-decision-on-digital-lending-of-e-books>; <http://kluwercopyrightblog.com/2016/11/21/matter-interpretation-libraries-land-victory-cjeus-judgment-e-lending/?print=print>; <http://www.fep-fee.eu/FEP-s-reaction-to-the-CJEU>; <http://www.wiggin.co.uk/insight/update-recent-copyright-references-to-the-cjeu/> (hozzáférés időpontja 2017. 04. 11.)

*Dr. Palágyi Tivadar**

AZ EURÓPAI SZABADALMI HIVATAL MŰSZAKI FELLEBBEZÉSI TANÁCSAINAK NÉHÁNY ÉRDEKES DÖNTÉSE 2016-BAN

Az alábbiakban az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) műszaki fellebbezési tanácsainak néhány 2016. évi érdekes döntését ismertetjük témák szerint alcímek alá sorolva.

Az ismertetett döntések az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) és annak végrehajtási utasítása számos cikkét, illetve szabályát érintik. A válogatásnál az egyik alapvető szempont a szabadalmi ügyvivői gyakorlatban való felhasználhatóság volt.

Elfogadhatóság

1. A *T 1533/13* ügyben a tanács azt vizsgálta, hogy egy új igénypontra vonatkozó kérelem alapulhat-e egy korábban benyújtott kérelmen vagy egy engedélyezett igényponton.

A szabadalmas közvetlenül a tanács előtti szóbeli tárgyalás előtt új főkérelmet nyújtott be, amely egy olyan jellemzőt foglalt magában, amely a fellebbezéssel együtt benyújtott tíz segédkérelem közül csupán háromban volt jelen. A szabadalmas azzal érvelt, hogy ezt az új kérelmet valójában időben nyújtotta be, mert az igényelt jellemző jelen volt a fellebbezés indokolásában, és ezért a felszólalónak elegendő ideje volt a módosítás megfontolására.

A tanács azonban azon a véleményen volt, hogy a szabadalmas a fellebbezés indokolásában nem adott magyarázatot a segédkérelmekben előadott módosításokra, és hangsúlyozta, hogy módosított igénypontok benyújtása nem mentesíti a szabadalmast azon feladat alól, hogy a fellebbezés indokolásában kifejezetten részletezze a módosítások tárgyhoz tartozását. A szabadalmas által közölt indokolásban nem volt arra vonatkozó tájékoztatás, hogy miért nyújtott be tíz segédkérelmet, és ezért a felszólaló csak töprenghetett azon, hogy a módosítások milyen célt szolgálnak. Az a tény, hogy a vitatott jellemző az engedélyezett 3. igénypontban is jelen volt, szintén nem elegendő ok az új kérelem elfogadásához: a tanács megjegyezte, hogy a szabadalom nyolc további termékigénypontot tartalmazott, amelyek mindegyike egy sor paramétert határozott meg.

A tanács szerint nem volt észszerű azt várni a felszólalótól, hogy mindegyik paramétert megvizsgálja a technika állásához viszonyítva, különös tekintettel arra, hogy a szabadalmas a felszólalási eljárás alatt már benyújthatott volna a vitatott jellemzőre vonatkozó igénypontkérelmet.

* Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda Kft.

2. A *T 1785/15* ügyben a tanács arról döntött, hogy megengedhető-e fellebbezés egy olyan döntés ellen, amely engedélyezhetőnek minősít egy szabadalmat, ha a döntés összeegyeztethető a szabadalmas által jóváhagyott szöveggel.

A szabadalmas fellebbezést nyújtott be egy szabadalmat engedélyező döntés ellen, és egyrészt a szabadalom igénypontjaiban nyilvánvaló hibák kijavítását, másrészt új engedélyező döntés kiadását kérte. Az igénypontokban levő hibák azonban már abban a szövegben is jelen voltak, amely az ESZH szabadalomengedélyezési szándékát jelző hivatali közlést kísérette, és a kérelmező befizette a szükséges díjakat, valamint benyújtotta az előírt igénypontfordításokat. Így tehát feltételezhető volt, hogy jóváhagyta a szöveget.

A tanács úgy döntött, hogy a fellebbezés nem fogadható el, mert az engedélyező döntés nem érintette hátrányosan a fellebbező felet. Az a tény, hogy a kérelmező feltétel nélkül elfogadta az engedélyezni szándékozott szöveget, azt jelentette, hogy az engedélyező végzés nem érinthette kedvezőtlenül. A tanács utalt a bővített fellebbezési tanács G 1/10 döntésére, amely részletesen kifejtette a szabadalomengedélyezési szándékot jelző közlésben, valamint az engedélyező határozatban előforduló hibák kijavításának a lehetőségeit, de megállapította, hogy a bővített fellebbezési tanács döntése az adott körülmények között nem engedélyez javításokat. A tanács azonban visszautalta a fellebbezési díjat, mert úgy találta, hogy a fellebbező fél az alakiságokkal foglalkozó tisztviselő által adott azon helytelen tanácsra támaszkodott, hogy megengedett a fellebbezés.

3. A *T 55/11* ügyben abba nyerhetünk betekintést, hogyan használhatja a fellebbezési tanács a saját józan megítélését annak eldöntésekor, hogy engedélyezze-e új érvek alkalmazását a fellebbezési eljárásban.

A tanács előtti szóbeli tárgyaláson az egyik felszólaló elkezdte tárgyalni a feltalálói tevékenységet a D1 dokumentumból kiindulva, figyelemmel a D13 dokumentumra. Ezután ez a felszólaló először kezdett azzal érvelni, hogy a D13 dokumentumból kiindulva ugyanez a tárgy a D1 dokumentumra tekintettel nélkülözte a feltalálói tevékenységet. A szabadalmas olyan ellenvetést tett, hogy ezt az új érvet nem lehet elfogadni. A tanács megjegyezte, hogy eljárási szabályainak 13(1) cikke úgy rendelkezik, hogy a tanács józan megítélése szerint a felek ügyében bármilyen módosítás megengedhető, miután a fél benyújtotta fellebbezésének indokait vagy válaszát. A tanács fontolóra vette, hogy az új érv eltérés volt-e az eredeti érvektől, vagy éppen azok továbbfejlesztésének volt-e tekinthető. Itt a tanács hivatkozott a T 1621/09 döntésre, és megállapította, hogy az új érvet nem lehet csupán továbbfejlesztésnek tekinteni, mert az új elemzés egy eltérő legközelebbi technika állásán alapszik, és így eltérő okokat kell figyelembe venni annak megítélésekor, hogy a megkülönböztető jellemzők kézenfekvők-e. Ezért az új érv elfogadása a tanács belátásától függött. Mindazonáltal a tanács józan megfontolást gyakorolva elfogadta az érvet különböző okok miatt, amelyek közül az egyik az volt, hogy a szabadalmas a tanács ideiglenes véleménye alapján ésszerűen arra következtethetett, hogy egy ilyen új érvelés megvitatás tárgyává válhat.

Végül azonban – az új érv ellenére – a tanács azt állapította meg, hogy a vitatott tárgy feltalálói tevékenységen alapul.

4. A *T 1689/12* ügyben a tanács arról döntött, hogy olyan igénypontokat, amelyeket a felszólalási osztály előtti tárgyalás alatt az eljárás hatékonyságának biztosítása céljából visszavonnak, a fellebbezési tanács előtt újra be lehet-e iktatni az eljárásba.

A szabadalmas a felszólalási osztály előtti tárgyaláson visszavonta negyedik segédkérelmét, azonban fellebbezés után a tanács előtt megpróbálta azt újra beiktatni az eljárásba. A szabadalmas azzal érvelt, hogy ezt a kérelmet korábban azért vonta vissza, mert hatékony eljárást kívánt biztosítani, a felszólalási osztály ugyanis az eljárás kezdetén kinyilvánította, hogy csupán korlátozott számú segédkérelmet engedélyez.

A tanács elutasította a szabadalmas kérelmét, és a tanácsok, valamint a bővített fellebbezési tanácsok korábbi esetjogára hivatkozott, amely megállapította, hogy „az *inter partes* fellebbezési eljárás fő célja ... hogy bírói állásfoglalást kapjon annak a kérdésnek az eldöntésére, hogy helyes-e a felszólalási osztály döntése”. A tanács az esetjog szerint megállapította, hogy „az elsőfokú eljárásban a felek nem jogosultak ügyüket tetszésük szerint eltolni a másodfokra, ezáltal arra kényszerítve a fellebbezési tanácsot, hogy vagy megbírálja az első fok döntését, vagy pedig visszaküldje az ügyet az első foknak”. Ezért a tanács megállapította, hogy a kérelem nem volt elfogadható.

5. A *T 1689/12* ügyben (amely azonos az előzővel) a tanács arról is döntött, hogy megengedhető-e a fellebbezési eljárásban független igénypontok hozzáadása egy olyan igénypontsorozathoz, amelynek az érvényességét nem lehet kétségbe vonni.

A szabadalmas volt az egyetlen fellebbező fél a felszólalási osztálynak egy olyan döntése ellen, amely a szabadalmat módosított formában tartotta fenn, ezért a felszólaló nem vonhatta kétségbe a fenntartott igénypontok érvényességét. A szabadalmas a fellebbezés benyújtásakor további igénypontokat kívánt hozzáadni a fenntartott igénypontokhoz. A felszólaló szerint ez a módosítás nem volt megengedhető, mert azt nem egy felszólalási ok idézte elő (ESZE, 80. szabály). A felszólaló azzal érvelt, hogy az új, független 2. igénypont a fenntartott 1. igénypont egy előnyös kiviteli alakja; ezért egy további független igénypont hozzáadását nem egy felszólalási ok idézte elő.

A tanács ezzel nem értett egyet, és megjegyezte, hogy a 2. igénypont valójában nem a fenntartott 1. igénypont egy előnyös megvalósítási módja, mert nem foglalja magában az 1. igénypont összes jellemzőjét. A tanács a *T 181/02* ügyre hivatkozott, amely kivételes esetekben engedi meg egy engedélyezett egyetlen független igénypont helyettesítését két független igényponttal, mégpedig olyankor, amikor egy engedélyezett független igénypont két sajátos kiviteli alakra vonatkozik. A tanács abban az esetben azon a véleményen volt, hogy a vizsgált ügy ilyen kivételes eset volt, és ennek megfelelően engedélyezte a módosítást.

6. A *T 105/11* ügyben hozott ítélet arra vonatkozott, hogy engedélyezhető-e fellebbezés, ha azt az ESZH által kibocsátott másodlagos döntés miatt későn nyújtják be.

A bejelentést a vizsgálati osztály szóbeli tárgyalás után elutasította, és ezt követően egy írott döntést adott ki. Az írott döntés nyilvánvaló hibákat tartalmazott, és a bejelentő helyesbítést kért, amit ezután a vizsgálati osztály elintézett, és erről a bejelentőt egy másodlagos döntésben értesítette. A bejelentő fellebbezést nyújtott be, azonban a fellebbezés benyújtásának határidejét a másodlagos döntés kiadásának időpontja alapján, nem pedig az eredeti döntés időpontja alapján számította ki. Ennek következtében a fellebbezést időben nyújtotta ugyan be, de indokolásának a benyújtásával késett. Minthogy az ESZH nem helyesen és egyértelműen azonosította a második írott döntést helyesbítésként (ami nyilvánvalóvá tette volna, hogy a határidőket az első döntéstől kell számítani), nem pedig új döntésként, a tanács – bár nem minden térovázás nélkül – azt állapította meg, hogy a fellebbezést időben nyújtották be.

7. A *T 917/11* ügyben a tanács azt vizsgálta, hogy a felszólalási eljárásban késve benyújtott dokumentumokat, majd a fellebbezésben benyújtott további dokumentumokat el kell-e fogadni az eljárásban.

A felszólaló fellebbezést nyújtott be a felszólalási osztály közbenső döntése ellen, amely a szabadalmat módosított formában tartotta fenn. A D5 dokumentumot a felszólalási eljárásban az engedélyezés után több mint 9 hónappal és a szóbeli tárgyalásra való felhívás elküldése után 8 hónappal, vagyis késve nyújtották be, és nem is tűnt első pillantásra a tárgyhoz tartozónak; ezért a felszólalási osztály nem fogadta be az eljárásba. A szabadalmas a D5 dokumentumot a fellebbezési eljárásban a D6–D9 és a G10–13 dokumentummal – amelyek a fellebbező fél állítása szerint már ismert technológiákra vonatkoztak – együtt ismét benyújtotta.

A tanács szóbeli tárgyalásra vonatkozó felhívására válaszként a fellebbező fél további D10–D12 dokumentumot nyújtott be. A tanács a szabadalmat módosított formában továbbra is fenntartotta, mert megállapította, hogy a találmány a D1 dokumentumban, vagyis a legközelebbi technika állásában, valamint a D2–D4 dokumentumban foglaltakhoz képest feltalálói tevékenységen alapszik. A tanács elutasította a D5–D12 és a G10–13 dokumentum befogadását, mert azokat későn nyújtották be, és nem voltak első pillantásra a tárgyhoz tartozók, vagy pedig a találmány tárgyától túl távol eső területre vonatkoztak.

A fentiekre tekintettel a tanács elutasította a fellebbezést, és a szabadalmat módosított formában fenntartotta.

8. A *T 1458/12* ügyben arról született döntés, hogy a szabadalmas címének egy másik illetékségi területre való megváltozása a jogi személyiség megváltoztatását jelenti-e.

A szabadalmas fellebbezett a felszólalási osztály szabadalmat megsemmisítő döntése ellen. A fellebbező szabadalmas a fellebbezést a Brit Virgin-szigeteken levő cégének címét

használva nyújtotta be, azonban a fellebbezés benyújtásának időpontjában a vállalat címe valójában Mauritiuson volt, és a felszólaló alperes bizonyítékot nyújtott be arra nézve, hogy a fellebbező fél megszűnt létezni, mert vállalata (határokon keresztül történő átruházásról lévén szó) megszűnt a Brit Virgin-szigeteken. Az alperes kérte a fellebbezés elutasítását.

A szabadalmas bizonyítékot nyújtott be a címváltozásról, és előadta, hogy az nem okozott változást a vállalat jogi személyiségében.

A tanács megelégedett azzal, hogy a szabadalmas elegendő bizonyítékot nyújtott be annak igazolására, hogy jogi személyisége nem változott azáltal, hogy a Brit Virgin-szigetéről Mauritiusra költözött. Bár a szabadalmas a fellebbezésben „rossz címet adott meg”, a tanács megelégedett azzal, hogy a szabadalmas a fellebbezés benyújtására rendelkezésre álló két hónapos határidőn belül a fellebbezésben megadta nevét és címét, nemzetiségét és államát. A tanács egyetértett azzal, hogy a címet az ESZE 139. szabálya alapján helyesbíteni lehet. Ezért a fellebbezést elfogadta, de az végül nem vezetett sikerre, mert a tanács a szabadalmas egyik kérelmét sem tekintette elfogadhatónak.

9. A *T 497/11* ügyben a tanács arról döntött, hogy elfogadható-e egy fellebbezés, ha a kérelmek eltérnek a felszólalás alatt benyújtottaktól.

A felszólalási osztály a szabadalmat kellően egyértelmű és teljes körű feltárás hiánya, bővítő értelmű módosítás és a szabadalmazhatóság hiánya miatt vonta meg.

A tanács szóbeli tárgyalásra vonatkozó felhívására válaszként a szabadalmas – új képviselő igénybevétele mellett – a szabadalom fenntartását kérte a tárgyalás előtt egy hónappal benyújtott főkérelem vagy az 1–5. segédkérelmek egyike alapján. A szabadalmas a szóbeli tárgyalás időpontja előtt egy hétnél rövidebb időpontban egy további, 6. segédkérelmet nyújtott be, majd a tárgyalás napján egy további, 7. segédkérelmet. A főkérelem, valamint az 1. és 2. segédkérelem a felszólalási eljárás alatt benyújtott kérelmek változata volt néhány jellemző törlésével.

A tanács elutasította ezeknek a kérelmeknek az elfogadását, mert azokat túl későn nyújtották be, és miattuk az ügy újbóli megnyitására és még egy további ok megítélésére lett volna szükség. A 3. és 4. segédkérelem szintén a felszólalási eljárás alatt benyújtott, ekvivalens kérelmek módosított változata volt. A szabadalmas azonban törölte a számítógépprogramra vonatkozó 3. és 4. igénypontot. Minthogy a független főigénypontok változatlanok maradtak, ezeket a kérelmeket a tanács elfogadta, de azon a véleményen volt, hogy azok nélkülözik a feltalálói tevékenységet. Az 5. segédkérelmet a tanács elfogadta, de megállapította, hogy az nélkülözi a feltalálói tevékenységet. A 6. és 7. segédkérelmet nem fogadta el, mert a 6. segédkérelem a 3. segédkérelemre vonatkozott, a 7. segédkérelem pedig a szabadalmas előnyére beiktatott változást tartalmazott.

Minthogy az elfogadott kérelmek nélkülözték a feltalálói tevékenységet, a tanács a fellebbezést elutasította.

Bővítő értelmű módosítás [ESZE 123(2) cikk]

10. A T 99/13 ügy arra ad választ, hogy mi számít a benyújtott bejelentésből „világosan és egyértelműen levezethetőnek”.

A felszólalási osztály megvonta a szabadalmat, mert az egy olyan igénypontra vonatkozott, amely 25 °C-on sajátos viszkozitástartománnyal rendelkező folyékony anyagot védett, de véleménye szerint a „25 °C-on” kifejezés nem volt levezethető közvetlenül és egyértelműen a benyújtott bejelentésből.

A tanács nézete szerint azonban a bejelentés egyértelműen kinyilvánította, hogy a viszkozitás fontos tényező, és hogy a találmány csökkentett viszkozitású készítmény létrehozására irányul. Az a tény, hogy az igényelt hőmérséklet nem volt szó szerint kinyilvánítva az igényelt viszkozitásértékekkel kapcsolatban, a tanács nézete szerint nem volt lényeges, mert a bejelentés a 25 °C-ot előnyös használati hőmérsékletként nyilvánította ki. A bejelentés konkrétan meghatározta, hogy a viszkozitás helyreállításakor az előnyös hőmérséklet 25 °C, és hogy a viszkozitásmérést az igénypont oltalmi köre alá eső valamennyi példában 25 °C-on végzik.

A fentiek alapján a tanács elfogadta, hogy a bejelentés kinyilvánított alapot ad ahhoz, hogy az igényelt hőmérsékletértéket az igényelt viszkozitástartománnyal együtt lehessen említeni.

Az oltalmi kör alátámasztása (ESZE 84. cikk)

11. A T 809/12 ügyben a tanács arra a kérdésre adott választ, hogy engedélyezhető-e egy olyan igénypont, amely egy elérni kívánt eredményt határoz meg.

A vizsgálati osztály elutasított egy olyan igénypontot, amely egy bevont tárgyra irányult, és amely azt nyilvánította ki, hogy a bevont tárgy ΔE^* értéke (a tüköroldalon) hőkezelés után nem nagyobb 2,5-nél.

A fellebbező szabadalmas azzal érvelt, hogy ez a jellemző nem más, mint az igénypontban jelen levő egyéb jellemzők korlátozása, hogy az igénypontot olvasó szakember tudja, hogy az igénypont többi jellemzőit úgy kell kialakítani, hogy eleget tegyenek ennek a ΔE^* értéknek.

A tanács azonban azon a véleményen volt, hogy maga a bejelentés olyan alacsony E értékű, bevont tárgyakra vonatkozik, amelyeknél a ΔE^* értéke mint igényelt jellemző elérendő eredményként van meghatározva, amely lényegileg megfelel a bejelentés tárgyát képező problémának. A tanács – megalapozott esetjogot követve – megerősítette, hogy az igénypontban jelen kell lennie valamennyi szerkezeti jellemzőnek, amely lényeges ennek a hatásnak az eléréséhez. Minthogy ez a feltétel az adott esetben nem teljesült, az igénypontot nem lehetett engedélyezni.

Egyértelműség (ESZE 84. cikk)

12. A T 1722/11 ügyben a tanács azt vizsgálta, hogy egyértelmű-e egy számítógépprogram-ra vonatkozó igénypont, amely egy igényelt eljárásra utalva van meghatározva.

A vizsgálati osztály a korábban benyújtott fő- és segédkérelmekről megállapította, hogy azok meg nem engedett bővítő értelmű módosítást tartalmaznak. Fellebbezés után a bejelentő egy főkérelmet, továbbá 1. és 2. segédkérelmet nyújtott be, azonban nem vett részt a tanács által kitűzött szóbeli tárgyaláson.

Az egyik igénypont a következő volt: „Számítógéppel olvasható adathordozón futó rezidens számítógépes program, amely olyan módon elrendezett utasítássorozatot tartalmaz, hogy egy számítógéppel vagy számítógépek sorozatával elvégezhető a 16–30. igénypont bármelyike szerinti eljárás”.

A tanács megállapította, hogy különböző igénypontok mindegyik kérelemben nélkülözik az ESZE 84. cikkében előírt egyértelműséget. A számítógépprogramra vonatkozó, eljárásigénypontokra hivatkozó igényponttal kapcsolatban szintén azt állapította meg, hogy az nem teljesíti az ESZE 84. cikkében előírt követelményt; ugyanis számos eljárási igénypont, amelytől a számítógépprogram-igénypont függött, nélkülözte az egyértelműséget, mert nem nyilvánította ki, hogy az eljárási lépéseket hogyan lehetne végrehajtani csupán (egyetlen) számítógépprogrammal. További függő igénypontok azért nélkülözték az egyértelműséget, mert nem nyilvánították ki, hogy közelebbről meghatározott paraméterek hogyan határozzák meg vagy korlátozzák az igényelt számítógépprogramot.

A fentiek alapján a tanács elutasította a fellebbezést.

Újdonság (ESZE 54. cikk)

13. A T 2440/12 ügyben a tanács azt vizsgálta, hogy egy találmány korábbi nyilvános gyakorlatbavételét képezi-e a végrehajtható számítógépprogram-kód eladása a bejelentés elsőbbségi napja előtt.

A szabadalom ellen újdonsághiány, feltalálói tevékenység hiánya és nem kielégítő feltárás miatt szólaltak fel. Az újdonság kérdését érintette az a tény, hogy az igényelt, számítógéppel végrehajtott (folyadékáramlást utánzó) eljárásokat tartalmazó szoftvert a köz számára hozzáférhetővé tették a szabadalom elsőbbségi igénypontja előtt. Ezt a tényt a szabadalmas nem vonta kétségbe, de azzal érvelt, hogy a kinyilvánítás nem tette lehetővé a találmány megvalósítását, mert egy szakember a hozzáférhető végrehajtható kód visszafejtése alapján nem lenne képes rekonstruálni az alapul szolgáló matematikai módszert.

A felszólalási osztály egyetértett a szabadalmassal, és fenntartotta a szabadalmat. Ez ellen a döntés ellen a felszólaló fellebbezett.

A tanács nem értett egyet a felszólalási osztállyal és a szabadalmas érveivel, és megállapította, hogy bár visszafejtett szoftverrel vagy a szoftver vonalról-vonalra való megvaló-

sításával egy „alternatív” (alacsony szintű) találmányi leírást kapnának (a szabadalomban feltárthoz képest), egy szakmában jártas olvasó még mindig hozzájutna a szoftverrel megtestesített eljárás leírásához. Ennélfogva a szoftver korábbi eladását a találmány megvalósítását lehetővé tevő korábbi használatnak kell tekinteni, és így az igénypontok nélkülözik az újdonságot.

A fenti okfejtés alapján a tanács a fellebbezést eredményesnek nyilvánította, és a szabadalmat megvonta.

14. A T 473/13 ügy arra ad választ, hogy kin nyugszik a bizonyítás terhe a termék állítólagos korábbi nyilvános gyakorlatbavétele esetén.

Az ügyben egy felszólaló fellebbezést nyújtott be a felszólalást elutasító végzés ellen. A fellebbezést bővítő értelmű módosításra, újdonsághiányra és feltalálói tevékenység hiányára vonatkozó érvekkel támasztotta alá

Egy második felszólaló mint feltételezett bitorló beavatkozói beadványt nyújtott be a tanácsnak. A beavatkozó nem kielégítő feltárássra, meg nem engedett bővítő értelmű módosításra és feltalálói tevékenység hiányára hivatkozott. A szabadalmas nyilatkozatára válaszként a beavatkozó további dokumentumokat nyújtott be bizonyítékként a találmány (feltaláló általi) állítólagos nyilvános gyakorlatbavételéről (egy rendszer olyan próbafelszereléséről, amely az 1. igénypont oltalmi köre alá esett). A tanács egyetértett a beavatkozóval abban, hogy a rendszert felállító hasznosító vállalat alkalmazottai tudomást szereztek a berendezés műszaki jellegéről.

Az eldöntendő kérdés az volt, hogy az alkalmazottakat kötötte-e titkossági megállapodás. A bizonyítás terhe kezdetben az alperes szabadalmasra hárult annak megállapítása kapcsán, hogy létezett-e titkossági megállapodás. A szabadalmas azt válaszolta, hogy volt legalább egy hallgatóságos titkossági megállapodás, és benyújtotta a kutatási igazgató által aláírt, eskü alatti nyilatkozatot. Erre tekintettel a tanács úgy döntött, hogy a bizonyítás terhe most már a beavatkozón nyugszik annak bizonyításával kapcsolatban, hogy nem volt titkossági megállapodás. A beavatkozó ezt nem tudta bizonyítani, aminek következtében az sem nyert bizonyítást, hogy az állítólagos korábbi nyilvános gyakorlatbavétel nyilvános jellegű volt.

A fennmaradó okok közül egyik sem kedvezett a fellebbezésnek, ezért a tanács elutasította.

Feltalálói tevékenység (ESZE 56. cikk)

15. A T 1742/12 ügyben a tanács azt vizsgálta, hogy ha több anterioritás képezheti a legközelebbi technika állását, törvényes-e több dokumentumból kiindulni.

Egy bejelentő fellebbezést nyújtott be a vizsgálati osztály elutasító döntése ellen. Egyik érve az volt, hogy a vizsgálati osztály tanácsa helytelenül alkalmazta a „probléma-megoldás” megközelítést, mert nem a D1 dokumentum volt a legközelebbi technika állása. A bejelentő

azért is megfellebbezte a vizsgálati osztály döntését, mert meg akarta tudni a tanács döntését arról, hogy mely dokumentumokat kell kiválasztani a legközelebbi technika állásaként.

A tanács megismételte az ESZH álláspontját a legközelebbi technika állásáról, megállapítva, hogy azt gyakran az jellemzi, hogy a legtöbbet ígérő ugródeszka a találmányhoz (T 254/86), amennyiben olyan hasonló felhasználásra vonatkozik, amely szerkezeti és funkcionális módosítások minimális mennyiségét kívánja meg (T 606/89). Nem mindig egyértelmű, hogy melyik esetben kell megismételni a probléma-megoldás megközelítést a technika állásához tartozó más dokumentumokból kiindulva (T 710/97). Ha a szakembernek több megvalósítható út áll rendelkezésére, mindegyik utat ki kell próbálnia (T 967/97). Következésképpen a tanács megállapította, hogy megengedett a feltalálói tevékenységgel kapcsolatos érvelést bármelyik olyan dokumentumból kiindulva kifejtteni, amelyik megfelelő kiindulási pontnak látszik. A tanács azt is közölte, hogy egy a feltalálói tevékenységgel kapcsolatos ellenvetés nem válik érvénytelenné csupán azért, mert egy olyan dokumentumon nyugszik, amelyről nem állapították meg, hogy a legközelebbi technika állását képezi.

Jogok helyreállítása

16. A T 629/15 ügyben hozott döntés arra a kérdésre ad választ, hogy mi képezi a jogvesztő tevékenység okának a megszűnését.

A fellebbező fél európai képviselője továbbította a fenntartási díj nemfizetésén alapuló jogvesztésre vonatkozó értesítést, azonban csak néhány héttel később, az ügyfelével folytatott telefonbeszélgetés alkalmával vált benne tudatossá az a tény, hogy meg kellett volna fizetni a fenntartási díjat. Ennek megfelelően a fellebbező fél azzal érvelt, hogy a joghelyreállítás kérelmezésére engedélyezett két hónapos határidőt a telefonhívás időpontjától kell számítani, mert az annak alapján szerzett információ vezetett a kötelességmulasztás okának a megszüntetéséhez.

A tanács azonban ezzel nem értett egyet, és azon a véleményen volt, hogy a jogvesztésről szóló értesítés kézhezvételekor az európai képviselő megállapíthatta volna, és meg is kellett volna állapítania, hogy valami baj történt, és hogy a fenntartási díj befizetését nem szándékosan mulasztották el. Ezért a két hónapos határidőt a tanács a jogvesztésre vonatkozó értesítés időpontjától számította. Ez azt jelentette, hogy a joghelyreállításra vonatkozó kérelmet elkésve nyújtották be, és így azt nem lehetett elfogadni.

Határidő-mulasztás

17. A T 1325/15 ügyben a tanács abban a kérdésben döntött, hogy elfogadható-e egy fellebbezés, ha azért nyújtják be későn, mert a képviselőnél a posta feldolgozásakor elkövetett hiba miatt a fellebbezés határidejét helytelenül vezették be az előjegyzési rendszerbe.

A bejelentést szóbeli tárgyaláson elutasították, ami ellen a bejelentő fellebbezést nyújtott be, de a posta feldolgozásakor történt hiba miatt a bejelentő képviselője ezt két hónap késéssel tette. A bejelentő szerint a hiba azért következett be, mert az ESZH a szóbeli tárgyalásra vonatkozó felhíváshoz nem csatolta 2019-es űrlapját (amely az ESZE 106. és 108. cikkének a szövegére vonatkozik). A képviselő azt közölte, hogy akkor tudatosult benne a fellebbezés határidejének elmulasztása, amikor a bejelentő az ügyre vonatkozó friss értesülésért nyagatta. A képviselő azzal érvelt, hogy a döntésről nem helyesen értesítették, ezért a határidőt nem jegyezte elő.

Ezzel a tanács nem értett egyet, mert azon a véleményen volt, hogy az ügyben nem kellő gondossággal jártak el, és ez vezetett a határidő elmulasztásához. Ezért a tanács nem engedélyezte a jogvesztés helyreállítását, és a fellebbezést elutasította.

Visszaküldés az első foknak

18. A T 985/11 ügyben a tanács arról döntött, hogy megvonhat-e egy szabadalmat azért, mert a leírás nincs hozzáigazítva az elfogadott igénypontokhoz.

Az ügyben tartott szóbeli tárgyaláson, amelyen a szabadalmas nem vett részt, a tanács a szabadalmas 3. segédkérelme alapján fenntartotta a szabadalmat. A felszólaló azt adta elő, hogy a szabadalmas nem nyújtott be olyan leírást, amely összhangban lett volna a 3. segédkérelem szövegével, és ezt nem is tehette meg, mert úgy döntött, hogy távol marad a szóbeli tárgyalástól. Ennek megfelelően a felszólaló előadta, hogy a szabadalom nem felel meg az ESZE jogi követelményeinek, és ezért meg kell vonni.

A tanács ezzel nem értett egyet, és arra az álláspontra helyezkedett, hogy saját tetszése szerint visszaküldheti az ügyet a felszólalási osztálynak a leírás helyesbítése céljából, vagy akár írásban folytathatja az eljárást. Minthogy a 3. segédkérelem igénypontjait a tanács engedélyezhetőnek találta, a szabadalom megvonását nem tartotta megfelelő lépésnek. Ezért az ügyet visszaküldte a felszólalási osztálynak azzal az utasítással, hogy a szabadalmat a 3. segédkérelem alapján fenn kell tartani.

19. A T 1784/14 ügyben a tanács azt a kérdést vizsgálta, hogy mi a kockázata annak, ha a szabadalmas a felszólalási osztály vagy a tanács korábbi megfontolása nélküli segédkérelmek alapján kéri az ügy visszautalását az előző fórumhoz.

A szabadalmas mint alperes adott választ a felperes fellebbezést alátámasztó érveire, ahol a szabadalmas válasza egy főkérelmet és számos segédkérelmet tartalmazott. A segédkérelmek megfeleltek a felszólalási eljárásban benyújtott segédkérelmeknek. A szabadalmas ezekkel a kérelmekkel kapcsolatban csupán annyit adott elő, hogy azokat a felszólalási osztály nem vette fontolóra, és e tény fényében azt kérte, hogy a tanács küldje vissza az ügyet a felszólalási osztálynak, ha a főkérelmet nem tartja engedélyezhetőnek.

A tanács azon a véleményen volt, hogy a szabadalmas egyetlen érvet sem terjesztett be annak alátámasztására, hogy ezek a kérelmek kiküszöbölik a fellebbező felszólaló kifogásait.

A megalapozott esetjog szerint (például a T 1732/10 és a T 217/10 döntésben) alátámasztatlan igénypontkeresetek csak attól az időponttól kezdve érvényesek, amikor érvényességüket bizonyítják. Így az adott ügyben az igényponti segédkérelmeket érvénytelenül benyújtottnak kell tekinteni, aminek következtében azok nem képezik részét a fellebbezési eljárásnak. Ennek megfelelően azok lényegéről (vagy visszaküldésükről) a tanácsnak nem kellett döntenie.

20. A T 2171/14 ügyben a tanács arról döntött, hogy ha a felszólalási osztály döntéséből hiányzik az indokolás, a tanácsnak milyen körülmények között nem kell visszaküldenie az ügyet az osztálynak.

Megállapította, hogy a felszólalási osztály döntése alapvető hiányosságot mutat, mert nem volt (kellően) indokolva a hozzáadott anyagon alapuló kifogás az igénypontok ellen, amelyeket a felszólalási osztály engedélyezhetőnek talált. A tanács azonban úgy döntött, hogy az ügyet nem küldi vissza.

Döntésének indokolásában megjegyezte, hogy a fellebbező szabadalmast, aki visszaküldést kért, a felszólalási osztály döntése nem befolyásolja hátrányosan. A tanács korábbi előzetes véleményében a felszólalási osztályétól eltérő véleményre jutott, nevezetesen arra, hogy az igénypontok bővítő értelmű módosítást tartalmaznak. A tanács azonban nem hitte, hogy a szabadalmasnak nem volt elég ideje megválaszolni a tanács előzetes véleményét, és ezért nem volt szükség a válaszhoz további időt biztosító visszaküldésre. Emellett a tanács arra a véleményre jutott, hogy a visszaküldés a felszólalási osztály előtt olyan további eljárást eredményezett volna, amitől nem volt várható, hogy megváltoztatja a tanács előtti kérdés lényegét.

Eljárási sérelmek

21. A T 1717/13 ügyben a tanács megállapította, hogy a felszólalási osztály részéről nem jelent lényeges eljárási sérelmet, ha megállapítja, hogy nem fogad el további segédkérelmeket anélkül, hogy figyelembe venné azok tartalmát.

A fellebbező szabadalmas azt állította, hogy a felszólalási osztály súlyos eljárási sérelmeket követett el különösen azzal, hogy a szóbeli tárgyalás alatt elfogadott két segédkérelmet, de visszautasított egy harmadikat vagy egy felajánlott negyediket.

A tanács megállapította, hogy a felszólalási osztály talán túllépte saját megfontolási körét, amikor a szóbeli tárgyalás alatt határozottan megállapította, hogy nem fogad el további segédkérelmeket anélkül, hogy kellően figyelembe venné azok tartalmát, azonban még ha ez végül megtörtént is, nem tekinthető lényeges eljárási sérelemnek, mert – tekintettel az

adott körülmények közötti eljárásra – a felszólalási osztály nem sértette meg a szabadalmas tisztességes meghallgatásra vonatkozó jogát.

A tanács azt is megállapította, hogy a felszólalási osztály által elkövetett egyéb állítólagos eljárási sérelmek közül egyik sem érdemel külön megfontolást.

22. A *T 355/13* ügy arra a kérdésre ad választ, hogy az ESZE 24(3) cikke alapján a fellebbezési tanács tagjai ellen részrehajlás miatt emelt kifogás miatt egy ilyen tag kicserélése történhet-e a kifogás elfogadhatóságának megfontolása nélkül.

Egy szabadalom engedélyezése ellen felszólaltak újdonsághiányra és feltalálói tevékenység hiányára hivatkozva. A felszólalási osztály elutasította a felszólalást, és a szabadalmat változatlan formában engedélyezte. A felszólaló e döntés ellen fellebbezést nyújtott be, számos kifogást támasztva egyrészt a meghallgatási jogával kapcsolatos eljárási sérelmek miatt, másrészt az újdonság és a feltalálói tevékenység, valamint az egyértelműség hiánya miatt; egyúttal új D7-D22 dokumentumokat is benyújtott. Amikor kézhez kapta a szóbeli tárgyalásra vonatkozó felhívást, és így tudomást szerzett a tanács összetételéről, további kifogást emelt a tanács beszámoló tagja ellen, és az ESZE 24(4) cikkére hivatkozva kérte annak kizárását a további eljárásból.

A tanács és a felszólaló közötti további levelezés után a tanács azon a véleményen volt, hogy a tanácstagok helyettesítéséről rendelkező ESZE 24(4) cikk nem alkalmazható önműködően anélkül, hogy ne döntenének a kifogás elfogadhatóságáról, mert az ESZE 24(3) cikkének második és harmadik mondata előírja a kifogás megengedhetőségének előzetes vizsgálatát. A tanács tehát nem követett el eljárási sérelmet azzal, hogy nem helyettesítette kifogásolt tagját, amikor döntött az elfogultságot kifogásoló kérdésben.

A tanács a felszólaló számos egyéb kifogását is vizsgálta, és végül elutasította a fellebbezést.

A felszólalási osztály létszáma

23. A *T 1254/11* ügyben a tanácsnak abban a kérdésben kellett döntenie, hogy a felszólalási osztály jogosult-e a szokásos háromtagú létszámát különleges körülmények között négy tagra bővíteni.

A vizsgált ügyben a létszámbővítésre azért volt szükség, mert a felszólaló által javasolt tanúkat a szóbeli tárgyaláson meg akarták hallgatni. A szabadalmas jelezte, hogy a szóbeli tárgyaláson nem vesz részt. Az eljárást írásban folytatták, és a szabadalmat a felszólalási osztály három főre csökkentett létszámmal megvonta, amit a szabadalmas kifogásolt.

A tanács az ügyben úgy döntött, hogy a felszólalási osztály mind bővített létszámmal, mind a szokásosra csökkentett létszámmal törvényesen járt el.

24. A *T 1088/11* ügyben a tanács arról döntött, hogy a felszólalási osztály helyes létszámú tanácsban hozott-e döntést.

Az előző, *T 1254/11* ügyben ismertetett döntés szerint a felszólalási osztály jogosult négy tagra bővülni, és ezt követően létszámát ismét csökkenteni. A vizsgált ügyben a felszólalási osztály négytagú összetételben járt el, azonban a felszólalást elutasító döntést csak három tag tárgyalta meg és írta alá. A tanács azon a véleményen volt, hogy ezt a döntést a felszólalási osztály helytelen összetétel mellett hozta, ezért a döntés érvénytelen.

Lényeges eljárási hiba

25. A *T 1693/10* ügyben a tanácsnak azzal kapcsolatban kellett állást foglalnia, hogy a felszólalási eljárásban a felszólalót képviselheti-e olyan személy, aki korábban a szabadalmast képviselte.

A felszólaló olyan képviselő jelenlétében jelent meg egy szóbeli tárgyaláson, aki korábban a szabadalmast képviselő cégnél dolgozott. A szabadalmas képviselője ezt lényeges eljárási sérelemnek tekintette, amely megfosztotta a szabadalmast a tisztességes meghallgatás lehetőségétől.

A kifogásolt képviselő azonban kísérőként volt csak jelen a szóbeli tárgyaláson, és nem kért engedélyt arra, hogy megszólalhasson. Ezért a tanács elfogadta a jelenlétét. Emellett az ügyet nem terjeszthette a bővített fellebbezési tanács elé, mert a tanács nem illetékes dönteni érdekütköztetésekben vagy az Európai Szabadalmi Intézet (Europäisches Patent Institut, epi) magatartási kódexével kapcsolatban.

26. A *T 1824/15* ügyben a tanácsnak arról kellett döntenie, hogy az ESZH vizsgálati osztálya előtti, állítólagos túlzott késedelem lényeges eljárási sérelemnek minősül-e.

A vizsgálati osztály a bejelentést egy szóbeli tárgyaláson feltalálói tevékenység hiánya miatt elutasította. A bejelentő a döntés ellen fellebbezést nyújtott be, és azt állította, hogy a vizsgálati osztály előtti eljárásban bekövetkezett súlyos késedelmek miatt lényeges eljárási sérelem történt.

A bejelentő két különálló késedelmet állított: (i) 11 évnél hosszabb késedelem történt, amikor a vizsgálati osztály a D3 dokumentum alapján kifogásolta a feltalálói tevékenység hiányát; és (ii) hét hónapnál hosszabb késedelem történt, amikor a vizsgálati osztály kiadta a szóbeli tárgyalás írott döntését.

Az (i) panasszal kapcsolatban a tanács azt állapította meg, hogy a feltalálói tevékenység hiányára alapozott támadás a szóbeli tárgyalásra vonatkozó felhívás kiadása után történt, de legalább kilenc nappal a szóbeli tárgyalás előtt. Míg a feltalálói tevékenység hiányára utaló kifogást a vizsgálati osztály több mint 3000 nappal (a bejelentő szerint) azt követően közölte, hogy a kutatási jelentésben először hivatkoztak a D3 dokumentumra, a tanács elutasította azt az érvet, hogy ez a késedelem ellentétes lenne az ESZE bármilyen rendelkezésével.

A (ii) panasszal kapcsolatban a tanács hasonlóképpen megállapította, hogy nem történt sérelem, mert az ESZE nem írja elő, hogy a szóbeli tárgyalás után mikor kell kiadni az írott döntést és a jegyzőkönyvet.

A tanács ismét elutasította a bejelentést feltalálói tevékenység hiánya miatt. Hasonló sorsra jutott a bejelentőnek az a kérése is, hogy a bővített fellebbezési tanács elé terjesszenek egy kérést (annak a fenntartási díjnak a visszatérítésével kapcsolatban, amely a szóbeli tárgyalás után, de az írott döntés és a jegyzőkönyv kézhezvétele előtt vált esedékessé).

27. A *T 803/12* ügyben a tanácsnak abban a kérdésben kellett döntenie, hogy eljárási sérelem esetén vissza kell-e küldenie egy ügyet további megfontolás céljából a felszólalási osztálynak.

A felszólalási eljárásban a felszólalási osztály azt állapította meg, hogy a főkérelem és hét segédkérelem nem volt egyértelmű az „energiaállapot” kifejezés miatt, amelyet különböző paraméterek számításához használtak. A szabadalmas fellebbezett a döntés ellen, azzal érvelve, hogy eljárási sérelem történt, mert a felszólalási osztály nem megfelelően vette figyelembe az 1–7. segédkérelmet, és mert a szabadalmasnak nem adták meg a jogot a meghallgatásra. A fellebbező szabadalmas azt kérte, hogy ha fellebbezésének főkérelmét elutasítanák, az ügyet küldjék vissza a felszólalási osztálynak az első hét segédkérelem megfontolása céljából.

A tanács megjegyezte, hogy a kifogásolt „energiaállapot” kifejezés jelen volt valamennyi benyújtott kérelemben. Annak ellenére, hogy a felszólalási osztály és a szabadalmas eltérő véleményen volt a felszólalási jegyzőkönyv egy pontjával kapcsolatban, a tanács úgy döntött, hogy nem küldi vissza az ügyet a felszólalási osztálynak, mert a kifejezés („energiaállapot”) jelen volt valamennyi kérelemben, az ügy már régóta húzódott, és a felszólalási osztálynak való visszaküldés további késedelmet okozna. Emellett nincs olyan abszolút törvényes rendelkezés, amely két fórum előtt folyó ügyre vonatkozna, és a felszólaló is kifogásolta az ügy visszaküldését. Mindezek alapján a tanács elutasította a fellebbezést.

28. A *T 823/11* ügyben a tanácsnak azt kellett eldöntenie, hogy a vizsgálati osztály eljárási sérelmet követett-e el az ügy túl hosszadalmas kezelésével.

A bejelentő 1996 májusában nyújtott be szabadalmi bejelentést, és annak alapján 1997. decemberben indított nemzeti szakaszt az ESZH-nál. A hivatal 1999. februárban adott ki kiegészítő kutatási jelentést, és a vizsgálati osztály 2004. júniusban adta ki az első felhívást. A bejelentő erre a megadott határidőn belül válaszolt. 2005. és 2007. augusztusa között a hivatal további vizsgálati jelentéseket adott ki, amelyekre a bejelentő időben válaszolt. A hivatal a bejelentőt 2010. márciusban kiadott felhívásában szóbeli meghallgatásra idézte be. Ezen a meghallgatáson a vizsgálati osztály a bejelentést feltalálói tevékenység hiánya miatt elutasította.

A hivatal nem fogadta el a bejelentő által elkésve benyújtott segédkérelmet, mert az nem hátrította el a korábban közölt kifogásokat. Ez ellen a bejelentő fellebbezést nyújtott be.

A tanács megállapította, hogy a vizsgálati osztály eljárási sérelmet követett el azzal, hogy a bejelentés napjától számított 14 év eltelte után adta ki az ügyet elutasító első végzést. Emellett azt is megállapította, hogy sem a vizsgálati osztály írott döntésének indokolása, sem a megtámadott döntése nem volt kielégítő. Mindez lényeges eljárási sérelmet jelentett, azonban maga a késedelem „különleges körülményeket” képezett, aminek következtében helytelen lett volna az ügyet visszaküldeni az első foknak csupán alaki okok miatt. A tanács azonban a fellebbezést elfogadta, és megállapította, hogy a segédkérelemben feltalálói tevékenység található. Ezért az ügyet visszaküldte a vizsgálati osztálynak további megfontolás céljából azzal az ajánlással, hogy a korábbi késedelem miatt az üggyel gyorsan foglalkozzanak.

29. A T 736/14 ügyben a tanácsnak abban a kérdésben kellett döntenie, hogy eljárási sérelemnek minősül-e a vizsgálati osztálynak egy segédkérelmet elutasító döntése.

A vizsgálati osztály elutasított egy bejelentést azon az alapon, hogy nem nyújtottak be hozzá kérelmet. Ez ellen a bejelentő fellebbezést nyújtott be. Az elővizsgálat alatt a vizsgálati osztály részleges kutatási jelentést adott ki, mert az elővizsgáló azt hitte, hogy a bejelentés két találmányt tartalmaz. A bejelentő megfizette a kutatási pótdíjat. Ezt követően a vizsgálati osztály bővített európai kutatási jelentést adott ki, amely mindkét találmányra vonatkozott. A bejelentőt felhívták, hogy közölje, melyik találmányra alapozzák a további eljárást. Válaszként a bejelentő a módosított igénypontokon alapuló második találmányra nyújtott be főkérelmet, míg az első találmányra, amely szintén módosított igénypontokon alapult, segédkérelmet nyújtott be.

A vizsgálati osztály egy ezt követő közleményben elutasította a segédkérelmet, mert az nem volt egységes, és tárgya „a priori” nem volt új. Egyúttal közölte, hogy a további vizsgálat a főkérelmen alapulna.

A bejelentő azzal válaszolt, hogy ismét benyújtotta az 1. találmányra vonatkozó segédkérelmet új főkérelemként. Ezután a vizsgálati osztály szóbeli tárgyalásra hívta fel a bejelentőt, és egyúttal közölte, hogy az új főkérelem nem fogadható el.

Bár a tanács számára nyilvánvaló volt, hogy a bejelentő nem válaszolt egyértelműen arra a felhívásra, hogy válasszon egy találmányt, a vizsgálati osztály válaszként nem tisztázta a bejelentő számára, hogy szükséges egyértelműen megjelölnie az előnyben részesített találmányt, mert ez ügyrendileg fontos a további vizsgálatához. Ehelyett a vizsgálati osztály elutasította a segédkérelmet.

A tanács megállapította, hogy lényeges eljárási sérelem történt, mert a bejelentő nem kapott további lehetőséget nyilatkozattételre. Ezért engedélyezte a fellebbezést, és az ügyet visszaküldte a vizsgálati osztálynak.

Részvétel szóbeli meghallgatáson

30. A T 133/12 ügyben a tanács döntésében kifejtette, hogy mik a következményei annak, ha a fellebbező fél visszavonja szóbeli meghallgatásra vonatkozó kérelmét.

A fellebbező fél visszavonta szóbeli meghallgatásra vonatkozó kérelmét, valamint korábban benyújtott igénypontkérelmeit, és három új kérelmet nyújtott be, mindegyiket egy hónappal a tervezett meghallgatás előtt.

A szóbeli meghallgatás a fellebbező fél távollétében ment végbe, és a tanács a későn benyújtott kérelmeket nem fogadta el, mert a fellebbező fél elmulasztotta a lehetőséget, hogy szóban közölje, miért kellene elfogadni azokat.

Minthogy az eredeti kérelmeket visszavonták, a tanács előtt nem maradtak kérelmek, ezért elutasította a fellebbező fél kérelmét, hogy az ügyet utalják vissza a vizsgálati osztálynak.

Elsőbbség

31. A T 1983/14 ügyben a tanácsnak abban a kérdésben kellett döntenie, hogy elfogadható-e a bejelentőnek „egyetlen ügyletre” vonatkozó álláspontja.

A felszólalási osztály megállapította, hogy a szabadalom nem volt jogosult egy írországi szabadalmi bejelentés elsőbbségére, mert nem volt közvetlenül és egyértelműen levezethető az elsőbbségi iratból.

A szabadalom mobiltelefonok feltöltéses fizetésére vonatkozott olyan rendszerben, amelyben a feltöltéses fizetések egyetlen ügyletként jelentkeztek, ha más tárgyak vásárlásával egyidejűleg kerültek sorra (vagyis nem kellett két különálló fizetőállomást használni a tárgyak vásárlásáért és a feltöltésekért).

A tanács megállapította, hogy az „egy ügylet” jellemzőt nem lehetett közvetlenül és egyértelműen levezetni az elsőbbségi iratból, mert az csupán feltöltéses fizetésekre vonatkozott, de más tárgyak vásárlására nem. Ennek következtében a szabadalmi igénypontok nélkülözték az elsőbbséget, valamint az újdonságot is, mert a találmányt az érvénytelenül igényelt elsőbbség napja után, de az elsőbbség nélküli bejelentési nap előtt már gyakorlatba vették.

A fentiek miatt a tanács a fellebbezést elutasította.

Dr. Baticz Csaba – Péteri Attila***

A SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSI TEVÉKENYSÉGÉNEK FŐBB JELLEMZŐI 2017 ELSŐ FELÉBEN

MAGYARORSZÁG KÉPVISELETE A SZELLEMI TULAJDON VILÁGSZERVEZETE (WORLD INTELLECTUAL PROPERTY ORGANIZATION, WIPO) KERETÉBEN FOLYÓ NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSBEN

A korábbi évekhez hasonlóan a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH) 2017 első felében is ellátta Magyarország képviselét a WIPO rendezvényein, valamint bizottságainak és munkacsoportjainak ülésein.

Februárban került megrendezésre a Szellemi Tulajdonnal, Genetikai Forrásokkal, Hagyományos Tudással és Folklórral Foglalkozó Kormányközi Bizottság 33. ülése. Márciusban tartották a Védjegyek, Ipari Minták és Földrajzi Árujelzők Jogi Oltalmával Foglalkozó Állandó Bizottság 37. ülését. Áprilisban került sor a Lisszaboni Megállapodás végrehajtási szabályzatának előkészítésére létrehozott munkacsoport második ülésére, az Új Növényfajták Oltalmára Létrehozott Nemzetközi Unió (UPOV) tavaszi üléseire és a követőjogról szóló konferenciára. Májusban a következő rendezvények kerültek megrendezésre: a Szerzői és Szomszédos Jogi Állandó Bizottság 34. ülése, a Szabadalmi Együttműködési Szerződés munkacsoportjának 10. és a Technikai Együttműködés Bizottságának 30. ülése, valamint az egyetemek és kutatóintézetek szellemi tulajdoni politikájáról szóló szeminárium.

A Genfen kívül megtartott rendezvények közül kiemelendő a nemzetközi PCT-hatóságok februárban Reykjavikban megrendezett találkozója és a földrajzi árujelzőkről szóló nemzetközi szimpózium júniusban a kínai Yangzhouban.

A Védjegyek, Ipari Minták és Földrajzi Árujelzők Jogi Oltalmával Foglalkozó Állandó Bizottság (Standing Committee on the Law of Trademarks, Industrial Designs and Geographical Indications, SCT) 37. ülése, Genf, március 27–29.

Az ülésen a hivatalt a Védjegy és Mintaoltalmi Főosztály helyettes vezetője képviselte.

A WIPO-közgyűlés döntése értelmében a formatervezésiminta-oltalmi eljárások alaki-ságait harmonizáló új egyezmény (Design Law Treaty, DLT) tárgyában megtartandó diplomáciai értekezlet összehívásáról a közgyűlés következő ülésén, 2017 októberében folytatják

* Főosztályvezető, Jogi és Nemzetközi Főosztály, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala.

** Nemzetközi ügyintéző, Nemzetközi Együttműködési Osztály, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala.

a vitát, az SCT ezért érdemben nem tárgyalta sem a DLT tervezeteit, sem az Afrikai Csoport feltárási követelménnyel kapcsolatos javaslatát. Ugyanakkor az SCT elnöke jelezte, hogy a köztes időszakban informális egyeztetések céljából áll az érdekeltek rendelkezésére.

Az Egyesült Államok, Japán és Korea javaslata alapján a mobil eszközön használt ikonok, felhasználói felületek és betűkészletek formatervezésiminta-oltalmának (GUI) témájában készült kérdőív összesítését a tagállamok áttekintették, és egyöntetűen hasznosnak ítélték. Az eredeti válaszadási határidőt ismételt meghosszabbították. Láthatóan minden jogrendszerben lehetőség nyílik a GUI-k oltalmára dizájn, szabadalom vagy szerzői jogi alapon, de a gyakorlat sok kérdésben eltérő.

A gyógyszer szabadnevek (INN) adatbázisának új, automatikus eléréséről az Egészségügyi Világszervezet (WHO) képviselői tartottak előadást. A rendszer lényege, hogy az érdeklődő IP-hivatalok közvetlenül saját adatbázisukba emelhetik át a listákat XML formátumban.

Az országnevek védjegyjelzés során biztosított védelme kapcsán újdonság volt Izland írásos beadványa, amelyben egy konkrét ügy útján demonstrálta, mennyire sérülékeny az országnevek védelme a gyakorlatban. Egyre több ország támogatja a jamaikai–barbadosi javaslatot, amelynek célja a védjegybírási gyakorlatok közelítése különösen a leíró, vagy megtevesztő jelleg mint feltétlen kizáró okok kapcsán.

A földrajzi árujelzők nemzeti és regionális rendszereinek működéséről, valamint a földrajzi árujelzők és az országnevek védelméről az internetes doménnevek körében egynapos információs ülést tartottak, amelyet a plenáris ülésen mindenki kiemelten hasznosnak ítélt. Továbbra is eltérőek a vélemények a jövőbeni munka tárgya és irányai tekintetében: a földrajzi árujelzőkről általában vagy a doménrendszerbeli problémákról kellene érdemi vitát folytatni. A következő ülésen igyekeznek meghatározni a munka folytatásának irányait.

A Lisszaboni Megállapodáshoz és a Lisszaboni Megállapodás genfi szövegéhez kapcsolódó közös végrehajtási szabályzat elkészítésére létrehozott munkacsoport (Working Group for the Preparation of Common Regulations under the Lisbon Agreement and the Geneva Act of the Lisbon Agreement) második ülése, Genf, április 3–5.

Az ülésen a Jogi és Nemzetközi Főosztály vezetője képviselte a hivatalt. A munkacsoport megtárgyalta a Lisszaboni Megállapodás és a megállapodás genfi szövegének közös végrehajtási szabályzata tervezetét. A tagállamok között alapvetően egyetértés mutatkozott. A szöveget a munkacsoport elfogadásra ajánlotta a Lisszaboni Unió közgyűlése számára.

Kiemelt kérdés volt a lisszaboni rendszer pénzügyi fenntarthatósága. A munkacsoport nyugtázta a tagok által önkéntesen felajánlott pénzügyi támogatásokat, amelyek hozzájárulhatnak a Lisszaboni Unió 2016–2017-re előirányzott költségvetési hiánya csökkentéséhez. A rendszer hosszú távon történő pénzügyi fenntarthatóságát illetően további tárgyalásokra lesz szükség.

Az Új Növényfajták Oltalmára létrehozott Nemzetközi Unió (UPOV) tavaszi ülései, Genf, április 5–6.

Az ülésen a hivatal részéről a műszaki elnökhelyettes és a Szabadalmi Főosztály helyettes vezetője vett részt.

Az Együttműködés Nemzetközi Rendszere (International System of Cooperation, ISC) elnevezésű munkacsoport ülése

A munkacsoport azért jött létre 2016 októberében, hogy feltárja a lehetséges együttműködési formákat annak érdekében, hogy a növényfajta-oltalmi bejelentők számára egyszerűbbé és átláthatóbbá váljék az oltalomszerzés. A munkacsoport – amelynek ülésein a munkacsoport tagjain kívül az UPOV bármely tagállama vagy tagszervezete részt vehet és hozzászólhat – első ülését 2016. október 27-én tartotta Genfben. Az első ülésen született döntés értelmében a munkacsoport a lehetséges együttműködést az alábbi témákban kívánja megvizsgálni:

- a) DUS-vizsgálat,
- b) újdonság,
- c) elsőbbség,
- d) fajtanév,
- e) adminisztratív területek,
- f) bejelentések megtételének elősegítése.

A fenti pontokhoz kapcsolódóan az UPOV egy korábban kiküldött kérdőív alapján összegyűjtötte és azonosította a fajtaoltalommal foglalkozó hivatalok alapvető igényeit. A munkacsoporti ülésen meg tárgyalásra került mind a hat témakör, amelyek közül egyöntetűen az a) pont szerinti, DUS-vizsgálatokkal kapcsolatos együttműködés váltotta ki a legtöbb reakciót.

Az Egyeztető Bizottság (Consultative Committee, CC) 93. ülése

Az ülésen az UPOV főtitkára beszámolt a szervezet pénzügyi helyzetéről, amelynek keretében ismertette a 2016. év számadását, valamint 2016–2017. költségvetési tervezetét. A CC áttekintette az elektronikus bejelentési rendszerrel kapcsolatos dokumentumot. Az UPOV főtitkár-helyettese beszámolt a rendszer bevezetése óta eltelt időszak tapasztalatairól, és kiemelte, hogy a várakozásokhoz képest kevesebben használják az elektronikus rendszert, aminek fő oka abban keresendő, hogy az UPOV nem tudja közvetlenül a bejelentőket elérni. További probléma, hogy az elektronikus rendszer használatával járó többletdíj a bejelentők egy részét elriasztja, illetve meg is terheli, ezért az UPOV javaslatot tett arra, hogy átmenetileg csökkentsék az elektronikusan tett bejelentések díját. Ez alapján a CC javaslatot fogalmazott meg a tanácsnak arra vonatkozóan, hogy az elektronikus bejelentések díját csökkentse (de nem javasolta annak ingyenessé tételét).

Az UPOV Tanácsának (Council, C) 34., rendkívüli ülése

A tanács elfogadta a CC 93. üléséről készült beszámolót, illetve az abban szereplő ajánlásokat, valamint a 2017. évre vonatkozó eseménynaptárt és a tanács üléséről szóló sajtóközleményt.

A Szerzői és Szomszédos Jogi Állandó Bizottság (Standing Committee on Copyright and Related Rights, SCCR) 34. ülése, Genf, május 1–5.

Az ülésen az SZTNH-t a Nemzetközi Szerzői Jogi Osztály jogi ügyintézői képviselték.

A műsorsugárzó szervezetek védelméről szóló tárgyalások során a tagállamok számos alapvető kérdésben továbbra sem tudtak megállapodni, ebből adódóan diplomáciai konferencia megtartására – a korábbi tervekkel ellenkezően – nem kerül sor a jövő évben.

A definíciók közül a közvetítés („broadcasting”) és a vezetékes közvetítés („cablecasting”) esetében a legtöbb tagállam a „B”, azaz a technológiaselemleges opciót támogatta volna, míg az EU az „A” opciót. Problémát jelentett a halasztott közvetítés („deferred transmission”) pontos jelentésének meghatározása, elhatárolása a tisztán VOD-alapú szolgáltatásoktól. Számos tagállamnak problémát jelentett a halasztott közvetítés lehetséges védelme is, figyelemmel arra, hogy ez a catch-up, így bizonyos VOD-szolgáltatásokat is felölelne. Az EU amellett érvelt, hogy minden, az eredeti közvetítéshez kapcsolódó szolgáltatást – beleértve a webcastingot, catch-up szolgáltatást is – kellene védeni, míg egyes tagállamok (Argentína, Mexikó, Kolumbia) jelezték, hogy célszerűbb lenne a jelalapú védelemből kiindulva minden, az eredeti közvetítőszervezet által végzett szolgáltatást védeni, mivel a kapcsolódás az eredeti közvetítéshez nehezen értelmezhető. Az Egyesült Államok viszont jelezte, hogy mindkét koncepció esetében versenyjogi aggályai vannak, mivel akár kapcsolódó, akár pusztán az eredeti szervezet által nyújtott webcasting-, VOD- stb. szolgáltatásról van szó, ha kizárólag ezeket védjük, akkor a közvetítőszervezetek által nyújtott ilyen típusú szolgáltatásokat előnyben részesítjük a más szolgáltatók által nyújtott, azonos típusú szolgáltatásokkal szemben, ezzel különbséget téve a piacon egymással versenyhelyzetben lévő szolgáltatások között.

A védelem tárgya körében is a halasztott átvitel jelentette az egyik legnagyobb problémát, mivel a tagállamok nagy része legfeljebb opcionális védelmet adna, míg az EU és a CEBS csoport ragaszkodott a kötelező védelemhez. Az Egyesült Államok a viszonyosság koncepciójának alkalmazását javasolta kompromisszumként.

A biztosítandó jogok esetében a közvetítést megelőző jel („pre-broadcast signal”) kötelező védelme volt erősen vitatott.

Az egyéb kérdések esetében, amelyek először szerepeltek a dokumentumban, más, korábbi szerződéseket és SCCR-anyagokat felhasználva nagyobb vitára nem került sor. Felmerült ugyanakkor, hogy a védelmi idő kezdetének szabályozása vitatott pont a jelalapú védelem kapcsán a tagállamok között.

A kivételek és korlátozások körében felmerült a határon átnyúló jellegű ülésközi szemináriumok megtartása, amit azonban számos tagállam – köztük az EU – ellenzett. Röviden bemutatásra került a WIPO tervezett új projektje *Innovatív megoldások az oktatási anyagokhoz való szélesebb körű hozzáférés érdekében* („Facilitating Access to Educational Materials and Learning Modules”) címmel.

A PCT Technikai Együttműködés Bizottságának (PCT Committee for Technical Cooperation) 30. ülése, Genf, május 8–12.

Az ülésen a műszaki elnökhelyettes képviselte az SZTNH-t.

A bizottság megvitatta a Fülöp-szigetek által benyújtott kérelmet, amelyben a Fülöp-szigeteki Szellemitulajdon-védelmi Hivatal kérte, hogy a jövőben nemzetközi szabadalmi kutatási és elővizsgálati szervként működhessen. Ennek keretében hivataluk képviselője ismertette az alkalmasságot alátámasztó információkat, ehhez kapcsolódóan az ausztrál és a japán hivatal képviselői ismertették tapasztalataikat. Az Európai Szabadalmi Hivatal képviselője tájékoztatta a bizottságot, hogy a kérelmező hivatal 2017. május 3. óta fér hozzá az EPOQUENET rendszerhez, valamint kétoldalú PPH-megállapodás van előkészületben a két hivatal között. A Bizottság egyhangúlag támogatta a Fülöp-szigeteki Szellemitulajdon-védelmi Hivatal nemzetközi szabadalmi kutatási és elővizsgálati szervként történő kijelölését.

A következő napirendi pont keretében a bizottság megvitatta a vonatkozó dokumentumokat, amelyek alapján egyhangúlag támogatta a már kijelölésre került nemzetközi szabadalmi kutatási és elővizsgálati szervek – közöttük a Visegrádi Szabadalmi Intézet – működésének újabb 10 évre történő meghosszabbítását.

A bizottság végül megvitatta a napirendi pontban ismertetett modellszerződés tartalmát, amely a nemzetközi iroda és a nemzetközi szabadalmi kutatási és elővizsgálati szervek között kerül megkötésre 2018. január 1-i hatállyal.

AZ EURÓPAI SZABADALMI EGYEZMÉNYBŐL (ESZE) FAKADÓ TAGÁLLAMI JOGOK GYAKORLÁSA ÉS KÖTELEZETTSÉGEK TELJESÍTÉSE

Az Európai Szabadalmi Szervezetben (ESZSZ) az SZTNH 2017 első felében is ellátta a magyar kormányzati képviselőket.

Munkatársaink részt vettek az ESZSZ Igazgatótanácsa, illetve Albizottsága, a Szabadalmi Jogi Bizottság, a Technikai és Ügyviteli Bizottság és a Költségvetési és Pénzügyi Bizottság ülésein, valamint különböző továbbképzéseken.

Az ESZSZ Igazgatótanácsának (Administrative Council, AC) 151. ülése, München, március 15–16.

Az ülésen az SZTNH-t az elnök, a műszaki elnökhelyettes és a Jogi és Nemzetközi Főosztály jogi ügyintézője képviselte.

Az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) elnöke ismertette a 2016. évről készült elnöki tevékenységi jelentését. A javuló mennyiségi és minőségi mutatókat hangsúlyozva köszönetet mondott a hivatal teljes személyzetének. Elmondta, hogy kétoldalú megbeszélést folytatott az Egyesült Királyság szellemi tulajdoni ügyekért felelős miniszterével, aki ismét megerősítette, hogy az Egyesült Királyság hamarosan ratifikálja az Egységes Szabadalmi Bíróságról szóló megállapodást (ESZB-megállapodás).

Ezt követően személyzeti kérdések megvitatására és egyes tisztségszervezők megválasztására került sor.

Az egységes hatályú európai szabadalmi rendszer kapcsán az Európai Unió soros elnöki tisztét betöltő Málta képviselője beszámolt a Versenyképességi Tanács február 20-i üléséről. Az EU Bizottság képviselője emlékeztetett, hogy noha az ESZB-megállapodás hatálybalépéséhez minimálisan szükséges ratifikációk néhány hónapon belül összegyűlnek, a megerősített együttműködésben ennél sokkal több tagállam vesz részt, és az ideális az lenne, ha valamennyien ratifikálnák a megállapodást, mindenekelőtt az ESZB szervezeti egységeinek helyszínt biztosító tagállamok.

Az ESZSZ Igazgatótanácsa Albizottságának elnöke kérte az ESZB-megállapodást már ratifikált tagállamokat, hogy az ideiglenes alkalmazásról szóló jegyzőkönyv kötelező hatályát is ismerjék el előbb.

Az ESZH jogi és nemzetközi ügyekért felelős elnökhelyettese elmondta, hogy a Laoszi Népi Demokratikus Köztársaság a második ázsiai ország, amely hatályosítási megállapodás megkötését kezdeményezte az Európai Szabadalmi Szervezettel. Az igazgatótanács felhatalmazását kérte ahhoz, hogy az ESZH megkezdjé a megállapodás megkötéséhez szükséges tárgyalásokat. Az igazgatótanács egyhangúlag jóváhagyta a javaslatot.

Az ESZSZ Szabadalmi Jogi Bizottságának (Committee on Patent Law, CPL) 48. ülése, München, április 27–28.

Az ülésen a jogi főigazgató és a Jogi és Nemzetközi Főosztály jogi ügyintézője képviselte a hivatalt.

Az ESZH jogi és nemzetközi ügyekért felelős elnökhelyettese ismertette az ESZH opciós papírját, amelyben megvizsgálták, hogy az EU Bizottsága által a lényegében biológiai eljárással előállított növények és állatok szabadalmazhatóságának kizártságáról elfogadott értelmezés milyen módon képezhető le az ESZE rendszerében.

Az első opció az ESZH jelenlegi gyakorlatának a folytatása (azaz a lényegében biológiai eljárással előállított termékek szabadalmazásának megengedése); a második az ESZE módosítása a kizárás beiktatásával; a harmadik az ESZE végrehajtási szabályzatának; a negyedik pedig az ESZH módszertani útmutatójának (Examination Guidelines) ugyanilyen tartalmú módosítása. Az elnök javaslata alapján a vitára két részre osztva került sor: először az egyes opciókról szóló általános álláspontok hangzottak el, majd a javaslat részletes megvitatása következett. A magyar delegáció óvatos és körültekintő előrehaladást javasolt, és felhívta a figyelmet a végrehajtó szabályzat gyors tempóban történő módosításában rejlő veszélyekre.

Az ESZH bemutatta a letétbe helyezett biológiai anyaghoz való szakértői hozzáférés szabályainak módosítására vonatkozó javaslatát. A tagállami hozzászólásokat követően és azok szerint az albizottság támogatta a javaslatot.

Az ESZH rövid összefoglalót adott a szabadalmi anyagi jogi harmonizációs folyamatok állásáról. A B+ csoportban nincs folyamatban lévő munka, a 2017. júniusi felhasználói szimpózium előkészítésével foglalkoznak. Ismertette ennek tervezett programját (az Industry Trilateral előtt kialakult témák megvitatása) és a résztvevők körét.

Az ESZSZ Költségvetési és Pénzügyi Bizottságának (Budget and Finance Committee, BFC)

116. ülése, München, május 23–24.

Az ülésen a gazdasági főigazgató és a Jogi és Nemzetközi Főosztály jogi ügyintézője képviselte a hivatalt.

Az igazgatótanács egy jelenleg érvényben lévő határozatával csökkentette a kiegészítő kutatási jelentés díját, amennyiben a nemzetközi vagy kiegészítő nemzetközi kutatási jelentést (ISR vagy SISR) egy másik, Európán belüli nemzetközi kutatási hatóság (ISA) készítette. Egy javaslat ugyanezen csökkentés kiterjesztését indítványozta a Török Szabadalmi és Védjegyhivatalra, amelyet a PCT-unió közgyűlése 2016. októberben nemzetközi kutatási és elővizsgálati szervvé jelölt ki. A török hivatal PCT-hatóságként 2017. március 8-án kezdte meg működését. A BFC a javaslatot egyhangúlag támogatta.

Az ESZH elnöke ismertette a 2016. év pénzügyi eredményeit, amelyek rendkívül kiemelkedőek, mi több, történelmi rekordként jellemezte a 407,9 millió eurós költségvetési többletet (előző év: 363,9 millió euró). Az ESZH gazdasági pozícióját továbbra is alapvetően meghatározza a fenntartási díjak helyzete, amelyek befizetésére nincs törvényi előírás, ezért azokat nem lehet követelések jelenérték-számításánál figyelembe venni. Kiemelte továbbá az önköltségi mutató 79,5%-os mértékre csökkenését (előző év: 85,8%), ami egyértelműen mutatja, hogy az ESZH-nak a szabadalom megadásával kapcsolatos termékek/folyamatok költségének visszaszorítására irányuló célkitűzése sikeresnek mondható.

Bemutatták a 2018. évi költségvetés tervezési alapelveit. A dokumentum célja az volt, hogy az ESZH várható bevételeit bemutassa a költségvetés és az IFRS szerint, valamint teljes

képet nyújtson az ESZH pénzügyi helyzetéről. A tagállami hozzászólásokat követően a BFC egyhangúan nyugtázta az ESZH elnöke által ismertetett célkitűzéseket, a dokumentum az AC jóváhagyó véleményére is vár.

Végül az ESZH működéséhez és személyzeti ügyekhez kapcsolódó pénzügyi kérdések megvitatására került sor.

Az ESZSZ Igazgatótanácsa Albizottságának 21. ülése (Select Committee of the Administrative Council, SC), Hága, június 27.

Az SZTNH részéről a Jogi és Nemzetközi Főosztály jogi ügyintézője vett részt.

Az egységes hatályú európai szabadalmakkal kapcsolatos adattovábbítási rendszereket érintő előrehaladásról az ESZH egyik igazgatója számolt be. Az ESZH által továbbítandó adatok köre az egységes hatály bejegyzése iránti kérelem és a díjfizetés adataira terjed ki. A rendszer gerincét az EBD (elektronikus bibliográfiai adatok) adatbázis képezi, minden új funkciót ebbe építettek be. A fenntartásdíj-fizetést és a bevételek tagállamok közötti felosztását a *Public Sector Collection Disbursement* rendszerben implementálták. A tagállami felvetésekre az igazgató elmondta, hogy az egységes hatály bejegyzése iránti kérelmeknek a hatálybalépés előtti megengedéséről még nem született végleges döntés, de ez az ügyfelek határozott kívánsága. Joghatás természetesen csak a hatálybalépés után fűződhet a kérelmekhez. A lehetőség kommunikációját tervezik, de a hatálybalépés elhúzódása miatt erre is több idő van.

A kiegészítő oltalmi tanúsítványokról szóló napirendi pont tárgyalása során elhangzott, hogy a vonatkozó dokumentum tartalmazza azokat, a kiegészítő oltalmi tanúsítványokkal kapcsolatos adatokat, amelyeket az ESZH-nak fel kell majd tüntetnie az egységes hatályú szabadalmak lajstromában. Az ESZH preferenciája az, hogy a tagállami hivatalok az INPADOC rendszeren keresztül teljesítsék ezeknek az adatoknak a szolgáltatását. Ebben az esetben az ESZH vállalja, hogy automatizált eszközökkel kinyeri a szükséges adatokat, és így nem lesz szükség külön adatszolgáltatásra. Tagállami kérdésekre reagálva az igazgató elmondta, hogy az ESZH értelmezése szerint az ESZB hatásköre nem terjed ki a gyermekgyógyászati meghosszabbításra, de elfogadják, hogy egyes tagállamok máshogy értelmezik a megállapodást.

Az egységes hatályú európai szabadalmi rendszerrel összefüggő nemzeti kísérő intézkedésekről szóló összefoglalót tizenkét újabb tagállam válaszaival egészítette ki az ESZH.

Az ESZH munkatársa beszámolt az ESZH-nak az egységes szabadalmi rendszerrel kapcsolatos promóciós és tudatosságnövelő tevékenységéről.

A legfontosabb fejlemények:

- A felhasználói kézikönyvet hamarosan elektronikusan, majd az első visszajelzéseket követően papíron is kiadják. A dokumentum jelentős részét az ügyfelektől eddig az ESZH-hoz érkezett kérdésekre adott válaszok adják. Mivel úgy látják, hogy a nemzeti

hivatalok is sok ilyen kérdést kapnak, a tagállamok számára is hozzáférhetővé teszik majd, és a fordításában is készek segítséget nyújtani.

- Több tagállamban szeretnének tájékoztató rendezvényeket és roadshow-kat szervezni.
- Train-the-trainer rendezvényeket is terveznek a nemzeti hivatalok dolgozói részére az EPO Academy keretében.
- Hamarosan elkészülnek az e-learning eszközök, ezeket is megosztják majd a tagállamokkal.
- Frissítették az ESZH honlapját minden, az egységes szabadalmi rendszerre vonatkozó információval.
- Az Európai Bizottság IP Helpdesk szolgáltatása is felkészült az egységes hatályú szabadalommal kapcsolatos tájékoztatásadásra.

Az albizottság elnöke hangsúlyozta, mennyire fontos lenne, hogy biztosan lehessen tudni, mikor lép hatályba az ESZB-megállapodás, ez pedig a nemzeti ratifikációkon múlik. Ezért kérte, hogy azok a tagállamok, amelyek még nem ratifikálták a megállapodást, vagy nem ismerték el az ideiglenes alkalmazásról szóló jegyzőkönyv kötelező hatályát, számoljanak be az előrehaladásról.

Az EU Bizottság „SMEs and IP” akciótérve kapcsán a Bizottság képviselője rövid helyzetjelentést adott az SC előző ülésén részletesen ismertetett akciótér megvalósításáról. Azon dolgoznak, hogy a licenciadatbázis az egységes szabadalmi rendszerrel egyszerre induljon el, és ne csak a szabadalmakat, hanem más oltalmi formákat is tartalmazzon. Az adatbázis működtetésére tendereket fognak kiírni ősszel.

A mediáció témájában az EUIPO készít egy tanulmányt a Bizottság részére arról, hogy mi lenne a kkv-k számára leginkább megfelelő mediációs fórum.

Az ESZH részéről az ESZH munkatársa hozzátette, hogy az egységes hatály bejegyzése iránti kérelmen lehetőséget adnak annak megjelölésére, hogy a bejelentő kkv-nak minősül, ez megkönnyíti, hogy a Bizottság figyelemmel kísérje a rendszer kkv-k általi használatát.

Az ESZSZ Igazgatótanácsának (Administrative Council, AC) 152. ülése, Hága, június 28–29.

Az ülésen a hivatalt az elnök, a műszaki elnökhelyettes és a Jogi és Nemzetközi Főosztály jogi ügyintézője képviselte.

Az igazgatótanács jóváhagyólag nyugtázta elnökének és az ESZH elnökének tevékenységi jelentését. Ez utóbbi legfontosabb elemei:

- +7% a „termelés” az előző időszakhoz képest;
- 400 ezer hátralékos ügyet kell még ledolgozni, ami már jóval csekélyebb mennyiség a korábbinál, fontos, hogy fenntartsák ezt az ütemet;
- 6%-kal nőtt a bejelentések száma;
- 2018. év végéig teljesen digitalizált lesz minden munkafolyamat.

Az igazgatótanács tárgyalta a DG1 és a DG2 főigazgatóság szerkezetátalakítását, valamint a hivatal általános áramvonalasabbá tételének a koncepcióját. Ezt követően egyes tisztségviselők megválasztásával kapcsolatos kérdések következtek.

A következő napirendi pontokban az igazgatótanács felhatalmazta az ESZH elnökét, hogy folytasson tárgyalásokat az ESZSZ és a Brunei Szultanátus, továbbá az Angolai Köztársaság között létrehozandó hatályosítási megállapodás megkötéséről és feltételeiről.

Ezt követően az igazgatótanács nyugtázta az egységes hatályú európai szabadalommal kapcsolatos fejleményekről szóló jelentést, amelyet az ESZH jogi elnökhelyettese ismertetett röviden. Észtország mint a soron következő EU-elnöki tisztséget betöltő tagállam bejelentette, hogy ratifikálták az egyezményt. A munkavállalók képviselője felhívta az alkotmányossági aggályokra a figyelmet.

A következő napirendi pontban döntött az igazgatótanács az ESZE végrehajtási szabályzatának módosításához kapcsolódó, a Szabadalmi Jogi Bizottság által megtárgyalt javaslatról, amely szerint a lényegében biológiai eljárásokkal előállított termékek is, nemcsak az eljárás lesz kizárva a szabadalmi oltalomból. A tagállami hozzászólások és szavazás után az igazgatótanács elfogadta a javaslatot.

Végül az igazgatótanács személyzeti és szociális kérdéseket tárgyalta meg.

Az Európai Szabadalmi Akadémia (European Patent Academy, EPA) által szervezett szemináriumok és továbbképzések

Az EPA szervezésében 2017 első felében a következő külföldi szemináriumok és továbbképzések valósultak meg:

- „Tisztaság és egység”, Bukarest, február 6–8.;
- „Újdonság és feltalálói lépés”, Bukarest, február 8–10., München, március 22–24.;
- „PATSTAT-tanfolyam”, Bécs, március 15–17.;
- „Tisztaság és egység: a szabadalmi bejelentések elemzése”, München, március 20–22.;
- „Az európai szabadalmi rendszer a bejelentéstől a megadásig”, Bled, április 4–7.;
- „Hogyan értsük meg és szövegezzük a kutatási jelentéseket és az írásos véleményeket”, Vilnius, május 16–19.

Egyéb ESZSZ-vonatkozású rendezvények

Az ESZSZ keretében a következő témájú rendezvények megrendezésére került sor 2017 első félévében:

- Európai előrehaladási konferencia: a szellemi tulajdonnal kapcsolatos ismeretek oktatása az egyetemeken, Zürich, január 24–25.;
- A tagországokkal való együttműködésről szóló információs nap és az akadémiai kapcsolattartók találkozója, München, február 16–17.;

- az ESZH és az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatalának 4. éves találkozója, Genf, február 20.;
- PATLIB 2017 konferencia, München, május 3–4.;
- Espacenet workshop, Tallin, május 9–10.;
- Európai Feltalálói Díj díjátadó ünnepsége, Velence, június 14–15.

AZ EURÓPAI UNIÓ TANÁCSA SZELLEMI TULAJDONÉRT FELELŐS MUNKACSOPORTJAINAK MUNKÁJÁBAN, ILLETVE EGYÉB UNIÓS RENDEZVÉNYEKEN VALÓ RÉSZVÉTEL

Az SZTNH munkatársai továbbra is rendszeresen részt vettek a Brüsszelben, illetve az egyéb helyszíneken tartott munkacsoporti és szakértői üléseken, konferenciákon. Téma szerinti és időrendi csoportosításban az ülések a következők voltak:

- az EU Tanács szellemi tulajdonnal foglalkozó tanácsi munkacsoportjának ülései: Brüsszel, január 16–17., január 30., február 15–16., március 1–2., március 21–22., április 24., május 10., május 17., május 22–23.;
- A Marrakesh-i Szerződéshez kapcsolódó javaslatok – a jogosított szervezet definíciója, valamint a kereskedelmi forgalomban elérhetőség kérdése, Brüsszel, január 31.;
- az egységes szabadalmi csomag véglegesítése, Brüsszel, február 8.;
- az Egységes Szabadalmi Bíróság Előkészítő Bizottságának ülése: Hága, március 15.,
- a kkv-król szóló alcsoport 1. ülése, Brüsszel, március 17.;
- a jogérvényesítési szakértői csoport 6. ülése, Brüsszel, április 3.;
- az ESZB bírónak és személyzetének képzéséről szóló megbeszélés, Brüsszel, május 30.

AZ EURÓPAI UNIÓ SZELLEMI TULAJDONI HIVATALÁVAL (EUIPO) FOLYTATOTT EGYÜTTMŰKÖDÉS FŐBB ESEMÉNYEI

Az EUIPO Szellemi Tulajdoni Jogsértések Európai Megfigyelőközpontjának ülése, Málta, február 28. – március 2.

A rendezvényen a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület titkára vett részt az SZTNH részéről.

A megfigyelőközpont 2016. évi tevékenységének áttekintése

A megfigyelőközpont munkatársa tájékoztatást adott az intézmény folyamatban lévő feladatairól, valamint ismertette a 2014–2018 közötti akcióterv lényegi pontjait. Elmondta, hogy 2016-ban tizenegy tanulmányt publikáltak, 37 eseményt, rendezvényt szerveztek 2270 résztvevővel. A kiadások teljes összege hétmillió euró volt, ennek fele a jogérvényesítés ha-

tékonyágának növelésére ment el, így például konferenciákra, az Europol IPC3 támogatására.

Az Európai Bizottság tájékoztatója

A Bizottság képviselője összefoglalta azokat a projekteket, amelyeket a Bizottság szervez, kiemelve a védjegyjogi reformot, a jogérvényesítési irányelv felülvizsgálatát és a „follow the money” eljárás eredményeit, valamint az egységes szabadalmi csomag állását.

A jogérvényesítési irányelv kapcsán azt emelte ki, hogy bizonyos rendelkezései nem világosak, így a tagországok körében eltérő azok értelmezése és alkalmazása. Emellett nem tükrözi vissza a digitális környezetben bekövetkezett rohamos változásokat, és sajnos aggodalomra ad okot az is, hogy a jogérvényesítés sem egységes, és vannak még erősítendő pontok a rendszerben.

Agorateka

A weboldal 2016 szeptemberében kezdett üzemelni a négy „pilot” ország (Franciaország, Portugália, Egyesült Királyság, Litvánia) által szolgáltatott információkkal. A többi tagállam között 2016 végén egy információs csomagot osztottak meg a legfontosabb tudnivalókkal. A csatlakozás mellett szól az a 2016. évi tanulmány is, amely szerint a fogyasztók egyre nagyobb része szeretné tudni, jogszerű-e az a forrás, ahonnan zenei és egyéb tartalmakat szeretnének letölteni.

Szellemi tulajdon az oktatásban

A megfigyelőközpont küldötte beszámolt az „IP in Education” kezdeményezés állásáról. Elmondta, hogy eddig két ülés volt Alicantéban, a harmadikra április 5-én kerül sor. Célként a szellemi tulajdonnal kapcsolatos információk átadásának megfelelő támogatása fogalmazódott meg, nem elsősorban új anyagok készítésével, hanem a különböző témákkal kapcsolatos anyagok összegyűjtésével egy hálózaton keresztül.

IP-kutatás 2016

A kutatás egyik fontos megállapításaként kiemelték azt, hogy amennyiben elérhető jogszerű forrás, a fogyasztók hajlandóak lennének fizetni is érte. Ez újdonságot jelent a korábbi, kevésbé pozitív visszajelzésekhez viszonyítva, ugyanakkor azzal is szembesülni kell, hogy ilyen ajánlatok hiányában az érdeklődők nem utasítják el a jogszerűtlen ajánlatokat sem. Továbbra is nehézséget okoz a fogyasztóknak annak megállapítása, hogy egy forrás jogszerű vagy jogszerűtlen, bár annak felismerése nem vitatott, hogy a jogszerű forrást kell előnyben részesíteni.

Tudatosságnövelés: eredmények és további tennivalók

A megfigyelőközpont összefoglalta a témához kapcsolódó tapasztalatait, amelyeket a 2016-ban végrehajtott tizenegy projekten keresztül szereztek. A projektek három kategóriára tagozódtak a célcsoport függvényében: oktatási és iskolai programok; ifjúsági kampányok; fogyasztói tudatosságnövelés.

Kis- és középvállalkozások támogatása

A megfigyelőközpont egy több mint 9000 kkv válaszait analizáló felmérést készített, amelynek fontosabb megállapításai a következők:

- az IP-jogokkal elsősorban a nagyobb kkv-k rendelkeznek;
- a szellemi tulajdon-jogok védelmének hátterében az újtó és eredeti jellegű megoldások védelmének igénye és a vállalkozás értékének növelése áll;
- a legkisebb (2–9 fős) kkv-k megítélése szerint a különböző oltalmak megszerzése költséges, és késlelteti a vállalkozás indítását, akadályozza hatékony működését.

A Bizottság ismertette a kkv-IP-csomag hátterét, valamint annak feltételezhető okait, miért nem használják igazán ki az érintettek a szellemi tulajdoni jogvédelemben rejlő lehetőségeket: nem látják az előnyeit, illetve túlságosan költségesnek tartják. Ennek orvoslására terveznek olyan „pilot” projekteket, amelyek a kkv-k IP-oltalomszerzés iránti hajlandóságát növelheti (európai szabadalom).

Tervezett kutatások

Az OECD–EUIPO 2016. évi kutatása megmutatta, hogy a hamis termékek a világkereskedelmi forgalom több mint 2,5%-át teszik ki, míg az EU-ban ez a szám 5% az importtermékeket illetően. A két szervezet jelenleg olyan felméréseken dolgozik, amely megvizsgálja például a hamis termékek arányát a gyártó és tranzitországok vonatkozásában.

A megfigyelőközpont elképzelései között egy olyan összegző tanulmány szerepel, amely a főbb kutatások eredményeinek összegzésével a hamisítás és a szerzői jogi jogsértések főbb jellemzőit, ismérveit gyűjti majd össze.

Jogérvényesítés

A megfigyelőközpont rövid áttekintést adott a tervezett szemináriumokról. A tagállamok képviselői azt a felkérést kapták, hogy a rendezvények, konferenciák szervezőit segítsék azzal, hogy az adott állam illetékeseit, hatóságait bevonják a folyamatba, hogy a megfelelő szakemberek vegyenek részt az eseményeken.

Adatbázisok

Az ülés résztvevői tájékoztatást kaptak arról, hogy egy új kezdeményezés, az ún. IPR Jogérvényesítési Platform indul 2018-ban, amelynek célja, hogy a jogtulajdonosok jogérvényesítési tevékenységére vonatkozó információkat összegyűjtse, és elérhetővé tegye az EDB-t, az

ACIST-ot és az ACRIS-t egy közös helyen. Az EDB-t jelenleg is több mint 430 társaság használja, valamint az összes tagállam vámhatóságai. Az adatbázisok népszerűsítéséhez kérték a tagállami képviselők segítségét.

Az EUIPO 12. technikai kapcsolattartó ülése, Alicante, március 1–3.

Az ülésen a Védjegy és Mintaoltalmi Főosztály helyettes vezetője, valamint a Nemzetközi Együttműködési Osztály ügyintézője képviselte a hivatalt.

A technikai kapcsolattartó ülésen a tagállami hivatalok számára bemutatták az európai együttműködési projekteket, az új, induló CP8 és CP9 projektet, amelyeket az igazgatótanács következő ülésén szeretne megerősíteni. Előadták a biztonságos digitális környezet fejlesztéséről és létrehozásáról szóló programokat. Megosztották a résztvevőkkel a közvetítői központ tevékenységét, és a termékekre/szolgáltatásokra vonatkozó minőségi programok megvitatására is sor került.

A résztvevők beszámolót hallhattak az EUIPO Stratégiai Terv 2020 programjának a végrehajtásáról. Az EUIPO képviselője elmondta, hogy a terv végrehajtásának első fázisa lezárult. Ahhoz, hogy biztosítani lehessen a folyamatosságot az előző tervvel és figyelembe tudják venni a továbblépés szükségességét is, mindenképp fontos egy dinamikus és jól működő szervezet kiépítése, másrészt az EUIPO fő céljai között szerepel az átláthatóság, valamint a magas minőségű és ügyfélközpontú szolgáltatások nyújtása.

Az európai együttműködési projektek vonatkozásában elhangzott, hogy az elkövetkezendő öt hónapban az egyes projektek kapcsán milyen fontos események várhatóak. Az ECP projektek tekintetében az előadó külön-külön rátért valamennyi együttműködési projektre, és az azokban elért eddigi eredményekre, valamint a 2017-ben végrehajtandó feladatokra.

A nemzetközi együttműködés kapcsán beszámoló hangzott el a kétoldalú megállapodásokról, az EU által támogatott projektekről, a TM5/ID5 projektekről, valamint az ESZH-val és a WIPO-val kapcsolatos együttműködésről.

Az új, 2018-tól életbe lépő általános adatvédelmi szabályozással (*General Data Protection Regulation, GDPR*) kapcsolatban az EUIPO munkatársa elmondta, hogy az adatok gyűjtése és azok megosztása jelentősen emelkedett az elmúlt időszakban, ezért az EU-nak szüksége van egy jóval erősebb, szigorúbb és naprakészebb adatvédelmi keretszabályozásra. Előadta, hogy a Bizottság immár négy éve folyamatosan erőfeszítéseket tesz az adatvédelem ügyében, aminek az eredménye most látható, és az új szabályozás 2018-tól nemzeti szinten is hatályba lép majd.

Az EUIPO-akadémia 2016-os tevékenységével és a 2017-es tervekkel kapcsolatban az előadók elmondták, hogy annak célja, hogy ún. tudásközponttá váljon, népszerűsítse és megossza a tudást. Tanulmányi portáljának a tartalma folyamatosan bővül mind a szellemi tulajdoni képzések, mind az általános képességek és készségek oktatását célul kitűző anyagokkal.

A megfigyelőközpont munkájával kapcsolatban elhangzott, hogy a központ egy hálózat, amely a tagállamok képviselőit, a magánszektor szervezeteinek képviselőit, a Bizottság és az EP képviselőit, valamint a szakmai partnereket (pl. WIPO, ESZH) foglalja magába. Ismertette a központ tevékenységét: 1. tanulmánykészítés; 2. részvétel a jogérvényesítést szolgáló eszközök létrehozásában (pl. az ACRIIS, amely tavaly júliusban került elindításra); 3. figyelemfelhívó kampányok szervezése.

Az együttműködési megállapodások és jelentések témájában a 2017-es megállapodások kapcsán az előadók a következő kulcsfontosságú változásokat emelték ki: 1. a TMview és DSview működtetési költségei kifizetésének a lehetősége háromhavonta; 2. a kétoldalú megállapodások vonatkozásában minden hivatalnak be kell nyújtania egy időközi jelentést, az ún. *interim execution report*ot minden év szeptember 30-áig; 3. a kétoldalú megállapodások aláírásakor kötelező lesz 20%-os előleg automatikus kifizetése a nemzeti hivataloknak; 4. a 90%-ban közös finanszírozású alap bevezetése.

A közös segédeszközök fenntartásáról (*Maintenance of Common Tools*) szóló ülésen az EUIPO Network vezetője a közös segédeszközök jelentőségével kapcsolatban három szempontot emelt ki: 1. az adatbázisok minőségének mérése, amely az egyik legfontosabb céljuk március végéig bezárólag; 2. felhasználás; 3. elégedettség, amelyet több szempont figyelembevételével kívánnak mérni. Hangsúlyozta, hogy az elégedettség növeléséhez szükségük van a felhasználók visszajelzéseire.

Az előadások után műhelymegbeszélésre került sor a közös segédeszközök fenntartásáról, azok népszerűsítésének tagállami gyakorlatairól.

Az EUIPO 17. kapcsolattartó ülése a védjegyekről, Alicante, április 25–26.

Az ülésen az SZTNH részéről a Jogi és Nemzetközi Főosztály vezetője és a Nemzetközi Védjegy Osztály vezetője vett részt.

A *Stakeholder Quality* projektről az EUIPO munkatársa nyújtott rövid áttekintést. Előadta, hogy a projekt három nagy kérdéskört ölel fel: 1. az előzetes minőségellenőrzés; 2. az ügyfélszervezetben résztvevők minőségbiztosítással foglalkozó fóruma; 3. új generációs módszertani útmutató. A minőségbiztosítással kapcsolatban elvárt előnyként fogalmazódott meg a fokozott következetesség kiépítése és fenntartása a döntések meghozatala során, a harmonizált minőségbiztosítási rendszer kiépítése, valamint a módszertani útmutató felhasználói oldalról történő folyamatos használata.

Megvitatásra került a piktogramokkal és az egy betűből álló megjelölésekkel kapcsolatos gyakorlat és esetjog. A témában négy előadás hangzott el.

A svéd hivatal képviselője előadást tartott az olyan, oltalom alatt álló földrajzi árujelzők használatáról, amelyek az árujegyzékben szerepelnek. Az előadó áttekintést adott a nemzeti gyakorlatról, amelynek körében kiemelte, hogy 1997 és 2016 között összesen nyolc földrajziárujelző-bejelentés érkezett a hivatalukhoz.

Bemutatásra kerültek az EUIPO együttműködési projektjei, az ECP4 konvergenciaanalízis-projekt és a 2017 októberében induló CP8 és CP9 konvergenciaprogram.

Az ülés résztvevői megismerhették az SP2020 új generációs módszertani útmutató egyes fejezeteit, valamint az útmutatóval kapcsolatban megküldött kérdőívek eredményeit. A kérdőívre adott válaszokat az EUIPO különválasztotta a nemzeti hivatalok és ügyfélszervezetek, a jogosultak és képviselők, továbbá a védjegyelbírálók válaszaira.

Beszámoló hangzott el az EUIPO módszertani útmutatójának legfontosabb változásairól. Az előadó az egyes fejezetekre, és azon belül is az egyes részekre lebontva mutatta be a módosításokat. Emellett bemutatásra kerültek az EU-védjegyrendelet módosítása körében bekövetkező legfontosabb változások és a rendeletbe kerülő új rendelkezések, ahogy a „delegated act” és az „implementing act” rendelkezéseit is – legkésőbb október 1-ig – megjelenítik a módszertani útmutatóban.

A jogalkotási reform témakörében az EU Bizottság képviselője bemutatta a Bizottság jelentését a védjegyreform végrehajtásával kapcsolatban elért eddigi eredményekről, az EUIPO munkatársa pedig ismertette a védjegyreform végrehajtásának 2. fázisát.

Az EUIPO munkatársa ismertette az irányelv átültetésével foglalkozó munkacsoport január 24-i ülésén elhangzottakat. Kiemelte, hogy két fő pont megvitatására került sor, ezek az új típusú védjegyek megjelenítése, valamint az elektronikus fájlformátumok kérdése.

Ezt követően a védjegyirányelv átültetésével kapcsolatban a nemzeti hivataloknak megküldött kérdőívek eredményei kerültek bemutatásra minden egyes kérdésre lebontva, diagramokon keresztül.

Az EUIPO Igazgatótanácsának (Management Board, MB) és Költségvetési Bizottságának (Budget Committee, BC) ülése, Alicante, június 12–14.

Az üléseken az elnök, a jogi főigazgató, a Védjegy és Mintaoltalmi Főosztály vezetője, valamint a Jogi és Nemzetközi Főosztály jogi ügyintézője vett részt az SZTNH részéről.

Az MB 3. ülése

A személyzeti kérdések megvitatását követően az EUIPO módszertani útmutatójának felülvizsgálatáról hallhattak beszámolót a résztvevők. Elhangzott, hogy nagymértékben támaszkodnak a tagállamoktól kapott észrevételekre. Külön kiemelésre került, hogy a képviseleti elvvel kapcsolatban a módszertani útmutató új gyakorlatot vezet majd be. A védjegyirányelv átültetésével kapcsolatban az EUIPO elszántságát tolmácsolták abban a tekintetben, hogy szeretnék segíteni a tagállamokat az összehangolt átültetési munkában. Szövegjavaslatokat is szeretnének kidolgozni, amelyek a nemzeti jogszabályok kodifikációjához is modellül szolgálhatnak. Ismertették, hogy az új típusú védjegyek tipizálásáról, ábrázolásáról és az elfogadott fájlformátumoktól készülni fog egy „Common Communication”.

Az EUIPO Igazgatótanácsának és Költségvetési Bizottságának együttes ülése

Ismertették az EUIPO 2016-os éves jelentését, benne a Szellemi Tulajdoni Jogsértések Európai Megfigyelőközpontjára vonatkozó jelentést is. Az EUIPO tavalyi tevékenységéről az ügyvezető igazgató nyújtott átfogó ismertetést. A tevékenység bemutatásakor a hivatal stratégiai tervében megjelenő célkitűzések viszonyában is értékelte az elért eredményeket. Az EUIPO 2016–2020-as időszakra szóló stratégiai célkitűzéseinek (Stratégia 2020) már 26%-át sikerült megvalósítani, a 2016-ra előrevetített 18%-hoz képest, az ügyfél-elégedettség mutató 92%-os értéke mellett. Védjegyhatósági szempontból kiemelkedő, hogy tovább nőtt az EU-védjegybejelentések száma, ami 3,7%-al haladta meg a korábbi évi eredményt a maga 126 004 ügyszámával, még úgy is, hogy a nemzetközi bejelentésekből származtatott bejelentések száma 14,2%-kal csökkent az előző évihez képest, azonban a közvetlen EU-védjegybejelentések száma 7,3%-kal nőtt.

A megfigyelőközpont részéről annak igazgatója tartott beszámolót az elmúlt évi tevékenységről, amelynek keretében kitért a digitális térben megvalósított jogsértésekkel, a tudatosság fokozásával, a nemzeti és nemzetközi jogalkotásban nyújtott támogatással, a jogsértéseket érintő statisztikai adatokkal, a szellemi tulajdonnak a nemzetgazdaságokra gyakorolt hatásaival, az EU Bizottsággal közös projektekkel, valamint a kommunikációs területtel kapcsolatos eredményekre.

Ezt követően az EUIPO tevékenysége és a stratégiai tervezéssel kapcsolatos jelentősebb információk kerültek bemutatásra három alponthan:

- a Stratégia 2020 előrehaladási jelentésének és az EUIPO harmadik országokkal folytatott nemzetközi együttműködésének a bemutatása;
- az európai együttműködési projektek eredményeinek és az indítani tervezett új projekteknek az ismertetése;
- az ülésnek szavaznia kellett volna a költségvetés kiigazításáról tekintettel arra, hogy a bejelentési számok a várthoz képest nem hozták a tervezett növekedést. Az EUIPO ezért pótköltségvetés elfogadására tett javaslatot, amelyben a bevételi tervek húszmillió euróval csökkennének, a kiadási oldalon viszont csak tízmilliós faragás szerepelne, ami a többlet miatt lenne megoldható. A csökkentés részben a működési költségek lefaragásából állna össze, részben pedig az ECP-ráfordítások kisebb mérsékléséből, amely azonban a programok 89%-os kihasználtságára tekintettel nem okozná egyik program leállítását vagy korlátozását sem. Az EUIPO korábban megküldte a Bizottságnak a tervezetet, de a Bizottság mostanáig nem véleményezte, ezért az EUIPO viszsavonta javaslatát, amire az év későbbi részében majd visszatérnek, az ülés ezért nem tárgyalta és nem szavazott a javaslatról.

A 2015-ös pénzügyi év költségvetésének végrehajtására vonatkozó felmentvény megadása előtt az EUIPO ügyvezető igazgatója ismertette a 2015-ös évre vonatkozó uniós számvevőszéki jelentés legfontosabb megállapításait. Az EUIPO ügyvezető igazgatója ismertette a problémák orvoslására tett intézkedéseket és azok eredményeit, amelyek várhatóan csak a további évekre vonatkozó kimutatásokban fognak számszerűen is megjelenni.

Ezt követően az EUIPO ügyvezető igazgatója a Stratégia 2020 költségvetési vonatkozásait mutatta be, majd ismertette a 2017-es költségvetési terv módosítására és kiegészítésére vonatkozó határozattervezetet az annak részletes mutatószámait tartalmazó mellékletekkel együtt.

A következő napirendi pont keretében ismertették a kincstári gazdálkodás témáját. A BC által 2016. június 2-án jóváhagyott kincstári iránymutatásokkal összhangban – miszerint a BC évente két alkalommal jelentést készít a kincstári portfólió teljesítményéről – az EUIPO tájékoztatta a BC-t a kincstár 2017. március végi állapotáról. A jelentés bemutatta az egyes eszközosztályok arányát. A pénzügyek kezelése továbbra is a likviditás, biztonság és hozam hármas követelményrendszere mellett zajlik, a negatív kamat kérdéskörét prioritásként kezelik, a kereskedelmi bankok versenyeztetése várhatóan hamarosan befejeződik.

KÉT- ÉS TÖBBOLDALÚ HIVATALKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSI TEVÉKENYSÉG

Február 6–8. között a Moldovai Köztársaság Szellemi Tulajdoni Hivatalának munkatársai tettek látogatást az SZTNH-ban védjegy- és formatervezési minta témájú tanulmányút keretében.

Február 23-án az SZTNH munkatársai Prágában részt vettek a Visegrádi Szabadalmi Intézet (VSZI) IT- és minőségbiztosítási munkacsoportjának ülésén.

Február 23-án az SZTNH-ban az EUIPO és az SZTNH munkatársai áttekintették az európai együttműködési projekteket és együttműködési megállapodásokat.

Március 28-án a VSZI műszaki munkacsoportjának ülése zajlott Budapesten.

Április 24-én a Bolgár Szabadalmi Hivatal elnökhelyettesi delegációját fogadta az SZTNH elnöke. A találkozón a felek áttekintették a két hivatal közötti együttműködés lehetőségeit.

Május 3–4. között az SZTNH elnöki delegációja tett tanulmányutat a Szerb Köztársaság Szellemi Tulajdoni Hivatalában Belgrádban, ahol a két hivatal közötti együttműködési megállapodás is aláírásra került.

Május 16-án az SZTNH elnöke kétoldalú megbeszélést folytatott az Európai Szabadalmi Hivatal elnökével Münchenben.

Május 18-án a Szingapúri Szellemi Tulajdoni Hivatal (IPOS) delegációja tett látogatást az SZTNH-ban. A kétoldalú megbeszélések mellett a két hivatal vezetője együttműködési megállapodást írt alá.

Május 23-án az SZTNH munkatársai részt vettek a VSZI IT- és minőségbiztosítási munkacsoportjának ülésén Besztercebányán.

Május 25-én a török vámhatóság munkatársai látogattak a hivatalba, ahol a HENT működéséről és a szellemi tulajdon-jogok érvényesítésének magyarországi eszközrendszeréről kaptak tájékoztatást.

Június 22-én a macedón vámhatóság szakemberei tettek tanulmányút keretében látogatást az SZTNH-ban.

AZ SZTNH KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL MEGVALÓSULT, A SZELLEMI TULAJDON VÉDELMEHEZ KAPCSOLÓDÓ NEMZETKÖZI RENDEZVÉNYEK

Április 4–5. között került sor a „Szerzői jog a digitális korban” című szubregionális konferenciára, melyet a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala a WIPO-val közösen rendezett Budapesten, a Festetics Palotában. Az eseményen köszöntőbeszédet mondott Sylvie Forbin, a WIPO szerzői jogi főigazgató-helyettese, Kecsmár Krisztián, az Igazságügyi Minisztérium európai uniós és nemzetközi igazságügyi együttműködésért felelős államtitkára, valamint dr. Łuszcz Viktor, az SZTNH elnöke. A konferencia során neves magyar és külföldi előadók vitatták meg a szerzői jog aktuális kérdéseit. Az öt panelbeszélgetés keretében szó esett a szerzői jog gazdasági vonatkozásairól, a nyilvánossághoz közvetítés értelmezési kérdéseiről a releváns uniós ítéletek tükrében, a jogosultak műveinek online felhasználása után járó díjazás kérdéseiről, a kereskedelmi forgalomban nem kapható művekkel összefüggő európai uniós javaslatról és nemzeti szabályozásokról, valamint az uniós kivételekről és korlátozásokról, illetve ezek bővítéséről.

Június 19–21. között zajlott a visegrádi országok és barátaik szellemi tulajdoni hivatalai vezetőinek találkozója Tatán és Etyeken.

A SZELLEMI TULAJDON VÉDELMEVEL KAPCSOLATOS EGYÉB NEMZETKÖZI RENDEZVÉNYEKEN VALÓ HIVATALI RÉSZVÉTEL

Az SZTNH munkatársai az év első felében is számos alkalommal képviselték a hivatalt különböző szakmai konferenciákon és üléseken. A jelentősebb rendezvények a következők voltak:

- 13. jogügyi konferencia, London, március 22–25.;
- a Lett Köztársaság Szabadalmi Hivatalának nemzetközi konferenciája, Riga, április 26.;
- Kína és a Visegrádi csoport közös szemináriuma a szellemi tulajdonról, Chengdu, május 17–18.;
- az Európai Design Szövetségek Hivatalának (BEDA) elnökségi ülése és közgyűlése, Vilnius, június 7–9.;
- a Georgiai Szellemi Tulajdoni Hivatal (Sakpatenti) nemzetközi konferenciája, Tbiliszi, június 14–15.;
- a B+ csoport ülése, München, június 21.

AZ AKADÉMIAI PÁLYADÍJ ÉS A SZÍNHÁZI DRÁMAJUTALOM SZERZŐI JOGI KÉRDÉSEI

A díjkitűzés (*Auslobung, promise of reward*) a szerzői jog és egyben a polgári jog egyik különös jogintézménye, amely az élet különböző területein évszázadok óta elfogadott és széleskörűen alkalmazott. Ha az ország megmentése érdekében egy hősrre van szükség, akkor az öreg király a szépséges királylányt és fele királyságát ajánlja díjúl. Hasonlóan, értékes pénzjutalmat ajánlanak fel rejtőzködő banditák vagy eltűnt tárgyak megtalálása esetére. E felhívásoktól céljukban nem különböznek azok a pályázatok sem, amelyek valamilyen művészeti alkotás létrehozását kezdeményezik vagy kimagasló sportteljesítményeket jutalmaznak. Azonban kötelmi és szerzői jogi szempontból is kérdéses, hogy a kiíró és az alkotó között milyen jogviszony jön létre, valamint melyikük rendelkezik az elkészült pályamű szerzői jogával.

A szerzői jogban adottnak vehetjük, hogy a rendszeresen alkalmazott felhasználási, kiadási és szolgálati szerződések vagy a szerződésen kívüli jogellenes károkozások létező és érvényes kötelmi jogviszonyt keletkeztetnek. Ilyen szempontból nem szükséges ezek jogi természetének vizsgálata. A díjkitűzés azonban eltér a hagyományos szerződésektől, mert egyoldalú jogviszonynak minősül, így például Magyarországon a joggyakorlat előbb alkalmazta, semmint a jogtudomány elfogadta volna érvényes kötelemkeletkeztető tényállásnak.

A probléma megértéséhez szükséges ismertetni a szerzői jogról szóló 1884. évi XVI. törvény 3. §-át, amely szerint „a szerző joga szerződés ... által ... átruházható”, illetve a szerzői jogról szóló 1921. évi LIV. törvény 3. §-át, amely szerint „a szerzői jog élők között ... átruházható.” Ebből következően egyrészt a tanulmány által elsődlegesen vizsgált időszakban a szerzői jog átruházható volt (szemben a most hatályos felfogással), másrészt 1922-ig a szerzői jog (élők közötti) átruházásához a jogszabály szerződéses jogviszonyt kívánt meg.

A tanulmány a díjkitűzés jogi természetének elemzését követően ismerteti a jogintézménynek a 19. századi magyar kulturális életben betöltött szerepét és funkcióját. A díjkitűzés szerzői jogi aspektusait az ismertetésre kerülő akadémiai szabályzatokon, a Nemzeti Színház belső szabályzatain és a Peleskei nótárius-eseten keresztül mutatjuk be. Végül a tanulmány ismerteti röviden a hatályos szabályozást is.

* Dr. Legeza Dénes PhD, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala szakmai tanácsadója, a Szerzői Jogi Szakértő Testület tagja és titkára.

1. A díjkitűzés jogi természete

A díjkitűzések közös eleme az egyoldalú nyilvános jognyilatkozat, azaz meghatározott jutalom ígérete egy olyan személy számára, aki teljesíti a feltételeket. A díjkitűzés jogi természetének megértése érdekében szükséges röviden megvizsgálni a rávonatkozó rendelkezések fejlődését.

A magyar jogfejlődésre is nagy hatást gyakorló római jogban is ismert volt az ígélet. Így a Digesta 50. könyve önálló címet szentelt az ígéleteknek (*pollicitatio*). A római jog alapvetően kétfajta ígéletet ismert. Az első esetben a személy valamiért cserébe tett ígéletet, például, hogy ha elnyer egy tisztséget, akkor ezért valamit tenni fog. Ennek elmulasztásáért perelhető volt. A másik esetben, ha egy gazdag polgár megígérte, hogy épít egy középületet vagy szobrot állít, ígérete megtartásáért csak akkor volt perelhető, ha már hozzáfogtak a munkához.¹

A Digesta egyértelműen fogalmaz az ígéletek természetéről, amikor kimondja, hogy „[a] megállapodás (*pactum*) két fél egyetértése és megegyezése, az ígélet (*pollicitatio*) ellenben egyetlen felajánló ígérete (*promissum*).”² Mindebből arra lehet következtetni, hogy Rómában az ígéletet tevő felet kötötte nyilatkozata, azaz az ígélet bármilyen elfogadás nélkül is kötelemkeletkeztető tényállásnak minősült, de nem minden esetben volt perelhető.

A természetjog korszaka íróinál hasonló érvelést találunk. Hugo Grotius a Háború és béke jogáról című művében egy teljes fejezetet szentel az ígéleteknek. Grotius a különböző típusú ígéletek mellett az elfogadás és a visszavonás kérdését is érinti.

Grotius először megállapította, hogy a törvények a nép közös megegyezéséből származnak, így érthetetlen számára, „hogya miért csak a törvény adhatja meg a megegyezéseknek a kötelező erőt, s ugyanakkor annak az akarata, aki azért jár el, hogy magát leköttesse, ezt a kötelező hatást nem érheti el.”³ Ebből a szempontból tehát Grotius is vizsgálta az egyoldalú nyilatkozatok érvényességét. Azonban írásának egy későbbi pontján vitába szállt az előbb ismertetett Digesta-részlettel, mondván, hogy a közösségnek tett ígélet visszavonhatatlanságából nem következik annak hatályossága. Grotius álláspontja szerint az egyoldalú ígélettel a fél le van kötve, és azért nem lehet visszavonni, hogy az elfogadással bármikor hatályosulhasson.⁴ Így ha valaki a kitűzött díjra érdemes, vagy a tisztséget az ígélettevő elnyeri, akkor ígéletéhez híven teljesítenie kell.

Az előzmények után érdemes megvizsgálni, hogy mit tart a kötelem keletkezéséről a régi magyar magánjog. A források egyértelműen azt állítják, hogy nem jön létre kötelem elfoga-

¹ Digesta 50.XII.1. *Illés Imre Áron*: Városi közigazgatás a Digesta 50. könyvében. In: *Székely Melinda, Illés Imre Áron* (szerk.): *Késő római szöveggyűjtemény*. JATE Press, Szeged, 2013, p. 203.

² Digesta 50.XII.3. Uo.

³ XI. Az ígéretekről. I.3. *Hugo Grotius*: *A háború és béke jogáról* I. (fordította: *Brósz Róbert*). Pallas Stúdió, Budapest, 1999, p. 324.

⁴ XI. Az ígéretekről. XIV. Uo., p. 334.

dás nélkül. Frank Ignác szerint megegyezés nélkül nem jöhet létre kötelem, azaz a szerződő felek egyező szándéka, sőt kijelentett és elhatározott akarata a kétoldalú (viszonos) és egyoldalú (egyszerű) kötelmeknél is előfeltétel.⁵ Mindezek alapján az ígélet a 19. század első felének magyar magánjogában nem lehetett kötelemkeletkeztető tényállás.

A 19. század második felében a magyar díjkitűzés szabályozásához – miként a szerzői jog és a kiadói ügylet esetében is – külföldi minták követésére számíthatnánk. Magától értetődő lenne, hogy az OPTK⁶ is tartalmazzon erre a kérdésre vonatkozó rendelkezést. Azonban díjkitűzéssel kapcsolatos rendelkezések csak az 1917-es nagy novelláris bővítéskor váltak az osztrák magánjog részévé. A francia Code Civil – ugyan más megfontolás okán – egyáltalán nem tartalmazott a díjkitűzésre vonatkozó rendelkezéseket sem a 19., sem a 20. században. A porosz ALR-ben⁷ viszont felfedezhető az az alcím, amely a későbbi magyar tervezetek alapját képezte. Az ALR külön rendelkezett – többek között – az ígélet visszavonásáról, a pályázati cél módosíthatóságáról és a pályázók által a díjkitűzés eredményeként létrehozott mű tulajdonjogáról is, kimondva, hogy az a szerzőnél marad.⁸ Ez a szabály tovább él az 1900-ban hatályba lépett német polgári törvénykönyvben (BGB) is, igaz, megfordítva a tulajdonátszállás vélelmét. A BGB szerint ha a felhívásban ki volt kötve, akkor a mű tulajdonjoga átszáll az ígélettevőre. Láthatjuk, hogy egyedül a porosz jogalkotó számára volt fontos, hogy a pályázat során készült (szerzői) művek tulajdonjogát törvényi szinten rendezze.

Ezzel együtt azonban érdemes vizsgálni, hogy vajon a 19. század végére változott-e a magyar magánjogi felfogás. A jogtudósok közül például Zlinszky Imre az egyoldalú ígéretekkel bizonyos esetekben a kötelemkeletkeztető tényállások között sorolta fel.⁹

Kiss Mór, aki Fodor Ármin Magyar magánjog című művében a díjkitűzésről szóló fejezetet írta, leszögezi, hogy egyoldalú ígélet elfogadás nélkül is lehet a kötelem forrása. Ilyen ígéletnek tekintette például a díjkitűzést és az értékpapírokat. Az ígélettevő kötelezi magát ígéréte teljesítésére azon személy irányába, aki megfelel a követelményeknek, a kitűzés pedig lehet jutalom, erkölcsi elismerés vagy akár díj is. A kiíró szándéka ugyan lényegtelen, de

⁵ Frank Ignác: A közgazdaság törvénye Magyarhonban. Első rész. A Magyar Királyi Egyetem betűivel, Buda, 1845, p. 549. Ugyanígy Szlemenits István: Magyar polgári törvény III. Belnay örököse, Pozsony, 1845, p. 1.

⁶ Az 1812. évi Osztrák Polgári Törvénykönyv (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch; Magyarországon jellemzően nem az ABGB rövidítést használják).

⁷ Allgemeines Landrecht (1794. évi porosz Általános Polgári Törvénykönyv).

⁸ ALR I. 11. Prämien §. 995. Das Eigenthum der von einem jeden Mitwerber gelieferten Arbeit bleibt ihrem Urheber; und der Aussetzer des Preises kann sich darüber keiner andern Verfügung anmaßen, als die er sich bey der Bekanntmachung ausdrücklich vorbehalten hat, oder die aus dem erklärten Zwecke der Aufgabe von selbst folgt. [Minden egyes induló által készített mű (teljesítmény) tulajdonjoga a szerzőnél (létrehozónál) marad; és a díj kitűzője a művel kapcsolatban más személy felé nem rendelkezhet, kivéve, ha a kiírásnál az adott személy felé való rendelkezési jogot kifejezetten fenntartotta magának, vagy ha magából a feladat közölt céljából már következik.]

⁹ Zlinszky Imre: A magyar magánjog mai érvényében különös tekintettel a gyakorlat igényeire (Reiner János által újra átdolgozott munka harmadik kiadása). Franklin, Budapest, 1902, p. 600.

a feltételeknek fizikailag lehetségeseknek, továbbá jogilag és erkölcsileg megengedetteknek kell lenniük. Kiss kiemelte, hogy a nyilvánosság teszi a díjkitűzést kötelezővé és kikényszeríthetővé, ami történhet hirdetés, plakát, kidobolás vagy kikiáltás révén.¹⁰ A későbbi gyakorlat a nyilvánossá tételre megfelelőnek tartotta a „falragaszokon, iskolai vagy egyéb hirdető-táblákon, színházi függönyökön, reklámvilágító készülékeken, rádiógrammokban vagy egyéb a közhoz intézett és szakértőileg ellenőrizhető, mindenki számára érzékelhető és hozzáférhető bármely más közzétételi”¹¹ formát is.

A jogelméleti munkák mellett néhány korabeli ítélet a díjkitűzés további aspektusára mutat rá. Így például egy 1905-ös ítélet értelmében ha nincs meghatározva, hogy ki az, aki a díjat elnyerheti, akkor „az arra kitűzött díj nyilvános közzététele időpontjától kezdve a díjjal mindazoknak adósává vált, akik közreműködésükkel a kívánt eredményt létrehozták”,¹² illetve egy 1906-os ítélet szerint az eredmény nem csak olyan cselekmény után jár, amelyet a díjkitűzés miatt vittek végbe.¹³

Kiss Mór megállapításai közvetlenül leginkább a Királyi Kúria 1906-os ítéletében köszönnek vissza. Az ítélet kimondta, hogy „a díjkitűzés nem szerződés, amelynek kötelező erejéhez a kitűzött cselekmény véghezvívója részéről elfogadás szükségeltetnék, hanem nyilvános ígéret, amely kötelezővé válik a közhírré tétellel, arra való tekintet nélkül, hogy a feltételül tűzött cselekmény már előbb véghezvitetett-e, vagy csak a díj kitűzése után vették-e véghez”.¹⁴ Tehát a díjkitűzés a kötelelem egyik lehetséges forrása.

Ezt a nézetet elfogadta Almási Antal is, aki szerint a díjkitűzés nem létesít visszterhes kötelmet. Ebből az következik, hogy a kitűző köteleessége a díj vagy jutalom teljesítése, azonban „a kedvezményezett – ellenkező kikötés hiányában – a megszabott cselekmény által létesült dologra vagy egyéb jogi jelentőségű jogtárgyra vonatkozó állagjogát el nem veszti és hogy a díj kitűzője azt a díj kifizetésével sem el nem nyeri, sem annak teljes vagy részleges átruházását sem követelheti”.¹⁵ A szerzői jog így csak akkor szállhat át részben vagy egészben a díjkitűzőre, ha az a felhívásban már eredendően szerepelt. Ennek a feltételnek a 19. századi pályadíjak meg is fogják felelni.

A joggyakorlat mellett szükséges áttekinteni a magánjogi kodifikációs folyamatokat is. Az 1882-es javaslat nem említi a díjkitűzést, azonban az 1900-as és a későbbi változatok már átvették a már ismertetett porosz és német rendelkezéseket. Az újabb javaslatok ugyancsak tartalmazták a szerzői jog tulajdonának kérdését, így az 1928. évi magyar magánjogi tör-

¹⁰ Kiss Mór: A jogügyletekből származó kötelmek. In: Fodor Ármán (szerk.): Magyar magánjog. Kötelmi jog. Singer és Wolfner, Budapest, 1898, p. 319–324.

¹¹ Almási Antal: A kötelmi jog kézikönyve. Tébe, Budapest, 1926, p. 464.

¹² Budapesti Királyi Törvényszék 141/1905. In: Szladits Károly, Fürst László (szerk.): A magyar bírói gyakorlat. Magánjog II. Grill, Budapest, 1935, p. 597.

¹³ „[a] díj a nyomozás sikere esetében akkor is kiadassék, ha a siker a díjkitűzés előtt véghezvitt valamely cselekmény eredménye volt.” C. 1907. június 20. P. IV. 613/1906. sz. ítélet. In: Szladits, Fürst: i. m. (12), p. 597.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Almási: i. m. (11), p. 466–467.

vényjavaslat 1615. szakasza szerint a pályamű tulajdonát vagy a szerzői jogot a pályázó csak abban az esetben köteles a díj kitűzőjére átruházni, ha az a pályázati feltételekben ki volt kötve. A díjkitűzés szükségszerűen nevesített kötelemfakasztó tényállás volt, amely specialitást a törvényjavaslatok nyomán a Királyi Kúria is kimondta: „[e]gyoldalú ígéretből azokon a különleges jogviszonyokon kívül, amelyekre külön törvényes intézkedések állanak fenn, általában véve kötelem nem származik”.¹⁶

A magánjogi díjkitűzés szerzői jogi rendelkezései végül nem kerültek be a kodifikált polgári jog szabályai közé.

2. Az Akadémia pályadíjai és a kéziratok kezelése

Érdemes megvizsgálni azt is, hogy a díjkitűzés a 19. századi Magyarországon miként gyarapította a szellemi alkotások számát, és hogyan befolyásolta a szerzői jog fejlődését. A reformkorban csak minimális szerzői jogi védelem létezett. A jogosulatlan utánnyomást eltiltó rendeleteken, a cenzúrán és a sajtórendeleteken túl a szerzők jogairól jogszabály nem rendelkezett, azok forrása természetjogi alapú volt, és nagyban múlt a kiadók jóindulatán.

Erre az időszakra esett azonban a magyar kultúra felébredése. A polgárok magyar nyelvű szellemi táplálék iránti vágya már csak nehezen volt csillapítható. Többek felismerése volt, hogy ha nincs elég minőségi irodalom, akkor jutalmazással lehetne serkenteni újak létrehozását.

A díjaknak ebben a korban jellemzően két nagy csoportja létezett. Az egyikbe a jutalomdíjak tartoztak, amelyre már megjelent művekkel lehetett pályázni, a másikba pedig a pályakérdések, ahol egy aktuális problémára várták a pályázóktól a választ.¹⁷

Az első díjkitűzés Marczibányi Istvánhoz¹⁸ köthető, aki végrendeletében 70 ezer forintot alapítványt tett, részben „a tudományok magyar nyelven való művelésének előmozdítását célzó pályázatokra.”¹⁹ Az első eredményhirdetés 1817-ben volt, de az elkövetkező években több gond is volt az alapítvány működtetésével, így az végül 1845-ben beolvadt az Akadémiába,²⁰ és a Marczibányi-mellékdíjként élt tovább. A Marczibányi-nagyjutalomban részesült Vályi-Nagy Ferenc Iliász-fordítása (I. az Iliász-pört²¹), Kövy Sándor és Szlemenics Pál jelentős művei is.

¹⁶ Kúria 1934. április 26. P.IV. 4075/1933. In: *Szladits Károly* (szerk.): *Magánjogi döntvénytár XXVII.* Franklin Társulat, Budapest, 1935, p. 97–98.

¹⁷ *Fekete Gézné*: *Az Akadémia 1831–1858 között alapított jutalomtétellei és előzményei.* MTA Könyvtár, Budapest, 1988, p. 7.

¹⁸ Marczibányi István (1752–1810) udvari tanácsos, a művészetek és a tudományok mecénása.

¹⁹ *Fekete*: i. m. (17), p. 13.

²⁰ Magyar Tudományos Akadémia, eleinte Magyar Tudós Társaság.

²¹ *Legeza Dénes*: A plágium kérdéséhez: az utánnyomástól az etikai eljárásig. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 10. (120.) évf. 4. sz., 2015. augusztus, p. 98–112.

Idővel a Marczibányi-nagyjuttalom vetélytársának számított az 1831-ban létrehozott Akadémiai Nagyjuttalom, majd az úgynevezett osztály-juttalomkérdések, amelyeket az Akadémia egyes tudományos osztályai írtak ki. Ezek közül kiemelhető az a juttalomkérdés, amelyre válaszul született Szemere Bertalan A büntetésről és különösen a halálbüntetésről írott monográfiája.²²

Korszakos jelentőségű volt az Akadémia 1832 márciusában közzétett újabb díjkitűzése drámák létrehozására. A pályázat szerint „[s]záz darab arany juttalom serkentse a színjátskó pályára költőit, s egyik esztendőben eredeti szomorú vagy érzékeny játékra, másikkban vígjátékra leszen felváltva kitéve.”²³ Az első szomorújáték díját Vörösmarty Mihály Várnásza nyerte, azonban a következő években alig akadt minőségi írás, ezért 1844-ben a pályázatot beszüntették. Teleki József, az Akadémia elnöke nem helyezte ezt a határozatot, ezért 1854. évi végrendeletében 12 ezer Ft-os alapítványt hozott létre azonos céllal. A kiírás szerint „a juttalmat nyert színmű előadás végett a nemzeti színház sajátja, de annak kinyomtatása fennmarad a szerzőnek”.²⁴

Ugyancsak irodalmi tárgyú pályázat kiírását támogatta az alapítványt tevő Karátsonyi Guidó is. Azonban a Teleki- és a Karátsonyi-pályázattal kapcsolatban világosan megmutatkozott, hogy a kiírás rendszerességében nem lehetett magas minőségű drámákat írni. Így azután a Teleki-pályázat nyertesait olykor kifütyülték – bár a nyertesek felvették a pénzt. A Karátsonyi-juttalmat 1890-ig mindössze hatszor adták ki, tizenháromszor nem találtak arra érdemes pályázót.²⁵ Ennek a díjkitűzésnek ugyancsak volt szerzői jogi rendelkezése is, amely kimondta, hogy „[a] juttalmat nyerő mű a szerző tulajdona. Ha azonban három hónap alatt ki nem nyomtatná művét: a kiadás joga tiz évre az Akadémiáé”.²⁶

Anélkül, hogy valamennyi 19. századi juttalmat áttekintenénk, általánosságban kijelenthető, hogy arisztokraták, módos polgárok és özvegyeik, majd pénzintézetek és vállalatok szokásává vált a korban „irodalmi alapítványt rendelni”. Az irodalmi alapítványok célja valamilyen szép- vagy szakirodalmi mű létrehozásának a támogatása volt. Idővel az alapítványok szabályzatai az Akadémia alapszabályának részévé váltak, egészen a 20. század közepéig. Az egyes juttalmak kiírásai majdnem mind rendelkeztek valamilyen módon a szerzői jogról. Az öt tipizálható formulát mutatja a táblázat a következő oldalon.

²² A juttalomkérdés így hangzott: „Határoztassék meg a büntetés értelme és célja, adassanak elő annak biztos elvei és ezekhez alkalmazható nemei. Fejtsék meg, találhat-e köztük helyet a halálbüntetés és mely esetekben, s miképpen és mily sikerrel gyakoroltatott ez a régi és újabb népeknél, különösen hazánkban?”

²³ A Teleki-juttalom. Akadémiai Értesítő, 3. évf., 1890, p. 129.

²⁴ I. m. (23), p. 131.

²⁵ A Karátsonyi-juttalom. I. m. (23), p. 136.

²⁶ A Magyar Tudom. Akadémia juttalomtétellei. I. m. (23), p. 308.

A szerző kötelessége	Az Akadémia joga (a szerzői publikálás elmaradása esetén)	Díjkitűző (alapítvány)
publikáció 3 hónapon belül	szabad kiadás 10 évre	Karátsonyi
publikáció 1 éven belül	szabad kiadás 10 évre	Nádasdy, Péczely
publikáció 1 éven belül	első kiadás joga /a kiadói jog átruházása	Bézsán / Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár
publikáció 1 éven belül	a tulajdonjog átruházása	Forster, Gorove, Lévy, Marczibányi, Lukács, Sztrokay, Tomori, Ipolyi, Ulmann, Farkas- Raskó (3 hó)
saját tulajdona	-	Fáy, Bródy Zsigmond, Bük, Berzeviczy

Jellemzően ha a nyertes nem publikálta művét három hónapon vagy egy éven belül, az Akadémia 10 éven keresztül jogdíjfizetési kötelezettség nélkül adhatta ki a művet, vagy rendelkezett az első kiadás jogával. A legtöbb szabályzat előírta, hogy ha a szerző nem adja ki a művét egy éven belül, a kiadói jog vagy a mű tulajdonjoga átszáll az Akadémiára.

Az alapítványok nem csupán a szépirodalomra hatottak, hanem jelentős hatást értek el az egyes tudományterületeken is, és a szerzők számára anyagi és erkölcsi elismerést nyújtottak. A jogtudomány köréből ilyen volt például a Sztrokay-díj, amely 1867 és 1900 között többnyire jutalomkérdésekre várt pályázatokat. E jutalom elnyerése érdekében született meg többek között Grosschmid Béni köteleSRészről, Zlinszky Imre bizonyításról, Wlassics Gyula tettesség és részességről szóló munkája.²⁷

A Királyi Kúria egy esetben vizsgálta az Akadémia díjkitűzési rendszerét. A perbeli tényállás szerint egy nem nyertes pályázó kifogásolta, hogy a háromtagú bírálóbizottság csupán egy tagja olvasta a pályaművét és ő sem teljesen, amit az összeragadt lapok bizonyítanak. A keresetét a bíróságok elutasították azzal az indokkal, hogy a bírálóbizottság megalakulása szabályos volt, és az Akadémia a felperes panasza alapján külön megvizsgálta a bizottság működését, amit mindenben szabályosnak talált. Mindezen előzmények után a Kúria helybenhagyta az Ítéltábla döntését. Elvi határozatában kifejtette, hogy a jutalomdíj kitűzésével az Akadémia és a pályázó között olyan természetű jogviszony jön létre, amelyben egyedül az Akadémia jogosult dönteni. „Ugyanezért döntése végérvényesnek és ebből kifolyólag

²⁷ Fekete GéZáné: A Magyar Tudományos Akadémia jutalomdíjai 2, 1859–1900. MTA Könyvtár, Budapest, 2000, p. 57–58.

megtámadhatatlannak tekintendő, amiből önként következik, hogy a pályázó sem a részére oda nem ítélt jutalomdíj kiszolgáltatását, sem egyéb kártérítést követelni nem jogosult.”²⁸

Az Akadémia tevékenysége nemcsak a nyertes pályázatok révén kapcsolódott a szerzői joghoz, hanem komoly kezelési és jogi problémát jelentettek a beküldött, de ki nem adott kéziratok is.²⁹ Kozma Ferenc például 1838-ban 12 művével pályázott az egyik díjra, de végül egyik darabja sem nyert. Kozma szerette volna visszakapni írásait, amelyek feltehetően csak egy példányban léteztek, azonban az Akadémia a kézirat tulajdonjogára hivatkozva nem akarta visszaadni azokat.³⁰ Mivel látták, hogy az áldatlan helyzetet rendezni kell, felkérték Vörösmarty Mihályt, hogy Fáy Andrással közösen dolgozzanak ki egy tervezetet, annak szabályozására, hogy „a visszatartott pályairatoknak mikor és milly haszonvétele engedtesék” meg.³¹ Vörösmarty 1839-es tervezete rövid szerzői jogi bevezetővel kezdődik, amely teljes rendelkezési jogot kíván adni az írónak szerzői joga felett, *pma* 40 éves védelmi időt javasolva. A tervezet második része a beküldött kéziratokról rendelkezik. A nyertes, tehát ismert szerzőjű, de valamilyen oknál fogva ki nem adott művek kiadási joga 15 évig az Akadémiát illeti; a 15 év eltelte után a jog visszaszáll a szerzőre. A szerző kiadásának hiányában azonban az Akadémia a teljes védelmi idő alatt nem jogosult a művet bárkinek odaadni. Az ismeretlen szerzőjű művek tulajdonjoga a szerzőé, az Akadémia azonban 70 éven keresztül (30 életévvel és 40 év védelmi idővel számítva) nem jogosult a művet nyilvánosságra hozni. Mivel ez a tervezet nem nyerte meg a gyűlés tetszését, ezért 1840-ben Kállay Ferencet is bevonták a munkálatokba. A második javaslat első része már *pma* 50 évvel számolt. A javaslat második fele annyiival bővebb az 1839-es változatnál, hogy az Akadémia belső iratait (például bírálatok) csak a tagok számára teszi hozzáférhetővé, valamint a nyertes, de nem publikált művek szerzői jogát a teljes védelmi időre az Akadémia részére tartotta fenn. A művek nyilvánosságra hozatalának tilalmát a *pma* 50 éves védelmi időre terjesztette ki, azonban lehetőséget biztosított a szerzővel rendelkező nem nyertes művek jogosultja részére műveik lemásolására és kiadására.³² A szabályzatot az Akadémia nagygyűlése elfogadta, azonban Brisits Frigyes megállapította, hogy alkalmazásának módja nem ismert.³³ Az Akadémia belső szabályzatainak áttekintésével megállapítható, hogy szerzői jogi rendelkezések már jóval az 1884. évi szerzői jogi törvény elfogadása előtt szerepeltek az Akadémia belső szabályaiban.

Az Akadémia 1835-ös utasítása rendelkezett az ún. „kéziratsajátsági jogról”, amely az évkönyvek és a Tudománytár számára készült és kiadott írások kizárólagos jogát egy évig az

²⁸ Kúria 1913. június 17. P. VIII. 4878/1912. [459. EH]. In: Polgári jogi Határozatok Tára 3. M. kir. Igazságügyminiszter, Budapest, 1925, p. 114.

²⁹ Vízota Gyula: Vörösmarty véleménye az írói tulajdonjogról és a titkos szavazásról. Akadémiai Értesítő, 23. évf. 265–276. sz., 1912, p. 400.

³⁰ Brisits Frigyes: Vörösmarty Mihály és az Akadémia. Irodalomtörténeti Közlemények, 3. évf., 1936, p. 265.

³¹ Brisits: i. m. (30).

³² Brisits: i. m. (30), p. 267.

³³ Brisits: i. m. (30).

Akadémia számára tartotta fenn, a felszólításra vagy önként nem kiadásra beküldött művek, valamint a cenzúra által nem engedélyezett nyertes művek szerzői joga azonban a szerzőké maradt.³⁴ A Vörösmarty-féle, nem nyertes kéziratokra vonatkozó javaslat az 1845-ös belső utasítások közt fedezhető fel a „kézirat-sajátsági” jagon belül.³⁵ Ennek értelmében az Akadémia az évkönyvek számára írt művek szerzői jogát egy évig magának tartotta fenn, a tiszteletdíj mellett kiadott művek jogát 15 évig, azzal, hogy a tiszteletdíjon felül a kiadás tiszta hasznának egyharmadát is kifizetik a szerzőknek. A belső használatú iratok tulajdonjoga az Akadémiát illette, de minden más írás joga, beleértve a nem nyertes pályázók kézíratait is, a szerzőké volt, azokkal ők rendelkeztek. Ezek a rendelkezések továbbéltek az Akadémia 1860. és 1869. évi ügyrendjében, és némileg szűkebb egy-, illetve tízéves terjedelemben az 1912. évi, 1936. évi ügyrendben.³⁶

Mindezek alapján látható, hogy az írói tulajdon kérdését az Akadémia már Toldy első figyelemfelhívó írásai előtt³⁷ belső szabályzati szinten rendezte, a díjkitűzések révén pedig a felhívásban foglalt feltételekkel szerzői jogok korlátozott vagy korlátlan jogosultjává vált. A szabályozás szükségességét alátámasztja az is, hogy a különböző pályázatok révén az Akadémia Kézirattára 1949-ig bezárólag mintegy kétezer név nélküli, díjat nem nyert, jelíges pályairatot tart nyilván.³⁸

³⁴ A' M. T. Társaság' utasító határozatai tagokra, munkálkodásokra 's némelly egyebekre nézve, 1835' végéig, 27–30. pont. In: *Kónya Sándor*: „...Magyar Akadémia állittassék fel...” Akadémiai törvények, alapszabályok, ügyrendek 1827–1990. MTA Könyvtár, Budapest, 1994, p. 87.

³⁵ „78. Kézirat-sajátsági jog. Az Évkönyvek' számára készült 's oda bevett dolgozatok, kijövetelöktől számított egy évig kirekesztőleg a' társaság' tulajdonai.

79. Minden a' társaság által tiszteletdíj mellett kiadott munka tizenöt évig a' társaságé úgy, hogy addig, a' kijárt tiszteletdíj 's minden egyéb kiadási költségek' lehúzása után fennmaradó tiszta haszon' egy harmada a' szerzőké; azon túl a' kézirat-sajátsági jog ismét a' szerzőkre menvén vissza.

80. Olly hivatalos tudósítások, mellyeket a' tagok a' társaság' felszólítására bizonyos, ugyan a' társaság által velők közlött tárgyak felől adnak: szoroson a' társaságéi, 's így ennek engedelme nélkül annak körén kívül ki nem adhatók.

81. Így minden afféle irományok is, mellyek a' társaság által, saját külön használatára 's nem kiadására készültek, annak tudta 's megegyezése nélkül ki nem adhatók.

82. Olly közlések, mellyeket tagok v. nem tagok, felszólításra v. önkényt küldenek be, nem kiadás, hanem használás végett: folyvást a' szerzők' tulajdonai maradnak.

83. A jutalmat nem nyert pályamunkák' kézíratai a' társaság' levéltárában maradnak ugyan; de a' munka' sajátsági joga, tehát a' kiadhatás, folyvást a' szerzőé.

A' M. T. T. Utasító Határozatai Belső dolgaira nézve a' XVI-dik nagy gyűlésig bezárólag (1845). In: *Brisits*: i. m. (30), p. 100.

³⁶ 74. §. Az Értekezésekben és a III. osztály Értesítőjében díj mellett kiadott dolgozatok, megjelenésöktől számítandó egy esztendeig az Akadémia kizárólagos tulajdonai.

75. §. Minden egyéb, az Akadémiától díj mellett külön kiadott munka tíz évig az Akadémiáé.

78. §. A jutalmat nem nyert pályamunkák' kézíratai öt évig a főtitkári hivatal levéltárában maradnak és csak engedély mellett másolhatók le; azután a könyvtárnak adatnak át. De a tulajdonjog a szerzőé marad. 1936. évi ügyrend. *Brisits*: i. m. (30), p. 268.

³⁷ *Toldy Ferenc*: Néhány szó az írói tulajdonról. Athenaeum, 1838, 45. sz., p. 705–717; *Schedel [Toldy] Ferenc*: Az írói tulajdon philosophiai, jogi és literaturai szempontból, az azt tárgyazó külföldi törvények, és vélemény egy magyar írójogi törvényről. Budapesti Szemle, 1. évf. 1. köt. 1. sz., 1840, p. 157–237.

³⁸ *Fekete*: i. m. (27), p. 8.

3. A színházi drámajutalom

Az Akadémia díjkitűzései mellett feltétlenül szólni kell a Nemzeti Színház drámajutalom-pályázatairól is. Az előzőkben elsősorban szép- és szakirodalmi művekre kiírt díjakról és a beérkezett művek kiadásáról volt szó, a díjkitűzésnek azonban szintén régi hagyománya volt a magyar színházi élet terén is. A tiltott, jogosulatlan utánnyomással ellentétben a 19. század első felében a színházi művek nyilvános előadása egyáltalán nem volt szabályozva. Így a szerző tárgyalási helyzetét a kézirat tulajdonjoga alapozhatta meg, a díjazás mértéke pedig sokszor a színház igazgatóságának döntésétől függött.

A színművekre vonatkozó szerzői jogi kérdések szabályozásának első lépései a díjkitűzéshez kapcsolódnak. A drámajutalom három szerzői jogi problémát vetett fel. Az első a díjazás kérdése, a második az átruházott jogok terjedelme, és végül az a probléma, hogy a szerzői jogokról az 1884. évi Sztj. hatálybalépése előtt történt rendelkezések miként lehetnek hatással a védelmi időn belül, akár egy 20. századi felhasználásra.

A színháznak – díjkitűzések esetén – nemcsak joga, hanem egy éven belül kötelessége is volt a darab műsorra tűzése. Ugyanis a szerzőt a fix összegű pénzjutalom mellett a jegybevételből is részesedés illette. A jutalom összege ekkor „három előadás után egy egész” részesedés volt, ami azt jelentette, hogy a szerző megkapta a tiszta jegybevétel bizonyos hányadát, összességében egy egész este³⁹ bevételét, de a további előadások után nem.

Bajza József 1839-es, a pesti Magyar Színház érdekében tett kiáltványában síkra szállt amellett, hogy a szerző az első előadás után 1/5, a második és harmadik előadás után 2/5 részt kapjon. A további díjazást csak különös esetekre tartotta lehetségesnek: „[h]a idő jártával valamely író művei különösen megkedveltetnének s látogattatnának, az ilyennel az igazgatóság különös alkura is léphetne: de ennek módját és szükségét idő mutatná meg”.⁴⁰ Ez a megállapodás lehetősége már egyfajta szebb jövő reményével kecsegtette az írókat. Bajza írását azonban több szempontból is támadták. Így például korábbi pártfogoltja, Csató Pál⁴¹ álneven közölt írásában a pályázat, a bizottsági rendszer és a jegyeladás körüli esetleges visszaélések elkerülése érdekében azt javasolta, hogy a színház igazgatósága egyénileg állapodjon meg a szerzőkkel, és olyan díjat, illetve tantiemet kössenek ki, amelyről meg tudnak állapodni.⁴² Állítása szerint a bizottság összetételét és a nyertesek körét erősen befolyásolta az ún. „Athenaeum triumvirátusa”.⁴³

³⁹ Ez csak képletesen egész, hiszen minden este más-más jegybevétellel lehetett számolni.

⁴⁰ *Bajza József: Szózat a' pesti Magyar Színház' ügyében.* Magyar Királyi Egyetemi Nyomda, Buda, 1839, p. 71.

⁴¹ Csató Pál (1804–1841) író, fordító, egy idő után Bajza ellen fordult. *Kenyeres Ágnes* (szerk.): *Magyar életrajzi lexikon I.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967, p. 304. Az álnevről Bártfay László 1839. november 29-i naplóbejegyzésében történik utalás. *Kalla Zsuzsa* (szerk.): *Bártfay László naplói.* Ráció, Budapest, 2010, p. 283.

⁴² *Széplaki Vilmos* [Csató Pál]: *Szózat a' pesti magyar színház' ügyében* (vége). Századunk, 95. sz., 1839, p. 757.

⁴³ Vörösmarty Mihály – Bajza József – Toldy Ferenc.

A következő számítási javaslat Vörösmarty Mihálytól érkezett 1842-ben közzétett írásában. Ő úgy gondolta, hogy a szerző első három előadás utáni egész részesedése maradjon meg, de amíg él, minden további előadás tiszta hasznából is juttassanak részére 5-6% tantiemet, hiszen „mert ki néhány megállható drámával segítetté a' színházat, méltó hogy attól viszont segítsék még akkor is, midőn már írni megszűnt vagy éppen tehetetlenné vált”.⁴⁴ Vörösmarty a szerzők kiszolgáltatottságát Gaál József író, a Peleskei nótárius című bohózat szerzőjének esetével illusztrálta, aki „megkapván első színházi jutalmát, azóta semmi részt nem vett a' jövedelmekből, pedig munkája, ha többet nem, hateres pengő tiszta hasznot hajtott a' színháznak. Ha a' szerző e' pénzből csak öt percentet kapott volna koronánként, nem emlékeztette, ösztönözte volna-e az minduntalan hasonlót vagy még jobbat írni, szinte jövedelmezőt neki 's főleg a' színháznak? Egy illy szindarab azóta ismét ezeket hozhatott volna be a' kiadott százakért.”⁴⁵ Vörösmarty javaslata külön kitért arra is, hogy a díjazás a szerzőt attól függetlenül illesse meg, hogy a művet kiadta-e vagy sem.

A díjazás módja később többször változott, így például az 1850-es években az első előadás után nem járt részesedés, míg utána négy előadáson keresztül negyed, úgy, hogy a bevételbe nem lehetett beszámolni a bérletekért fizetett összegeket.⁴⁶ Ez a kortársakból is erős kritikát váltott ki. A Budapesti Hírlap egyik írója szerint az lenne méltányos, ha a drámaíró a harmadik harmad után megkapná az első előadás negyedét, 80 előadás után öt százalékot, 100-on felül tíz, 150 előadás felett pedig tizenöt százalékot. Úgy tartották ugyanis, hogy „[e]redeti drámairodalom nélkül nincs nemz[eti] színház; gondoskodjunk, hogy mindkettő legyen”.⁴⁷

Végül az 1860-as évek végére fogadták el általánosan, hogy a szerzőnek 300-500 forintot fizetnek a kézirat elfogadásakor, ezt követően kapja a három harmadot, majd minden előadás bruttó bevételének 15 százalékát, végül minden huszadik előadás után az elfogadási díj harmadát.⁴⁸

A drámajutalom kiírása a díjazás kérdése mellett, részben azzal szoros összefüggésben, érintette a szerzők átruházott jogainak terjedelmét is.

A Nemzeti Színház 1837-től hirdette meg nyilvános pályázatait. A kiírások értelmében a bizottság által kiválasztott nyertes darabot műsorra is tűzték. A Bajza József igazgató által 1837 decemberében közzétett felhívás szerint „az eljátszott színművek' tulajdoni joga minden esetre az íróé marad, azaz: az író kinyomathatja, vagy eladhatja szabadon mint neki tetszik, de csak miután a' jutalom-előadások' ideje eltelt”.⁴⁹ Ha tehát a szerző a művet az előadás előtt megjelentette, akkor a szerző semmiféle jutalomban sem részesült. Ez a szabály

⁴⁴ Vörösmarty Mihály: A színházi drámajutalomról (vége). Athenaeum, 1842, p. 11.

⁴⁵ Vörösmarty: i. m. (44), p. 12.

⁴⁶ Buljovszky Gyula: Nemzeti Színház. Budapesti Hírlap, 432. sz., 1854, p. 2426.

⁴⁷ M. J.: Nemzeti Színház. Budapesti Hírlap, 459. sz., 1854, p. 2584.

⁴⁸ A színházi enquete. Vasárnapi Újság, 52. sz., 1869, p. 717.

⁴⁹ Bajza József: Jelentés a' Pesti magyar színház' igazgatóságától. Tudományos Gyűjtemény, 12. sz., 1837, p. 105.

feltehetően arra volt visszavezethető, hogy a nyilvános előadás védelmének hiánya miatt a kinyomtatott szövegből más színház is előadhatta volna a darabot.

Bizonyos esetekben a színház a szabad játszás jogán felül a kiadói jogokat is megszerezte, így a darab bemutatását követően forgalomba hozta a művet, vagy a versenytársak kizárása érdekében megtartotta magának a kéziratot, és csak a színpadon keresztül lehetett a műhöz hozzájutni.

Mivel az Akadémia egyes pályadíjai a hazai színházi darabok megszületése érdekében jöttek létre, ezért az alapítványi szabályok erre vonatkozóan is tartalmaztak rendelkezéseket. Az akadémiai drámapályadíjak kiírásai jól mutatják a szerzők díjazásának és a szerzői jogok átruházásának elválaszthatatlan kapcsolatát. A Teleki-féle drámajutalom felhívása szerint például „a jutalmat nyert mű előadás végett a Nemzeti Színház sajátja, kiadásra az íróé”.⁵⁰ Mit is jelent valójában ez a kitétel? A kortársak szerint nem lehetett az alapító akaratára az, hogy a szerző a 100 arany jutalomért cserébe minden további díjazásról lemondjon, mert így jobban járt volna, ha saját maga viszi színpadra az előadást. Az írónak tehát tantiemre, azaz színházi díjosztalékra is jogosultnak kell lennie, „mi igen méltányos, sőt csak egyedül így igazságos, ha e jutalom valódi buzdítás akar lenni, s ebben az alapító magasabb célja szem előtt tartatik”. Önmagában a kiadói jog fenntartását nem tartották elegendő kárpótlásnak a szerző színházi díjával szemben, hiszen a drámák olvasottsága nem vetekedhetett a színházlátogatók számával. Az alapítói cél mellett a pályázati felhívást emiatt is úgy kell érteni, hogy a szerzők a tantienükről nem mondtak le, mivel „az akadémia által pályakoszorúzott szerzők a jutalom mellett mindig megkapták a műveik előadása után járt díjosztalékot”.⁵¹ Ilyen szempontból az alapítói szabályzatot, illetve a pályázati felhívást a mindennapi szokás alakította.

A már korábban ismertetett, kiadott színpadi művek jogdíjvesztésére az ugyancsak az Akadémia által kiírt Karátsonyi-jutalom külön is tekintettel volt. A kiírás értelmében a szerző csak akkor volt köteles művét kinyomtatni, „ha az írójogi törvény azon kívánatos módosítást nyerendi, mely szerint a nyomtatott színműnek szerzőinek biztosítva leszen műveik színházi tulajdona”.⁵² Ebből a szabályból három dologra is lehet következtetni. Egyrészt a pénzjutalom ellenére a szerző jogosult maradt a színházi jegybevétel-részesedésre. Másrészt 1860-ban még mindig élt az a felfogás, amely elutasította, hogy a színház a kiadott művek színpadi előadása után díjat fizessen. Harmadrészt az Akadémia belső szabályaiban az 1846. évi osztrák Szjt. rendelkezésére történik utalás, mivel az mondja ki, hogy csak addig számít bitorlásnak a zene- vagy színművek szerzőinek nyilvános előadási jogának a megsértése, amíg a szerző engedélyével „a mű nyomás vagy metszés által közre nem bocsátott”.⁵³

⁵⁰ Kónya: i. m. (34), p. 128.

⁵¹ Napihírek és események. Budapesti Hírlap, 48. sz., 1856, p. 3.

⁵² Kónya: i. m. (34), p. 128.

⁵³ 8. §. Wenzel Gusztáv: Az ausztriai általános polgári törvénykönyv magyarázata; Magyar-, Horvát-, Tótország, a Szerbvajdaság és a Temesi Bánság viszonyaira alkalmazva. Geibel Armin, Pest, 1854, p. 732.

Nem számított viszont közrebocsátásnak, ha a darabot kézirat gyanánt adták ki. A második és harmadik következtetésből az is levonható, hogy már az osztrák törvény elfogadását megelőzően is sajátos magyar gyakorlatként élt az a szokás, hogy a kiadott művek után nem fizettek jogdíjat. A Karátsonyi-jutalom ezen szabálya az Akadémia 1869. évi ügyrendében is bennmaradt, amikor már az osztrák Szjt. nem volt hatályban Magyarországon.⁵⁴

A díjkitűzés felvetette azt a kérdést is, hogy az 1884. évi Szjt. hatálybalépése előtt a jogokról történt rendelkezések hogyan befolyásolják majd a művek későbbi forgalmát, esetleg akár a 20. században is.

Ezzel kapcsolatban a színházi tantiemek történetében érdekes fordulatot hozott Friedrich Schiller születésének 100. évfordulója. Az évfordulóval kapcsolatban Ferenc József császár egy egymondatos leiratában a még élő ausztriai költők 10%-os színpadi díjosztalékának a jövőre nézve történő kifizetését visszaható hatállyal, a teljes védelmi időre rendelte el. A Budapesti Hírlapban, azaz az osztrák kormány pesti hivatalos lapjában megjelent rendelet hatálya csak az ausztriai költőkre terjedt ki – annak ellenére, hogy ekkor az OPTK és az 1846. évi osztrák Szjt. is hatályban volt Magyarországon. Ferenc József császár 1859. november 8-án, Bécsben kelt rendelete szerint:

„Schiller színműköltő százados ünnepélye alkalmából arra indítatva érzem magamat, hogy utólagosan, azonban csupán, jövőre utánfizetésrei igény nélkül, minden egyes előadás brutto-bevételeiből tiz százaléknyi tantièmeilletménybeli kedvezményt engedjek meg azon még most is élő ausztriai költők számára, kiknek régibb darabjai az előadási műsorban fönntarták magukat; még pedig mostantól fogva egészen oly módon s minden szokott jogigényekkel örökösüket illetőleg, mintha ezen, a *tantième* behozatala előtti időbe eső régibb darabok eredetileg az azon utóbbiakhoz i igénynyel fogadtattak volna el.”⁵⁵

Azt, hogy a 19. századi pályadíjrendszer milyen hatással lehetett a 20. századra, sőt, lehet akár napjainkban is, jól mutatja A peleskei nótárius című színmű esete.

A Peleskei nótárius egy igen közkedvelt történet volt, amelyet először Gvadányi József foglalt írásba 1790-ben. Később, 1837–1838-ban Gaál József írt belőle bohózatot, kísérező-néjét Thern Károly komponálta. A darabot országszerte hosszú időn keresztül játszották. A Királyi Kúria előtti jogvita azonban hatvan (!) évvel a darab bemutatását és harminc évvel Gaál halálát követően kezdődött.

A perbeli tényállás szerint a pesti Magyar (Nemzeti) Színház 1897–1898 fordulóján előzetes engedély nélkül ismét műsorra tűzte a darabot. Ezért a Gaál család előbb felszólító levélben tiltakozott a mű bemutatása ellen, majd a második előadás után zárlatot kért a da-

⁵⁴ *Kónya*: i. m. (34), p. 163.

⁵⁵ Ferenc József leirata a főkamaráshoz. Budapesti Hírlap, 269. sz., 1859. p. 1.

rabra, és szerzői jogbitorlásra hivatkozva megtiltotta a darab műsoron tartását.⁵⁶ A kereseti követelés része volt 10 000 és 3000 Ft kártérítési összeg megfizetése is.⁵⁷ A felperesek hagyatékátadó végzéssel igazolták jogosultságukat, valamint azt is, hogy a *pma* 50 éves védelmi idő miatt 1916. évi február 27-éig⁵⁸ a mű a kizárólagos tulajdonukat képezi. Az alperes védekezésében előadta, hogy a darabot évtizedek óta országszerte játsszák, és amúgy sem létezett szerzői jogi védelem a mű keletkezésekor. A Törvényszék helyt adott a keresetnek. Az elsőfokú eljárás során a bíróság először azt vizsgálta, hogy védett szerzői műről van-e szó, majd azt, hogy az alperes bizonyította-e a jogszerzését. A perben kirendelt Szerzői Jogi Szakértő Bizottság megállapította, hogy a mű nem azonos Gvadányi József darabjával, hanem önálló, még védelem alatt álló műről van szó.⁵⁹ Az alperes azonban nem bizonyította, hogy megszerezte az előadás jogát, a felperesek jogosultsága pedig a szerzőségi védelem alapján további bizonyítást nem igényelt. A bíróság szerint az örökösök részéről elmaradt igényérvényesítés nem fogható fel joglemondásként.

Az alperes fellebbezése alapján eljáró Ítéltábla a felperes keresetét teljes egészében elutasította. A bíróság nem vitatott tényként megállapította ugyanis, hogy a Peleskei nótárius premierje 1838-ban volt, és azt követően mindenféle engedély nélkül játszották országszerte anélkül, hogy a szerző vagy örökösei a *tantien*- vagy más szerzői igényükkel éltek volna. A fellebbezési bíróság az elsőfokú eljárással szemben megfordította a bizonyítási terhet. Annak ellenére, hogy a Nemzeti Színház irattára leégett, és így a bizonyítékok is megsemmisültek, köztudomású ténynek fogadta el, hogy az 1830-as években egyedül az Akadémia és a Nemzeti Színház tűzött ki szerzőknek szóló jutalmat.⁶⁰ Ezen állítás bizonyítékeként az Ítéltábla elfogadta, sőt az érdemi döntés részévé tette Szigligeti Edének⁶¹ Gaál Józsefről írt nekrológiát, amelyben Szigligeti kifejtette, hogy „csak később, a pesti színház megnyitása után 1837. december 28-án jelent meg ama nevezetes s a maga nemében első okmány, melyben a színház igazgatósága az eredeti színmű- és operairóknak a három első előadásból egy egész jövedelmet biztosít; a többi előadásból azonban *tantien*et nem kapott a szerző. Ezen jutalmazási rendszer még 1840-ben sem változott, midőn a színház országgossá lett.”⁶² A bíróság azt is hangsúlyozta, hogy mivel az 5, illetve 10%-os díjosztalékrendszer csak 1843 után vezették be, ezért a Peleskei nótárius című darab még az előző rend szerint részesült díjazásban.

⁵⁶ C. 1903. május 12. 2744/1903. [150.] In: Döntvénytár, III. folyam, XXIV. Franklin Társulat, Budapest, 1903, p. 243.

⁵⁷ Pör a Peleskei nótárius miatt. Budapesti Hírlap, 37. sz., 1902, p. 10.

⁵⁸ Ekkoriban jellemzően a *pma* 50 éves védelmi időt a halál napjához viszonyítva számolták.

⁵⁹ Irodalmi pör. Corvina, 3. sz., 1899, p. 14.

⁶⁰ C. 1903. május 12. 2744/1903, 243.

⁶¹ Szigligeti Ede (1814–1878) drámaíró, színpadi rendező, az Akadémia levelező tagja. Szigligeti tizenháromszor nyerte el az Akadémia drámajutalmát és háromszor a Nemzeti Színházét. *Kenyeres*: i. m. (41), p. 769.

⁶² *Szigligeti Ede*: Gaál József emlékezete. Kisfaludy-Társaság Évlapjai, Új Folyam 3. (1865–1867), 1869, p. 264.

A fellebbezési bíróság tehát a felperesektől várta el annak bizonyítását, hogy e vélelemmel szemben Gaál József nem vagy csak korlátozva ruházta át e jogokat a színházra. Mivel a felperesek ezt bizonyítani nem tudták, az ítéletet a Királyi Kúria is helybenhagyta.

4. A díjkitűzés napjainkban

Az 1959. évi Ptk.-ba végül a közérdekű kötelezettségvállalás mögött, egy viszonylag rövid rendelkezésként kerültek be a díjkitűzésre vonatkozó előírások, amelyeket – jogviták hiányában – a hatályos Ptk. szó szerint átvett.⁶³ A kodifikált magánjogi rendelkezések között a szerzői jogra nem történik utalás, az arról történő rendelkezést a jogalkotó fenntartotta a felek számára. Helyesnek tekinthető-e ez az álláspont? Elfogadható a jogalkotó azon feltevése, hogy a díjkitűzést és a szerzői joggal történő rendelkezést külön kívánja szabályozni, egyiket a Ptk.-ban, másikat az Sztj.-ben, és aki szerzői mű létrehozására ír ki pályázatot, az gondosan fogalmazza meg a pályázat szövegét, vagy a díjkitűző a nyertes pályázóval kössön külön felhasználási szerződést is. A pályázatok nagy száma és megszővegezésük hiányosságai miatt olyan területeken, ahol a díjkitűzés értéke milliárdos nagyságrendű, szükséges lehet legalább diszpozitív szerzői jogi szabályokat előírni.⁶⁴ Hiába tudják ugyanis a felek, hogy miről kívánnak szerződést kötni, ha azt nem tudják megfelelő szerződésbe önteni, mert az nem váltja ki a remélt joghatást. De természetesen az lenne a helyes alapvetés, ha a díjkitűző felkészült lenne a kiírás pontos megfogalmazására.

⁶³ Ptk. 6:588. § [Díjkitűzés]

(1) Ha valaki meghatározott teljesítmény vagy eredmény létrehozójának nyilvánosan díjat ígér, a díjat köteles kiszolgáltatni annak, aki a teljesítményt vagy eredményt először létrehozza. E kötelezettség akkor is terheli, ha a teljesítményt vagy eredményt a díjkitűzésre tekintet nélkül hozták létre.

(2) Ha a teljesítményt vagy az eredményt többen együttesen hozták létre, a díjat közöttük közreműködésük arányában kell megosztani. Ha a közreműködés arányát nem lehet megállapítani, vagy többen, egymástól függetlenül hozták létre a teljesítményt vagy az eredményt, a díjat egyenlő arányban kell megosztani.

(3) A díjkitűzés visszavonása akkor érvényes, ha a díjkitűző a visszavonás jogát kifejezetten fenntartotta, és a visszavonás legalább ugyanolyan nyilvánosan történt, mint a díjkitűzés. A díjkitűzés visszavonása a teljesítmény vagy az eredmény létrehozójával szemben hatálytalan, ha a visszavonásra a teljesítmény vagy az eredmény megvalósulását követően kerül sor.

A tervpályázati eljárásokról szóló 310/2015. (X. 28.) Korm. rendelet 27. § (4) Az ajánlatkérő az érintett pályázóval kötött szerződésben a szerzői jogról szóló törvény szerint meghatározza, hogy a díjazott és a megvételt nyert pályaművek tekintetében mely felhasználási jogokat szerez meg, a pályázó pedig nyilatkozik ezen felhasználási jogok átruházásáról. Az ajánlatkérő a pályaművet részben vagy egészben további ellenszolgáltatás nélkül felhasználhatja a szerzői jogi védelemre vonatkozó előírások betartásával.

⁶⁴ A tervpályázati eljárásokról szóló 310/2015. (X. 28.) Korm. rendelet 27. § (4) Az ajánlatkérő az érintett pályázóval kötött szerződésben a szerzői jogról szóló törvény szerint meghatározza, hogy a díjazott és a megvételt nyert pályaművek tekintetében mely felhasználási jogokat szerez meg, a pályázó pedig nyilatkozik ezen felhasználási jogok átruházásáról. Az ajánlatkérő a pályaművet részben vagy egészben további ellenszolgáltatás nélkül felhasználhatja a szerzői jogi védelemre vonatkozó előírások betartásával.

Lehetséges-e napjainkban a szerzői jogokról díjkitűzés formájában rendelkezni? Ennek a kérdésnek a megválaszolásához vissza kell utalni a tanulmány elején hivatkozott 1884. évi szerzői jogi törvényre, amely kimondta, hogy a szerző joga *szerződés* által átruházható. Ugyan Magyarországon 1970-től az a (monista) felfogás érvényesül, hogy a szerző személyhez fűződő és vagyoni joga sem ruházható át, a hatályos Szjt. a felhasználás engedélyezése kapcsán hasonló módon a *szerződésre* utal. Az Szjt. 16. § (1) bekezdése szerint a szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély *felhasználási szerződéssel* szerezhető.

A Ptk. és az Szjt. közötti híd pillérei mindkét törvényben megtalálhatók. Így a Ptk. 2:55. § alapján a Ptk.-t kell alkalmazni a hatálya alá tartozó olyan kérdésekben, amelyeket a szerzői jogról és az iparjogvédelemről rendelkező törvények nem szabályoznak. Az Szjt. 3. § (1) bekezdése pedig kimondja, hogy a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok *átzállásával, átruházásával, megterhelésével* kapcsolatos, valamint az e törvény hatálya alá tartozó művekkel és egyéb teljesítményekkel összefüggő egyéb személyi és vagyoni jogviszonyokban az e törvényben nem szabályozott kérdésekben a polgári törvénykönyv rendelkezései az irányadók.

Amennyiben az Szjt. 3. § (1) és az Szjt. 16. § (1) rendelkezését szűken értelmezzük, azt mondhatjuk, hogy az Szjt. a felhasználás engedélyezésére a szerző érdekében főszabályként a szerződést, azaz kétoldalú kötelmet ír elő, és csak az Szjt. határozhat meg más engedélyezési módot. Mivel erről az Szjt. rendelkezik, sőt, a felhasználási szerződést külön fejezetben szabályozza, ezért díjkitűzéssel, azaz egyoldalú kötelelemmel nem lehet rendelkezni a szerzői jogokról, főleg úgy, hogy a díjkitűző jellemzően maga a felhasználó, és ha a szerző nem ért egyet a pályázati feltételekkel, az egyetlen ellenvetése csak az lehet, hogy nem pályázik a díjra. Ugyanezen rendelkezések tágabb értelmezése lehetővé teheti, hogy a díjkitűzés – mint a Ptk. által is elismert kötelelem – tárgya legyen a szerzői mű és vagy szomszédos jogi teljesítmény, és maga a díjkitűzés tartalmazhat a szerzői jogról rendelkező pályázati feltételeket.

5. Záró gondolatok

A tanulmány a szerzői jogok forgalmának történetét kívánta árnyaltabbá tenni. Az ismertetett Peleskei nótárius kúriai jogeset egy olyan korból fogadott el utólag egy díjkitűzésen alapuló szerzőijog-átruházást, amikor a szerzői jog nem volt törvényi szinten elismert, sőt, a jogtudomány sem ismerte el kötelemkeletkeztető tényállásnak a díjkitűzést. A Királyi Kúria kötelemként tekintett az Akadémia és a Nemzeti Színház egész 19. századi szokásjogára. Így tehát ha az ígérgettevő a felhívásban kikötötte a szerzői jog átruházását vagy meghatározta a fizetési módot (azaz *nem fizet* három előadás után), akkor örökáron megszerezte a nyertes mű bizonyos jogait.

A Királyi Kúriának a Peleskei nótárius ügyében hozott döntése megerősíti azt a felfogást is, amely szerint a hatályos szabályozás alkalmazandó a szerzői jog tárgyára, a védelmi időre és a jogsértésekre, viszont a jogátruházásra vagy a felhasználási szerződésre a jogviszony keletkezésekor hatályban volt előírások vagy szokások az irányadók. Az Akadémia belső szabályai és a Nemzeti Színház vezetősége a díjkitűzés keretében határozta meg a szerzői művek ellenértékét és az átruházott kiadói vagy szerzői jogok terjedelmét, amelyet a bíróság utólagosan kötelemként fogadott el. A tanulmány arra is fel kívánta hívni a figyelmet, hogy a pályázati kiírásoknak napjainkban is lényeges elemei kellene, hogy legyenek a díjazás és a szerzői mű felhasználásának feltételei. A hatályos rendelkezések alapján ugyan főszabály szerint a felhasználási szerződés csak írásban érvényes, mégis, a pályázat benyújtásával a felek között kötelmi viszony jön létre, aminek tartalmát a pályázati kiírás töltheti meg. A pályázók sok esetben írásbeli nyilatkozattal ismerik el magukra nézve kötelezőnek a pályázati kiírás tartalmát, és éppen azért maradhat el a felhasználási szerződés megkötése az eredményes pályázókkal (nyertesekkel), mert a díjkitűzés jogintézménye évszázadok óta velünk él.

A tanulmány arra is fel kívánta hívni a figyelmet, hogy a díjazásnak és a szerzői mű felhasználási feltételeinek napjainkban is a pályázati kiírások lényeges elemeit kellene képezniük. A hatályos rendelkezések alapján ugyan főszabály szerint a felhasználási szerződés csak írásban érvényes, mégis, a pályázat benyújtásával a felek között kötelmi viszony jön létre, aminek a tartalmát a pályázati kiírás töltheti meg. A pályázók sok esetben írásbeli nyilatkozattal ismerik el magukra nézve kötelezőnek a pályázati kiírás tartalmát, és éppen azért maradhat el a felhasználási szerződés megkötése az eredményes pályázókkal (nyertesekkel), mert a díjkitűzés jogintézménye évszázadok óta velünk él.

KÜLFÖLDI HÍREK AZ IPARJOGVÉDELEM TERÜLETÉRŐL

Amerikai Egyesült Államok

A) Az *Amdocs (Israel) Limited* (Amdocs) v. *Openet Telecom, Inc.*-ügyben a Szövetségi Kerületi Fellebbezési Bíróság (Court of Appeals for the Federal Circuit, CAFC) felülbírált az Amdocs négy szabadalmának a szabadalmazhatóságát; ezek a szabadalmak számítógép-hálózatok tevékenységének ellenőrzési és naplózási rendszerére vonatkoznak. A szabadalmazott rendszer lehetővé teszi nyers adatok összegyűjtését számítógép-hálózatokról és azok párhuzamos feldolgozását olyan korábbi rendszereknél kedvezőbben, amelyek az adatfeldolgozásnál központi adatbázisokra támaszkodtak. A kerületi bíróság első fokon azt állapította meg, hogy ezek a szabadalmak a szabadalmi törvény 101. cikke alapján érvénytelenek.

A CAFC hatályon kívül helyezte a kerületi bíróság döntését, és megállapította, hogy mind a négy szabadalom igénypontjai szabadalmazhatók. A CAFC-nek ez a megállapítása saját korábbi ügyekben hozott döntéseinek analógiáján alapult. A CAFC megjegyezte, hogy „a bíróságok jelenleg alkalmazott döntési mechanizmusa olyan korábbi ügyek vizsgálatán alapszik, amelyekben hasonló vagy párhuzamos leíró jelleget lehet látni”. A bíróság megállapította, hogy az Amdocs szabadalmainak tárgya hasonló olyan szabadalmakéhoz, amelyeket a CAFC a szabadalmi törvény 101. cikke alapján érvényesnek és olyan szabadalmaktól megkülönböztethetőnek talált, amelyeket a kerületi bíróság a 101. cikk alapján elutasított. A CAFC ezeket a szabadalmakat is érvényesnek találta.

A CAFC a szabadalmazhatóság megítélésénél a „hasznosságra összpontosító megközelítésre” is támaszkodott. Minthogy a szabadalmak kinyilvánították, hogy a szabadalmazott rendszer „osztott architektúrájú”, amely hatékonyan és pontosan képes hálózati felhasználói információt gyűjteni olyan módon, amely arra van szánva, hogy hatékonyan csökkentse a legkisebbre a hálózati ütközést és a rendszerforrásokat, a bíróság azt állapította meg, hogy az igénypontok rendszere megfelel a 101. cikk követelményeinek, jóllehet ez az anyag csak a szabadalmi leírásban volt kinyilvánítva, és az igénypontok nem vonatkoztak kimondottan az „osztott architektúrára”.

A CAFC tanácsának csak egyetlen tagja, *Reyna* bíró nyilvánított ellenvéleményt, azzal érvelve, hogy a „hasznosságra összpontosító megközelítés” helytelen, és hogy az igénypontokat önmagukban kell elemezni annak meghatározása céljából, hogy szabadalmazhatók-e.

* Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda Kft.

B) A CAFC néhány újabb döntése kedvezett a szoftverszabadalmaknak, mert tisztázta azokat a korlátozásokat, amelyeket a legfelsőbb bíróság vezetett be a *Mayo*- és az *Alice*-döntéssel. Ezekben az ügyekben a CAFC hangsúlyozza, hogy a *Mayo*-/*Alice*-ügy elemzésénél az első lépés jelentőségteljes, és hogy a szoftver- és egyéb területeken „az igénypontok egy lényeges osztálya” nem tekinthető elvont ötletnek, ezért szabadalmazható.

Az *Enfish, LLC v. Microsoft, Corp.*-ügyben a CAFC megállapította, hogy az adatbázis-szoftverre vonatkozó igénypontok nem irányultak a szabadalmazásból kitiltott elvont ötletekre, mert „a szoftverterületen egy probléma megoldásának sajátos végrehajtása kapcsán a logikai táblázat egy új típusát igényelték”.

Miként a bíróság kifejtette, ahhoz, hogy egy igénypontot szabadalmazhatóvá tegyünk, többről van szó, mint egy elvont ötlet igénybevételéről, „mert lényegileg minden rutinszerűen szabadalmazható igénypont ... igénybe vesz egy természeti törvényt és/vagy egy természeti jelenséget”.

A szabadalmazhatóság megállapításakor a bíróság az igényelt találmánnyal kapcsolatban a megnövekedett kutatási sebességet és a csökkentett memóriakövetelményeket is figyelembe vette.

C) A *Cellular Communications Equipment LLC* (CCE), az *Acacia Research Corporation* leányvállalata 2016 szeptemberében 22,1 millió USD-t nyert egy *Apple* ellen indított perben, mert a Kelet-Texasi Kerületi Bíróság esküdtszéke megállapította, hogy az *Apple* bitorolta a CCE birtokában levő, 8 055 820 sz. amerikai szabadalmat. Ez a szabadalom olyan eljárásra vonatkozik, amely lehetővé teszi, hogy mobiltelefonok az adatfelhasználás optimalizálása mellett tudjanak használni „pufferállapot-jelentést”. A szabadalom eredetileg a Nokia tulajdona volt, amely 2013-ban adta el a szabadalmat az Acaciának.

Az Acacia vitatható üzletet folytat, amelyet a kritikusok „szabadalomélősködésnek” (patent trolling) minősítenek. A cég ugyanis szabadalmakat vásárol, azokat pereskedésre használja fel, majd megegyezik az eredeti szabadalomtulajdonossal, vagy végigviszi a pert. Ez az üzleti modell a pereskedést hihetetlenül kedvelté tette a vállalat számára, amelynek több tucat leányvállalata az évek folyamán több száz pert indított.

Az *Apple*-lel folytatott perben az esküdtszék azt is megállapította, hogy az *Apple* szándékosan bitorolt, ami annyit jelent, hogy a bíró jóval megnövelheti a kártérítés összegét, és elméletileg akár háromszoros összeget is megítélhet.

Az *Apple* valószínűleg fellebbez a döntés ellen, azonban a per eredménye azt mutatja, hogy egy olyan időszakban, amikor a bíróságok és a Kongresszus által fogantatott intézkedések a szabadalmi perekben az alpereseknek kedveznek, egy anyagilag jól álló szabadalomtulajdonos, amilyen az Acacia is, sokat nyerhet egy esküdtszéki tárgyaláson. Ez nem csupán az Acacia üzletének kedvez, hanem a kisebb szabadalomtulajdonosokat is arra ösztönözheti, hogy indítsanak hasonló pereket.

D) Az elmúlt néhány év alatt a *Google* a „driverless” gépkocsi-technológia fejlesztésén dolgozott. Ezek a vezető nélküli kocsik az évek folyamán sok mérföldet hagytak maguk mögött, bár a *Google*-nak ezeket az autonóm kocsikat még kereskedelmi terméké kell fejlesztenie. A *Google* most néhány szabadalmi bejelentést nyújtott be vezető nélküli gépkocsikra, amelyek meg tudnának felelni vállalatok, például az *Uber* igényeinek.

A *Google* szabadalmi bejelentéseit először a *Patent Yogi* vette észre 2017 januárjában. A szabadalmi bejelentések alapvetően lehetővé tennék az autonóm gépkocsi számára, hogy meghatározzák az utasfellevő helyeket és az utazás végpontjait. A *Google* azt kívánja, hogy ezek a vezető nélküli kocsik úgy működjenek, hogy az utasoknak csak alapvető adatokat kelljen megadniuk, így az utazás végpontját vagy a beszállás helyét, és ettől kezdve a gépkocsi átvinné az irányítást. A feladat nehéz, mert nem minden hely biztonságos a vezető nélküli kocsik számára, így például a rendőr-, mentő- és tűzoltóautók számára kijelölt sávok vagy az építési területek, amelyeken az ember biztonságosabban közlekedik, mint egy vezető nélküli gépkocsi.

Az elmúlt évben a *Google* szabadalmat kapott egy olyan sajtóságtól, amely minimálisra csökkenti a sérüléseket, amikor egy vezető nélküli kocsi elüt egy gyalogost. A szabadalmi leírás „a jármű elülső végén elhelyezett ragadós réteget” említ, amelyhez a gyalogosok egyszerűen hozzáragadnak ütközés esetén. Ez tehát némi rosszmájúsággal emberi légyfogónak is tekinthető.

A *Google* jelenleg együttműködik az *Uber*rel, de a közeljövőben valószínűleg versenyezni fog vele, mert mindkét vállalat a vezető nélküli járműtechnológiáját kívánja megvalósítani.

E) A *Kiss Nail Products, Inc.* (*Kiss Nail*) pert indított New York Déli Kerületi Bíróságánál a nemzetközi híró énekesnő, *Rihanna* ellen, azt állítva, hogy *Rihanna* *KISS BY RIHANNA* elnevezésű illatszere szándékosan bitorolja a *Kiss Nail* *KISS* védjegyet.

A *Kiss Nail* keresetében arra hivatkozott, hogy a *KISS* védjegyet több mint 27 éve használja termékeinek azonosítására, és ez alatt az idő alatt elismerésre tett szert a divatiparban. Keresetében előadta továbbá, hogy *Rihanna* illatszere sérti számos, a „*kiss*” megjelölést tartalmazó védjegy lajstromozását. A *Kiss Nail* azt is előadta, hogy 2017 januárjában értesítette az alperest a bitorlásról, azonban *Rihanna* nem hagyta abba illatszerének árusítását vagy eladásra felkínálását, és *Rihanna* illatszere a per megindításának napjáig hozzáférhető volt a vevők számára.

Bár *Rihanna* *KISS* illatszere nem sajátosan körömápolási termék, a *Kiss Nail* azt állította, hogy az illatszer „rokon az ő szépség- és körömápoló kozmetikai termékeivel”, ami elegendő ahhoz, hogy „a fogyasztóban azt a hiedelmet keltse, hogy a bitorló illatszer a *Kiss Nail*től vagy annak egy leányvállalatától származik.”

A *Kiss Nail* keresete végül megállapítja, hogy az alperes a szándékos bitorlással előnyre kíván szert tenni az ő termékeinek kereskedelmi hírnevéből, és tudatosan hagyja figyelmen kívül az ő jogait.

F) Egy 2014. évi korábbi per után a *Harley-Davidson Motor Company Group, LLC* (H-D) ismét pert indított az *Urban Outfitters, Inc.* (UO) ellen, mert az UO a H-D logóját és nevét az elmúlt években számos terméken használta. A H-D azt állította, hogy az UO a HARLEY-DAVIDSON védjegyet számos jogtalan módon használta és használja, ami azt a hamis benyomást kelti, hogy az UO termékei a H-D-től származnak, vagy a H-D által jóváhagyott és/vagy engedélyezett termékek. Ezzel az UO védjegyhamisítást, -bitorlást és a tisztességtelen versenyt tiltó törvénybe ütköző cselekedetet követett el annak ellenére, hogy a H-D ismételtén kifogásolta védjegyeinek az UO általi jogtalan használatát.

A fentiek miatt a H-D olyan intézkedést kért a bíróságtól, amely tartósan meggátolja, hogy az UO a H-D bármelyik védjegyét viselő termékeket árusítson. A motorkerékpárgyártó vállalat pénzügyi kártérítést is kért, ideértve annak elrendelését, hogy az alperes adjon számot minden olyan hasznáról, amely abból származott, hogy elkövette a felsorolt bitorlási, hígítási, hamis eredetmegjelölési és tisztességtelen versenyt tiltó jogszabályba ütköző cselekedeteket.

G) A *Playboy Enterprises* (Playboy) az Illinoisi Kerületi Bíróságnál védjegybitorlásért beperelte a *Play Beverages/CirTran Beverage* (Play/Cir) vállalatot, mert az utóbbi a PLAYBOY védjegyet használta energiaiital-termékein azt követően, hogy lejárt a védjegy használatára vonatkozó engedélye.

A Playboy keresetének részletes megtárgyalása után az esküdtszék 7 millió USD kártérítést állapított meg a Playboy számára, mert kiderítette, hogy a Play/Cir szándékos védjegybitorlást és szándékos megtévesztő gyakorlatot folytatott, és emellett hamisítást is elkövetett. Az esküdtszék szerint a licencmegállapodás véget ért, és a Play/Cir megszegte a megállapodást. Az esküdtszék arra a következtetésre jutott, hogy a Playboy viszont nem szegte meg a megállapodást, és nem járt el rosszhiszeműen.

A fentiek alapján az esküdtszék elutasította az alperes valamennyi állítását.

Az esküdtszék döntése egyértelművé tette, hogy csupán a Playboynak van törvényes joga a PLAYBOY védjegyet használni energiaiital-termékekkel kapcsolatban.

H) Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága (US Supreme Court, SC) szóbeli érveket hallgatott meg a *Lee v. Tam*-ügyben. A később hozandó ítélet azt fogja eldönteni, hogy az amerikai védjegy törvény (Lanham Act) 2(a) cikke, amely megengedi az USPTO-nak (United States Patent and Trademark Office, az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala), hogy elutasítson „becsmérítő (disparaging) védjegyeket”, az első módosítás alapján alkotmányos-e.

A döntés előzménye, hogy *Simon Shiao Tam* (Tam), az ázsiai-amerikai *The Slants* rockzenekar alapítója, kérelmet nyújtott be az USPTO-nál zenekara nevének lajstromozása iránt.

Az USPTO elővizsgálója a védjegy törvény 2(a) cikke alapján elutasította a lajstromozási kérelmet, megállapítva, hogy a kifejezés „becsmérítő” volt „ázsiai származású, vegyes összetételű személyekre”. Tam az elővizsgáló döntése ellen a védjegy fellebbezési tanácsnál

(Trademark Trial and Appeal Board) nyújtott be fellebbezést, azonban az is fenntartotta a védjegy-elővizsgáló általi elutasítást.

Ezután a Tam a CAFC-nél fellebbezett. A bíróság háromtagú tanácsa kezdetben helyben hagyta az elutasítást. Azonban 2015 decemberében a teljes létszámmal (*en banc*) üléselő bíróság megváltoztatta álláspontját, és megállapította, hogy a 2(a) cikk alkotmányellenes, és nem tudta túlélni a „szigorú felülvizsgálat” mércéjét, amelyet az első módosítás alapján a szabad beszédhez való jogot befolyásoló kormányrendeletek felülvizsgálatánál alkalmaznak. Teljes létszámú döntésében a CAFC az alábbiakat szögezte le:

- a védjegyek kifejező „beszédkomponenst” tartalmaznak amellett, hogy betöltik kereskedelmi funkciójukat áruk vagy szolgáltatások eredetének azonosítójaként;
- a 2(a) cikk sem tartalmára, sem szempontjára nézve nem semleges; és
- a védjegylajstromozás előnyeinek megtagadása elriaszthatja a bejelentőket attól, hogy védjegyoltalomért folyamodjanak, ami viszont korlátozhatja a szabad beszédet.

Az USPTO felkérte az SC-t, hogy vizsgálja felül a CAFC teljes létszámú döntését, és az SC 2016 szeptemberében helyt adott a hivatal kérelmének. A hivatal arra kérte az SC-t, hogy határozza meg, vajon a 2(a) cikk becsmélésre vonatkozó rendelkezése érvénytelen-e az első módosítás szabad beszédre vonatkozó cikkének figyelembevétele mellett. A Tam az USPTO kérelméhez csatlakozva arra kérte az SC-t, hogy határozza meg, vajon a 2(a) cikk alkotmányellenesen határozatlan-e.

A 2017. január 18-i szóbeli meghallgatáson az USPTO nevében *Malcolm L. Stewart* ügyész érvelt, míg a Tamot *John C. Connell* ügyvéd képviselte. Az SC bírának Stewarthoz intézett kérdései elsősorban arra összpontosultak, hogy a becsmélésre vonatkozó rendelkezés miért nem ütközött a diszkriminációval kapcsolatos kormányprogramok elleni tiltásba. Ezzel szemben az SC bírái Connellt főleg arról kérdezték, hogy a védjegyek milyen mértékben foglalnak magukban védett szabadbeszéd-komponenst elkülönülten kereskedelmi funkciójuktól.

Connell szóbeli érvelésében azt hangsúlyozta, hogy a védjegyek egyaránt tartalmaznak kereskedelmi és nem kereskedelmi beszédet, és hogy a becsméléssel kapcsolatos rendelkezés „sajátosan a nem kereskedelmi beszédet célozza meg, és megtagadja az olyan védjegyek lajstromozását, amelyek csupán negatív nézeteket fejeznek ki”.

A bírók nem értettek egyet Connellnek azzal a hangsúlyozott állításával, hogy a védjegyek kifejező szempontjai elkülönülnek kereskedelmi funkciójuktól. A bírónak arra a kérdésre, hogy a tárgyalt szempontokkal való ütközés védjegy-vonatkozású célt szolgál-e, Connell válaszként megerősítette, hogy a védjegyprogram „nyitva áll minden kereskedés számára, és egyszerűen „megpróbálja elősegíteni a forrásazonosítás célját”. Connell kijelentette továbbá, hogy a Lanham-törvény nem egy „udvariassági rendelkezés”, és hogy a fogyasztók megsértése vagy a sértés lehetősége „sehol sem található meg a törvény történetében”.

Stewart érvelése az alábbi módon foglalható össze:

- a lajstromozás megtagadása nem korlátozta a Tamot a védjegy használatában;
- ha az alkotmányosság próbája az, hogy mindent összevetve a kormány megtilthatja ezt a beszédet, a védjegyprogram nem létezhetne tovább a védjegylajstromozás egyéb tartalomalapú követelményei miatt; és
- Connell álláspontjának az a következménye, hogy az amerikai kormány kénytelen lenne „elfogult faji jelzőket” vagy „hódolattal övezett vallási alakokat sértő karikatúrákat” a főlajstromba helyezni.

Az SC bírái kételkedésüket fejezték ki az USPTO azon érveivel kapcsolatban, hogy a becsmérlésre vonatkozó rendelkezés nem ütközik az álláspontalapú diszkrimináció tiltásába. Ugyanakkor a bírók számos kemény kérdést szegeztek a Tam ügyvédjének is a védjegyek kifejező szempontjával és azzal a mértékkel kapcsolatban, amellyel ez a kifejező szempont ütközhet a védjegyek kereskedelmi funkciójával.

A tárgyalás alapján nehéz megjósolni, hogy az SC hogyan fog dönteni abban a kérdésben, hogy az USPTO a védjegytvörvény 2(a) cikke alapján elutasíthatja-e egy „becsmérlő” védjegy lajstromozását.

I) *Donald Trump* 2012 novemberében kérelmet nyújtott be az USPTO-nál a MAKE AMERICA GREAT AGAIN (Tegyük Amerikát ismét nagygyá!) védjegy lajstromozása iránt. A védjegyet 2015 végén lajstromozták kifejezetten „politikai akciók bizottsági szolgáltatásokra”, ami azt jelenti, hogy harmadik felek a védjegyet technikailag még lemásolhatják pólóingekre, kalapokra stb. Bár ezt a szlogent először Ronald Reagan használta, de Trump szerzett rá első ízben védjegyjogot. Trump nem nézte jó szemmel az utánzásokat, és perrel fenyegette meg a *CaféPress* népszerű weboldalt, ahol pólókra, bögrékre lehet nyomtatni, és ügyvédje abbahagyásra és elállásra felszólító levelet küldött mind ennek a cégnek, mind hasonló tevékenységet folytató más cégeknek is.

Trump ügyvédje, *Alan Garten* úgy nyilatkozott, hogy ezt nem pénzért teszik, hanem márkanévük és védjegyük védelme érdekében. Bár a *CaféPress* nem adott hivatalos választ, weboldalán többé nem jelent meg Trump védjegye.

Trump 2010-ben az indiai *Kotak Mahindra* delhi bankot is beperelte, mert az Trump elnevezésű hitelkártyát hozott forgalomba. Trump a jogsértéséért súlyos pénzbírság megítélését kérte. Az ügy a Delhi Felsőbíróságon mintegy 3 évig időzött; ezt követően a felek megegyeztek, mert a bank hozzájárult, hogy az összes Trump-kártyát megsemmisíti, és új hitelkártyákat bocsát ki.

J) Az Amerikai Egyesült Államok elnöki székéért vívott harcban mind *Hillary Clinton*, mind *Donald Trump* kitért arra, hogyan kívánja megváltoztatni vagy befolyásolni az országban a szellemi tulajdon védelmét. Clinton javaslatai szakszerűbbnek tünnek, ami azzal magyarázható, hogy 1977-től 1992-ig szabadalmi ügyvivőként dolgozott [Erről a **K**) pontban adunk bővebb tájékoztatást.] Kampánya során támogatta *Obama* tervét a Szabadalmi Fellebbezési Tanács (Patent Trial and Appeals Board) átalakításáról. Clinton egy másik javaslata arra irányult, hogy az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala külön anya-

gi alapon megtarthassa a szabadalmi bejelentők által befizetett díjakat. Ezt egyébként az elmúlt 20 év valamennyi hivatali elnöke kérte az igazságügyi minisztériumtól, sőt, Obama elnök 2015-ben a hivatal legfőbb problémájaként jelölte meg a díjak elvonását. Clinton kampányának további javaslata megállapítja: „A szabadalmi bejelentéseket gyorsabban kellene vizsgálni, és a hivatalnak meg kellene szabadulnia a vizsgálatlan szabadalmi bejelentésektől.”

Trump szellemi tulajdoni törvénymódosításra irányuló kampányának legfontosabb javaslata az volt, hogy az amerikai szellemi tulajdon birtokosait meg kell védeni a kínai eredetű bitorlásoktól, és meg kell reformálni az amerikai–kínai kereskedelmi kapcsolatokat. Trump azt is kifejtette, hogy egyértelműen ellenzi a kínai kormánynak azt a követelését, hogy az amerikai vállalatok technológiát adjanak át a kínai versenytársaknak annak érdekében, hogy beléphessenek a jövedelmező kínai piacra. A kínai hackerek ellen is erősebb védelmet kívánt bevezetni: „A kínai lopás elleni válaszuk gyors, erőteljes és egyértelmű lesz” – mondta.

Trump 2016. novemberi győzelme előtt a kutatásba és fejlesztésbe, valamint az innovációba beruházó amerikai vállalatok megerősödését, valamint a szellemi tulajdon-jogok érvényességének javulását ígérte.

K) Talán az amerikai elnökségért folytatott harcának kudarca után sem érdektelen megemlíteni, hogy *Hillary Clinton* 1977-től 1992-ig a Little Rock-i *Rose Law Firm*-nél szabadalmi ügyvivőként (intellectual property attorney) dolgozott. Bár a *The New York Times* arról számolt be, hogy régebbi kollégái nem emlékeznek olyan esetre, amelyben szerepelt volna, és a Little Rock-i bírósági tudósításokban sem szerepelt gyakran, legalább három olyan bírósági döntésről van tudomásunk, amelyben képviselőként nevezték meg.

Egy hamis hirdetések miatt indított ügyben Clinton a *Maybelline Co.*-t (*Maybelline*) képviselte a *Noxell Corp.* (*Noxell*) ellen. A *Noxell* állítása szerint egy „Cover Girl Clean Lash” szemfestéke vízálló volt, amit a *Maybelline* videofelvétellel cáfolt. Clinton balszerencséjére a bíróság azt állapította meg, hogy a pert rossz bíróságnál kezdték meg, mert a *Noxell* abban az államban nem végzett üzleti tevékenységet. Ezért az ügyet átvitték egy New York-i bírósághoz. Ezt követően a felek megállapodtak.

Egy védjegybitorlási ügyben Clinton a *First Nationwide Bank* (*FNB*) képviselője volt a *Nationwide Savings and Loan Association* (*NSLA*) ellen. A felperes szerint ugyanis a *NATIONWIDE SAVINGS* védjegy használata az *NSLA* által a pénzügyi szolgáltatóval kapcsolatban a fogyasztók megtévesztéséhez vezethetett, és kísérlet volt az *NSLA* részéről arra, hogy hasznot húzzon az *NFA* értékes goodwilljéből és hírnevéből. A perből Clinton győztesen került ki.

Egy másik védjegyügyben Clinton a *Holsum Baking Co.*-t (*Holsum*) képviselte a *W.E. Long Co.* (*Long*) ellen. A *Holsum* arra alapozta keresetét, hogy a *Long* jogtalanul használta a *HOLSUM* védjegyet. Az ügyet bonyolította, hogy az alperesnek korlátozott időtartamra és

bizonyos területekre engedélye volt ezt a védjegyet használni. Clinton elérte, hogy a bíróság ideiglenes intézkedéssel eltiltotta az alperest a védjegy használatától.

L) *Donald Trump* számára Kínában 2017. február 14-én tíz évig tartó harc után lajstromoztak egy TRUMP védjegyet. Ezt megelőzően egy *Dong Wei* nevű vállalkozó birtokolta a védjegyet, és Trump azért harcolt, hogy azt visszaszerezze. Győzelme után számos erkölcsi kérdés merült fel, és sokan megkérdőjelezték, vajon nem csupán hatalma és elnöki tekintélye tette-e lehetővé, hogy birtokolja a kínai védjegyet.

2017. február 23-án demokrata szenátorok tiltakoztak az ellen, hogy Trump vállalata értékes védjegyet fogadott el a kínai kormánytól anélkül, hogy előzőleg ehhez a Kongresszus hozzájárulását kérte volna. *Richard Blumenthal* connecticuti demokrata szenátor a levélírók nevében a következőket írta: „Egy elnöknek nem lehet két gazdája. Ha Ön továbbra is visszautasítja, hogy kongresszusi jóváhagyást kérjen és kapjon, mielőtt kedvezményeket fogad el külföldi kormányoktól, nem leszünk képesek alkotmányos szerepünket szolgálni. Egy ilyen helyzet elfogadhatatlan.” A szenátorok figyelmeztették az elnököt, hogy felelősnek tartják az Egyesült Államok alkotmányára tett esküjéért.

További demokraták 2017. február 24-án levelet küldtek *Rex Tillerson* külügyminiszternek, amelyben felpanaszolják, hogy Trump különleges elbánásban részesült Kína részéről.

Richard Painter, aki *George W. Bush* elnöksége alatt a Fehér Ház etikával foglalkozó főügyvédje volt, a helyzetet „nagyon helytelennek” minősítette. „Mínthogy a külföldi kormányok tudják, hogy Trump komolyan törődik családjá üzleti ügyeivel, meg fogják adni neki, amit akar, és ezért viszonzásul zsozsót várnak majd” – mondta Painter.

A Trump-szervezet fő jogi tanácsadója, *Alan Garten* nem válaszolt azonnal. Korábban azt mondta, hogy Trump védjegytevékenysége Kínában megelőzte elnökké választását. A február 23-i levélre válaszként megjegyezte, hogy vállalatának vezetését Trump gyermekeire és egy végrehajtó csapatra ruházta át, hogy kivonja magát üzleti ügyeiből és védjegyportfóliójából.

Argentína

Az Argentin Szabadalmi Hivatal 2016. október 15-én kiadta az 56/2016 sz. rendeletet, amely lehetővé teszi az argentin szabadalmi bejelentések elővizsgálatának meggyorsítását. A rendelet csak az olyan szabadalmi bejelentésekre érvényes, amelyek érdemi vizsgálatát még nem kérelmezték.

A rendelet felhatalmazza az Argentin Szabadalmi Hivalt, hogy tekintse az újdonság, a feltalálói tevékenység és az ipari alkalmazhatóság követelményét kielégítettnek, ha egy ekvivalens szabadalmi bejelentésre szabadalmat engedélyeztek érdemi vizsgálat után egy olyan külföldi szabadalmi hivatalban, amely az argentin hivatal által alkalmazotthoz hasonló szabadalmazási követelményeket ír elő. Emellett az argentin bejelentés szabadalmi

igénypontjainak oltalmi köre azonos vagy szűkebb kell legyen, mint az engedélyezett külföldi szabadalom igénypontjaié.

Ilyen esetekben az Argentín Szabadalmi Hivatalnak még azt is meg kell erősítenie, hogy nincs olyan belföldi dokumentum, amely befolyásolja az igénypontok szabadalmazhatóságát, továbbá, hogy az igényelt tárgyat az argentin szabadalmi törvény nem zárja ki a szabadalmazhatóságból.

Az elővizsgáló végzésének kiadása – ami rendszerint a vizsgálati kérelem benyújtását követően csak több év múlva történik meg – előtt a bejelentő bármikor kérheti bejelentésének a fenti rendelet alapján történő gyorsított vizsgálatát, ha bejelentése eleget tesz a fenti követelményeknek. Szükség esetén a függő igénypontokat hozzá lehet igazítani az alapul vett külföldi szabadalom igénypontjaihoz.

A gyorsított vizsgálati kérelem benyújtását követően az Argentín Szabadalmi Hivatalnak 6 napon belül döntést kell hoznia. Alternatív esetben a hivatal is felszólíthatja a bejelentőt, hogy igénypontjait 90 napon belül hozza összhangba a megadott ekvivalens külföldi szabadalom igénypontjaival.

A hivatal elutasíthatja a fenti rendelet alapján benyújtott kérelmet megfelelő műszaki és jogi okok, nemzeti védelmi vagy belső biztonsági okok vagy egyéb közérdek esetén.

Brazília

A) 2017. március 16-án *Luiz Otávio Pimentel*, a Brazil Szabadalmi és Védjegyhivatal elnöke és *Yoshinori Komiya*, a Japán Szabadalmi Hivatal elnöke São Paulóban közös nyilatkozatot írt alá a két ország közötti gyorsított szabadalmi vizsgálatra (Patent Prosecution Highway, PPH) vonatkozó program megvalósításáról. A programot 2016. októbere óta a brazil hivatal egy munkacsoportja tanulmányozta.

A program 2017. április 1-jén vette kezdetét, két évig fog tartani, és legfeljebb 200 szabadalmi bejelentésre vonatkozik. A brazil hivatal csupán információs technológiára vonatkozó bejelentéseket fogad el. Ezzel szemben Japán nem válogat a bejelentések között.

B) A Brazil Szabadalmi és Védjegyhivatal 2017. március 1-jén publikált egy rendeletet a PCT-bejelentések brazil nemzeti szakaszában benyújtandó átruházási iratokról. Az új rendelet törölte a 2016. évi előző rendelet alábbi két pontját, amelyeket a szakemberek erősen kifogásoltak:

1. azt a követelményt, hogy a PCT-ügyek elsőbbségi jogait átruházó iratot a nemzetközi bejelentés benyújtásának időpontjánál korábbra kellett dátumozni;
2. az átruházások rendbetételére engedélyezett 90 napos határidőt, amely nem egyezett a rendeletben rögzített feltételekkel.

Az átruházás egyéb feltételei megmaradtak, de az új rendelet az alábbi két új rendszabályt is tartalmazza:

a) az elsőbbségi jogok átruházását helyettesítheti egy nyilatkozat, amelyet a PCT-bejelentés benyújtásával egyidejűleg kell benyújtani;

b) az elsőbbségi jogok átruházására vonatkozó nyilatkozatot a PCT-bejelentés nemzeti szakaszának megindításától számított 60 napon belül kell benyújtani.

C) A Brazil Szabadalmi és Védjegyhivatal 2016. október 17-én a Design View platform segítségével hozzáférhetővé tette a 2000-tól kezdve benyújtott brazil ipari mintákat.

A Design View központilag hozzáférhető adatbázis, amelyben megismerhetők a részt vevő nemzeti hivatalok lajstromozott mintái. Ez az ötvennél több tagország mintegy 10 millió mintájának részletes megtekintését teszi lehetővé.

Dánia

Dániában bárki megjelölheti magát a saját nevével, tekintet nélkül arra, hogy a név azonos egy létező védjeggyel vagy hasonlít ahhoz, feltéve, hogy az ilyen használat összeegyeztethető a „jó kereskedelmi gyakorlattal”. Ezért elméletben a neveket kereskedelmi használat esetén ugyanolyan módon kezelik, mint a védjegyeket.

A dán eset jog a személynevekkel kapcsolatban az elmúlt tíz év során fejlődött ki. 2008-ban a legfelsőbb bíróság megállapította, hogy *Louise Lego* elnevezheti művészeti galériáját GALLERI LEGO-nak, mert a galériaműködtetést a játékipartól, amelyben a *Lego* tevékenkedett, eltérő iparnak lehetett tekinteni. Ezzel szemben egy 2014. évi másik döntés szerint *Jacob Jensen* nem iktathatta be vezetéknevét vendéglőjének és a tervezett vendéglőláncnak a nevébe, mert a bíróság azon a véleményen volt, hogy ez a név megtevesztően hasonlít a létező JENSENS BØFHUS-ra, amely egy jól ismert grilléteremlánc.

A legfelsőbb bíróság 2016-ban ítélt meg a *Topbrands* dán vállalat és a *Benedikte Utzon* (Utzon) ruhatervező közötti ügyben, amely különbözik az előbbi két ügytől, mert arra vonatkozik, hogy egy egyénnek joga van-e a teljes nevét (és nem csupán a vezetéknevét) használni.

Utzon több éven keresztül saját neve alatt tervezett és árusított ruhákat. Egész üzletét saját nevére alapozta, és egyszer kellően megfizették azért, hogy összes szellemi tulajdon-jogát átruházza a *Benedikte Utzon A/S* (BU) vállalatra. Különböző okok következtében Utzon 2012-ben csődbe ment. A felszámoló felajánlotta a saját (Utzon) nevére vonatkozó védjegy-jogokat, de a hölgy nem rendelkezett kellő anyagiakkal ahhoz, hogy korábbi jogait visszavásárolja.

A *Topbrands* megvásárolta a csőd háttérét képező fő vagyontárgyakat, ideértve a *BENEDIKTE UTZON* védjegy lajstromozatlan jogait, amelyeket ezt követően lajstromoztatott az Európai Unióban. 2012-től kezdve ruhákat árusított *BENEDIKTE UTZON* márkanévvel.

A csődöt követően Utzon elkezdett ismét ruhákat tervezni és árusítani, ekkor azonban *EST 1995 BENEDIKTE UTZON WARDROBE* név alatt. Megalapította a *MY LITTLE CURVY LOVE*

(Az én kis gömbölyded szerelmem) márkanévét is, amelyet a BY BENEDIKTE UTZON címke-név kísért. Emellett különböző szociális médiumokban továbbra is használta saját nevét.

A Topbrands védjegybitorlásért beperelte Utzont.

Az elsőfokú bíróságon a Topbrands nyert, mert a bíróság azon a nézeten volt, hogy Utzon elvesztette a jogát nevének kereskedelmi használatára, és így bitorolta a Topbrands jogait.

A legfelsőbb bíróság fenntartotta ezt a döntést, és azt az összeget is megemelte, amelyet Utzonnak a Topbrands számára kellett fizetnie költségekre és kártérítésként.

Döntésében a bíróság megállapította, hogy a „jó kereskedelmi gyakorlat” kifejezés együtt jár azzal, hogy egy egyén a saját nevét ne használja a kereskedelemben tisztességtelenül, helytelenül vagy ártva a jogtulajdonosoknak. Továbbá a bíróság azt is megállapította, hogy amikor egy személy védjegyként használja a saját nevét, és a védjegyet átruházza egy harmadik személyre, a jó kereskedelmi gyakorlat elve azt kívánja, hogy ezt követően a nevét ne használja védjegyként olyan árukkal vagy szolgáltatásokkal kapcsolatban, amelyek hasonlótanak azokhoz, amelyekre a védjegyet lajstromozták.

A bíróság utalt továbbá az előkészítő törvényhozási munkákra, amelyekből következik, hogy ha egy üzlettulajdonos saját nevét olyan módon használja, hogy az a köz számára inkább védjegynek, semmint személynévnek tűnik, és azután a védjegyet a név jövőbeli használatára vonatkozó fenntartások nélkül átruházza egy harmadik személyre, a jövőben nincs joga saját nevét védjegyként használni olyan árukon vagy szolgáltatásokon, amelyek hasonlítanak a védjegy által fedettekhez. Minthogy Utzon összes szellemi tulajdon-jogát átruházta 2009-ben a BU-ra, ezzel a BENEDIKTE UTZON védjegyet elkülönítette saját személynévétől.

Emellett mindkét bíróság egyetértett abban, hogy a BENEDIKTE UTZON védjegy használata a Topbrands által nem volt félrevezető a fogyasztók számára.

Ez a döntés Utzont eltiltotta attól, hogy teljes nevét használja tervezői munkája kapcsán vagy ruházati cikkek eladásakor, valamint amikor tervezői életéről előadást tart, vagy egy dán tervezőiskolában tanítóként munkájáról beszél.

A döntést követően Utzon megváltoztatta nevét *Dicte Utzon*-ra, és kinyilvánította, hogy fontolóra veszi, ne nyújtson-e be keresetet az Emberi Jogok Európai Bíróságánál, minthogy jelenleg el van tiltva saját születési nevének használatától tervezői munkája során.

Dél-Afrika

A Dél-Afrikai Legfelsőbb Fellebbezési Bíróság a *Merial*, *Merial Limited* és *Merial South Africa Ltd* (együtt: *Merial*) v. *Cipla Vet Ltd*. (Cipla)-ügyben helyt adott a *Merial* fellebbezésének, és megállapította, hogy a *Merial* szabadalma érvényes, aminek következtében a *Cipla Fiprotec* terméke, amelynek a hatóanyagát Indiában gyártották és onnan importálták, bitorolta a *Merial* szabadalmát.

A per tárgyát képező szabadalom háziállatok parazitaellenes kezelésére vonatkozott egy *Frontline* nevű készítménnyel, amely manapság globálisan a legsikeresebb állatgyógyászati termék. Ezt a hosszú ideig ható Merial-oldatkészítményt könnyen és hatékonyan lehet használni kis háziállatok parazitaellenes kezelésére.

A Cipla 2008-ban hozta forgalomba Fiprotec termékét, versenyezve a Merial *Frontline* termékével, de egyúttal bitorolva a Merial szabadalmi jogait. A bíróság megerősítette, hogy egy szabadalom által biztosított kizárólagos jogokat az igénypontok határozzák meg.

A Cipla kezdetben a következő okok alapján támadta a szabadalmat:

- újdonsághiány;
- kézenfekvőség;
- az igényelt találmány hasznosságának és a szabadalmi leírás egyértelműségének hiánya; és
- a kinyilvánítás elégtelen volta.

A bíróság különös súlyt helyezett az egyértelműség hiányát állító alperesi kifogásra, hangsúlyozva egy szabadalmas arra vonatkozó kötelezettségét, hogy szabadalmi igénypontjaiban világosan és pontosan ismertesse a szabadalmaztatni kívánt találmányt.

Szembetűnő volt, hogy a bíróság milyen nagy súlyt helyez a találmány területén jártas szakemberek véleményére. A bíróság egyértelművé tette, hogy a két fél szakértőit az ügy főszereplőinek tekinti. Így a Merial szakértőjét „mély benyomást keltő tanúnak” és a Cipla által benyújtott megsemmisítési kereset ügyében „félelmetes akadálynak” minősítette.

A Cipla látszólag hihető, de végül lényegtelennek bizonyuló elterelő taktikához folyamodott, azt állítva többek között, hogy az ő bitorló Fiprotec terméke szennyezéseket tartalmazott. A bíróság azonban átlátott ezen az elterelő hadműveleten.

A Cipla megpróbálta arról meggyőzni a bíróságot, hogy a szabadalmi leírásban bizonyos szavak az igénypont pontos oltalmi körével kapcsolatban bizonytalanságot idéztek elő. A Cipla alapvetően az általa benyújtott szakvéleményre támaszkodott, amely azt állította, hogy az igényelt parazitaellenes készítmény alkotórészeinek felcserélhetősége zavaró hatást fejt ki, és ennek alapján hangsúlyozta, hogy a szabadalmi igénypont nélkülözi az egyértelműséget. A Cipla a szóbeli tárgyalás utolsó napján benyújtott abszurd példák sorozatára támaszkodva továbbá azzal érvelt, hogy a leírásban az elemek hatása kettős és felcserélhető, és ezért egy szakember képtelen lenne értelmezni az igénypontot. A bíróság azonban ezzel nem értett egyet, és megállapította, hogy az igénypontban felsorolt alkotóelemek kettős funkciója nem befolyásolja a találmány érthetőségét, mert egy szabadalom értelmezése egy olyan értelmezési folyamata, amely meg kívánja érteni a találmányt, és nem egy olyané, amely azt félre akarja érteni, miként ez a Cipla tanújának esetében megfigyelhető volt.

A fentiek alapján a bíróság elrendelte, hogy a Cipla

- szüntesse meg a Fiprotec eladását;
- minden Fiprotec terméket szolgáltatson ki a Merialnak megsemmisítés céljából; és
- fizesse meg a Merial költségeit.

A bíróság a Cipla bitorló magatartása miatt azt is elrendelte, hogy állapítsák meg a Merial által elszenvedett károkat.

Egységes Szabadalmi Bíróság

Az Egységes Szabadalmi Bíróság (Unified Patent Court, UPC) honlapján 2017. június 7-én közlemény jelent meg arról, hogy nem tudják tartani az UPC működésének megkezdésére kitűzött, 2017. decemberi időpontot.

A közlemény szerint a kezdés időpontja „2018 elején” várható.

Európai Szabadalmi Hivatal

Az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH, European Patent Office) és az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala (European Union Intellectual Property Office, EUIPO) 2016. október 25-én egyidejűleg publikálta az Európai Unió teljes területére vonatkozó második tanulmányt arról, hogy a szellemi tulajdon-jogok (intellectual property rights, IPR) hogyan befolyásolják az európai gazdaság területén a GDP-t, a foglalkoztatást, a kereseteket és a kereskedelmet. A tanulmány megerősíti, hogy a szabadalmak, védjegyek, minták és egyéb szellemi tulajdon-jogok gazdasági hasznot jelentenek Európa számára.

A tanulmány szerint az EU teljes gazdasági tevékenységének több mint 42%-a (évenként mintegy 5,7 milliárd EUR) IPR-intenzív iparágakból származik, és az EU-ban a foglalkoztatásnak közel 38%-a (82 millió állás) is olyan iparágakhoz kapcsolódik, amelyek az átlagnál nagyobb mértékben használnak szellemi tulajdon-jogokat. A tanulmány azt is megállapítja, hogy az IPR-intenzív iparágakban az átlagos keresetek 46%-nál nagyobb mértékben magasabbak, mint egyéb ágazatokban.

Az ESZH elnöke, Benoît Battistelli kijelentette: „Közös jelentésünk ismét megerősíti a szabadalmak és egyéb szellemi tulajdon-jogok hasznát az európai gazdaság számára. A megfoghatatlan vagyontárgyak egyre nagyobb mértékben fontosak ma az innovatív vállalatok, különösen a kisvállalatok számára, de ez érvényes a kutatási központok és az egyetemek vonatkozásában is. ... Európának tovább kell bátorítania új technológiák és innovációk fejlesztését és használatát.”

Az EUIPO igazgatója, António Campinos megállapította: „Az üzlet gyorsan változó jellege a 21. században azt bizonyítja, hogy az EU és a globális gazdaság erősen támaszkodik a szellemi tulajdon-jogokra, így a védjegyekre, mintákra, szabadalmakra és egyéb jogokra. ... Ezért ezeket a jogokat hatékonyan kell oltalmazni a bitorlás ellen, hogy segítsünk megőrizni az EU innovatív erejét és növekedését.”

Az Európai Unió Bírósága (Court of Justice of the European Union, CJEU)

Az Európai Unióban a jogalkotás és a bíróságok egyre több figyelmet fordítanak a híres és jól ismert védjegyek harmadik személyek általi kizsákmányolására. A híres és jól ismert védjegyek jogi keretei az Európai Unióban szorosan igazodnak ezen az érzékeny területen a nemzetközi jogi közösség rendelkezéseivel; itt főleg a Párizsi Unió Egyezményre és a Kereskedelmi Világszervezet felügyelete alatt működő TRIPS-megállapodásra gondolunk.

A Párizsi Unió Egyezmény 6bis cikke szerint, amely megállapítja, hogy egy védjegy bizonyos áruk vonatkozásában egy területen jól ismert lehet akkor is, ha nincs lajstromozva, egy hasonló árukra vonatkozó hasonló védjegy lajstromozására irányuló kérelmet el kell utasítani, ha bizonyíték van az összetévesztésre, vagy annak valószínűsége áll fenn. Továbbá a TRIPS-megállapodás 16(3) cikke szerint a Párizsi Unió Egyezmény 6bis cikke nem hasonló árukra vagy szolgáltatásokra is vonatkozik, ha

- a későbbi védjegy használata kapcsolatot jelez a jól ismert védjegy tulajdonosával; és
- a jól ismert védjegy tulajdonosának érdekei valószínűleg károsodnak.

Az Európai Unió védjegyirányelvének 5(2) cikke hasonló megfontolásból különleges oltalmat biztosít védjegyek számára hígítás ellen bizonyos feltételek fennállása esetén.

Az első döntés, amelyben az Európai Unió Bírósága ilyen kérdéssel foglalkozik, a *General Motors Corp. (GM) v. Yplon*-ügyben hozott 1997. évi döntés. A GM a hírnév olyan fogalmát határozta meg, amelyet olyan széles körben elfogadtak, hogy azt még 20 évvel később is alkalmazzák. „A bíróság megállapítja, hogy az irányelv 5(2) cikke által biztosított tágabb oltalmat a döntés 20. bekezdésének angol fordításában a 'has a reputation' (hírneve van) szavak fejezik ki.”

A *Davidoff v. Gofkid*-ügyben a CJEU által 2000-ben hozott döntés szélesebb körű érvelést tartalmaz az eltérő árukra vagy szolgáltatásokra vonatkozó védjegyek tágabb oltalmával kapcsolatban: „Emlékeztetni kell arra, hogy, eltérően az irányelv 5(1) cikkétől, az 5(2) cikk nem kívánja a tagorságoktól, hogy nemzeti törvényükben oltalmat biztosítsanak arra, amire ez a cikk vonatkozik; csupán megengedi a tagországoknak, hogy ilyen oltalmat biztosítsanak. Ha egy tagállam él ezzel a jogával, a hírnévvel rendelkező védjegyek az irányelvnek mind az 5(1) cikke, mind az 5(2) cikke alapján részesülnek ilyen oltalomban. Az irányelv 5(2) cikke megengedi, hogy erősebb oltalmat adjanak a hírnévvel rendelkező védjegyeknek, mint amilyen oltalmat az 5(1) cikk ad. Az oltalom erősebb azon áruk és szolgáltatások esetén, amelyekre vonatkozik, amennyiben a tulajdonos meggátolhatja olyan jelzés alkalmazását, amely azonos vagy hasonló az ő védjegyével, ill. védjegyéhez olyan áruk és szolgáltatások vonatkozásában, amelyek nem hasonlítanak azokhoz, amelyekre a védjegy lajstromozva van, vagyis olyan helyzetekben, amikor az 5(1) cikk nem biztosít oltalmat, minthogy ez a rendelkezés csupán akkor alkalmazható, amikor az áruk vagy szolgáltatások azonosak vagy hasonlóak.”

A fenti két döntés egy jobb megközelítés kezdetét jelentheti az Európai Unióban.

Az Európai Unió Törvényszéke (EU General Court, GC)

Az Európai Unió Törvényszéke 2017. február 28-i döntésével fenntartotta az EUIPO döntését, amely elutasított egy felszólalást a CHOCOLOVE-ügyben (az ábrás védjegyet lásd alább:), ahol a felszólalást a korábbi CHOCOLATE, CSOKICSÓ szóvédjegyekre és a CHOCOLATE BROWN ábrás védjegyre alapozták.

Az EUIPO fellebbezési osztálya kezdetben elutasította a CHOCOLOVE védjegy lajstromozására irányuló bejelentést az alábbi megjelölt áruk és szolgáltatások egy részével kapcsolatban: szoláriumok orvosi célokra a 10. áruosztályban; szoláriumkészülékek (kvarclámpák), barnítóágyak, napágyak, orvosi készülékektől eltérő szoláriumok a 11. áruosztályban; és szoláriumszolgáltatások, napozóágyak a 44. áruosztályban.

A fellebbezési tanács azonban megsemmisítette ezt a döntést, megállapítva, hogy a 10. és a 11. áruosztály vásárlóinak a figyelme átlagosan magas, mert a barnítókészülékek sajátos áruk, amelyek viszonylag költségesek, és azokat rendszerint szakemberek vagy igen figyelmes végfogyasztók vásárolják. Ami a 44. áruosztály szolgáltatásait illeti, azokat főleg nem szakemberek veszik igénybe, akik a szolgáltatás minőségét, biztonságát, kényelmét és árát tekintik elsősorban fontosnak, és ennek megfelelően figyelmük szintje szokásos.

Ezek alapján a tanács megállapította, hogy a 10. és a 11. áruosztály áruai azonosak, viszont csak távoli mértékű hasonlóság állapítható meg a 11. áruosztály áruira vonatkozó CHOCOLATE szóvédjegy és a bejelentő védjegye által fedett 44. áruosztály szolgáltatásai között. A korábbi CHOCOLATE szóvédjegy és a bejelentett CHOCOLOVE ábrás védjegy összehasonlításakor csekély mértékű vizuális és hangzási hasonlóságot állapított meg fogalmi hasonlóság mellett. Összességükben a védjegyek csekély mértékben voltak hasonlóak.

A tanács véleménye szerint nem állt fenn összetévesztés valószínűsége. A védjegyek közötti hasonlóság mértéke nem volt elegendő a különbségek ellensúlyozására. A lajstromoztatni kívánt védjegy nem bírt uralkodó elemmel. A felszólaló azt sem bizonyította, hogy a korábbi európai uniós védjegy híres lett volna. Ezért a tanács elutasította a felszólalást.

Ezután a felszólaló a GC-nél nyújtott be fellebbezést, amelyben megállapította, hogy helytelen volt az a megállapítás, hogy a 11. és a 44. áruosztály áruai/szolgáltatásai vonatkozásában az érintett vásárlóközönség figyelme magas szintű. Azzal érvelt, hogy ezek az áruk és szolgáltatások egyaránt megcélzották a szakembereket és a végfogyasztókat, és tekintetbe véve a lámpák nem költséges voltát, a figyelem szintjét inkább átlagosnak, semmint magasnak kell ítélni.

A GC azonban elutasította ezt az érvet, és egyetértett a fellebbezési tanáccsal. A 11. áruosztály áruai főleg szakembereket céloztak meg. Az áruk sajátosak és viszonylag költségesek

voltak. A vonatkozó vásárlók ezeket az árukat csak időszakonként vagy kivételesen vásárolták.

A felszólaló azzal érvelt, hogy a tanács azon megállapítása, amely szerint a 44. áruosztály szolgáltatásai csupán távolról hasonlítottak a korábbi CHOCOLATE szóvédjegy által fedett árukhoz, helytelen volt. Szerinte a tanács nem vette figyelembe azt a tényt, hogy az árukat egyaránt szánták végfogyasztóknak és szakembereknek. Azzal is érvelt, hogy az elosztási csatornák átlapoltak egymással, és hogy az áruk és a szolgáltatások versenyben álltak egymással, és kiegészítették egymást, amennyiben azonos célt szolgáltak.

A GC nem értett egyet a felszólalónak ezekkel az állításaival. Megállapította, hogy itt két különböző vásárlóközönségről van szó: a 11. áruosztály áruinak szakember vásárlóiról és a 44. áruosztály szolgáltatóinak fogyasztóiról. Így az áruk és a szolgáltatások csupán távoli hasonlóságot mutattak. A GC azt is megállapította, hogy nem volt közeli kapcsolat a 44. áruosztály szolgáltatásai és a 11. áruosztály áruai között, aminek következtében az áruk nem egészítették ki egymást. Az a tény, hogy az áruk és szolgáltatások kivételesen ugyanazokat az elosztási csatornákat vehetik igénybe, nem tekinthető döntő tényezőnek az áruk és a szolgáltatások hasonlóságának meghatározásakor. Azzal az érveléssel kapcsolatban, hogy az áruk és a szolgáltatások versenyeztek egymással, a GC megállapította, hogy a versengési viszony nem volt kézenfekvő, mert az áruk és a szolgáltatások közvetlenül nem cserélhetők fel egymással.

A felszólaló azzal érvelt továbbá, hogy védjegyei nagyfokú bennük rejlő megkülönböztetőképeséggel, valamint a használat következtében fokozott megkülönböztetőképeséggel rendelkeztek. A fellebbezési tanács azonban korábban már elutasította ezeket az érveket, mert a felszólaló által bemutatott bizonyítékok nem voltak angol nyelvűek, jóllehet az eljárás angol nyelven folyt.

A GC is megállapította, hogy a tanács helyesen utasította el ezt az érvet, mert nem fordították le az eljárás nyelvére. Még ha egyes dokumentumok tartalmaztak is ábrákat és képeket, azokat nem lehetett a felszólaló állításainak igazolásaként érteni.

Végül a felszólaló előadta, hogy korábbi védjegyei védjegycsaládot alkotnak, amely közösen a csokoládéval van összefüggésben. Ezt az érvet a GC nem fogadta el, rámutatva, hogy a védjegycsaládra való hivatkozás érvényesítéséhez arra lenne szükség, hogy a korábbi védjegyek közül valamennyi jelen legyen a piacon. A felszólaló azonban elmulasztotta bizonyítani, hogy a védjegycsaládnak elegendő számú tagja állt használatban, ami jelentős mértékben csökkenti ennek az érveknek a jelentőségét.

Figyelembe véve a védjegyek közötti hasonlóság csekély mértékét, a 44. áruosztály szolgáltatásai és a korábbi védjegy által fedett áruk távoli hasonlóságát és a vonatkozó közönség magas szintű figyelmét, nem forgott fenn összetévesztés valószínűsége.

A fentiek alapján a GC elutasította mind a fellebbezést, mind a felszólalást.

Észtország

2016. október 5-én az Európai Unió Bírósága döntést hozott az *F. Hoffman-La Roche AG (Roche) v. Accord Healthcare OÜ* (Accord)-ügyben. Ez a döntés megerősítette a kiegészítő oltalmi tanúsítványok (supplementary protection certificate, SPC) oltalmi idejének számítását a módszerét. Ezzel egyidejűleg fenntartotta a Tallini Fellebbezési Bíróság döntését, és iránymutatást adott arra vonatkozólag, hogy az Accord hogyan hozhatja forgalomba *capecitabine* termékét Észtországban.

Az ügy 2014 decemberében indult azt követően, hogy az Észt Szociálügyi Minisztérium jóváhagyta a *capecitabine* felvételét a gyógyászati termékek listájára. A Roche azt állította, hogy a *capecitabine* SPC-je 2016 júniusában fog lejárni. A Harjui Kerületi Bíróság 2014. december 15-i döntése az Accorddal szemben a Roche-nak adott igazat. Ezt a döntést megváltoztatta a Tallinni Fellebbezési Bíróság, ami ellen a Roche a legfelsőbb bíróságnál nyújtott be fellebbezést. Az az ügyet tisztázás céljából a CJEU-nak küldte meg.

Az SPC-rendelet az eredeti gyógyszerek előállítói számára meghosszabbított oltalmi időt engedélyez annak ellentételezéseként, hogy késve kapnak forgalmazási engedélyt (marketing authorization, MA). Amikor egy eredeti készítményeket gyártó vállalatnak szabadalma és SPC-je is van, az oltalmi idő felső határát az Európai Unióban az első MA megadásának időpontjától 15 évben szabják meg.

Ilyen alapon a CJEU megerősítette a korábbi esetjogot (*Merck Canada v. Accord Healthcare*, 2013), amely szerint a szabadalmat és SPC-t is birtokló vállalat nem élvezhet 15 évnél hosszabb kizárólagosságot az első MA engedélyezésének időpontjától számítva. A korábbi esetjogot (*AstraZeneca AB v. Comptroller General of Patents, Designs and Trade Marks*, 2012) követve a CJEU azt is megerősítette, hogy a Svájci Államszövetség által engedélyezett MA-k „első MA-t” képeznek az SPC-rendelet szempontjából. Bár Svájc nem tagja az EU-nak, a svájci MA-kat önműködően elismeri a Liechtensteini Fejedelemség, amely tagja az EU-nak.

Az SPC-k oltalmi idejével kapcsolatban a CJEU azt vizsgálta, hogy az SPC-rendelet célja-e az „első MA” az EU bármely tagállamában engedélyezett első MA legyen-e, vagy pedig a később csatlakozó országokban különleges szabályok legyenek-e érvényesek úgy, hogy az SPC oltalmi idejét az ebben a csatlakozó országban először engedélyezett MA alapján kelljen számítani. A vizsgált ügyben a kérdés azért merült fel, mert az első MA-t az Európai Unióban *capecitabine*-ra 1998-ban Svájcban engedélyezték. Azonban Észtország szintén engedélyezett SPC-t *capecitabine*-ra 2001-ben, mielőtt 2004-ben tagja lett az EU-nak.

A fentiek alapján a CJEU-nak azt a kérdést kellett eldöntenie, hogy Észtországban 1998-tól vagy 2001-től kell-e számítani a leghosszabb oltalmi időt. A CJEU azon a véleményen volt, hogy az SPC-rendelet 21. cikkében foglalt átmeneti rendelkezések egyértelmű választ adnak a kérdésre, miszerint a meghosszabbított oltalmi idő az összes tagországban azonos

időben jár le (és ezzel megmarad az áruk szabad mozgása), vagyis az „első MA-t” első MA-ként kell értelmezni *bármelyik* tagországban.

Végül a CJEU azzal a kérdéssel is foglalkozott, hogy a közösségi jogalkotásban érvényes lehet-e a visszamenőleges hatályú jogalkotás (ebben az esetben az SPC oltalmi idejének újraszámítása). Minthogy egy SPC csupán az alapszabadalom lejárta után bír hatállyal, és a vizsgált esetben csupán azt követően, hogy Észtország már csatlakozott az EU-hoz, a CJEU azt állapította meg, hogy valójában nem volt visszamenőleges hatály. Mindenesetre az SPC-rendelet átmeneti rendelkezését egyaránt elfogadta a csatlakozó ország és a Közösség, és a CJEU-nak nincs joghatósága arra, hogy véleményt nyilvánítson az ilyen megállapodások törvényességéről.

Finnország

A) A finn *Nokia* cég 2016 végén 32 szabadalma alapján 11 országban 40 pert indított. A Nokia 1998-tól 2011-ig a világ legnagyobb okostelefon-gyártója volt, majd a *Microsoft*tal társult, és használni kezdte a balsorsú Windows mobiloperációs rendszert. Úgy tűnik, hogy most megpróbálja visszanyerni korábbi hírnevét az Apple ellen indított perekkel, amelyeket szabadalmainak az iPhone-rendszer általi bitorlása miatt kezdeményezett.

Konkréten a Nokia szabadalmi okostelefonok kiviteli alakjára, felhasználói interfészre, szoftverre, antennára, csipszettekre és videokódolásra vonatkoznak. A pereket a Nokia az Amerikai Egyesült Államokban, az Egyesült Királyságban, Finnországban, Franciaországban, Hollandiában, Hongkongban, Japánban, Németországban, Olaszországban, Spanyolországban és Svédországban indította.

Egy ügyben a legtöbb, 18 szabadalmat a Texasi Kerületi Bíróságnál indított perben nevezte meg a Nokia. A Nemzetközi Kereskedelmi Bizottság (International Trade Commission) székhelyén, az Egyesült Államokban is indított pert.

A Nokia az Apple-lel már a korábbi években is ütközésbe került okostelefon-szabadalmakkal kapcsolatban, bár 2011-ben az Apple használati engedélyt kapott bizonyos Nokia-szabadalmak alkalmazására iPhone-készülékekben. A Nokia szerint az Apple még mindig használ a Nokia által feltalált technológiákat, de nem volt hajlandó több licencmegállapodást kötni a Nokiával, és ezért indult meg a nemzetközi jogi küzdelem.

Ilkka Rahnasto, a Nokia szabadalmi osztályának vezetője egy nyilatkozatában kifejtette, hogy a Nokia folytonos kutatási és fejlesztési beruházásaival a mai mobilkészülékekben használt számos alapvető technológiát dolgozott ki vagy járult hozzá azok kifejlesztéséhez. „Több éven keresztül folytattunk tárgyalásokat és próbáltunk megegyezni az Apple-lel e szabadalmaink használatáról, de ezek a tárgyalások eredménytelenek maradtak. Most ezért indítottunk pereket jogaink megvédése érdekében” – nyilatkozta.

B) Egy 2016. novemberi döntésében a Finn Piaci Bíróság megállapította, hogy az ábrás BMW európai uniós védjegy és a ROLLS ROYCE európai uniós védjegy egy gépkocsijavító

vállalat weboldalán olyan benyomást kelthet, hogy üzleti kapcsolat áll fenn a gépkocsijavító vállalat, valamint a felperes *Bayerische Motoren Werke Aktiengesellschaft* (BMW) és a *Rolls Royce Motor Cars Limited* (Rolls Royce) között, vagy hogy a gépkocsijavító vállalat a felperes vállalatok elosztási láncához tartozik. Így mind a finn, mind az európai védjegy jog szerint a védjegyek használata a weboldalon bitorolta a felperesek védjegyjogait.

A kérdéses gépkocsijavító vállalat egy kis javítóüzem volt. A BMW és a ROLLS ROYCE ábrás védjegyet megközelítőleg 3 hónapon keresztül tüntette fel a weboldalán, mielőtt a felperesek kérték a védjegyek eltávolítását. A gépkocsijavító vállalat eltávolította a védjegyeket, de nem ismerte el, hogy bitorolta a védjegyeket, nem erősítette meg, hogy a jövőben tartózkodni fog a bitorlástól, és az 500 EUR kártérítést sem volt hajlandó megfizetni. Ezért a bíróság pótlólag elrendelte, hogy a gépkocsijavító vállalat ne ismételje meg a bitorlást, és észszerű kártérítést fizessen a felperesek védjegyeinek három hónapon át történő használatáért.

Hollandia

Egy a belga határ közelében „The Halve Maan” (a félhold) néven működő holland sörfőzde megváltoztatta a nevét, mert a belga Bruges-ben egy másik sörfőzde hasonló névvel üzemelt. A Bruges-i belga üzem egyre több zavart észlelt a szállításokban: nem neki szánt leveleket kapott, sőt az is előfordult, hogy turistabuszok a holland sörfőzde helyett nála álltak meg. A közös néven kívül a két sörfőzde semmilyen egyéb kapcsolatban nem állt egymással.

A helyzet gondos mérlegelése és a belga sörfőzdével folytatott számos megbeszélés után a holland sörfőzde úgy döntött, hogy „Brewery Vermeersen”-re változtatja nevét. Abban is megállapodtak, hogy a névváltoztatással kapcsolatos költségeket megfizetik egymással. Ez a védjegyvita megoldásának egy rendkívül kifinomult módja.

India

A) A Nitto Denko v. Union of India and Others-ügyben a felperes azt kérte a Delhi Felsőbíróságtól (Delhi High Court, DHC), hogy utasítsa az Indiai Szabadalmi Hivatalt a szabadalmi bejelentések vizsgálatának és a szabadalmak engedélyezésének időtartamával kapcsolatos, a 2003. évi szabadalmi végrehajtási utasításban foglalt szabály betartására.

A DHC átiratára a szabadalmi hatóságok azt válaszolták, hogy a vizsgálatlan szabadalmak nagy száma (ez 2016 márciusában 237 000 volt) az elővizsgálók nem kielégítő számának tulajdonítható. Az elővizsgálók száma 2016 végén 130 volt, akiknek egy évben 43 000 szabadalmi bejelentést kellett vizsgálniuk. Ez a csekély erőforrás eredményezte a szabadalmi bejelentések vizsgálatában észlelt késedelmet és a vizsgálatlan bejelentések számának nagyfokú növekedését.

A DHC végzésben utasította a hivatalt olyan eskü alatti nyilatkozat benyújtására, amelyben ismerteti a hivatal jelenlegi helyzetét, és az évenként vizsgálatlanul maradt szabadalmi

bejelentések számát. A végzés alapján az indiai kormány 49 226 400 USD-t bocsátott a hivatal rendelkezésére abból a célból, hogy új elővizsgálókat vegyen fel.

Ezzel az intézkedéssel a kormánynak az a célja, hogy 2018 márciusáig a jelenlegi 5-7 évről 18 hónapra csökkentse a szabadalmi bejelentések első vizsgálatának megkezdéséig eltelt időt. Az Indiai Szabadalmi Hivatal 458 új elővizsgálót vett fel, akik közül 396 betanítás után, 2017 elején megkezdte a munkát. Emellett 263 elővizsgálót szerződéses alapon vettek fel, és további 100 elővizsgálót védjegybejelentések vizsgálatára jelöltek ki.

B) A *G. Srinivasan (Srinivasan) v. Voltamp Transformers Limited and Ors.* (Voltamp)-ügyben a Madrasai Felsőbíróság (Madras High Court, MHC) 2017. február 14-én elutasította a felperes keresetét, amelyben azt állította, hogy az alperes bitorolja az ő minitranszformátorra vonatkozó szabadalmát, mert a felperes Srinivasan mérnök nem tudta szakértővel bizonyítani keresetének megalapozottságát, sem pedig a hasonlóságot a felek termékei között.

A felperes transzformátora kisebb az ismerteknél, ezért könnyebben alkalmazható, és csökkenti az energiaveszteséget. Állítása szerint találmányára Indiában szabadalmi oltalmat kapott.

Miután a felperes beperelte szabadalombitorlásért, az alperes Voltamp ellenkeresetében a következőket állította.

1. A felperes szabadalmi bejelentésében ismertetett megoldás az indiai szabadalmi törvény értelmében nem tekinthető találmánynak.
2. A szabadalmi bejelentés leírása nem nyilvánítja ki a találmányban használt biológiai anyagok földrajzi forrását.
3. A szabadalmas az elmúlt tíz évben kereskedelmileg nem vette gyakorlatba találmányát.

Az alperes azt is állította ellenkeresetében, hogy a felperes 2012-ben nyújtotta be keresetét, amikor szabadalma nem volt érvényes, mert találmányára 2012-ig nem engedélyeztek szabadalmat.

Az alperes bizonyította továbbá az MHC-nek, hogy a felperes transzformátorához hasonló eszközöket a világ számos részén használtak, és az Egyesült Államokban szabadalmaztattak is. Emellett hasonló transzformátorokat az ország más részeiben már nyilvánosan gyakorlatba vettek; ezért a felperes nem igényelhet kizárólagos jogot az említett transzformátorra. A felperes csupán szabadalmazott találmánya diagramjait mutatta be, hogy igazolja a hasonlóságot találmánya és az alperes által használt technológia között.

Az MHC megfelelő bizonyítás hiányában elutasította a felperes bitorlási keresetét, és helyt adva az alperes ellenkérelmének, megvonta a felperes szabadalmát.

C) Indiában 2017. március 6-án a 2002. évi védjegyszabályok helyébe újak léptek. Az alábbiakban a fontosabb változásokat foglaljuk össze.

- A bejelentési és a megújítási illeték 100%-kal nőtt, azonban a kisvállalatok és a leányvállalatok a bejelentési illeték fizetése terén 50%-os kedvezményben részesülhetnek.
- Az elektronikus úton benyújtott bejelentések esetében a díjak 10%-kal csökkennek a papíralakban benyújtott bejelentések díjához viszonyítva.

- Korábban ha egy áruosztály megjelölése meghaladta az 500 karaktert, az első 500 karakteren felül minden egyes karakterért külön terjedelemdíjat kellett fizetni. Az új szabályok eltörölték ezt a díjat.
- A régi szabályok szerint 74 különböző űrlapot kellett használni a védjegyek életciklusa során elvégzendő különböző műveletekhez. Az új szabályok az űrlapok számát 8-ra csökkentették.
- Ha egy védjegyet a bejelentés előtt már használták, a bejelentőnek eskü alatti nyilatkozatban kell bizonyítania a használatot ezt alátámasztó dokumentumokkal együtt.
- Korábban csak a védjegyek gyorsított vizsgálatát lehetett kérni. Az új szabályok lehetővé teszik a vizsgálat és a lajstromozás közötti valamennyi művelet – így például a felszólalás – gyorsított intézését is.
- Egy védjegytulajdonos megfelelő űrlapon kérheti védjegyének jól ismert védjegyként való megjelölését. A megfelelő díj 1500 USD. A lajstromozónak a jól ismertség meghatározása előtt 30 napos határidőt kell kitűznie, amely alatt harmadik felek felszólalhatnak a jól ismert státusz elismerése ellen.
- Az új szabályok lehetővé teszik a hangvédjegyek lajstromozását. Ilyen esetekben a hang reprodukálását mp3 formátumban kell benyújtani olyan médiumon, amely egyértelmű és jól hallható visszajátszást tesz lehetővé. A hangvédjegy hossza nem haladhatja meg a 30 másodpercet. A hangvédjegyet grafikusán is kell ábrázolni.
- Felszólalás esetén „a felszólalást alátámasztó bizonyíték benyújtására” az új szabályok két hónapot engedélyeznek. Választ egy hónapon belül kell benyújtani. Ezek a határidők nem hosszabbíthatók meg. Ha a felszólaló nem tartja be a két hónapos határidőt, a bejelentést ejtettnek tekintik. A szigorú határidőkkel a lajstromozási eljárást kívánják meggyorsítani.
- Egy védjegy megújítását a védjegy lejártának határideje előtt egy éven belül lehet kérni. Erre korábban csak a lejárat előtti hat hónapon belül volt lehetőség.
- A szóbeli tárgyalások lefolytatására lehetővé tették a videokonferenciát vagy egyéb audiovizuális kommunikációs eszközök használatát.

Indonézia

Az indonéz parlament 2016. október 27-én jóváhagyta az indonéz védjegy törvény módosításait. A módosított védjegy törvény 2016. november 26-án lépett hatályba.

Az új törvény szerint a védjegybejelentéseket kezdeti alaki vizsgálat után publikálják. A két hónapig tartó publikációs időtartam alatt fel lehet szólalni. Ezzel a változtatással csökkenteni kívánják az elővizsgálók terhét, mert így lehetővé teszik, hogy a megtevesztően hasonló védjegyekkel és a megkülönböztetőképességgel kapcsolatos vizsgálatokkal egyidejűleg vizsgálhassák a felszólalásokat is. Korábban a védjegybejelentéseket az érdemi vizsgálat után publikálták, és a felszólalásokat külön kellett vizsgálni.

Az érdemi vizsgálat alatt az elővizsgálók kötelesek elutasítani a rosszhiszemű vagy a meg tévesztően hasonló bejelentéseket.

Annak következtében, hogy a bejelentéseket az érdemi vizsgálat előtt publikálják, az elővizsgálóknak nem kell a védjegyek újbóli vizsgálatával időt pazarolniuk, ha felszólalást nyújtanak be.

Japán

A) A Japán Szabadalmi Hivatal 2016. július 1-jén a szabadalomengedélyezést megkönnyítő együttműködést kötött Kambodzsai Ipari Minisztériumával.

A Japán Szabadalmi Hivatal 2016. november 1-jén hasonló megállapodást kötött Laosz Szellemi Tulajdoni Minisztériumával.

Ezek a megállapodások lehetővé teszik azok számára, akik szabadalmat kaptak japán bejelentéseik alapján, hogy ezt a kedvező eredményt felhasználják gyorsított vizsgálat kérelmezésére Laoszban és Kambodzsában. Ez a két ország ugyanis jelenleg nem rendelkezik érdemi szabadalmi vizsgálat lefolytatásához szükséges lehetőségekkel.

A fenti programban való részvételhez az szükséges, hogy a laoszi/kambodzsai bejelentés és a megfelelő japán bejelentés azonos elsőbbségű legyen, továbbá be kell nyújtani a japán hivatal által kiadott szabadalmi bizonylatot, és a laoszi/kambodzsai bejelentés igénypontjait úgy kell módosítani, hogy legalább egy igénypont megegyezzen az engedélyezett japán bejelentés legalább egy igénypontjával.

B) A felperes egy részvénytársaság, amely egészségügyi berendezéseket és szépségápolási termékeket gyárt, árusít, importál és exportál. Az alperes hasonló készülékeket és termékeket gyártó, raktározó, árusító és bérbe adó részvénytársaság. A felperesnek volt egy „Arckezelő készülék” című, 4 277 306 sz. szabadalma, és azt állította, hogy az alperes által gyártott és árusított termék az általa védett találmány oltalmi körébe esik; ezért bitorlásért beperelte az alperest, és kártérítés fizetését kérte.

A Tokiói Kerületi Bíróság elutasította a felperes keresetét, megállapítva, hogy az alperes termékét nem lehet olyannak tekinteni, amely az említett találmány ekvivalenseként a szabadalom első igénypontjában meghatározott találmány oltalmi körébe esne. A bíróság csupán azt vizsgálta, hogy az alperes terméke kielégíti-e az ekvivalencián negyedik követelményét, és csak annyit állapított meg, hogy szakember könnyen eljuthatott a felperes termékéhez, egy vizsgálatlan szabadalmi bejelentés szerinti találmányt (1. sz. dokumentum) alkalmazva összehasonlításként abban az időben, amikor a szabadalom alapját képező bejelentést benyújtották.

A felperes a Tokiói Kerületi Bíróság döntése ellen a Szellemi Tulajdon-védelmi Felsőbíróságnál nyújtott be fellebbezést, azt állítva, hogy az elsőfokú bíróság hibát követett el, amikor meghatározta a különbségeket az ő terméke és az 1. sz. dokumentum szerinti találmány között.

A bíróság elutasította a fellebbezést.

A felperes állítása szerint az alperes terméke és az 1. sz. dokumentum szerinti találmány közötti különbség abban a tényben rejlik, hogy „az alperes terméke egy arcmasszírozó készülék, amely széndioxidot tartalmazó arcvizet hoz létre olyan módon, hogy arcvizet kever össze készülékének szórófejéből felszabadított széndioxiddal, és ezt a keveréket permetezi az arcra, míg az 1. sz. dokumentum szerinti találmány egy kozmetikai permetet készítő készülék, amelyet azzal az egyetlen céllal készítettek, hogy kozmetikumot permetezzenek egy permetezőfejből”.

Meg kell azonban állapítani, hogy mivel széndioxidot használnak arcvíz permetezésére, kézenfekvő, hogy széndioxidot kevernek az arcvízzel, és hogy széndioxidot tartalmazó arcvizet permeteznek az arcra. Ezért, még ha az 1. sz. dokumentum nem tartalmaz is tájékoztatást a széndioxid hatásáról, a dokumentum úgy tekinthető, hogy szerkezetét „olyan arcmasszírozó készülékként nyilvánította ki, amely arra van tervezve, hogy széndioxidot tartalmazó arcvizet állítson elő arcvíznek széndioxiddal való keverésével és az arcra permetezésével”. Minthogy az 1. dokumentum szerinti találmányt nem lehet csupán permetező-készüléknek tekinteni, a felperes által fentebb említetteket nem lehet az 1. sz. dokumentum szerinti találmány és az alperes terméke közötti különbséget igazolóként tekinteni.

Továbbá az alperes azt állította, hogy az 1. sz. dokumentum szerinti találmány egy kozmetikumpermetező készülék, amely arra van szánva, hogy sminket vigyen fel színészekre és modellekre, és minthogy a permetezett anyagok legnagyobb része színezék a smink kialakításához, legalább annyi kijelenthető, hogy a permetanyagok nem korlátozódnak „arcvízre”.

Itt azonban az arcvíz az alapkozmetikumok egy típusának tekinthető. Egy példában az arcvizet az alapkozmetikumokhoz tartozónak tekintik. Továbbá észszerű úgy értelmezni, hogy a „kozmetikumok” kifejezést olyan fogalomként használják, amely magában foglalja mind az „alapkozmetikumokat”, mind a „sminkkozmetikumokat”. Így, minthogy az 1. sz. dokumentum szerinti „alapkozmetikumok” magukban foglalják az „arcvizet”, az alperes állítása megalapozatlan.

Ezért észszerű volt az alsófokú bíróság határozata, amely szerint az alperes termékét nem lehet a szabadalmazott találmány ekvivalensének tekinteni. Ennek alapján a felsőbíróság 2016. szeptember 28-i döntése elutasította a felperes keresetét.

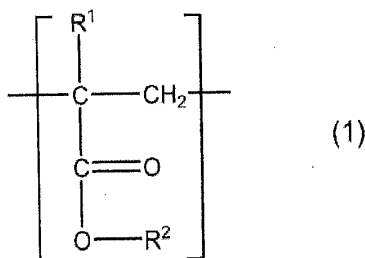
C) A vizsgált ügyben a felperes „Kenőolaj-kompozíció” címmel nyújtott be szabadalmi bejelentést a Japán Szabadalmi Hivatalnál; a bejelentést 2009. június 4-én publikálták. A felperes 2013. december 16-án elutasító végzést kapott az elővizsgálótól. Ezért az ügyben tárgyalás kitűzését kérte, és módosította a bejelentését. A hivatal azonban 2015. december 28-án arról értesítette, hogy kérelme elfogadhatatlan. Mind az elővizsgáló elutasító döntése, mind a hivatali döntés arra hivatkozott, hogy a felperes nem teljesítette a megvalósíthatóság követelményét. Más szavakkal, a hivatal megállapította, hogy egy szakembernek túl sok időbe és próbálkozásba kerülne eljutni addig, hogy a bejelentésben igényelt találmány szerinti

viszkózitásindex-javítót megkapja. Ezután a felperes a Szellemi Tulajdon-védelmi Felsőbíró-ságnál indított keresetet a hivatal döntésének megváltoztatása iránt.

A) A felperes bejelentésének módosításakor a következő igénypontot nyújtotta be:

„Kenőolaj-kompozíció, amelynek ... egy kenő bázisolaja... és egy poli(met)akrilát-alapú viszkózitásindex-javítója van, amelynek M1/M2 hányadosa legalább 0,20 és legfeljebb 3,0, ... a kémiai eltolódások közötti csúcsok teljes területe pedig 64-66 ppm, M2 a ^{13}C -NMR-rel kapott spektrumban.”

B) A leírásban az alábbi (1) képletben meghatározott kémiai vegyület kívánatos poli(met)akrilát-alapú viszkózitás-index-javítóként említik:

ahol R1 jelentése hidrogén vagy metilcsoport és R2 jelentése C16 vagy hosszabb, egyenes vagy elágazó láncú szénhidrogén, vagy egy oxigént és/vagy nitrogént tartalmazó, C16 vagy hosszabb, egyenes vagy elágazó láncú szerves csoport.

C) A bejelentés leírásában az a megállapítás található, hogy Δ-1, amely poli(met)-akrilát-alapú viszkózitásindex-javító, a következő jellemzőkkel rendelkezik:

„A-1-1: polimetakrilát (M1 = 0,60, M2 = 0,95, M1/M2 = 0,64 ...”.

A bíróság a következő okok alapján 2016. szeptember 28-i döntésével elutasította a felperes keresetét.

Először a következő tényeket állapította meg:

(A) A bejelentéshez csatolt leírás a példánknál csupán A-1-et mutatja be mint azonosítható viszkózitásindex-javítót. A leírás nem nyújt tájékoztatást A-1 sajátos vegyi szerkezetéről, előállítási módjáról, terméknevről, márkanevről stb.

(B) Az egyetlen viszkózitásindex-javító, amelynek szerkezete a leírásban meg van adva, az (1) képletű kívánatos vegyület. Fel lehet tételezni azonban, hogy rendkívül nagy számú ilyen viszkózitásindex-javító létezik.

(C) A viszkózitásindex-javító azonosításához szükséges paraméterként a leírás a ^{13}C -NMR-méréssel kapott M1-et és M2-t, valamint azok arányát adja meg.

A ^{13}C -NMR-mérés azonban nem alkalmas a molekul szerkezet azonnali azonosítására, mert egy molekul szerkezet kémiai eltolódásának mértéke túlságosan tág ahhoz, hogy a molekul szerkezetet azonosítani lehessen.

A leírás nem ad meg sajátos kulcsokat ahhoz, hogy ellenőrizni lehessen az M1 és M2 csúcsok területének az arányát.

- (D) A leírás nem szolgáltat semmiféle tájékoztatást a fentebb említett viszkozitás-arány vagy -index és a viszkozitásindex-javító kémiai szerkezete közötti összefüggésről. Ilyen összefüggést szakember nem tud megállapítani általános szakmai tudása alapján.
- (E) Az általános műszaki tudáshoz tartozik egy viszkozitásindex-javító előállítás (i) olyan poli(met)akrilát viszkozitásindex-javító használatával, amelynek egyenes vagy elágazó szénhidrogén-csoport oldalláncai vannak, és (ii) egy β -elágazó szerkezetű monomer és egy egyenes láncú monomer kopolimerizálásával is.

A fentiek alapján a szakembernek, aki a bejelentésben igényelt találmány szerinti viszkozitásindex-javítót meg akarja kapni, meg kell ismételnie az eljárást, vagyis elő kell állítania egy viszkozitásindex-javítót egy olyan keverék kopolimerizálásával, amely egy β -elágazó szerkezetű monomert és egy egyenes láncú monomert tartalmaz, végre kell hajtania egy ^{13}C -NMR-mérést, és ellenőriznie kell az M1/M2 arányt nagyszámú viszkozitásindex-javítóval kapcsolatban.

Ez azt jelenti, hogy egy olyan szakembernek, aki elő akarja állítani a találmány szerinti viszkozitásindex-javítót, túlságosan sok próbálkozást kell végeznie.

Ilyen alapon a leírás nem szolgáltat egy szakember számára egyértelmű és elegendő tájékoztatást ahhoz, hogy a találmányt gyakorlatba vegye. Ezért a Japán Szabadalmi Hivatal által adott végzés nem hibás, és a végzés megváltoztatására irányuló kérelem megalapozatlan.

C) Az *Isehan Co., Ltd.* (Isehan) a tulajdonosa a 650 400 lajstromszámú japán védjegynek (a „védjegy”). A védjegy lajstromozási kérelmét 1963. május 24-én nyújtották be a Japán Védjegy hivatalnál a 4. áruosztályban szappanokra, tisztítószerre, fogápoló szerekre, kozmetikumokra, testápoló szerekre és parfümökre. A védjegyet 1964. augusztus 18-án lajstromozták. Ezt követően a védjegy megjelölt áruosztályát a 4.-ről a 3.-ra változtatták tisztítószerre, kozmetikumokra és testápoló szerekre, és a változtatást 2005. július 20-án lajstromozták.

2013. november 6-án egy versenytárs alperes arra kérte a hivatalt, hogy tartson tárgyalást a védjegy törléséről, azt állítva, hogy a védjegyet a védjegy törvény 50(1) cikke alapján törölni kell, mert azt Japánban a védjegy jog tulajdonosa nem használta három egymást követő éven vagy hosszabb időn keresztül a megjelölt árukon.

A hivatal 2015. augusztus 21-i döntésével törölte a védjegyet a lajstromból.

Erre válaszként a felperes azt állította, hogy a védjegy jog tulajdonosa az *Isehanhonten Co. Ltd.* (Isehanhonten), és hogy a felperesnek az ügyben nincs semmiféle joga. A felperes azt állította, hogy a hivatal által neki (a felperesnek) kézbesített döntés törvénytelen, és ezért hatálytalanítani kell.

Az ügyben a Szellem tulajdon-védelmi Felsőbíróóság az alábbi indokok alapján hatályon kívül helyezte a Japán Védjegy hivatal döntését.

A védjegy közlöny szerint a védjegy bejelentője „X, aki az *Isehan* vállalat képviselője, és Tokió Chiyoda City-ben él”. A felperest Tokió Chiyoda City körzetében 1968. július 11-

én alapították *NKK Kabushiki Kaisha* kereskedelmi névvel. Ezt követően a felperes 1968. szeptember 28-án *Isehan Co. Ltd.*-re változtatta kereskedelmi nevét, és ezt a nevet a mai napig használja. Ezért a védjegylajstromozás időpontjában, vagyis 1964. augusztus 18-án a felperes cégét még nem alapították meg.

Másrészről az Isehanhonten céget, amely nem fél ebben a perben (a „nem fél vállalat”), 1947. május 26-án alapították Tokió Chiyoda City kerületében „Isehan Co., Ltd.” kereskedelmi névvel. Ezt követően a nem fél vállalat 1968. szeptember 28-án átköltözött Tokió Chuo City kerületébe, és kereskedelmi nevét „Isehanhonten Co., Ltd.”-re változtatta. Ilyen alapokon nyilvánvaló, hogy a védjegy jogának tulajdonosa a nem fél vállalat, vagyis az Isehanhonten cég. Nincs feljegyzés arról, hogy lajstromozták volna a védjegy átruházását a nem fél vállalatról a felperesre.

Valószínűnek tűnik, hogy a védjegy oltalmi idejének 1974-ben történő megújításakor tévedésből használták a felperes akkori „Isehan Co., Ltd.” kereskedelmi nevét, és hogy a hivatal igazgatója nem vette észre, hogy az említett kereskedelmi név eltért a nem fél vállalat kereskedelmi nevétől, és megengedte a megújítás lajstromozását. Ha azonban egy védjegy-jog lajstromozva van, annak oltalmi ideje egyszerűen megújítható. A megújítás időpontjában nem engedélyeznek új jogot. Így még ha tévedés történt is a megújítási eljárásban, azt úgy kell értelmezni, hogy a nem fél vállalat maradt a védjegy jog tulajdonosa. Ezért törlésre vonatkozó kérelmet a nem fél vállalat ellen kellett volna benyújtani, amely a védjegy jog tulajdonosa. Minthogy az említett kérelmet a valóságban a felperes ellen nyújtották be, ezt a kérelmet érvénytelennek kell tekinteni. Az említett kérelmet el kellett volna utasítani, mert a kérelmet nem lehet módosítani. A Japán Védjegy hivatal döntését, amely az adott körülmények között nem utasította el az említett kérelmet, törvénytelennek lehet tekinteni, és ezért érvényteleníteni kell.

Kanada

A) A Szövetségi Fellebbezési Bíróság (Federal Court of Appeal, FCA) egy újabb döntésében megerősítette, hogy a helyes próba annak megállapítására, hogy egy találmány kézenfekvő-e, a „nyilvánvaló kipróbálni próba” (obvious to try test). E próbának megfelelően azt kell megállapítani, hogy „többé vagy kevésbé nyilvánvaló-e” megkísérelni eljutni a találmányhoz. Ennek megfelelően helytelen alacsonyabb értékű próbát használni, így azt, hogy a megoldás „ésszerű várakozással sikert” szolgáltat-e, vagy hogy „a szakembernek jó oka volt-e megjósolható megoldásokat követni”.

B) 2017. február 6-án a Szövetségi Fellebbezési Bíróság megerősítette a Szövetségi Bíróság (Federal Court, FC) döntését a *Dow Chemical Company* (Dow) és a *NOVA Chemicals Corporation* (Nova) közötti bitorlási ügyben. Az FCA által megerősített FC-döntés 6,5 millió CAD átalányösszeget állapított meg a Dow javára; ebből 2,9 millió CAD jutott jogi

díjakra és 3,6 millió CAD kiadásokra. A 6,5 millió CAD a legmagasabb az FC által szabadalmbitorlásért valaha megállapított költségek között.

A bitorlási per jogsértést megállapító szakaszában az FC megállapította, hogy a Dow 2 160 705 sz. kanadai szabadalma érvényes, aminek következtében a Nova SURPASS polimerjei bitorolták a Dow szabadalmát; a polimereket nagy igénybevételnek kitett csomagok, raklapok és élelmiszer csomagolására használják. Az FC-nek ezt a döntését erősítette meg az FCA.

A Dow javára megítélt költségek megállapításánál az FC egy újabb irányzatot követett, amely szerint megfelelő esetekben a költségeket átalányalapon állapítják meg, annál nagyobb összegben, mint amennyi a pernyertes félnek járna az FC szabályaiban lefektetett tarifa alapján. Az az irányzat, amely szerint a tarifát meghaladó mértékű költségeket állapít meg a bíróság, azon a nézetén alapszik, hogy a jelenlegi tarifarendszer bizonyos körülmények között nem tudja kellően kártalanítani az eredményes pereskedő feleket azokért a költségekért, amelyek a pereskedés folyamán felmerülnek. Az FC 400. szabálya szerint az FC előtt eredményesen pereskedő fél (akár felperes, akár alperes) jellemzően jogosult arra, hogy jogi költségeit megtérítsék. Az erre vonatkozó bírósági döntésnek rendszerint két alkotóeleme van:

- egy díjelem, amely a jogi képviselő ténylegesen felmerült munkadíján alapszik; és
- egy kiadási elem, amely az észszerű és szükséges kiadásokat (például a szakértők díjait, az utazási kiadásokat és a bírósági tudósító díjait) tükrözi.

Az FC a múltban általános szabályként azt közölte, hogy a költségmegállapítás kompromisszumot jelent a sikeres fél kártalanítása és a sikertelen fél túlzott megterhelése között.

Az FC jelenlegi költségmegállapítási megközelítése az elmúlt néhány év alatt alakult ki. Számos újabb döntés mutatja azt a nézetet, hogy a költségmegállapításnak jobban kell tükröznie a sikeres peres felek ténylegesen felmerült kiadásait. Ennél a bíróságnál egyes esetekben arra is erősödő irányzat mutatkozott, hogy teljesen eltérjenek a tarifától. Ez volt tapasztalható például a *Philip Morris Products v. Marlboro Canada*-ügyben az FC által 2014-ben hozott védjegyügyi döntésben, ahol az FC a Marlboro javára 1 069 289 C\$ költséget állapított meg, azon belül 750 000 CAD-t díjakért, ami a Marlboro tényleges költségeinek megközelítőleg a harmadát képviselte.

A Dow v. Nova-ügy költségeinek a megállapításánál a bíró megjegyezte, hogy az FC magasabb költségek megítélésére törekszik, mint amennyi a tarifa alapján megadható lenne. A bíró különösen arra mutatott rá, hogy ha a költségeket a tarifa legmagasabb tételei alapján állapította volna meg, akkor a Dow-nak megítélt összeg az eset körülményeit figyelembe véve „teljesen elégtelen” lenne.

Az FCA, megerősítve az alsófokú bíróság költségmegállapító döntését, megjegyezte, hogy az átalányösszeg megítélése (ellentétben a részletekbe menő költségmegállapítással) kimondottan alkalmazható az FC-szabályok szerint is, és az ilyen átalánymegítélés egyre szélesebb

körben terjed a bíróságok gyakorlatában, mert a felek számára időt és pénzt takarít meg azzal szemben, amikor költségmegállapítási eljárást alkalmaznak.

Emellett a bíróság hangsúlyozta, hogy egyes esetekben a tarifa alapján történő költségmegállapítás alkalmatlan annak a célnak az elérésére, hogy a pereskedési költségekhez észszerű hozzájárulást valósítsanak meg, vagyis célszerűbb a tényleges költségek egy bizonyos százalékának a megítélése.

A bíróság arra is rámutatott, hogy a megfelelő gyakorlat szerint az átalányösszegek megítélése rendszerint megkívánja a felek részéről költség számlák és olyan kiadásokra vonatkozó, eskü alatti nyilatkozat benyújtását, amelyek a képviselő tájékozottsági körén kívül esnek. A tárgyalat ügyben a Dow házon belüli, 1,6 millió CAD összegű kiadásait bizonyos vizsgálatok elvégzéséért nem támasztotta alá eskü alatti nyilatkozattal, azonban a bíróság figyelembe vette, hogy az elsőfokú eljárásban egy független harmadik fél ezekről a kiadásokról költségbecslést nyújtott be.

C) Az *AstraZeneca Canada Inc. (AstraZeneca) v. Mylan Pharmaceuticals ULC (Mylan)*-ügyben az FC elutasította az AstraZeneca kérelmét, amely arra irányult, hogy az FC hozzon olyan döntést, amely szerint a Mylan nem jogosult naproxén-ezomeprazol-magnézium gyógyszer forgalmazni mindaddig, amíg le nem jár az AstraZeneca naproxén-ezomeprazolra vonatkozó, 2 449 098 sz. szabadalma.

Az FC azonban megállapította, hogy megalapozott volt a Mylan állítása, hogy az AstraZeneca szabadalma érvénytelen. Ezért az FC elutasította az AstraZeneca keresetét.

Kína

A) A kínai Állami Szellemtulajdon-védelmi Hivatal nyilvánosságra hozta a 2015. év adatait.

2015-ben az egész világon benyújtott szabadalmak száma közelítőleg 2 900 000 volt, és ezeknek jó egyharmadát, 1 010 864 bejelentést Kínában nyújtották be. Ezzel a kínai szabadalmi bejelentések száma 2015-ben majdnem azonos az Amerikai Egyesült Államokban (589 410), Japánban (318 721) és Dél-Koreában (213 694), vagyis a bejelentések száma tekintetében következő három országban együtt benyújtott bejelentések számával.

Itt érdemes megemlíteni, hogy a külföldön benyújtott bejelentések száma tekintetében az Amerikai Egyesült Államok vezet 237 961 bejelentéssel, míg a külföldön benyújtott kínai bejelentések száma 2015-ben csak 42 154 volt.

2015-ben a legtöbb bejelentést a számítógép-technológia (7,9%), az elektromos gépek (7,3%) és a digitális kommunikáció területén (4,9%) nyújtották be.

2015-ben az egész világon megközelítőleg 6 millió védjegybejelentést nyújtottak be. Ennek mintegy 78%-át hazai bejelentők nyújtották be a saját országukban.

Kínában 2015-ben mintegy 2,83 millió védjegybejelentést nyújtottak be, ami az egész világon a legaktívabb védjegytevékenységet tükrözi. Kínát 517 297 bejelentéssel az Ameri-

kai Egyesült Államok, 366 383 bejelentéssel az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala, 345 070 bejelentéssel Japán és 289 843 bejelentéssel India követi.

2015-ben az egész világon 872 000 ipariminta-bejelentést nyújtottak be. Az Állami Szellemisülajdon-védelmi Hivatalnál 2015-ben benyújtott mintabejelentések száma 569 059 volt. Kínát 98 162 bejelentéssel az EUIPO, 72 458 bejelentéssel Dél-Korea, 56 499 bejelentéssel Németország és 45 852 bejelentéssel Törökország követi.

A legtöbb, 9,4% mintabejelentést a bútóripár, 8,3%-ot a ruhaipár és 7,0%-ot a csomagolás és konténerek területén nyújtották be.

B) A *Seb SA* (Seb) *Actifry*-szabadalma ellen számos megsemmisítési eljárást indítottak. 2015 decemberében a Szabadalom-felülvizsgálati Tanács elismerte, hogy a szabadalom úttörő találmányon alapszik, és a szabadalmat érvényben tartotta. Ez volt az első eset, hogy döntését egy szabadalommegsemmisítési eljárásban az „úttörő technológia” fogalom elismerésére alapozta.

Az ügy előzménye, hogy a Seb az Állami Szellemisülajdon-védelmi Hivatalnál 2005-ben szabadalmi bejelentést nyújtott be „olyan serpenyőre, amely az ételt önműködően vonja be olajjal”. A szabadalmat 2009-ben engedélyezték. Az *Actifry*-nak nevezett, szabadalmazott termék forró levegőárammal felmelegíti az ételt, és egyidejűleg egy lapátot használ az olajnak az étellel – többnyire burgonyaszórommal – való összekeverésére. A lapát forgatása segít az étel felhevítésében. A szabadalmas a „száraz serpenyő” kifejezést használta technológiája leírására. A technika állásával összehasonlítva a serpenyő kevesebb olajat használ és hatékonyabb. A szabadalmazott serpenyő a globális piacon nagy sikerhez vezetett: az összes eladott serpenyő száma meghaladta a 7 milliót.

2009 óta számos kínai versenytárs próbálta meg használni a szabadalmat. Emiatt a Seb biatorlási pereket indított, amire ellenreakcióként 2015-ig hat megsemmisítési keresetet nyújtottak be. A Szabadalom-felülvizsgálati Tanács 2015 márciusában tartott közös tárgyalást a három legfrissebb megsemmisítési kereset ügyében. A megsemmisítést kérelmezők 13 létező technológiára hivatkoztak, amelyek közül a legtöbb az 1960 és 1980 közötti évekből származik, és amelyek szerint melegítésre légáramot használnak, az ételt az olajjal különböző eljárásokkal keverik, így pl. kosarat használva, amelynek alapja olajba van merítve, vagy finom olajcseppeket permeteznek az ételre, vagy az ételt felmelegítés előtt olajjal vonják be. A megnevezett anterioritások egyike sem alkalmazott azonban olyan készüléket, amely az étel és az olaj keverése mellett egyidejűleg egyenletesen forgatta az ételt a hevítési eljárás alatt. A kérelmezők azt állították, hogy lapát használata az ételnek olajjal való keveréséhez kézenfekvő megoldás.

A tanács döntésében megállapította, hogy a száraz sütés a technika állásához viszonyítva úttörő műszaki megoldás. A műszaki hatást nem azzal érik el, hogy – miként a kérelmezők állítják – egyszerűen kombinálják az ismert megoldásokat. A Seb érvelése szerint a szabadalom feltalálói tevékenységének értékelésekor a tanácsnak nem szabad mechanikusan néznie az egyes műszaki vonásokat, hanem alapvetően kell vizsgálnia az ismert technológiákat

és a szabadalmazott műszaki megoldást, és egészében kell értékelnie a technika állásához viszonyított újdonságot. A száraz sütési technológia úttörő megoldás az ismert eljárásokhoz képest. A forró levegőáram közvetlen rávitele az ételre gyorsan meg tudja szárítani annak külső rétegét, miközben a keverőkészülék be tudja vonni vékony olajréteggel, és forgatni tudja állandó és egyenletes hevítés mellett. A Seb azzal érvelt, hogy a száraz sütés megvalósította a hagyományos bemelegítési sütés hatását, de lényegesen kevesebb olajat használ, és kevés szennyezést okoz, megoldva egy régóta fennálló ipari problémát. A szabadalmazott termék népszerűsége és a technológia számos bitorlása bizonyítja a szabadalom értékét és feltalálói jellegét.

2015 szeptemberében a tanács megállapította, hogy a találmány a technika állásához viszonyítva úttörő technológián alapszik, és fenntartotta a szabadalom érvényességét. A szabadalom érvényességének eldöntése után a bitorlási perek a bíróság előtt folytatódnak.

C) 2016. október 28–29-én Kínában tartották az Amerikai Egyesült Államok, Dél-Korea, Európa, Japán és Kína védjegyhivatalának (VH5) ötödik találkozóját. Ezzel egy időben a rosszhiszemű védjegybejelentésekről szimpóziumot tartottak, amelyen felhasználók is részt vettek.

Az öt hivatal vezetői megállapodtak abban, hogy együttműködnek a rosszhiszemű védjegybejelentések megelőzési rendszabályainak kidolgozásában.

Az összefoglaló fő eredményeit az alábbiakban foglaljuk össze.

(1) Új terv a minőség-ellenőrzés területén

Jelenleg világszerte nő a védjegybejelentések száma, ami szükségessé teszi a minőség-ellenőrzés javítását. A Japán Védjegyhivatal vezetője új elképzelést ismertetett a minőség-ellenőrzésről. Ezt a módszert a többi hivatal is alkalmazni fogja, aminek következtében a vizsgálatok minősége átláthatóságukkal együtt javulni fog.

(2) Terv a rosszhiszemű védjegybejelentések kiküszöbölésére

Az öt hivatal egyetértett abban, hogy 2017. márciusig teljessé kell tenni a rosszhiszemű védjegybejelentések összegyűjtését, és ezt a gyűjteményt a felhasználók között széles körben terjeszteni kell, továbbá közös munkabizottság is foglalkozzon ezzel a kérdéssel, és az öt hivatal weboldalán publikálni kell az erre vonatkozó információt.

D) A Legfelsőbb Népbíróság 2014-ben hozzászólásokat kérve körözött egy módosított védjegyrendelet-tervezetet, amelyet ezt követően jelentősen felülvizsgáltak. A tervezet végző változatát 2016. december 12-én fogadta el a Legfelsőbb Népbíróság Jogi Bizottsága, és az 2017. március 1-jén lépett hatályba.

Az új rendelet hasznos iránymutatással szolgál a Pekingi Szellemi Tulajdoni Bíróság (első fok) és a Pekingi Felsőbíróság (másodfok) számára a Védjegy-felülvizsgálati Tanács döntései ellen benyújtott fellebbezések vonatkozásában.

A rendelet a védjegytvény cikkeire (pl. L. 10 cikk) és a saját cikkeire (pl. 4. rendelkezés) hivatkozik.

Az alábbiakban röviden összefoglaljuk a rendelet fontosabb pontjait.

A tiltott megjelölésekkel (L. 10 cikk) kapcsolatban a rendelet azt ajánlja, hogy állami nevek használatakor a védjegyet „mint egész” kell tekinteni. Ez azt jelenti, hogy ha egy védjegy egy állam nevét tartalmazza, és a megjelölés nem hasonlít az ilyen névre mint egészre, a védjegy lajstromozható, ha a lajstromozás „nem káros a nemzeti büszkeségre”.

Földrajzi neveket elvileg nem lehet lajstromozni, de azok mégis lajstromozhatók, ha a megjelölés egészként olyan jelentésű, amely megkülönbözteti a földrajzi névtől.

Olyan megjelöléseket, amelyek egy termék generikus nevét jelentik, nem lehet védjegyként lajstromozni. A megjelöléseket azonban egészként kell vizsgálni. Lajstromozhatók az olyan megjelölések, amelyek a megjelölés megkülönböztetőképességét nem befolyásoló leíró elemet tartalmaznak.

Nem lajstromozhatók a csupán az áruk vagy szolgáltatások jellemzőit leíró megjelölések.

Egy lajstromozatlan védjegy tulajdonosa felszólalhat egy vitás védjegy ellen, ha az utóbbi saját védjegyének az utánzása, kettőzése vagy lefordítása, feltéve, hogy a tulajdonos tudja bizonyítani, hogy:

- védjegye, még ha nincs is lajstromozva Kínában, ott jól ismert; és
- a vitás védjegy lajstromozása valószínűleg összetévesztést okozna.

Egy lajstromozott, jól ismert védjegy tulajdonosa felszólalhat olyan azonos vagy hasonló védjegy lajstromozása ellen, amely eltérő árukat vagy szolgáltatásokat jelöl meg.

Ha a felszólaló vagy a törlést kérelmező nem tudja bizonyítani, hogy védjegye jól ismert, még mindig lehetséges felszólalni egy védjegy ellen vagy törölni egy védjegyet, ha azt tisztességtelen eszközökkel lajstromoztatták.

A bíróság hivatalból hivatkozhat olyan jogi alapra, amelyet a felperes elmulasztott említeni a hivatal előtti adminisztratív eljárásban, és így helyesbíthető egy nyilvánvalóan helytelennek tűnő döntés.

E) Az Egyesült Államokról szóló rész L) pontjában tudósítunk arról, hogy *Donald Trump* hosszú éveken át harcolt Kínában a TRUMP védjegyért, és végül 2017 február 14-én elnyerte a nevére szóló jogokat.

Trump 2006. december 7-én nyújtott be Kínában kérelmet a TRUMP védjegy lajstromozása iránt, azonban egy *Dong Wei* nevű vállalkozó mintegy két héttel korábban már hasonló bejelentést nyújtott be a Kínai Védjegyhivatalnál. Minthogy Kínában az először kérelmező kap védjegyjogokat, a hivatal elutasította Trump kérelmét.

A védjegyvoltalom mostani megszerzése a szakemberek körében az egész világon gyanút keltett. Miért éppen most, ha olyan hosszú idő óta próbálkozik? Trump külföldi védjegyei a teljes politikai spektrumban kivetkék a biztosítékot az etikával foglalkozó ügyvédek körében, akik súlyos érdekütközésekről beszélnek, amelyek megsérthetik az Egyesült Államok alkotmányának javadalmazási rendelkezését, amely tiltja a közalkalmazottak számára, hogy idegen kormányoktól bármilyen értéket elfogadjanak, kivéve a Kongresszus által kimondottan jóváhagyott ajándékokat.

A védjegyperben aratott győzelem az amerikai elnök kínai szellemi tulajdona területén fordulatot jelez. Itt most 49 függő védjegybejelentésről – valamennyit az elnöki kampány alatt nyújtotta be – és a nevében már lajstromozott 77 védjegyről van szó, amelyek közül a legtöbbet hivatali időszaka alatt kell megújítani. A helyzet felveti annak a lehetőségét is, hogy az elnök megragadhatná az ellenőrzést Kínában több mint 225 Trump-vonatkozású védjegy felett, amelyek nem tartoznak hozzá.

A TRUMP-védjegyű luxustoalettikket gyártó *Shenzhen Trump Industrial Co.* Trumpban egy hatalmas új ellenféllel nézhet szembe, azonban azt állítja, hogy meg fogja védeni védjegyét még akkor is, ha az amerikai elnökkel kell szembeszállnia.

Lengyelország

A lengyel iparjogvédelmi törvény nem említi kimondottan azt a lehetőséget, hogy a szabadalombitorlást az ekvivalensek tana alapján ítélik meg. Ez a tan azonban egyre inkább támogatást talál a jogi kommentátorok és a bírók között.

Az iparjogvédelmi törvény 63(2) cikke megállapítja, hogy egy szabadalom oltalmi körét a szabadalmi igénypontok határozzák meg. Elvileg egy szabadalmi igénypontot szigorúan kell értelmezni. Ez ma is a legfontosabb érve az ekvivalensek tana ellenzőinek. Emiatt a bíróságok a bitorlást szigorúan szokták megítélni, és azt kívánják a felperestől, hogy bizonyítsa: a bitorló által használt műszaki megoldás pontosan megegyezik a szabadalmi igénypontokban leírt műszaki megoldással.

Ezzel szemben az ekvivalensek tanának támogatói azzal érvelnek, hogy az iparjogvédelmi törvény 63(2) cikke nem zárja ki az ekvivalencián alkalmazásának a lehetőségét. Azzal is érvelnek, hogy az ekvivalensek tanát az Európai Szabadalmi Egyezmény is elfogadta, és hogy nem lehet eltérő a lengyel és az európai uniós szabadalmak oltalmi köre.

Lengyelországban az ekvivalensek tanának alkalmazása terén a fő probléma – eltekintve megengedhetőségének a kérdésétől – mindig a világos alkalmazási irányelvek hiánya volt. A bíróságok számos országban kifejlesztették az egyenértékűség megértését és a szabadalombitorlás megítélését az ekvivalensek tana alapján. Lengyelországban – eltérően Németországtól vagy az Egyesült Királyságtól – nincsenek jól megalapozott próbák vagy irányelvek az ekvivalencián alkalmazására.

Az irányelvek hiánya ellenére egyes bíróságok használták az ekvivalensek tanát olyan kommentátorok által javasolt nézetek szerint, akik véleményüket gyakran alapozták más európai szabadalmi hivatalok által kialakított esetjogra. Így például a Lodzi Fellebbezési Bíróság 2012. november 9-én úgy döntött, hogy a szabadalmi oltalmat ki lehet terjeszteni egy védett találmány olyan kézenfekvő ekvivalenseire, amelyek nem változtatják vagy javítják meg a találmány végső hatását.

A legfelsőbb bíróság egy 2015. december 10-i ítéletében az ekvivalencián kérdésével foglalkozott. Megsemmisítve a Varsói Fellebbezési Bíróság döntését, összefoglalta a tan lé-

nyegét, és általános irányelveket alakított ki egy bitorlásnak az ekvivalensek tana alapján történő megállapítására.

A legfelsőbb bíróság azonban nem elemezte érdemileg a fellebbezési bíróságnak azt a döntését, amelyet eljárási okok miatt érvénytelenített. Arra mutatott rá, hogy a fellebbezési bíróság szigorúan értelmezte a szabadalmi igénypontokat, és nem vizsgálta a bitorlást az ekvivalensek tana alapján, vagyis a legfelsőbb bíróság csupán utalt arra a lehetőségre, hogy a bitorlást az ekvivalensek tana alapján is meg lehet ítélni.

Kétértelmű állásfoglalása teret hagy a vitának. Az ekvivalensek tanának támogatói úgy gondolják, hogy a legfelsőbb bíróság ítélete véglegesen megerősíti, hogy Lengyelországban meg van engedve az ekvivalensek tanának alkalmazása, míg a tan ellenzői azt hangsúlyozzák, hogy a legfelsőbb bíróság nem foglalt egyértelmű állást az ügyben. Az a tény azonban, hogy felvetette az ekvivalensek tanának kérdését, támogathatja a bírókat abban, hogy szabadalmibitorlási ügyek megítélésakor vegyék figyelembe az ekvivalensek tanát.

Jelenleg az ekvivalensek tanának még mindig az óvatos megközelítése ajánlott. A jelenlegi helyzetet a legjobban a Varsói Fellebbezési Bíróság 2016. július 13-i döntése szemlélteti, amely megállapítja, hogy az ekvivalensek tanát fel lehet használni szabadalmibitorlás megítélésére, de ezt megfelelő óvatossággal kell tenni.

Libéria

Libériában 2016. július 22-én új szellemi tulajdoni törvény lépett hatályba, amely a szellemi tulajdon-jog mellett a szerzői jogot is szabályozza.

Az új törvény célja, hogy tisztázza azoknak a nemzetközi szerződéseknek a gyakorlatát és konkrét alkalmazhatóságát, amelyeknek Libéria a tagja; ilyenek a Párizsi Unió Egyezmény, a Madridi Jegyzőkönyv és az Afrikai Regionális Szellemi Tulajdoni Szervezet (African Regional Intellectual Property Organization, ARIPO).

A Libériai Szellemi Tulajdoni Hivatal vezérigazgatója bejelentette, hogy rövid időn belül kiadják a végrehajtási utasításokat is.

Az új törvény a szerzői jogon kívül vonatkozik a szabadalmi, a védjegy- és az iparimintajogra, a használatiminta-jogra és az integrált áramkörök kivitelezési jogára is.

Németország

A) A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (Bundesgerichtshof, BGH) 2016. szeptember 29-én kelt és 2017. január 10-én publikált döntésében – sokak meglepődésére – megállapította, hogy egy bitorló termékek elosztására és hirdetésére vonatkozó, abbahagyási és elállási rendelkezés elvileg magában foglalja a már a piacon levő termékek visszahívásának a kötelezettségét is. Az várható, hogy ez az ítélet rendkívüli módon fogja befolyásolni a joggyakorlatot, különösen szellemi tulajdon bitorlására vonatkozó ügyekben.

A bíróságnak azzal a kérdéssel kellett foglalkoznia, hogy egy abbahagyásra és elállásra felszólító rendelkezés – amely megtiltja bizonyos termékek terjesztését és hirdetését – címzettje megsérti-e ezt a rendelkezést, ha nem hívja vissza azokat a termékeket, amelyeket a bitorló már eladott kiskereskedőknek, de azok még a piacon hozzáférhetők. A bírósági rendelkezés indokolása ebben az esetben nem tartalmazott semmiféle konkrét kötelezést visszahívásra. A felperes sem kérte elrendelni termékeinek visszahívását. Csupán amikor látta, hogy a kiskereskedők még mindig árusítják a gyártó termékeit, panaszkolta, hogy megsértették a bíróság abbahagyásra és elállásra vonatkozó felhívását.

A bíróság meglepő módon osztotta ezt a nézetet, és azt a további megállapítást tette, hogy értelmezése általában vonatkozik az abbahagyásra és elállásra utasító rendelkezésekre.

A BGH azt a felvilágosítást adta, hogy egy olyan jogi rendelkezés címzettje, amely megtiltja bizonyos termékek terjesztését és hirdetését, köteles biztosítani, hogy az eladott termékek már ne legyenek többé terjesztve. Ez annak ellenére érvényes, hogy a bitorló többé már nem birtokolja ezeket a termékeket. Ahhoz, hogy megfeleljen az abbahagyásra és elállásra utasító felhívásnak, a bitorlónak kérnie kell a fogyasztóktól való visszavonást. A bíróság hangsúlyozta, hogy az abbahagyásra és elállásra felhívó rendelkezés szövegében nem kell kimondottan említeni a visszahívási kötelezettséget.

A most tárgyalt ügy rendkívül ellentmondásos már több éve a német kerületi felsőbb bíróságok vitáiban. A Maina-menti Frankfurter Felső Kerületi Bíróság éppen nemrég foglalt el eltérő álláspontot, jóllehet a BGH értelmezését tükrözte már 2015 végén a „Hot Sox”-ügyben hozott döntése is. A fenti új döntéssel az ellentmondó kérdés megválaszoltnak látszik: egy abbahagyásra és elállásra felszólító felhívás általában arra is kötelezi a bitorlót, hogy hívja vissza termékeit.

B) A Düsseldorf Fellebbezési Bíróság első tárgyalására a *Sisvel v. Haier*-ügyben 2016. november 17-én került sor. A *Sisvel* az 1 264 504 sz. és a 852 885 sz., szabványon alapuló fontos szabadalmak (Standard Essential Patents, SEPs) alapján indított pert a Haier ellen. A Düsseldorf Kerületi Bíróság első fokon elutasította a Haier FRAND- (fair, reasonable and non-discriminatory = tisztességes, észszerű és nem megkülönböztető) védekezését, és helyt adott a *Sisvel* keresetének mindkét szabadalom alapján. A döntés végrehajtását a bíróság 2016. január 13-án ideiglenesen felfüggesztette, azzal érvelve, hogy a FRAND-védekezés megítélése első fokon nyilvánvalóan hibás volt. Első tárgyalásán a fellebbezési bíróság az Európai Unió Bíróságának 2013. évi *Huawei v. ZTE*-döntése alapján a FRAND-védekezés számos előfeltételére mutatott rá.

Először azt fejtette ki, hogy uralkodó piaci helyzet önmagában nem következhet abból a tényből, hogy az SEP-tulajdonos nyilatkozatot ad ki az SEP-vel kapcsolatban. A felhasználónak bizonyítania kell, hogy az SEP uralkodó helyzetet tölt be a piacon.

Rámutatott továbbá, hogy az SEP-használónak nyilatkozatot kell adnia arról, hogy kész használati engedélyt kérni.

A fellebbezési bíróság arra is rámutatott, hogy az SEP-tulajdonosnak teljesen kidolgozott licencajánlatot kell tennie FRAND-alapon. A Huawei-döntés 63. szakaszára utalva a Düsseldorf-i Fellebbezési Bíróság jelezte, hogy az SEP-tulajdonosnak közölnie kell azt a módot, ahogyan a royaltyt számítani kell.

A fellebbezési bíróság alkalmat adott a Sisvelnek arra, hogy egy másik olyan licencajánlatot adjon, amely kielégíti a bíróság követelményeit. A bíróság ilyen vonatkozásban hangsúlyozta, hogy a Haiernak erre az ajánlatra gyorsan kell válaszolnia vagy az ajánlat elfogadásával, vagy pedig egy FRAND-alapú ellenajánlattal, feltételezve, hogy a Sisvel licencajánlata valóban megfelel a FRAND-követelményeknek.

A tárgyalás végén a bíróság jelezte, hogy a Sisvel kártérítési igényét FRAND-feltételeknek megfelelő royaltyra kell korlátozni. A bíróság arra is utalt, hogy arra az időszakra, amelyben az SEP-használó nem teljesíti a FRAND-feltételeket, az SEP-tulajdonos kárigényét nem lehet korlátozni.

Olaszország

A) Az olasz kormány 2016 decemberében ratifikálta az Egységes Szabadalmi Bíróságra vonatkozó egyezményt. Ennek következtében az olasz szabadalmi törvényt az UPC-egyezmény 26. cikkére utalva kiegészítették egy olyan rendelkezéssel, amely tiltja egy találmány közvetett használatát, amiről az olasz törvény korábban nem rendelkezett.

Az új törvényszakasz – amelyet az olasz ipari tulajdoni törvény 66. cikkéhez kapcsoltak – szövege a következő:

„Egy szabadalom azt a jogot adja tulajdonosának, hogy bármely harmadik személyt, aki nem bírja a tulajdonos hozzájárulását, vagy bármely személyt, aki nem jogosult használni a szabadalmazott találmányt, meggátoljon abban, hogy azon államban, ahol a szabadalom hatályos, a találmány gyakorlatbavételéhez szolgáltasson vagy szolgáltatásra ajánljon olyan eszközt, amely ennek a találmánynak a lényeges elemére vonatkozik, ha a harmadik fél tudja vagy tudnia kellett volna szokásos szorgalom kifejtése mellett, hogy ezek az eszközök alkalmasak ennek a találmánynak a gyakorlatbavételére és arra vannak szánva.

A fenti szakasz nem alkalmazható, amikor az eszközök szokásos kereskedelmi termékek, kivéve, amikor a harmadik fél a vásárló felet arra ösztönzi, hogy bármely olyan cselekményt hajtson végre, amely a találmány közvetlen használatának minősül, és így tiltva van”.

A törvény utal olyan személyek listájára, akik ki vannak zárva egy találmány gyakorlatbavételéből. Ezt a listát az olasz ipari tulajdoni törvény 68. cikke tartalmazza, amely jelenleg változatlan marad.

A közvetett bitorlásra vonatkozó fenti szabály törvénybeiktatása a szabadalmak jogi oltalma területén előrelépést jelent Olaszországban.

B) A híres és jól ismert nemzetközi védjegyekkel kapcsolatban az *Európai Unió Bírósága* alcím első bekezdésében említett nemzetközi egyezmények természetesen Olaszországban

is érvényesek. Az olasz iparjogvédelmi törvénykönyv 12(1)(e) és (f) cikke megállapítja, hogy egy védjegy nélkülözi az újdonságot, ha hasonlít egy olyan védjegyhez, amely már jól ismert a Párizsi Unió Egyezmény 6bis cikke értelmében – még eltérő áruk vagy szolgáltatások vonatkozásában is –, feltéve, hogy a későbbi védjegy használata megfelelő ok nélkül tisztességtelen hasznot húzna a korábbi védjegy megkülönböztető jellegéből vagy hírnevéből, vagy káros lenne arra nézve.

Közelebbről az olasz törvénykönyv 20(1)(c) cikke arról rendelkezik, hogy egy jól ismert lajstromozott védjegy tulajdonosának joga van harmadik személyek számára megtiltani, hogy a kereskedelemben hozzájárulása nélkül használjanak olyan megjelölést, amely azonos az ő jól ismert védjegyével vagy ahhoz hasonló, még akkor is, ha ez a jelölés eltérő árukra vagy szolgáltatásokra vonatkozik, és ha a későbbi megjelölés tisztességtelen hasznot húz a korábbi védjegy megkülönböztető jellegéből vagy hírnevéből, vagy annak kárt okoz.

A fentebb *Európai Unió Bírósága* címszóval közölt cikkben ismertetett két jogeset az olasz bíróságok számára is példaként szolgált.

A *Theofanis Papadas v. Gianni Versace SpA* (Versace)-ügyben 2016. február 25-én hozott döntésében a Milánói Bíróság a VERSACE 1969 védjegyet vizsgálva megállapította, hogy „az olasz iparjogvédelmi törvénykönyv 20(1)(c) cikke szerint a VERSACE 1969 megjelölés használata lehetővé tenné Theofanis Papadas számára, hogy indokolatlan haszonra tegyen szert a Versace jól ismert védjegyének használatából, és egyidejűleg ártana a védjegy megkülönböztető jellegének”.

Hasonló megállapításra jut a Római Bíróság 2015. december 1-jén a *Dolce & Gabbana Srl v. Pelletterie Di Gregorio Srl*-ügyben hozott döntése, amelyben a bíró megállapította, hogy „jól ismert védjegyek esetében – ideértve a DOLCE & GABBANA híres védjegyet is – a törvény lehetővé tesz olyan oltalmat is, amely sokkal tágabb, mint az áruk és szolgáltatások egyszerű azonossága/hasonlósága esetén”. A jól ismert védjegyekkel kapcsolatban a megtévesztő hasonlóságra vonatkozó eltérő szabványok minden olyan körülmény esetén alkalmazhatók, amikor a harmadik felek általi jogtalan eltulajdonítás megalapozatlan előnyt tudna biztosítani a bitorló számára, és kárt okozhatna a bitorolt védjegy tulajdonosának.

C) A Cataniai Szellemi Tulajdoni Bíróság 2016. szeptember 20-i döntésével oltalmat engedélyezett a jól ismert KAMUT® védjegyre a helyi vállalkozók általi jogtalan használat ellen.

A kérdéses védjegyre ingyen használati engedélyt adott az amerikai jogtulajdonos és annak korábbi európai leányvállalata – amelyek vezetőik voltak a KHORASAN búza termesztésének és eladásának területén – azzal a feltétellel, hogy az engedélyesek (farmerek, malmok, téstagyártók és hasonló) követnek a felhasznált búza változataira vonatkozó számos minőségi előírást, betartják a termesztésre és az organoleptikus tulajdonságokra vonatkozó előírásokat, és megengedik, hogy a licencadó időnként ellenőrizze azok betartását. A bíróság által eldöntött ügyben egy helyi étterem és élelmiszergyártó üzem használta működése során a BIOKAMUT és a FARINA DI KAMUT szavakat anélkül, hogy használati engedélyt kapott volna a védjegy tulajdonosoktól.

Számos abbahagyásra és elállásra vonatkozó levél elküldésének csupán annyi eredménye volt, hogy az állítólagos bitorló elkezdte használni a vitatott védjegyek BIOKAMUTH és BIOKAMUTHI változatát is. A jogtulajdonosok bitorlási pert indítottak a Cataniai Szellemi Tulajdoni Bíróságnál, többek között 1992-ben lajstromozott KAMUT közösségi szóvédjegyük alapján.

Válaszában az alperes elsősorban arra hivatkozott, hogy helyi szinten korábban használta a jelölést. A felperes védjegyeit a 43. áruosztályban (amely felöleli az ételmezési szolgáltatást) 2003 után nyújtotta be, míg egyetlen korábbi védjegye az 1992. évi közösségi védjegy volt, amelyet azonban csak a termékekre vonatkozó 5., 30. és 31. áruosztályban lajstromoztatott. Az alperes azt állította, hogy egy csupán termékáruosztályokban lajstromozott védjegy benne rejlő hasonlóság hiánya miatt nem hozható fel egy olyan vállalat ellen, amely a védjegyet csupán szolgáltatások azonosítására használja.

A bíróság eltérő véleményen volt. Megállapította, hogy a „kamut” szó, amely nélkülöz minden fogalmi kapcsolódást az általa megkülönböztetett termékhez, vagy legalábbis az átlagos fogyasztó által felfogható fogalmi kapcsolódást (állítólag „búzá” jelent a régi egyiptomi, vagyis egy holt nyelven), egy erős védjegy nagyfokú megkülönböztetőképességgel. A „kamut” szó ezért valódi magja a BIOKAMUT vagy e szó BIOKAMUTH és BIOKAMUTHI változatának, amelyekben a „bio-” előtag csupán leíró jellegű, és mint ilyen nélkülöz bármilyen lényeges megkülönböztetőképességet. A két változatban a „h” betű – amely az olasz nyelvben akkor is néma, ha magánhangzó követi – hozzáadása figyelmen kívül hagyható.

A bíróság a felek tevékenységét a piaci terület és a fogyasztói alap szempontjából hasonlónak tekintette, és megjegyezte, hogy a védjegyek alaki osztályozása helyett a termékek jellegét, a megcélzott fogyasztók típusát és a kielégített szükségleteket kell figyelembe venni. Ilyen alapokon a bíróság azt állapította meg, hogy fennáll az összetévesztés valószínűsége még a társítás valószínűségének alakjában is, amire a védjegy törvény szerint szükség van a bitorlás megállapításához.

A bíróság azt is tagadta, hogy a „kamut” szó használata csupán az alperes által eladott termékek és szolgáltatások leírásaként igazolható, megjegyezve, hogy egy ilyen szó nem egy növényfajta neve – ilyennek a KHORASAN búza tekinthető –, és ezért információs funkció nélküli használata csupán arra szolgált, hogy hasznot húzzanak a KAMUT védjegy ismertségéből.

A fentiek alapján a bíróság úgy döntött, hogy az alperes viselkedése védjegy bitorlást jelent. Ezért eltiltotta az alperest a BIOKAMUT, BIOKAMUTHI, FARINA DI KAMUT és FARINA DI KAMUT BIO jelzés használatától kereskedelmi ténykedése folyamán. A bíróság pénzbírságot állapított meg arra az esetre, ha az alperes megszegi a végzésben foglaltakat vagy elhalasztja a teljesítés napját, és elrendelte a *biokamuthi.it* és a *biokamuth.com* doménnév átadását a felperesnek, valamint a döntés publikálását az alperes költségén két fontosabb újságban.

Oroszország

A KALASHNIKOV géppisztolyokat gyártó orosz vállalat 2014. januárban kérte az AK-47 és az AK-74 jelzés, valamint a KALASHNIKOV szóvédjegy lajstromozását az Orosz Védjegyhivatalnál. A védjegyeket 2016-ban lajstromozták. Szakemberek ezt okos lépésnek nevezték, mert jelentős jövedelmet jelenthet az orosz vállalat számára.

A videojátékok készítőinek ezentúl licencszerződést kell kötniük a védjegytulajdonossal ahhoz, hogy termékeikben használhassák a II. világháború óta híres nevet. Több száz videojátékban láthatók a Kalashnikov-termékek. A gyártó vállalat jogásza számára mindenesetre új feladatot jelenthet a védjegyjogok érvényesítése, mert az orosz bíróságok korábban nem ítélték olyan ügyekben, ahol videojátékokban megjelenő védjegyek miatt indítottak volna bitorlási pert.

A fegyvergyártó cég új védjegyei miatt egyéb termékek, így például órák, kések, nyomdatermékek és hasonlóak gyártói is rákényszerülhetnek használati engedély szerzésére a Kalashnikov-gyártótl.

Románia

Ideiglenes intézkedést (vagyis állítólagos bitorló termékek értékesítését, használatát, eladásra felkínálását, eladását vagy importálását tiltó végzést) egy szabadalomtulajdonos akkor kérhet, ha bizonyítja, hogy

- az ügy sürgős (vagyis helyrehozhatatlan kár fenyeget, vagy jogvédelemre van szükség);
- a bírónak nem kell döntenie az ügy érdemében; és
- az intézkedés időleges, vagyis az ügy érdemének eldöntéséig érvényes, azonban a felperesnek bizonyítania kell érvényes szabadalom meglétét, és a bíróság számára be kell nyújtania a bitorlás első látásra (*prima facie*) meggyőző bizonyítékát.

Ideiglenes intézkedést *ex parte* vagy *inter partes* eljárásban lehet kérni. Nincs arra vonatkozó jogszabály, hogy egy bírónak mit kell sürgősnek tekintenie; ezt esetről esetre kell meghatározni. A bíróság kérheti, hogy a kérelmező helyezzen letétbe a bíróság által meghatározott biztosítékot.

A bitorlási és a megsemmisítési ügyeket nem mindig együtt vizsgálja a bíróság – részben azért, mert a Bukaresti Törvényszéknek van kizárólagos illetékessége első fokon dönteni szabadalmak érvényességéről, míg bitorlási pereket másik illetékes bíróságnál is be lehet nyújtani.

Mínthogy egy szabadalom bitorlására vonatkozó végleges döntés függ attól, hogy a szabadalom érvényes-e, a bitorlási eljárást fel lehet függeszteni, amíg a megsemmisítési ügyben végleges döntés nem születik. Ugyanakkor vannak olyan ügyek, amelyekben a bíróság az érdekelt fél kérelmére egyesíti a megsemmisítési és a bitorlási ügyet, és mindkettőben ugyanazzal az ítélettel dönt. Ilyen vonatkozásban nincs megalapozott joggyakorlat.

Spanyolország

A Barcelonai Kereskedelmi Bíróság 4. tanácsa 2016. december 9-én elutasította a *Bayer Pharma AG*, a *Bayer Intellectual Property GmbH* és a *Bayer Hispania SL* (együtt: Bayer) által generikus gyógyszereket gyártó vállalatok ellen benyújtott keresetet, amelyben a Bayer azt állította, hogy a *drospirenon* előállítására vonatkozó két szabadalmát bitorolták. A *drospirenon* egy fogamzásgátló gyógyszer, amelyet a Bayer etinil-ösztadiollal kombinálva *YASMIN®* és *YASMINELLE®* néven forgalmaz.

Az érintett szabadalmak a következők voltak:

- EP1149840 sz. (EP '840-es) szabadalom, amely a Bayer Pharma tulajdona; és
- EP2168974 sz. (EP '974-es) szabadalom, amely a Bayer Intellectual Property tulajdona.

A Bayer Hispania nem kizárólagos licencjogosultja a szabadalmaknak Spanyolországban.

Mindkét szabadalom 2017. augusztus 11-ig lesz érvényben, és a *drospirenon* hatóanyag gyártási eljárását igényli, mégpedig:

- az EP '840-es szabadalom olyan eljárást igényel, amelyben p-toluolszulfonsavat adnak egy sajátos kiindulási anyaghoz (5- β -OH-*drospirenon*), és így *drospirenon*t kapnak; és
- az EP '974-es szabadalom olyan eljárást igényel, amelyben ugyanilyen kiindulási vegyületet elkülönített alakban dehidratálnak, és így kapnak *drospirenon*t.

A Bayer 2014. július 3-án perelt be számos generikusgyógyszer-gyártót a fenti két szabadalom állítólagos bitorlásáért.

A generikus gyógyszerek forgalmazásuk első éveiben két eljárással (1. eljárás és 2. eljárás) gyártott *drospirenon*t tartalmaztak, azonban jelenleg egy harmadik eljárással gyártott *drospirenon*t tartalmaznak, amelyet a Bayer nem támadott meg.

Az 1. és a 2. eljárásban 5- β -OH-*drospirenon* és *drospirenon* elegyét használták kiindulási anyagként, amelyhez p-toluolszulfonsavat (1. eljárás) vagy piridint és vizet (2. eljárás) adtak, és így kaptak *drospirenon*t.

A Bayer szerint az 1. eljárás az EP '840-es szabadalmat bitorolta, mert azonos kiindulási vegyületet (5- β -OH-*drospirenon*) és azonos reagenst (p-toluolszulfonsav) használtak. Az 1. eljárást elhagyták, mielőtt az EP '974-es szabadalmat engedélyezték volna.

A Bayer továbbá azt állította, hogy a 2. eljárás is bitorolja az EP '840-es szabadalmat, mert – nézete szerint – a piridin használata ekvivalens volt a p-toluolszulfonsav használatával (ami az ekvivalensek tana alapján eredményezett bitorlást).

A Bayer azt is állította, hogy az 1. és a 2. eljárás bitorolta az EP '974-es szabadalmat, mert – nézete szerint – kiindulási anyagként elkülönített alakban 5- β -OH-*drospirenon*t használtak.

Ezzel szemben az alperesek azt állították, hogy az EP '840-es és az EP '974-es szabadalom igénypontjait a szabadalmi leírások fényében kell értelmezni, és hogy ezért az látható, hogy a kiindulási vegyületnek (5- β -OH-drospirenon) mentesnek kell lennie drospirenontól (EP '840-es szabadalom) és drospirenon-szennyezésektől (EP '974-es szabadalom). Így az alperesek azt állították, hogy az 1. és a 2. eljárás a Bayer szabadalmainak oltalmi körén kívül esik, mert ők 5- β -OH-drospirenon, drospirenon és szennyezések keverékét használták.

Azzal kapcsolatban, hogy a 2. eljárással nem bitorolták az EP '840-es szabadalmat, az alperesek azzal is érveltek, hogy piridin és víz használatát az adott körülmények között nem lehet ekvivalens megoldásnak tekinteni a p-toluolszulfonsav használatával.

Arra az esetre, ha a bíróság a szabadalmak Bayer szerinti tág értelmezését követné, az alperesek azt állították, hogy a szabadalmak érvénytelenek.

A bíróság hármas bírói tanácsban döntött, amelynek tagjai szabadalmi bírók voltak. A bíróság megerősítette az alperesek érveit. Döntését főleg a következő okokra alapította.

- Egy szabadalom oltalmi körének meghatározásakor az igénypontokat a szabadalmi leírás figyelembevételével kell értelmezni.
- A fentiek fényében a 2. eljárás nem bitorolta az EP '840-es szabadalmat. Továbbá a piridint és a p-toluolszulfonsavat nem lehet ekvivalensnek tekinteni.
- Az EP '974-es szabadalom esetében az 5- β -OH-drospirenont elkülönített alakban drospirenontól mentesnek kell tekinteni. Ezért az 1. és a 2. eljárás nem bitorolja az EP '974-es szabadalmat, mert nem használják ugyanazt a kiindulási anyagot.
- Az EP '840-es szabadalom 1. igénypontja – a leírás szerint értelmezve – a drospirenon előállítására szolgáló olyan eljárást véd, amelyben a kiindulási vegyületnek (5- β -OH-drospirenon) drospirenontól mentesnek kell lennie.
- Az 1. eljárás nem bitorolja az EP '840-es szabadalmat, mert a p-toluolszulfonsavat 5- β -OH-drospirenon és drospirenon elegyéhez adagolják.

A fentiek mellett a bíróság megerősítette az alpereseknek azt az érvelését, hogy a Bayer Hispaniának nincs perlésre vonatkozó joga, mert a szabadalmaknak nem kizárólagos jogsultja.

Összességében a bíróság elutasította a Bayer bitorlási kereseteit, és a Bayert kötelezte a jogi költségek megtérítésére.

A Bayer a Barcelonai Fellebbezési Bíróságnál nyújthat be az ítélet ellen fellebbezést.

Svédország

A) A Svéd Szabadalmi Fellebbezési Bíróság 2016. október 18-án döntést hozott az *Arla Foods AB* (Arlo) és a *Yogiboost Retail AB* (Yogiboost) közötti perben, megállapítva, hogy nem állt fenn az összetévesztés valószínűsége a két vállalat védjegyei között, mert bár volt hasonlóság az Arla gyümölcsjoghurtra lajstromozott YOGGI védjegye és Yoogiboost fagyasztott joghurtra lajstromozott YOGGI BOOST védjegye között, a termékeket jelentős

különbségekkel árusították. Emellett a YOGGI védjegy megkülönböztetőképessége szorosan kapcsolódott a két „g” sajátos ejtéséhez.

B) 2016. június 15-én a Svéd Szabadalmi Fellebbezési Bíróság elutasította a 007 szóvédjegy lajstromozására irányuló kérelmet dohányra és dohányzási cikkekre. Az elutasítás oka az volt, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy tisztességtelen hasznot húzna a *Danjaq, LLC* (Danjaq) által birtokolt, híres 007 James Bond-védjegyből.

A döntés azt a kérdést érintette, hogy Svédországban érvényes-e az 1 066 094 számon lajstromozott 007 nemzetközi védjegy a 34. áruosztályban dohányra, dohányzási cikkek-re és gyufára. A Svéd Szabadalmi és Védjegy hivatal hivatalból vizsgálatot végzett relatív lajstromozásgátló okokra, és részben elismerte a nemzetközi védjegy érvényességét a fenti árukra.

A nemzetközi védjegy lajstromozása és publikálása után a Danjaq, a James Bond-jogok tulajdonosa felszólalt négy európai uniós védjegy alapján, amelyek vagy a 007 szóvédjegy-ből vagy az alábbi ábrás védjegyből álltak:

Minthogy a korábbi jogok egyikét sem lajstromozták a 34. áruosztályban, a felszólaló felszólalását a védjegyirányelv 5(3)(a) cikkére alapozta, és azzal érvelt, hogy a 007 megjelölés a kódszáma a világ leghíresebb titkos ügynökének, James Bondnak. Előadta továbbá, hogy a védjegyre használati engedélyt adtak számos termék vonatkozásában, és a védjegy híres státuszra tett szert. Ezért az újonnan lajstromozott nemzetközi védjegy kárt okozna a felszólaló védjegyeinek, és azok alapján a bejelentő tisztességtelen haszonra tenne szert.

A hivatal elutasította a felszólalást, mert azon a véleményen volt, hogy a felszólaló nem bizonyította védjegy hírnevét.

Ezt követően a felszólaló a Svéd Szabadalmi Fellebbezési Bíróságnál nyújtott be fellebbezést, amely megváltoztatta a hivatal döntését, megjegyezve, hogy a 007 megjelölést 1962 óta rendszeresen használják, és az a világon mintegy 40 milliárd SEK és csupán Svédországban mintegy 600 millió SEK bevételt eredményezett. Emellett a védjegy széles körű kereskedelmi és licencadási tevékenység tárgya volt a legkülönbözőbb termékkategóriákban, nem csupán a filmiparhoz kapcsolódó termékek területén. Ezért a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a korábbi 007 védjegyek híresek voltak, és ez a hírnév azzal együtt, hogy a védjegyet széles körben használták különböző áruféleségekkel kapcsolatban, a nemzetközi védjegy és a korábbi védjegyjogok közötti összetévesztés kockázatával jár.

Végül a bíróság azt a kockázatot becsülte fel, hogy a nemzetközi védjegy tisztességtelen előnyt húz-e a korábbi védjegyekből, és megállapította, hogy – figyelembe véve azt a sajátos titokzatosságot, amely a korábbi jogokhoz társul a James Bond filmekben és a „007” kódszámon keresztül – a fogyasztókra különös hatást gyakorolnak az azonos nemzetközi védjeggyel ellátott dohányzási termékek. Ezért a nemzetközi védjegy tulajdonosa gazdasági

kártérítés fizetése nélkül előnyre tesz szert azokból a gazdasági erőfeszítésekből, amelyeket a felszólaló tett a 007 védjegyre vonatkozó kép létrehozásáért és megalapozásáért.

A bíróság szerint tehát a felszólaló bizonyította, hogy a nemzetközi védjegy használata esetén fennáll annak a kockázata, hogy a későbbi bejelentő tisztességtelen előnyt húzna a korábbi jogok hírnevéből és megkülönböztetőképességéből. Ezért Svédországban meg kell tagadni a nemzetközi védjegy érvényességét.

Tajvan

A) A Tajvani Szellemtulajdon-védelmi Hivatalnál a jobb oldali védjegy tulajdonosa felszólalást nyújtott be a bal oldali védjegy bejelentője ellen.

A hivatal a két védjegyet az alábbi indokok alapján eltérőnek ítélte meg, és a felszólalást elutasította:

- Mindkét védjegy ugyanazt az „A” betűt tartalmazza, ami egy létező szó, ezért a megkülönböztetőképességük gyengébb.
- A felszólaló védjegyének „A” betűje stilizálva van, ezért nagyobb hangsúlyt kell helyezni a védjegyek megjelenésére.
- A lajstromoztatni kívánt védjegy az „A” betűn kívül még a „diamond” szót is tartalmazza. Bár ez a szó nem bír megkülönböztetőképességgel, a hasonlóság megítélésénél szerepe van a két védjegy általános megjelenésének megítélésében.
- A két védjegy eltérő megjelenésű, ezért egymástól különböznek.

B) Egy tajvani üzletember kérelmet nyújtott be a CPHIL védjegy lajstromozása iránt. A védjegybejelentés ellen felszólalt a GLUCOPHIL védjegy tulajdonosa.

A hivatal az alábbi indokok alapján helyt adott a felszólalásnak:

- Mindkét védjegy tartalmazza a „cophil” kifejezést. Kisebb különbséget jelent a felszólaló védjegyében a „glu-” előtag és a lajstromoztatni kívánt védjegy elején a nagy „C” betű.
- Mindkét védjegy egyszerű betűkből áll, aminek következtében a két védjegy által nyújtott általános benyomás hasonló.
- A felszólaló védjegye egy kitalált szó, amelynek erős a megkülönböztetőképessége. Ezért a „cophil” szó lajstromozása a két védjegy forrásával kapcsolatban félrevezetné a közönséget.

VÁLOGATÁS A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET SZAKVÉLEMÉNYEIBŐL

SZAKIRODALMI MŰ FELHASZNÁLÁSA

SZJSZT-31/2015

I. Előzmények

A megbízó nyomozó hatóság nyomozást folytat a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: „Régi Btk.”) 329/A. § (1) bekezdésébe ütköző, szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése vétség elkövetésének gyanúja miatt W. A. és R. M. ellen. Ezért a hatóság 2015. szeptember 7-én igazságügyi szakértőként rendelte ki a Szerzői Jogi Szakértő Testületet.

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. § (1) bekezdése szerint „a Szakértő Testület nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást ...”. Az eljáró tanács szakvéleményét a megkereséshez csatolt bizonyítékok alapján hozta meg. A csatolt bizonyítékok:

- Sz. I.: könyv1, Budapest, 2008, puha kötésű könyv, 78 oldal,
- Sz. I.: könyv2, Budapest, 2008, puha kötésű könyv, 189 oldal,
- valamint egy színes grafika, 1 A4-es oldal.

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy a nyomozó hatóság rendelkezésre bocsátotta az SZJSZT-22/2012-3. sz. szakvéleményt is, amely alapján az eljáró tagok a korábbi szakvéleményekben szereplő megállapításokat is figyelembe véve jártak el a jelen ügy elbírálásakor.

Előzményként megemlíthető, hogy az ügyet megelőzően három szakvélemény született Sz. I. jegyzeteinek szerzősége, valamint ezen jegyzetek felhasználásának egyes kérdéseiben: az SZJSZT-22/2012 (a továbbiakban: „1. szakvélemény”), az SZJSZT-22/2012-2 [a továbbiakban: „2. szakvélemény”], valamint az SZJSZT-22/2012-3 (a továbbiakban: „3. szakvélemény”). Ezért a vizsgálati anyagok között nem található szakvéleményeket – a nyomozó hatóság munkájának segítése céljából – az eljáró tanács csatolja a jelen szakvélemény mellékleteként. Az eljáró tanács tájékoztatásul jelzi, hogy a jelenlegi és a korábbi ügyekben eljáró tanács összetétele – a szavazó tag személyétől eltekintve – azonos.

Az eljáró tanács előzetesen megjegyzi, hogy az említett korábbi szakvélemények tárgyat képezte egy, a felperesként fellépő Sz. I. – Á. L. alperessel szemben folytatott perben bizonyítékként beterveztett – által saját szerzői műveként hivatkozott jegyzetgyűjtemény. Sz. I. nyilatkozatában rámutatott, hogy a jegyzetgyűjtemény összeállításánál más művek felhasználására támaszkodott. Eszerint a felperes oktatási tananyagát külföldi jogirodalmak fordí-

tásából (I. K rendszert), külföldi jogirodalomból (I. N rendszert), továbbképző tanfolyamon kapott jegyzetből (I. B rendszert), valamint egyéb szakirodalmi művekből állította össze. A felperes által jelzett különböző felhasználások (így fordítás, a fordított szöveg felhasználása, az idézés, az átvétel) azonban a jegyzetgyűjteményben nem voltak nyomon követhetőek, így az eljáró tanács a szövegrészek pontos és egzakt beazonosítása hiányában nem tudta megállapítani a korábbi szakvélemények tárgyát képező jegyzetgyűjtemény esetében Sz. I. felperes szerzőségét.

II. Jogsabályi háttér

1. Szerzői jogi védelem

Az eljáró tanács 1. sz. szakvéleményében részletesen kifejtette a szakirodalmi művek egyéni, eredeti jellegének feltételeit, vizsgálati szempontjait, valamint az ilyen művek felhasználásának feltételeit. Ezért az alábbiakban erre vonatkozóan csak áttekintést nyújtunk. Az Szjt. 1. § (1) bekezdése szerint szerzői jogi védelem illeti az „irodalmi”, „tudományos” és „művészeti” alkotásokat, így a szakirodalmi műveket is, amennyiben azok *egyéni, eredeti jelleggel rendelkeznek* [Szjt. 1. § (2) bek. a) pontja és az 1. § (3) bek.].

Az Szjt. 1. § (6) bekezdése szerint „*Valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek.*” Mindezek tehát szerzői jogi értelemben bárki által engedély és díjfizetés nélkül felhasználhatók, azaz közkincsbe tartoznak, felhasználásukra szerzői jogi értelemben nem szerezhető kizárólagos engedélyezési jog. Figyelmet érdemel, hogy a szerzői jog szempontjából a *tudományos tartalom és annak leírása, ábrázolása, megjelenítése elválik egymástól*. Az elkülönülésnek az a lényege, hogy míg a tudományos tények, felfedezések önmagukban nem állnak szerzői jogi védelem alatt, addig ezek egyéni, eredeti kifejtése, megjelenítése szerzői jog tárgyát képező mű lehet. Míg tehát a tudományos tételek, a használt szakkifejezések – szerzői jogi értelemben – önmagukban nem monopolizálhatók, addig a mindezeket magában foglaló, egyéni, eredeti módon megjelenített tudományos alkotás (szakirodalmi műként) szerzői jogi védelem alatt áll. A szakirodalmi mű egyéni-eredeti jellege megtestesülhet számos módon, így többek között sajátos megfogalmazásban, egyéni grafikai ábrázolásban vagy akár sajátos szerkesztői tevékenység eredményeképp létrejött gyűjteményes műben. *Mindebből következik, hogy a tudományos tények puszta megállapításai – így esetünkben a fülakupunktúrás pontok, illetve az azokhoz kapcsolódó terápia és gyógyhatások leírása – azok újszerűsége ellenére sem monopolizálhatók szerzői jogi értelemben, hanem közkincsbe tartoznak, tehát mindenki számára szabadon hozzáférhetők és terjeszthetők*. Ezzel szemben az ilyen tudományos tartalom egyéni, eredeti jellegű kifejtése, megfogalmazása (pl. szakirodalmi mű), ábrázolása (pl. grafikai mű) szerzői jogi védelem alatt áll, tehát mindezek felhasználása a szerző engedélyéhez kötött. Az engedély nélkül történő felhasználás tehát csak abban az esetben

sérti a szerzői jogot, ha túlmegy a szakirodalmi műben megjelenő tudományos tényeken, és azok konkrét, egyéni-eredeti kifejezőmódjára, megfogalmazására, sajátos szemléltetésére is kiterjed, azaz nemcsak a tudományos tényeket, hanem az azokat magában hordozó szellemi alkotást, a művet is érinti.

Oktatási célú szakirodalmi anyag esetében természetes, hogy az már létező művekre, az azokban tett megállapításokra épül. Ahhoz azonban, hogy az így elkészült oktatási célú anyagra kiterjedjen a szerzői jogi oltalom, annak tükröznie kell a szerző személyiségéből eredő egyéni, eredeti jelleget. Emellett csak abban az esetben jogszerű már létező művek szövegszerű felhasználása, ha az engedéllyel vagy a szabad felhasználás szerzői jogi szabályait betartva történik.

*Az egyéni, eredeti jellegnek egy szakirodalmi műben a felhasznált műrészleteken kívül saját gondolatszövedékein keresztül kell megjelennie. Nem minősül ugyanis szerzői műnek az idézetek, átvételek egymás mellé válogatása, mivel saját alkotói munka hozzáadása nélkül nincs önálló mű.*¹

Ehhez kapcsolódik az a fontos – a fentiekkel összhangban álló – megállapítás is, hogy az egyéni, eredeti jelleg akkor áll fenn, ha a szakirodalmi mű saját szellemi alkotás eredményeként jött létre, és nem egy más mű szolgai másolataként.

A fentiekre tekintettel az egyéni, eredeti jelleg megállapításához tehát az eljáró tanácsnak meg kell tudni állapítani, hogy mely szövegrészletek kerültek átvételre harmadik személyek műveiből, és melyek a szerző saját gondolatai. Abban az esetben, ha a szerző nem teljesítette – az Szjt. szabályai szerint megkövetelt – szabad felhasználás feltételeit, *nem állapítható meg, hogy a szakirodalmi mű mely részei, milyen formában alapulnak más műveken, így ez esetben az eljáró tanács nem tud megalapozott választ adni a szerzősége vonatkozóan.* Felmerül továbbá, hogy abban az esetben, ha egy mű idézési/átvételi szabályoknak megfelelő terjedelmű műrészletet tartalmaz, és *e műrészlet* – a mű szerzőjének szabálytalan eljárása miatt – *nem beazonosítható*, szabad felhasználás nem állhat fenn. Ez utóbbi hiányában ugyanis a szerzőnek engedélyt kell kérnie a felhasználásért. Ilyen esetben a felhasználó – az engedély nélkül felhasznált műrészletek tekintetében – a szerzők többszörözéshez [Szjt. 18. § (1)], terjesztéshez [Szjt. 23. § (1)], valamint névfeltüntetéshez fűződő jogait [Szjt. 12. § (1)] sérti, ami végső soron a szerzői jogi bitorlás [A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 384. § (1) a)] tényállását valósítja meg annak előírt feltételeinek fennállása esetén.²

¹ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 248.

² Gyertyánfy: i. m. (1), p. 133.

2. Szerzőség és szerzői jogosultság

Az Sztj. 4. § (1) bekezdése értelmében a „szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta (szerző).” Szakirodalmi művek esetében az a természetes személy minősül szerzőnek, aki a szakirodalmi mű megalkotásában egyéni, eredeti módon járt el, és mindez a jogszerűen felhasznált irodalmi műrészletek mellett kimutatható. Az alkotón kívül szerzői jogosultnak minősülhet az a személy, aki rendelkezik a műre vonatkozó szerzői, azon belül is vagyoni jogaival. Ilyen személy lehet akár a könyvkiadó is. (A kiadóra vonatkozó szerzői jogi szabályokat az Sztj. 56–57. §-a tartalmazza.)

A 2. szakvélemény (l. 1.3. pontot) részletesen kitért a „szerzőségi vélelem rendszerének” ismertetésére, ezért itt csak röviden érdemes utalni arra, hogy a művön történő névfeltüntetés kizárólag megdönthető szerzőségi vélelmet jelent. Tehát abban az esetben, ha felmerül a szerzőséggel kapcsolatos kétség, a névfeltüntetés önmagában nem szolgál bizonyítékként a szerzőség alátámasztására.

III. A megkereső kérdéseire adott válaszok

1. A feljelentésben szereplő Sz. I.: könyv2, Sz. I.: könyv1 és Sz. I.-grafika szerzői jogi védelemben részesül-e?

Az eljáró tanács mindenekelőtt megállapítja, hogy a könyv1 nem tekinthető szerzői műnek az alábbi indokokra tekintettel. A fejezetek kizárólag a fülakupunktúra tudományos tételein alapuló pontokat, azok elnevezését, az egyes pontokhoz fűzött rövid, egy-egy szóból álló indikációkat, valamint az egyes terápiás javaslatokat tartalmazzák egyéni, eredeti jelleget mutató alkotói tevékenység nélkül. Mindezen tartalmi elemek megjelenítése nem megy túl a szigorúan vett tudományos megállapítások egyszerű visszaadásán (felsorolás). Ezért a könyv tudományos tartalmának megjelenítésében nem fedezhető fel a szerzői jogi védelem fennállásához szükséges egyéni, eredeti megnyilvánulás.

A könyv2 szakirodalmi mű esetében kimutatható ugyan a tudományos tételek egyéni, eredeti formába öntése, azonban az eljáró tanács alapos vizsgálat után sem tudta megállapítani Sz. I. szerzőségét. Ahogy a könyv utal rá: „Írta és szerkesztette: Sz. I.,” amiből következik, hogy a szerző feltételezhető, de nem azonosítható saját gondolatszövedékek leírása mellett más művek részleteit is felhasználta. (Ez utóbbira utal a „szerkesztette” kifejezés, valamint az irodalomjegyzék.) E művek között szerepelnek azok a szakirodalmi művek is, amelyeket az eljáró tanács a korábbi szakvélemények megírásánál megvizsgált, így pl. S. P. jegyzete, amelyek esetében ugyancsak nem volt megállapítható Sz. I. jogszerű felhasználása (l. 1. és 2. szakvéleményt).

Az eljáró tanács – ahogy azt korábbi szakvéleményeiben is jelezte – beazonosítás hiányában nem tudja megállapítani, hogy a mű egyes részei mennyiben a szerző, és mennyiben az

irodalomforrásban feltüntetett szerzők művei. Sz. I. – egyetlen utalást (l. 81. o.) kivéve – nem jelezte ugyanis, hogy az egyes – irodalomjegyzékben jelzett – szakirodalmi műrészletek a könyv mely részében, milyen formában, milyen terjedelemben kerültek felhasználásra. (Ami egyébiránt a jogszerű felhasználás feltétele is lenne, l. az Szjt. 34. §-ában foglalt idézés szabályait.) A könyv2 szakirodalmi mű esetében *akkor lenne vizsgálható Sz. I. szerzősége*, ha beazonosíthatóvá válna, hogy az irodalomjegyzékben szereplő művek milyen terjedelemben, formában jelentek meg, és ehhez képest Sz. I. *egyéni, eredeti gondolatszövedékei mennyiben vannak jelen a jelzett könyv szövegében.*

Ezért kijelenthető a könyv2 szakirodalmi mű tekintetében, hogy mindamellett, hogy a mű nem elégti ki a tudományos szakirodalmi művek kívánalmait (szövegátvételek forrásainak jelzése), nem bizonyított Sz. I. szerzősége sem.

Az eljáró tanács a *grafikát szerzői jogi oltalom alatt álló grafikai műnek* tekinti az alábbiakra tekintettel. Az eljárás során megállapítást nyert, hogy az alkotás tere a következők mentén körvonalazható. Feltételezhetően az ábrán található akupunktúrás pontok elhelyezése tudományos megfigyelés következménye, ezért e pontok fülábrán történő elhelyezése tekintetében – az alkotás terének hiánya miatt – az egyéni, eredeti jelleg fennállása kizárható. A fül ábrázolásában és az egyes akupunktúrás pontokhoz kapcsolódó testrészeket megjelenítő ikonszerű ábrák leképezésében azonban az elvben rendelkezésre álló alkotási térben a szerző (azaz a grafikus) kreatív, alkotóművészi módon járt el. Ezért a fényképszerűen (bőrtextúra, árnyékolás) megjelenített fülképábrán megjelenített színes, körvonalazott ikonszerű testrészek ábrái alapján a grafika szerzői műnek minősül. A mű vonatkozásában tehát összefoglalóan megjegyezhető, hogy amíg a fülakupunktúra pontjai, azok számozása, elhelyezése egyáltalán nem élvez védelmet, az ikonszerű testrészábrák – művészi ábrázolásuk miatt – szerzői jogi védelmet élveznek.

A korábbiak figyelembevételével megállapítható, hogy a *könyv2 és könyv1 esetében nem állapítható meg Sz. I. szerzősége*, az előbbi esetben az irodalmi források beazonosíthatatlansága, míg az utóbbi esetben az egyéni, eredeti jelleg hiánya miatt. Ezért a további kérdések elsősorban a *grafika szerzői jogaira*, valamint annak megsértésre vonatkoztathatók.

2. A szerzői jogoknak kik, illetve mely szervek a jogosultjai?

Az eljáró tanács megállapítja, hogy az 1. kérdésben jelzett könyvek esetében Sz. I. *szerzősége nem állapítható meg, mivel a könyv1 tekintetében nincs szerzői műről szó, a könyv2 szakirodalmi műnél Sz. I. szerzősége a szövegrészletek forrásának ismeretlensége miatt nem bizonyított.* Ezért a kiadó szerzői jogosultsága sem bizonyított. A *grafika szerzőjének* a művön feltüntetett név alapján – egyéb bizonyítékok és a szerzőségi vélelem megdöntéséig – Sz. I. tekinthető. Hogy a grafikára vonatkozóan a szerzőtől szerzett-e felhasználási jogot, így a szerzői jog (egyes elemeinek) jogosultjának tekinthető-e más személy vagy szervezet, arra a benyújtott vizsgálati anyagokban nincs adat.

3. Az esetleges szerzői jogi jogsértések mely cselekményben nyilvánulnak meg?

A szerzői jogi jogsértések eseteit alapvetően a következőképpen határozza meg az Szjt.: „Jogosulatlan a felhasználás különösen akkor, ha arra törvény vagy az arra jogosult szerződéssel engedélyt nem ad, vagy ha a felhasználó jogosultságának határait túllépve használja fel a művet.” [Szjt. 16. § (6)]. Az Szjt. „szerzőijog-sértés” fogalmára, annak feltételeire utal a Btk. 385. § (1) bek. mint kerettényállás („Aki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait vagyoni hátrányt okozva megsérti, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”)

Mindemellett az Szjt. 16. §-a a „különösen” szóval arra utal, hogy a rendelkezésben említett példákon túl szerzői jogi jogsértés állhat fenn egyéb – nem nevesített – esetekben is, így például amikor a felhasználó a művet saját neve alatt használja fel. Ezt a Btk. a szerzői jogi bitorlás tényállásában szabályozza [Btk. 384. § (1) a)].

Ahogy azt a szakvélemény II.1. pontjában részletesen bemutattuk, a(z) (engedély nélküli) műfelhasználás csak abban az esetben állapítható meg, ha az a szakirodalmi műben található tudományos tényeken túl azok egyéni, eredeti alkotást eredményező kifejtésére is irányul. Ebből következik, hogy a tudományos tények, elvek, eljárások – amelyek nem tartoznak az Szjt. hatálya alá – előadása, terjesztése, bemutatása stb. nem valószínű, hogy felhasználást. Így a fülakupunktúrás pontok bemutatása, megosztása, arról való előadás tartása nem minősül felhasználásnak. Az említett tevékenységek akkor valószínű, hogy felhasználást, ha azok a mű egyéni, eredeti jellegét érintik, tehát ha mindezek a tudományos tételt, elveket, eljárásokat bemutató egyéni, eredeti leírásra, ábrázolásra, azaz a tényeken túl a szakirodalmi műre is irányulnak, ez esetben engedélyhez kötött felhasználásról van szó.

Releváns lehet annak a megemlítése, hogy az Szjt. lehetővé teszi bizonyos esetekben az engedély és jogdíjfizetés nélküli felhasználást az iskolai oktatás keretében. (Ilyen felhasználás például idézés terjedelmét meghaladó műrészlet átvétele, átdolgozás [Szjt. 34. § (2) és (4) bek.]). Megjegyezhető ugyanakkor, hogy az Szjt. „iskolai oktatás” fogalma nem fedi le valamennyi típusú oktatási formát. „... az iskolai oktatás célját szolgálja a felhasználás, ha az az óvodai nevelésben, az általános iskolai, középiskolai, szakmunkásképző iskolai, szakiskolai oktatásban, az alapfokú művészetoktatásban vagy a felsőoktatásról szóló törvény hatálya alá tartozó felsőfokú oktatásban a tantervnek, illetve a képzési követelményeknek megfelelően valószínű, hogy” [Szjt. 33. § (4)] Ennek tükrében azok a felhasználások, amelyekre az ezen kívül eső tanfolyamok keretében kerül sor, nem esnek a szabad felhasználás körébe, ezért a szerző engedélyéhez és díjfizetéséhez kötöttek. Ezért a tanfolyamon történő valamennyi típusú műfelhasználás a szerző engedélyéhez kötött.

4. *Szerzői jogi jogsértés fennállása esetén azzal az elkövető(k) mely személyeknek, szervezeteknek milyen összegű vagyoni hátrányt okozott?*

Az SZJSZT hosszú időre visszanyúló következetes gyakorlatát követve az eljáró tanács nem hivatott pontos összeget meghatározni, a megkereső kérdésére csak az okozott vagyoni hátrány megállapításához segítő elveket, szempontokat tudja megadni az alábbiakban.

A régi Btk. 137. § 4. pontja értelmében „*vagyoni hátrány: a vagyonban okozott kár és az elmaradt vagyoni előny*”. Az okozott vagyoni hátrány alapvetően az elmaradt felhasználási díj, illetve a mű megvásárlásából származó bevétel elmaradásában mutatkozik meg.

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy a vagyoni hátrány becslése Sz. I. javára kizárólag a grafikára terjedhet ki, miután a könyv1 nem tekinthető szerzői műnek, a könyv2 mű esetében pedig nem bizonyított Sz. I. szerzősége.

A grafika vonatkozásában megállapítható, hogy annak kereskedelmi értékét elsősorban a védelem alatt nem álló, ezért engedély nélkül is felhasználható térképszerű pontok halmaza, és nem pedig a fülábra szerzői jogi védelem alatt álló grafikai megjelenítése adja. (Nem kétséges, hogy a vásárlók nem a fül és az azon szereplő testrészek egyéni művészi kialakítása miatt, hanem az akupunktúrás szúráspontokat beazonosító térkép miatt veszik meg a rajzot.) A grafikai mű engedélyköteles felhasználása könnyen megkerülhető lenne, ha a felhasználó egy sematikus, nem művészi jellegű ábrára vezetné át az akupunktúrás pontokat. A licencdíj megállapításánál tehát ezt is figyelembe kell venni.

A realizált vagyoni hátrány kiszámolásánál alapvetően abból az összegből kell kiindulni, „*amekkora összegből [a szerző – SZJSZT] azáltal elesik, hogy az adott felhasználásra nem adhatott engedélyt.*”³ Ezért célszerű figyelembe venni a piaci gyakorlatot, azaz hogy hasonló felhasználási módok jogszerű engedélyezése esetén „*milyen licencdíjakat állapítanak meg, amely díjak azonban általában nem hozzáférhetők.*”⁴ Az Szjt. 16. § (4) bekezdése és 42. § (1) és (2) bekezdése értelmében ugyanis főszabály szerint a szerzőt a mű felhasználásának engedélyezéséért díjazás, azaz jogdíj illeti meg, amelyről a felek szabadon döntenek azzal, hogy a díjnak – ellenkező megállapodás hiányában – a felhasználásból származó bevétellel kell arányban lenni. Miután a megbízás tárgyát képező jogsértő felhasználások nem állnak közös jogkezelés alatt, az *elmaradt jogdíj*, azaz az okozott vagyoni hátrány mértékére a *jogosult nyilatkozata lehet az irányadó.*⁵

Megállapítható továbbá, hogy a felhasználási díj összegére az engedélyezett felhasználás módjai (pl. többszörözés, terjesztés, példányszám) jelentős mértékben kihatnak, erre azonban a feljelentés nem utal. A feljelentés kizárólag arra tér ki, hogy „*... időkorlátozás nélküli folyamatos felhasználásra a gyanúsítottaknak 500-500 000 Ft felhasználási díj ellenében biztosította volna.*” (Az eljáró tanács megjegyzi, hogy a felhasználási díjnak a felhasz-

³ SZJSZT-03/2014: Fájlcseré büntetőjogi megítélése.

⁴ I. m. (3).

⁵ I. m. (3).

nálásból származó bevétellel arányban kell állnia ellenkező megállapodás hiányában.) Az eljáró tanács meglátása szerint a díjat a fültérkép felhasználási módjait figyelembe véve cél-szerű megállapítani (l. bővebben Szjt. V. fejezet). A korábbi megállapítást figyelembe véve, miszerint a grafika valódi értékét nem annak művészi megformáltsága, azaz szerzői jogi oltalomképesége, hanem az azon szereplő, szabadon reprodukálható tudományos tények (akupunktúras pontok helye) adják, ezért jelen esetben csak jelképes összegről lehet szó.

A feljelentő által megjelölt forgalmi adatok alapján a vagyoni hátrány megjelölése részben megalapozott csak. A feljelentő a tanfolyam árából indult ki, amelynek keretében a résztvevők mind a grafikához, mind a térképmagyarázathoz kapcsolódó könyv1-hez hozzáférnek. Mindezek megrendelhetők azonban webshopon keresztül is. Tekintettel arra, hogy a *könyv1* szerzői jogi értelemben nem tekinthető szerzői műnek, ezért kizárólag a grafika kiskereskedelmi ára lehet az irányadó a vagyoni hátrány megállapításánál. A webshop a grafikára br. 1050 Ft vételárat jelöl meg.

5. *A feljelentésben szereplő, W. A. és R. M. által tartott képnapos haladó továbbképző tanfolyamon használt szakmai anyagokról megállapítható-e az, hogy azok jogsértő módon kerültek felhasználásra Sz. I. könyv2, könyv1 műveiből és Sz. I. grafikájából?*

Az eljáró tanács a korábban kifejtettek alapján jelzi, hogy csak a grafikának a vizsgálati anyagokban említett tanfolyamhoz kapcsolódó felhasználásaival kapcsolatban tud megállapításokat tenni (l. az 1. és a 3. kérdéshez kapcsolódó választ).

Szerzői jogi jogsértésnek minősül a grafika vagy beazonosítható részletének bármilyen technikával történő másolása, e-mailen történő elküldése (többszörözéshez való jog, Szjt. 18. §), a többszörözött példányok tanfolyam résztvevőinek történő átadása (terjesztéshez való jog, Szjt. 23. §), az ábra bemutatása előadás alatt (nyilvános előadáshoz való jog, Szjt. 24. §). Megállapítható tehát, hogy a vizsgálati anyagok között található, R. M. által e-mailben terjesztett grafika esetében a szerző többszörözéshez, terjesztéshez, valamint névfeltüntetéshez fűződő jogai sérültek, miután minderre a szerző kifejezett engedélye nélkül került sor, ráadásul a szerzősége utaló jelzés eltávolítását követően.

Ezzel szemben nem minősül felhasználásnak az oktató által történő figyelembe ajánlás, amely történhet akár szóban az előadáson, ajánlott irodalomjegyzékben vagy e-mailen. Ugyancsak nem minősül felhasználásnak – az oltalom hiánya miatt – az egyéni, eredeti jellegét nélkülöző, a fülakupunktúras pontok (azok újszerűsége ellenére sem) számának, jelentésének, pontkombinációknak e-mailen történő megküldése, más (saját) ábrán történő bemutatása, előadása stb.

6. *Megállapítható-e, hogy a feljelentésben felsorolt szakmai anyagok a könyv2, könyv1 és Sz. I. grafikája alapján készültek?*

Az eljáró tanács megállapítja, hogy a feljelentéshez csatolt dokumentum tudományos elveken alapuló *pontkombinációkat* tartalmaz, amely kombinációk önmagukban és megjelölésükben sem állnak szerzői jogi védelem alatt. A jelzett dokumentum az akupunktúrás pontok rövid, tömör, egyéni, eredeti jelleget nélkülöző leírását, gyógyhatását és az akupunktúrás pontok számát tartalmazza, mindezt felsorolásszerűen. Ebből következik, hogy a jelzett információk esetleges átvétele más műből, illetve ezen információk felhasználása harmadik személy által nem érinti a szerzői jog védelmének területét. Ugyanez vonatkozik a szerzői műnek nem tekinthető *könyv1* egyes részeinek a gyanúsítottak által egy az egyben történő átvételére is. A jelen szakvélemény III.1. pontjában szereplő táblázatok, leírások az akupunktúra tudományos tételein alapulnak, ezért nem állnak védelem alatt. Átvételük, többszörözésük, terjesztésük nem minősül tehát – szerzői jogi értelemben – felhasználásnak. Ezzel szemben az egyéni, eredeti jelleggel rendelkező *grafika többszörözése, terjesztése a szerző engedélyének hiányában szerzői jogi jogsértésnek minősül.* (l. a továbbiakban az 5. kérdésre adott választ).

Végül újfent utal az eljáró tanács arra, hogy Sz. I. szerzősége a könyv2 esetében nem bizonyított. Megállapítható, hogy a jelzett könyv és a jegyzet azonos témaköröket (pl. szenvedésbetegségek, szenvedésbetegségek [szenvedélybetegségek – a szerk.] terápiái stb.) dolgoz fel. A vizsgálat alapján azonban nem állapítható meg, hogy Sz. I. egyéni, eredeti gondolat-szövedékei, művei vagy azok azonosítható részletei kerültek volna átvételre a jegyzetben. Ugyanez állapítható meg a vizsgálati anyagok között található, nem egységes dokumentumba foglalt, tehát jegyzetrészleteknek tekinthető ábrák, szakmai leírások esetében, amelyek egy-egy tanúvallomáshoz kerültek csatolásra.

Dr. Szinger András, a tanács elnöke
Dr. Hepp Nóra, a tanács előadó tagja
Érsek Nándor, a tanács szavazó tagja

* * *

SZOFTVERMŰ VÉDELEMKÉPESSÉGE

SZJSZT-32/2015

A törvényszék által feltett kérdések

Válaszoljon a felperes 2015. június 8-án érkezett 61. számú beadványában feltett kérdésekre!

A felperes 61. sorszám alatt érkezett beadványában feltett kérdések:

1. Az 1. kártyaalkalmazás és mapping és a hozzá tartozó APDU-parancssor egyéni, eredeti jellegére tekintettel szerzői jog által védett alkotásnak minősül-e? Amennyiben igen, úgy mely Szjt. által védett alkotásnak minősülnek?
2. A 2. kártyaalkalmazás és mapping és a hozzá tartozó APDU-parancssor egyéni, eredeti jellegére tekintettel szerzői jog által védett alkotásnak minősül-e? Amennyiben igen, úgy mely Szjt. által védett alkotásnak minősülnek?
3. A régi rendszerrel szemben támasztott funkcionális és működési követelményeknek megfelelőt-e az új rendszer a felperes által megalkotott szoftverek: (1. kártyaalkalmazás, 2. kártyaalkalmazás, a kártyaalkalmazásokhoz kapcsolódó APDU-parancssorok) nélkül is?
4. Az új rendszer üzemeltethető-e a régi rendszer műszaki-fejlesztési dokumentációjának (specifikáció) ismerete nélkül?

Az eljáró tanács szakértői véleménye

Tekintettel arra, hogy a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. § (1) bekezdése szerint „a Szakértő Testület nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást ...”, az eljáró tanács a megkeresés, illetve a megkereséshez csatolt dokumentumok, illetve adathordozó alapján hozta meg szakvéleményét.

Ad 1. Az eljáró tanács a kérdés megválaszolása során abból indult ki, hogy „kártyaalkalmazás” alatt az eljáró tanács számára átadott DVD adathordozón található, C++ nyelven megírt alkalmazást kell érteni, az eljáró tanács válasza ezért erre terjed ki.

Az eljáró tanács megvizsgálta a hivatkozott 1. kártyaalkalmazást, és megállapította, hogy az a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szjt.) 1. § (2) bekezdés c) pontja szerinti szoftvernek minősül, amely – tekintettel egyebek mellett annak terjedelmére, az alkotói szabadságot végtelenen korlátozó paraméterek hiányára és az ebből fakadó alkotói szabadságra – annak egyéni, eredeti jellege okán szerzői jogi védelem alatt áll. Ez

egyértelműen megnyilvánul például az SAM modulban, az időszakkezelésben, az adminisztrációs felületben és a pontjóváírásban.

Az eljáró tanács rögzíti, hogy jelen szakvéleményében „mapping” kifejezés alatt azt a tevékenységet érti, amelynek során meghatározásra kerül, hogy a kártyának a gyártója által kijelölt és a kibocsátó által szabadon felhasználható memóriarészében milyen információkat (pl. kártyabirtokos neve) és miként (pl. milyen kódolással) tárolnak el. Ez a tevékenység lényegében azt a célt szolgálja, hogy a kártyát a kibocsátó sajátos igényeihez igazítsák.

Miközben a mapping elkészítése jelentős szakértelmet igényel, a mappinget elkészítő szakember szabadságát számos paraméter korlátozza. A legjelentősebb korlátozást maga a kártya jelenti, hiszen a kibocsátónak igazodnia kell a kártya gyártója által meghatározott keretekhez, ennek következtében pl. a kártyának csak a gyártó által kijelölt részeit, illetve ugyancsak a gyártó által meghatározott módon használhatja fel. Szintén korlátozást jelent a kártyaalkalmazás, hiszen a mapping során azokat az információkat kell eltárolni, amelyekre az alkalmazáshoz, illetve a kártya és kártyaolvasó készülék közötti kommunikációhoz szükség van. A fentiekből következően a mapping szoftverként nem áll védelem alatt. Ez az értelmezés összhangban áll felperes 3. számú kérdésével, amely „szoftverként” a kártyaalkalmazást és az ahhoz kapcsolódó APDU-parancsokat azonosítja.

A fentiek rögzítését követően az eljáró tanács a mappinget két további irányból is vizsgálta.

Az Szjt. 7. § (1) bekezdése szerint *„szerzői jogi védelemben részesül a gyűjtemény, ha tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű (gyűjteményes mű). A védelem a gyűjteményes művet megilleti akkor is, ha annak részei, tartalmi elemei nem részesülnek, illetve nem részesülhetnek szerzői jogi védelemben.”* Az eljáró tanács megállapítja, hogy a mapping általában és elvileg gyűjteményes műként védelem alatt állhat, ha a hivatkozott jogszabályi helyen megjelölt feltételeknek megfelel. A konkrét ügyben nyilvánvaló, hogy a mapping során tárolásra kijelölt információk (pl. a kártyabirtokos neve, a kártyabirtokos egyenlege, a kártyabirtokos névnapja, a kártyabirtokos születési dátuma, az alkalmazás verziószáma, a kibocsátási idő) szerzői jogi védelemben nem részesülnek. Az eljáró tanács ezen a helyen hivatkozni kíván az SZJSZT-38/2006 számú ügyben hozott szakvéleményre, amelyben az SZJSZT rögzítette, hogy *„az összeválogatás alkalmazott elve elsősorban akkor tekinthető egyéninek, eredetinek, ha a gyűjtemény valóban válogatás eredményeként született meg, vagyis egy műveket, adatokat tartalmazó nagyobb halmazból a szerkesztő valamilyen egyéni, eredeti szempont alapján válogatja össze gyűjteménye egyes elemeit. Ez alapján az összeválogatás nem rendelkezik egyéni, eredeti jelleggel, ha az valamennyi, bizonyos tulajdonsággal rendelkező elemet (művet, adatot) tartalmaz (például valamennyi budapesti telefon-előfizető adatai). Ugyancsak nem tekinthető összeválogatásnak a „gyűjtemény”, ha az csupán egy, vagy az összes elem számához képest elenyésző számú tételt tartalmaz.*

Az elrendezés elsősorban akkor tekinthető egyéninek, eredetinek, ha az meghaladja a nyilvánvaló sorrendbe illeszthető tulajdonságok alapján (például kezdőbetű, súly, hossz) történő automatikus rendezést.”

A fentiek alapján az eljáró tanács álláspontja szerint a mapping általában és a hivatkozott mapping konkrétan gyűjteményes műként nem áll védelem alatt, mivel a kijelölt információk olyan szorosan követik a kártyaalkalmazás funkcionalitását (üzleti logikát) és az APDU-parancsokat, az egyes információk, adatok elhelyezése pedig a gyártó által meghatározott paramétereket, hogy azok összességében már kizárják a mapping egyéni jellegét, így gyűjteményes műként való szerzői jogi védelmét.

Mivel a mapping nemcsak a gyűjteményes művekkel, hanem az adatfájlokkal is rokonítható, ezért az eljáró tanács a védelmet e szempontból is megvizsgálta. Az adatfájlok védelmével az Európai Bíróság az SAS Institute Inc kontra World Programing Ltd (C-406/10) -ügyben kimerítően foglalkozott. Az EUB hivatkozott ítéletében kifejtette, hogy *„a program bizonyos funkcióinak a használata céljából alkalmazott programnyelv és adatfájlformátum nem minősül e program kifejezési formájának, és ekként nem részesül ezen irányelv [a szoftverirányelv – az eljáró tanács megjegyzése] értelmében a számítógépi programok szerzői jogi védelmében”*.

Összességében az eljáró tanács a mappinget sem szoftverként, sem gyűjteményes műként, sem adatfájlként nem tekinti védett műnek.

Az APDU-parancs alatt az eljáró tanács előre meghatározott (akár standard, akár egyedi) parancsok azon sorozatát érti, amelyek célja a kártyaolvasó terminál és a kártya közötti kommunikáció biztosítása. Az eljáró tanács rögzíti, hogy az APDU-parancsok esetében a peres felek által sem vitatottan szabványosított programnyelvről van szó, önmagában azonban ez (vagyis a szabványosítás) nem zárja ki az APDU-parancsok szoftverként való szerzői jogi védelmét. Miközben önmagában egy-egy parancs – egyebek mellett épp a szabványosítás miatt – nem rendelkezhet a szerzői jogi védelemhez szükséges egyéni, eredeti jelleggel, a parancsok nagyobb, rendezett és logikailag egységes sorozata már állhat szerzői jogi védelem alatt, mivel a vonatkozó szabványok az egyes parancsok csoportosítását, azok rendezését, hívási sorrendjét nem határozzák meg, itt tehát az alkotó több lehetséges útvonal közül saját egyéniségének (programozási szokásainak) megfelelő megoldást választhat ki.

Az eljáró tanács az APDU-parancsokat a hivatkozott szoftver fejlesztői dokumentációja, illetve a megvalósított C++ program alapján vizsgálta meg, és megállapította, hogy egyéni, eredeti jellegű szoftvernek minősülnek. Ez tetten érhető például a bónuszfeltöltést és az időszakléptetést megvalósító parancssorozatokban is.

Ad 2. Az eljáró tanács jelzi, hogy a kérdésben hivatkozott 2. kártyaalkalmazás vonatkozásában – egy javaslatként címkézett dokumentum kivételével – nem kapta meg sem a forráskódot, sem a dokumentációt, ebből következően konkrét vizsgálatot nem végezhetett.

Az eljáró tanács ugyanakkor a fentiek mellett általános jelleggel rögzíti, hogy a kártya-alkalmazás, a mapping és az APDU-parancsok vonatkozásában az 1. kérdés kapcsán tett általános megállapításai függetlenek az alkalmazott technológiától, így azok ezen kártya esetében is megfelelően alkalmazhatóak.

Ad 3–4. Az eljáró tanács előjáróban jelzi: önmagában annak a körülménynek a szerzői jogi relevanciája nem mutatható ki, hogy egy szoftver, annak nem minősülő mapping vagy fejlesztői dokumentáció milyen ismeretek birtokában alkotható meg, illetve egy informatikai rendszer üzemeltetéséhez milyen tudásra van szükség.

A fentiek mellett egyértelműen letapogatható a kérdések mögött meghúzódó érvelés: ha egy védett alkotás megalkotása elképzelhetetlen egy másik alkotás ismerete hiányában, úgy – a felperes logikája szerint – a szerzői mű felhasználása ilyen közvetett bizonyítékkal is igazolható lenne.

E körben az eljáró tanács jelzi, hogy a peres felek között 2002. március 28-án kötött szerződés 5. pontja szerint a jelen per felperese teljes körű betekintést és korlátozott használati jogot adott az általa fejlesztett informatikai rendszer minden lényeges elemébe, ebből következően ha volt is szükség ezen elemek ismeretére az alperes számára, úgy ezen ismereteket épp a felperes adta át az alperes számára.

Nem mellékes az sem, hogy az SZJSZT egységes gyakorlata, továbbá az EUB fentebb már hivatkozott C-406/10 számú ügyben hozott ítélete szerint a szoftver funkcionalitása nem minősül a szoftver kifejezési formájának, és ekként nem is állhat védelem alatt. Ha az alperes az egyes szoftverre vonatkozó információkat harmadik félnek (pl. az alvállalkozójának) annak érdekében átadta volna, hogy az az alperes érdekében felhasználja, úgy önmagában a szoftver működésére vonatkozó ismeretek átadása szerzői jogi felhasználást nem valósít meg. Mivel pedig az alperes a szoftvernek jogszerű felhasználója volt, az Sztj. 59. § (3) bekezdése alapján a szoftver működését megfigyelhette, így annak működési elvét elvileg a felperes támogatása nélkül is megismerhette. Az Sztj. a szoftver jogosult számára nem biztosít olyan kizárólagos jogot, amelynek alapján a szoftver jogszerű felhasználója számára meg lenne tiltható, hogy a szoftvernek az Sztj.-ben meghatározott módon végzett megfigyelése során megszerzett információkat – nem ideértve magát a művet – a megfigyelő más, harmadik személy részére átadja. Kétségtelen tény, hogy ilyen korlátozásról a felek szerződésben megállapodhatnak, annak esetleges megsértése esetén azonban nem szerzői jogi, hanem általános kötelmi igény keletkezik.

A fentiek alapján az eljáró tanács álláspontja a 3. kérdés kapcsán az, hogy nem zárható ki, hogy a régi rendszerrel szemben támasztott funkcionális és működési követelményeknek megfelelően az új rendszer a felperes által megalkotott kártyaalkalmazás és parancssor ismerete nélkül is.

Az eljáró tanács azt is jelezni kívánja, hogy a felperes beadványában nem jelölte meg, hogy a peres iratok közül melyeket kell a kérdésében hivatkozott műszaki-fejlesztési do-

kumentációnak tekinteni, ennek az információnak a hiányában pedig az sem dönthető el, hogy e dokumentáció előkészítő jellegű volt-e, és ennek következtében szoftverként vagy szakirodalmi műként állna-e védelem alatt. Amennyiben a hivatkozott dokumentáció előkészítő jellegű műnek minősül, úgy arra az Szjt.-nek a szoftverre vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni, így az előző bekezdés szerinti megállapításokat.

Az eljáró tanács álláspontja az, hogy egy számítógépes rendszer üzemeltetése – igaz, komoly idő- és pénzügyi ráfordítások árán, de – bármilyen dokumentáció vagy harmadik féltől származó információ nélkül is lehetséges. Ebből következően az eljáró tanács álláspontja a 4. kérdés kapcsán az, hogy programozói, *informatikai* szempontból nem kizárható, hogy az új rendszert a régi rendszerre vonatkozó dokumentáció ismerete nélkül üzemeltessék.

Dr. Gyertyánfy Péter, a tanács elnöke
Dr. Békés Gergely, a tanács előadó tagja
Somkutas Péter, a tanács szavazó tagja

* * *

1300 DB JOGOSULATLANUL TÖBBSZÖRÖZÖTT ÉS TERJESZTETT DVD ÁLTAL OKOZOTT VAGYONI HÁTRÁNY MÉRTÉKÉNEK MEGÁLLAPÍTÁSA

SZJSZT-35/2015

A bíróság által feltett kérdések

A szakértő feladata annak megállapítása, hogy

1. a vádlott cselekményével milyen összegű vagyoni hátrányt okozott;
2. ha a vagyoni hátrány mértéke pontosan nem állapítható meg, állapítsa meg a szakértő, hogy a vagyoni hátrány mértéke a 100 000 Ft-ot, azután ha igen, az 500 000 Ft-ot meghaladja-e vagy sem; ha a vagyoni hátrány az 500 000 Ft-ot meghaladja, eléri-e vagy meghaladja-e az 5 000 000 Ft összeget is;
3. van-e egyéb észrevétele a szakértőnek?

Az eljáró tanács szakvéleménye

Ad 1. A vádlott internetes hirdetőportálon 1300 db DVD-t kínált fel „jelképes 10 000 Ft-os áron” a nagyközönség számára. A szakértő előadja, hogy a vagyoni hátrány megállapítása

szempontjából irreleváns az, amilyen ellenértéket a hirdető megjelölt. Alapvetően a vagyoni hátrány megállapítása szempontjából a kiskereskedelmi forgalomban a példányokra vetített lehetséges nettó kiskereskedelmi eladási árból lehet kiindulni, vagyis abból a vélelmezett árból, amelyekért ezeket a filmeket meg lehetne vásárolni a kereskedelmi forgalomban.

Az 1. kérdésre a szakértő előadja, hogy 1300 db, teljesen heterogén filmrepertoárt felvontató, jogosulatlanul többszörözött DVD került lefoglalásra a nyomozó hatóság részéről. Figyelemmel erre a körülményre, valamint arra, hogy a filmek nagy része kereskedelmi forgalomban már nem kapható, pontos aktuális kiskereskedelmi árat sem lehet ezekre megállapítani. Az a tény, hogy ezek kereskedelmi forgalomban nem vagy csak nehezen érhetőek el a fogyasztók számára, nem von le e művek népszerűségéből, keresettségéből és így értékéből sem. A művek népszerűsége egyébként is változó, így a szakértő véleménye szerint az adott ügyben egy átlaggal számszerűsíthető a legpontosabban a vagyoni hátrány összege.

Az átlagárat és a darabonként okozott vagyoni hátrányt a gyakorlatban a nettó kiskereskedelmi eladási árban szokás meghatározni. Ennek fényében az 1. kérdésre pontos végösszeget a szakértő a rendelkezésére álló információk birtokában nem ad, azzal, hogy véleménye szerint az adott ügyben a jogi kérdések eldöntésére megfelelő eligazítást ad a 2. kérdésre adott egzakt szakértői válasz.

Ad 2. A szakértő megállapítja, összhangban az iratokban talált becsléssel, hogy legalább 500-600 Ft/DVD nettó darabonkénti kiskereskedelmi átlaggal lehet számolni, és ez az ár meglehetősen diszkontáros kiskereskedelmi eladási árat feltételez. Az okozott vagyoni hátrány mértéke tehát 650 000–780 000 Ft közé tehető az 1300 db jogosulatlanul többszörözött és terjesztésre kínált példányok összességére vonatkozóan.

Ad 3. Egyéb észrevétele a szakértőnek az ügyben nincs.

Dr. Kricsfalvi Anita, egyesszakértő

Összeállította: Barsvári Tímea

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Michel Vivant (szerk.): European Case Law on Infringements of Intellectual Property Rights. Bruylant, Bruxelles, 2016; ISBN 9782802751533

A Larcier csoporthoz tartozó neves belga Bruylant kiadónál jelent meg az Európai esetjog a szellemi tulajdon-jogok megsértéséről című kötet, amelyet Michel Vivant professzor szerkesztett.

A kötet létrejötté kapcsán szükséges megjegyezni, hogy az Európai Szellemi Tulajdoni Hivatal (a továbbiakban: EUSZTH, korábban Belső Piaci Harmonizációs Hivatal) 2012 nyara óta látja el a szellemi tulajdon-jogok érvényesítésével kapcsolatos feladatokat és a Szellemi Tulajdoni Jogsértések Európai Megfigyelőközpontja (European Observatory on Infringements of Intellectual Property Rights) működtetését. Ezáltal az EUSZTH hatásköre az európai uniós védjegy és a közösségi formatervezésiminta-oltalom mellett kibővült egy olyan információs központ működtetésével, amelynek látókörébe tartozik valamennyi szellemi tulajdon-joggal kapcsolatos jogsértés és jogérvényesítés. A kötet alapötlete Antonio Campinos, az EUSZTH ügyvezető igazgatója és Michel Vivant egyetemi professzor eszmecseréjéből született. Campinos fontosnak tartotta, hogy a szakemberek számára létrejöjjön egy olyan kezdeményezés, amely a szellemi tulajdon-jogokkal összefüggő jogérvényesítés európai állapotát foglalja össze. Egy ilyen mű arra is alkalmas lehet, hogy megmutassa, hogy egyik tagállami megoldás sem jobb a másiknál, és azt is, hogy jelentős, irányadó bírósági ítélet a 28 tagállam bármelyikében megszülethet. A felkérésnek Vivant professzor örömmel tett eleget, különböző tagállami szakembereket bevonva foglalta össze elsőként az európai jogérvényesítés esetjogát.

A kötet szerkesztője és rövidebb-hosszabb szövegek szerzője, illetve társszerzője *Michel Vivant*, aki 2007 óta a párizsi Sciences Po egyetem professzora, ahol szellemi tulajdon-védelmet oktat, emellett az Európai Bizottság, az Európai Tanács és más szervezetek számára is végez szakértői tevékenységet, így például a Szellemi Tulajdon Világszervezetének választottbírója. A kötet egyes fejezeteinek szerzői *dr. Bacher Gusztáv LL.M.*, ügyvéd, a Szecskay Ügyvédi Iroda partnere, a Szerzői Jogi Szakértő Testület tagja, az Iparjogvédelmi Szakértői Testület elnökségi tagja és az AIPPI magyar csoportjának főtitkára; *Graeme B. Dinwoodie* professzor, az Oxfordi Egyetem Szellemi Tulajdoni Kutatóközpontjának igazgatója; *Nina Dorenboschis LL.M.*, a hágai Bird & Bird iroda ügyvédje; *Zafar Khurshid*, az Oxfordi Egyetem kutatója; *Roland Knaak PhD.*, a müncheni Max Planck Intézet az Innovációért és Versenyért tagja, a Knaak & Kollegen iroda ügyvédje; *Benoît Michaux*, a Liège-i Egyetem és a Namur-i Egyetem egyetemi docense, a Hoyng Rokh Monégier ügyvédi iroda partnere, a belga Szellemi Tulajdoni Tanács tagja, az ALAI Belgium tagja; *prof. dr. Vytautas Mizaras LL.M.*, a Vilniusi Egyetem professzora, a Valiunas Ellex ügyvédi iroda partnere;

Juan Ignacio Ruiz Peris, a Valenciái Egyetem kereskedelmijog-professzora, a Spanyol Királyi Kollégium tagja; *Martin Senfleben* professzor, az amszterdami VU Egyetem Jog és Kormányzás Kooijmas Intézetének igazgatója, a hágai Bird & Bird iroda tanácsadója, a Holland Állam Szerzői Jogi Tanácsadó Testületének tagja; *Łukasz Żelechowski*, a Varsói Egyetem egyetemi adjunktusa.

A kötet bevezető része tartalmazza Antonio Campinos előszavát, a szerzők szakmai életútjának rövid ismertetését, a kötetben elemzett jogesetek jegyzékét az előfordulásuk időrendi sorrendjében, valamint a szerkesztő bevezető gondolatait. A kötet végén rövid zárszó és tárgymutató található.

A kötet tematikájának összeállítása során a szerzők elsősorban a jogérvényesítési irányelv¹ támaszkodtak, de számításba vették a számukra lényegesnek tűnő kérdéseket és azokat a témákat is, amelyeket a bírósági esetek kiváltó okaiként azonosítottak. A kötet öt nagy része egy-egy témát jár körül, minden egyes részkérdést önálló fejezet dolgoz fel, amelyet a kötet tartalmi ismertetése során mutatunk be.

Az egyes fejezetek felépítése logikus és következetes. A fejezetcímet tárgyszavak követik és az adott részkérdés rövid összefoglalása, hogy kontextusba helyezze az olvasót. Minden fejezet elején három, kivételesen négy meghatározó EUB- vagy tagállami jogeset kerül röviden ismertetésre; a tényállás és az ítéletből vett idézet hossza nem több kettő-négy bekezdésnél. A fejezetek további jogesetekre is hivatkoznak mint „további olvasmányra”. A fejezet ezt követően észrevételek alcím alatt elemzi a jogesetekben felmerülő kérdéseket, illetve a döntésekből levonható következtetéseket. Egyes fejezetekben – amennyiben a téma összetettsége megköveteli – a vizsgált részkérdések külön alpontokra vannak tovább bontva.

A kötet fő témái a nemzetközi magánjogi kérdések (2 fejezet), az anyagi jogi rendelkezések értelmezése (1 fejezet), az eljárási kérdések (9 fejezet), a kártérítés (2 fejezet) és végül az európai uniós szintű szellemi tulajdon-jogok (3 fejezet).

A szerkesztő maga is elismeri, hogy a szellemi tulajdon-jogok nemzetközi magánjogi vonatkozásai egy egész kötetet megtöltenének, de az *első rész* csupán két kérdést kíván részletesen vizsgálni.² Az első fejezet a joghatóság kérdésével foglalkozik, a második pedig a torpedókeresetekkel (*torpedo actions*). A szerkesztő a joghatóság kérdését azért tartja az alkalmazandó jog kérdésénél előrébb valónak, mivel egy nemzetközi elemet tartalmazó jogvitánál az alkalmazandó jog kérdését a joghatóság vizsgálata előzi meg. „Például, mielőtt tudnánk, hogy vajon egy cselekmény jogsértő-e vagy sem, szükséges meghatározni, hogy melyik jog biztosítja majd a jogorvoslatot: (például) a holland, a német vagy a svéd jog??

¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2004/48/EK irányelve (2004. április 29.) a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről.

² Vivant professzor további olvasmányként két friss írást ajánl e témában: *Graeme B. Dinwoodie*: Developing a Private International Intellectual Property Law: The Demise of Territoriality? *William & Mary Law Review*, 51. évf. 2. sz., 2009, <http://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol51/iss2/12>; *Jane C. Ginsburg, Edouard Treppoz*: International Copyright Law U.S. and E.U. Perspectives – Text and Cases. Edward Elgar Publishing, Cheltenham, UK/Northampton, MA, USA 2015. p. 880.

Ráadásul, mielőtt tudnánk, hogy melyik jog lesz az alkalmazandó, szükséges megtalálni azt a bírót, akinek joghatósága van ennek a jognak (vagy ezeknek a jogoknak) a meghatározására.” (29. o.) A joghatóság olyan kérdéseket vet fel, mint például lehet-e akadálya német felperes által német és osztrák alperesek ellen indított eljárás esetén³ az együttes tárgyalásnak, ha az érintett tagállamokban a kereset jogalapja eltér, bár tartalmi elemeiben megegyezik. A bíróság kimondta, hogy „a [Brüsszel I. rendelet]⁴ 6. cikkének 1. pontját úgy kell értelmezni, hogy e rendelkezés alkalmazásának nem akadálya az, ha a több alperessel szemben tartalmilag azonos szerzői jogi jogsértések miatt benyújtott kérelmek tagállamonként eltérő nemzeti jogi alapokon nyugszanak. A nemzeti bíróságnak kell az ügy irataiban szereplő valamennyi körülményre tekintettel mérlegelnie, hogy elkülönített eljárások esetén fennáll-e az egymásnak ellentmondó határozatok meghozatalának a veszélye” (33. o.). Ugyancsak releváns kérdés a joghatóság az interneten árult, – az adott esetben bakelitlemezeken – forgalomba hozott és terjesztett szerzői művek esetén. Francia zeneszerző, osztrák lemezkiadó, brit forgalmazó ügyében nem könnyű megválaszolni, hogy vajon a francia felperesnek hol van keresetössége, és az eljáró bíróság az internetes forgalom után megállapíthatja-e az okozott teljes kárt. „A [Brüsszel I. rendelet] 5. cikkének 3. pontját úgy kell értelmezni, hogy az eljáró bíróság tagállama által biztosított szerzői vagyoni jogok megsértése esetén e bíróság joghatósággal bír az alkotás szerzője által olyan társasággal szemben benyújtott, felelősség megállapítása iránti kereset elbírálására, mely társaságnak egy másik tagállamban van székhelye, és amely e másik tagállamban többszörözött fizikai hordozóra az említett alkotást, és e fizikai hordozót ezt követően harmadik tagállamban székhellyel rendelkező társaságok értékesítik egy olyan internetes oldalon keresztül, mely az eljáró bíróság tagállamában is hozzáférhető. *E bíróság joghatósága kizárólag az e bíróság tagállamának területén bekövetkezett károokra terjed ki*” (34. o.). Tehát a bíróság szerint a francia bíróság csak a Franciaország területén bekövetkezett károkozást vizsgálhatja. A fejezet ismerteti a releváns európai uniós rendeletek történeti alakulását, több ítélet ellentmondásosságát. A fejezet végén Vivant professzor összegzésként arra jut, hogy az EUB-nek nem kifinomult és többféleképpen is érthető döntéseket kellene hozni, hanem a peres felek világos és egyértelmű iránymutatást várnak. Az európai uniós szintű szellemi tulajdon-jogok joghatósági kérdéseivel a kötet utolsó része külön foglalkozik. A torpedókeresetekről⁵ szóló második fejezet jellemzően

³ A C-145/10. számú Eva-Maria Painer és Standard VerlagsGmbH és mások közötti ügy.

⁴ A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2000. december 22-i 44/2001/EK tanácsi rendelet.

⁵ A torpedópereskedés lényege általánosságban az, hogy egy szerződésben kikötött kizárólagos joghatóság esetén a szerződés szerűen megindított per ellenére az alperes egy másik tagállam bíróságánál is keresetet indít. A Brüsszel I. rendelet korábbi szabályai alapján az elsőként megkeresett bíróságnak a joghatóság tisztázásáig fel kellett függesztenie az eljárását. Az ilyen torpedókeresettel tehát egyrészt kilótták az első bíróságot, másrészt az eljárást is évekre el tudták nyújtani, feltéve ha az alperes arra is gondolt, hogy a keresetet egy olyan tagállam bíróságánál terjessze elő, ahol különösen lassú az ügymenet. A szellemi tulajdon-védelem területén e fogalom annyiban tér el, hogy az állítólagos bitorló indít nemleges megállapítási eljárást, és ezzel kívánja blokkolni más tagállamban a bitorlási per megindítását.

a Brüsszel I. rendelet hatálya alatt született ítéletekkel foglalkozik. Tekintettel arra, hogy a Brüsszel Ia. rendelet⁶ ezt a visszaélészerű gyakorlatot orvosolta, ezért a fejezet részletes bemutatásától eltekintünk.

A kötet *második része* az anyagi jog határait vizsgálja, és csupán egy, a jogértelmezés kérdéséről szóló fejezetet tartalmaz. Vivant és Zelechowski a szabadalmi jog területéről választ ki két vizsgálandó kérdést, először a sok országban, így Magyarországon is alkalmazott egyenértékűség-/ekvivalenciaelvet⁷ (*doctrine of equivalence*) és a Bolar-kivételt.⁸ Az ismertetett jogesetek között van a lengyel *Astellas v. Polpharma*-⁹ és a német *Astellas v. Polpharma-ügy*¹⁰ is. A japán *Astellas* szabadalombitorlás miatt perelte Lengyelországban és Németországban a *Polpharma SA* gyógyszergyártó céget. Az alperes arra hivatkozott, hogy a Bolar-kivétel alapján a hatóanyag gyártójának tevékenysége sem esik a szabadalmas kizárólagos jogának körébe, mert a hatóanyagot olyan személynek szállította, amely a hatóanyaggal a forgalomba hozatali engedély megszerzése érdekében folytatja a vizsgálatokat és kísérleteket. Ugyan a német eljárásban a düsseldorfi bíróság előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményezett (C-661/13. számú ügy), a Lengyel Legfelsőbb Bíróság a felperes számára kedvező döntése után az a német keresetet visszavonta (feltehetően megegyeztek az alperessel). A lengyel döntés azonban túl szűken, a gyógyszeripari gyakorlattal ellentétesen értelmezte a Bolar-kivételt (a kivétel kizárólag a kísérletezőre vonatkozik, a beszállítókra nem), míg az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekből arra lehet következtetni, hogy a német bírói megközelítés éppen ellentétes lett volna: alkalmazható-e a Bolar kivétel, és ha igen, milyen feltételekkel a beszállítókra. A szerzők ezzel kívánták illusztrálni, hogy a nemzetközi és az európai uniós jogban is megfogalmazott anyagi jogi rendelkezéseket az egyes

⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatásról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról.

⁷ Szt. 24. § (4) Annak megállapításakor, hogy a szabadalmi oltalom kiterjed-e valamely termékre vagy eljárásra, megfelelően figyelembe kell venni a terméknek vagy az eljárásnak az igénypontban foglaltakkal egyenértékű jellemzőit is. Bővebben magyarul: *Kacsuk Zsófia: Az igénypontok szerepe a szabadalmi jogban – IV. rész. A szabadalmi oltalom terjedelme, bitorlása és az ekvivalencia elve. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 5. (115.) évf. 4. sz., 2010. augusztus, p. 5–20: <https://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/201008-pdf/01.pdf>.*

⁸ A Bolar-kivétel alapja egy 1984-es egyesült államokbeli jogeset (*Roche Products v. Bolar Pharmaceutical*). A kivétel lényege az, hogy a gyógyszeriparban a generikus gyógyszereket gyártók bizonyos cselekményeket a szabadalmi oltalom lejártá előtt is megtehetnek a forgalombahozatali engedély megszerzése érdekében, és ez nem minősíthető bitorlásnak. Magyar szakirodalom e témában: *dr. Palágyi Tivadar: A kísérleti felhasználás mint kivétel a bitorlás alól néhány fontosabb országban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 10. (120.) évf. 5. sz., 2015. október, p. 49–60: <https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/files/kiadv/szky/szemle-2015-05/03-palagyi.pdf>; dr. Ficsor Mihály: Ingadozó egyensúly: a szabadalmi és kiegészítő oltalom korlátjai. Előadás a Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesület 2016 őszi konferenciáján: http://www.mie.org.hu/eloadasok_2016/oszi_konf/Ficsor_Ingadozo_egyensuly_2016_11_24.pdf.*

⁹ Lengyel Legfelsőbb Bíróság 2013. október 23. *Astellas Pharma Inc. v. Zakłady Farmaceutyczne Polpharma SA.*

¹⁰ Düsseldorfi Regionális Felsőbíróság 2013. december 5. *Astellas Pharma Inc. v. Polpharma SA Pharmaceutical Works.*

tagállami bíróságok más megközelítésből értelmezik. A szerzők zárszavukban éppen ezért sok reményt fűznek a felálló Egységes Szabadalmi Bírósághoz, amely biztosíthatja, legalább a szabadalmi jog terén, az anyagi jogi rendelkezések egységes értelmezését.

A *harmadik* rész kilenc eljárásjogi témát vizsgál. A negyedik fejezet szól a keresetösségi jogról, azaz ki és milyen típusú igényt érvényesíthet a jogsértővel szemben a bíróság előtt. Egy francia szerzői jogi esetben¹¹ a felperes cég jogosult volt „teljes terjedelemben” pert indítani, mert a neve a szokásos módon fel volt tüntetve a képeslapon. Ezzel szemben egy holland védjegybitorlási ügyben¹² a védjegyhasználó a védjegybitorlóval szemben csak az okozott kárt igényelhetette, a Benelux bíróság szerint keresetösségi joga a jogsértés abbahagyására már nem terjedt ki, azt csak a védjegyoltalom jogosultja érvényesítheti. Habár a képeslapügyben a felperes jogalapja összhangban áll a jogérvényesítési irányelv rendelkezésével¹³ (amely szó szerint a BUE-t idézi), Michaux professzor nem ért egyet a francia bíróság döntésével (és az ezt követő francia ítéletekkel), mert szerinte a bíróság túlságosan kiszélesíti a szerzőség fogalmát, ami – a magyar Szt.-vel egyezően – csak az együttesen létrehozott művek esetében teszi lehetővé, hogy a nyilvánosságra hozót tekintsék a szerzőnek. Álláspontja annyiban vitatható, hogy itt nem a szerzőség kiterjesztéséről van szó, hanem csupán arról, hogy a feltüntetett entitást az ellenkező bizonyításáig „jogosultnak” kell tekinteni. E nemzetközi előírás teszi egyáltalán érvényesíthetővé a formalitáshoz nem kötött szerzői jogi védelmet. A szerzősségi vélelem hiányában igencsak nehéz helyzetbe kerülhetnek a jogérvényesítésre szoruló jogosultak. Amúgy pedig a jogérvényesítési eljárások megindításáról módjukban áll a feleknek szerződéses úton is rendelkezni.¹⁴

Az ötödik, hatodik és hetedik fejezet a bizonyítékokkal foglalkozik, így a bizonyítékok bírósági eljárást megelőző lefoglalását (*pre-trial seizure of evidence*), bemutatását és a tájékoztatáshoz való jogot vizsgálja. A kötet a bizonyításnak nagy hangsúlyt ad, főleg azért, mert a jogérvényesítési irányelv nem harmonizálja kellőképpen ezeket az eljárási cselekmé-

¹¹ Cour de Cassation (Franciaország), 1993. március 24. Éditions et Publications SMD v. Aréo.

¹² Benelux Court, 2002. június 7. Adidas v. Marca Mode.

¹³ A szerzőség vagy jogosultság vélelme 5. cikk. „Az ezen irányelvben foglalt intézkedések, eljárások és jogorvoslatok alkalmazásában: a) ahhoz, hogy egy irodalmi vagy művészeti mű szerzőjét ellenkező bizonyíték hiányában szerzőnek tekintsék és ennél fogva jogosult legyen jogorvoslati eljárás megindítására, elegendő, ha nevét a szokásos módon feltüntetik a művön.”

¹⁴ Lásd Jogkövetkezmények felhasználási engedély esetén Szt. 98. § (1) A szerző vagyoni jogainak megsértése esetén a kizárólagos felhasználási engedélyt a 43. § (1) bekezdése alapján megszerző személy felhívhatja a szerzőt, hogy a jogsértés abbahagyása iránt tegye meg a szükséges intézkedéseket. Ha a szerző a felhívástól számított harminc napon belül nem intézkedik, a jogszerző saját nevében felléphet a jogsértés miatt. (2) A nem kizárólagos felhasználási engedély esetében a jogszerző az (1) bekezdés szerint csak a felhasználási szerződés kifejezett rendelkezése alapján léphet fel.

nyeket,¹⁵ a tagállami megoldások pedig igen sokszínűek, így a bizonyítékok biztosítása vagy a jogsértésről szóló információkhoz való hozzáférés nem mindenhol azonos módon történik. Így például bírói végzés alapján hiába szerzi be megőrzés végett a bírósági végrehajtó az információt hordozó dokumentumokat, ha azt nem adhatja át a felperesnek, csak külön eljárás keretében (*Rhodia Chimie v. VAT*¹⁶). Természetesen a bizonyítékok beszerzésénél fenn kell tartani a felek közötti egyensúlyt, hogy ne lehessen bizalmas információkhoz jutni állítólagos jogsértésre történő hivatkozással. A szerzők által bemutatott jogesetek rávilágítanak arra, hogy jellemzően az információk bizalmasságát pártatlan szakértők kijelölésével biztosítják, mint amilyenek a szakemberek, a független ügyvédek vagy a bírósági végrehajtók (*bailiff*). A tájékoztatáshoz való jog kapcsán Michaux professzor az interneten elkövetett jogsértésekkel összefüggésben a *Promusicae*-,¹⁷ a *Bonnier*-¹⁸ és a *Coty*-ügyet¹⁹ ismerteti, az első kettő szerzői jogi, míg az utóbbi védjegyjogi témájú. Mindhárom ügy lényege, hogy a tagállamoknak és a tagállami bíróságoknak kell fenntartani az egyensúlyt a jogosultak hatékony jogérvényesítés iránti igénye és az állítólagos jogsértők különleges adatainak védelmére vonatkozó érdek között. Így semmi sem kötelezi a tagállamokat, hogy a szerzői jog hatékony védelmének biztosítása céljából előírják a személyes adatok polgári eljárás keretében történő közlésének kötelezettségét (*Promusicae*-ügy), kötelezhető az internet-hozzáférést biztosító szolgáltató, hogy a szerzői jog jogosultjának adjon tájékoztatást az állítólagos jogsértő előfizetőről (*Bonnier*-ügy), illetve nem lehet minden esetben a banktitokra hivatkozva megtagadni a számlatulajdonos nevének és címének kiadását (*Coty*-ügy) (126–129. o.).

A nyolcadik fejezet a vámjogi rendelkezéseket elemzi, mint amilyen a vámjogi jogérvényesítés, a hamisított vagy kalózáruk kérdése, a párhuzamos import, a határokon átnyúló intézkedések, a jogsértő áruk feltartóztatása vagy a nem EGT-államok áruinak továbbítása. A kilencedik fejezet az áruk tranzitban történő lefoglalását és a nemzetközi joggal összefügg-

¹⁵ Bizonyítékok 6. cikk (1) A tagállamok biztosítják, hogy azon fél kérelmére, aki igényének kielégítő megalapozásához az összes észszerűen rendelkezésre álló bizonyítékot bemutatta, és megjelölte az igényeinek alátámasztását szolgáló bizonyítékokat, amelyek felett az ellenérdekű fél rendelkezik, e bizonyítékoknak az ellenérdekű fél általi bemutatását az illetékes bíróságok elrendelhetik, feltéve hogy az a bizalmas információk védelmét nem sérti. E bekezdés alkalmazásában a tagállamok rendelkezhetnek úgy, hogy az illetékes bíróságok a mű vagy védelem alatt álló teljesítmény jelentős számú példányából megfelelő mennyiségű mintát megalapozott bizonyítéknak tekintsek.

¹⁶ Court of Appeal of Amsterdam, 2012. április 24. IER 2012/45.

¹⁷ EUB 2008. január 29., a C-275/06. sz. ügy a Productores de Música de España (*Promusicae*) és a Telefónica de España SAU között.

¹⁸ EUB 2012. április 19., a C-461/10. sz. ügy a Bonnier Audio AB és társai és a Perfect Communication Sweden AB között.

¹⁹ EUB 2015. július 16., a C-360/12. sz. ügy a Coty Germany GmbH és a First Note Perfumes NV között.

gő kérdéseket tárgyalja. A tranzit kapcsán a fejezet szerzője elsősorban az új védjegyrendelet 9. cikk (4) bekezdése szerinti új kizárólagos jog kérdését járja körül.²⁰

A tizedik fejezetben bemutatott, közvetítők jogsértéstől való eltiltása témakör kapcsolódik a tájékoztatáshoz való jogról szóló fejezetben ismertetettekhez. Aktuális és jól feldolgozott kérdéseket feszeget a közvetítőszolgáltatók felelősségére vonása. Ez szükségszerűen érinti az arányosság, a hatékonyság kérdését, valamint a szellemi tulajdon-jogok és más alapjogok közötti érdekösszemérést. A L'Oréal-, a Scarlet-, vagy a UPC Telekabel-ügyről több blogbejegyzés és tanulmány született az elmúlt években.

A tizenegyedik fejezet a jogérvényesítési irányelv 9. cikkében meghatározott ideiglenes és óvintézkedésekkel foglalkozik, amely jogintézmények Mizaras szerint központi szerepet játszanak a jogérvényesítésben. A vizsgált kérdések közé tartozik, hogy rendelkezésre állnak-e az ideiglenes intézkedések, teljesülnek-e alkalmazásuk előfeltételei, mit takar a gyakorlatban a bíróság „kellő bizonyossága” (*sufficient degree of certainty*), valamint van-e kapcsolódás az ideiglenes intézkedések és az ügy érdemében hozott határozattal elrendelt intézkedések között. Az irányelvi rendelkezés ellenére ugyanis egyes tagállamokban a kellő bizonyosság megítéléséhez a felperesnek majdnem annyi bizonyítékot és jogalapot kell szolgáltatnia, mintha az érdemi bírósági eljárás folyna már (Németország, Egyesült Királyság), míg például Hollandiában az eljárási szabályok megengedőbbek. Mizaras az ellentétes tagállami gyakorlatra a Koninklijke Philips Electronics NV (C-446/09) és a Nokia Corporation (C-495/09) EUB előtt egyesített ügyet hozza fel, amelyben a bíróság egy szempontrendszerrel fektetett le, mikor tekinthető az EU-vámterületre került állítólagos jogsértő áruk hamisítottak, illetve kalózárunak.

A tizenkettedik fejezet az érdemi határozaton alapuló intézkedések közül a kiegészítő intézkedéseket elemzi, mint amilyen például a kereskedelmi csatornákból való visszavonás, a végleges kivonás, az áruk vagy gépek megsemmisítése, az arányosság vagy a jogsértő védjegy eltávolítása. Ezekről az intézkedésekről szintén rendelkezik a jogérvényesítési irányelv, de vagy a szabály átültetése történt meg különböző módon, vagy a bíróságok – akár tagállamokon belül – eltérően alkalmazzák ezeket. Bacher Gusztáv az előbbire az angol és a francia szabályokat hozza fel példának: míg az Egyesült Királyságban a kiegészítő intézkedések rendkívül rugalmas megközelítése érvényesül, addig Franciaországban nem az egyes elrendelhető intézkedések vannak megfogalmazva a szellemi tulajdoni kódexben, hanem csupán

²⁰ Mivel a könyv 2016-ban jelent meg, ezért még nem a 2017-ben egységes szerkezetbe foglalt rendeletre hivatkozik. A fejezetben többször hivatkozott 9. cikk (5) bekezdés tehát nem elírás, hanem az egységes szövegben a rendelkezés a 9. cikk (4) bekezdésben lett kodifikálva. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/1001 rendelete (2017. június 14.) az európai uniós védjegyről. 9. cikk (4) A jogosultaknak az európai uniós védjegy bejelentési napját vagy elsőbbségi napját megelőzően szerzett jogait nem érintve az európai uniós védjegy jogosultja megakadályozhatja továbbá, hogy harmadik felek gazdasági tevékenység körében harmadik országokból szabad forgalomba bocsátás nélkül olyan árukat hozzanak be az Unió területére, amelyeken – ideértve csomagolásukat is – engedély nélkül szerepel az adott áru vonatkozásában lajstromozott európai uniós védjeggyel megegyező védjegy, vagy olyan védjegy, amelyet lényegében nem lehet megkülönböztetni az európai uniós védjegytől.

azok célja (194. o.). Eddigi EUB-döntés hiányában a német bíróságok eltérő gyakorlatát ismerteteti. Így a Düsseldorf-i Kerületi Bíróság előtt nem elég a visszavonást vagy a végleges kivonást kérni, hanem a felperesnek lépésről lépésre meg kell határoznia, hogyan tudja majd azt a bírósági végrehajtó érvényesíteni. Ezzel szemben a Mannheimi vagy a Hamburgi Regionális Bíróság előtt elég a visszavonás-kivonást kérni. Színesedik a kép a holland megoldás bemutatásával is, ugyanis az üzleti partnereknek a visszavonás-kivonás tárgyában küldendő levél szövegét szó szerint tartalmazza a bíróság határozata, és a nemteljesítés pénzbírságot von maga után (196–197. o.). A visszavonás személyi és területi hatályát, az időbeliséget és az arányosságot is vizsgálja a fejezet.

A kötet *negyedik része* a kártérítéssel foglalkozik. Vivant professzor e részhez írt előszavában a kártérítés fontosságát hangsúlyozza. Habár e kérdésben is egyértelmű rendelkezéseket ír elő a jogérvényesítési irányelv 13. cikke, az egyes tagállamokban mégis eltérő gyakorlat alakult ki.

„A fenti [irányelvi] rendelkezések ellenére a kártérítés sok országban túl alacsony.

A szankciók ilyen fokú enyhése véleményem szerint bátorítja a jogsértést. Ez majdhogynem ösztönzés! Természetesen a probléma összetett. A kártérítés kiszámítása nem könnyű feladat (lásd 13. fejezetet). Az 'erkölcsi előítéletek' fogalma nem tisztázott, ha a felek jogi személyek (14. fejezet). De, megint csak az én véleményem szerint, feltétlenül szükség van egy 'finomabb' szabályozás megvalósítására, amely természetesen figyelembe veszi az ügyben érintett különböző érdekeket az érdekegyensúly elve szerint, amint ezt a könyv első oldalán megjegyeztem.

A megfelelő szankciókra vonatkozó követelmény a jogsértés elleni hatékony küzdelem egyedüli feltétele.

Még valami: amennyiben ez a kérdés döntő fontosságú, és nem könnyű foglalkozni vele, hívjuk segítségül a képzeletünket. Különösen érdekes és megfontolandó ebből a szempontból a spanyol jogalkotó által elfogadott megközelítés – az *ex ante ipsa* doktrína –, még akkor is, ha nincs olyan eset, amely európai szinten jelentősnek tekinthető.”²¹ (208. o.)

²¹ „However, in too many countries, in spite of those provisions, damages are too slight. The result of such slightness of the sanctions, in my view, encourages infringement! It is almost an incentive! Of course, the problem is complex. The calculation of damages is not an easy task (see comm. 13.). The notion of 'moral prejudice' is unclear when the players are legal entities (comm. 14.) But, once again in my view, it is absolutely necessary to implement a 'taught' policy which will naturally take into account the different interests involved in the case according to the idea of balance of interest as I noted in the first page of this book.

The requirement of adequate sanctions is the very condition for a successful fight against infringement. Once word more: in so far as this question is crucial and not easy deal with it, it is a call for imagination. From this point of view, the approach adopted by the Spanish legislator – the *ex re ipsa* doctrine – is especially interesting and deserves consideration even if there are not cases which can be considered significant at the European scale.”

Ennek szellemében a tizenharmadik fejezet a szellemitulajdon-jogok megsértése miatti kártérítést vizsgálja a közelmúltban hozott, C-367/15. számú Stowarzyszenie „Oławska Telewizja Kablowa” EUB-ítélet (a könyvben még a főtanácsnoki indítványt elemzik) és a C-481/14. számú Hansson-ügy tükrében. Az előbbi ítélet jogszerűnek tekintette a közös jogkezelő szervezetek által a lengyel szerzői jogi törvényben (és a magyarban is) biztosított szankciós jellegű (kétszeres vagy háromszoros mértékű) átalánydíj jellegű kártérítést, ugyanígy az utóbbi ítélet a növényfajta-oltalom esetében fogadta el a kártérítés alapjául a méltányos díjazás mértékét. A tizennegyedik fejezet a személyhez fűződő jogok megsértése miatti kártérítés témán belül a feltételezett díjazáson alapuló kármegállapítás és az átalányjellegű sérelemdíj kérdését járja körül. Érdekes Ruiz azon megállapítása, miszerint a személyhez fűződő jogok megsértése esetén a kár megállapítása különösen nehéz, ezért a bíróságok csak esetről esetre dönthetik el a kár mértékét, így nem is helyénvaló elvi jelentőségű döntésekről (*leading cases*) beszélni (230. o.). Ugyanígy kiemeli, hogy az általános polgári személyiségi jog megsértésével ellentétben a szellemitulajdon-jogok esetében nem vélelmezhető a sérelemdíj, hanem a jogosultnak külön kell bizonyítania, hogy a vagyoni káron felül sérelemdíj is illeti.

A kötet *ötödik része* az Európai Unió szellemitulajdon-jogok jogérvényesítéséhez kapcsolódó különleges kérdéseket veszi sorra. A tizenötödik fejezet az európai uniós védjegy és közösségi formatervezésiminta-oltalom tárgyában indított jogérvényesítési eljárások összehangolását, a tizenhatodik fejezet a könnyítések (*relief*) területi hatályát vizsgálja. Mindkét téma érinti az eltiltást kiegészítő kényszerítő intézkedéseket, a bizonyítási teher kérdését, az alkalmazandó jogot. Talán a könyvben egyedülként mindkét fejezet (szó szerint azonos tartalommal) ismerteti a C-235/09. számú DHL Express France SAS-ügyet, amelynek tárgya a WEBSHIPPING védjegy volt. A tizenhetedik fejezet az Egyesült Királyság esettanulmányát tartalmazza. Dinwoodie és Kurshid 19 uniós védjegy, bejegyzett és nem bejegyzett közösségi formatervezési minta tárgyában született egyesült királysági ítélet alapján vonja le következtetéseit: húsz évvel az oltalmi formák bevezetését követően bizonyos kérdések még mindig nem világosak, megoldásuk nem magától értetődő, és a bíróságoknak kell a jogértelmezés útján utat mutatnia.

A kötet, címéhez híven, a szellemitulajdon-jogok megsértésével összefüggésben született európai esetjogot kívánja szintetizálni. Így 40 fő jogesetet mutat be, ebből 21 EUB-ítélet (frissebb ügyekben csak főtanácsnoki indítvány), 19 pedig tagállami bírósági példa (két egyesült királysági, két francia, hét német, egy holland, egy Benelux, három litván, két lengyel, egy spanyol), valamint 45 további jogesetre hivatkozik, amelyekből 11 EUB-, 34 pedig tagállami döntés. A 17 fejezetből egy (12. fejezet – Kiegészítő intézkedések) nem ismerteti a fejezete elején jogesetet, az Egyesült Királyságból származó esettanulmány (17. fejezet) pedig 19 tagállami jogesetre hivatkozik. Azonban ezek a számok csak tájékoztató jellegűek, mivel majd minden fejezet szerzője további tagállami példákra alapozza állításait – így a

tizenkettedik fejezet szerzője is többek között hivatkozik a Fővárosi Törvényszék ítéletére. Éppen ezért a kötet egyik hiányossága, hogy a hivatkozásokat és a felhasznált irodalmat nem kezeli megfelelően. A felhasznált irodalomtól még el lehetne tekinteni, mert összesen egy-két tucat műre történhet utalás, azonban a szövegközi jogeset-hivatkozások magas száma miatt nehéz a kötet címében is célul kitűzött esetjognak utánajárni. Ez azért is lényeges, mert ugyan nem gyakorlati kézikönyv készült, de a kötet célközönsége egyaránt a gyakorló jogászok (elsősorban ügyvédek, bírók) és az akadémiai szféra, ezért fontos, hogy ha valaki egy adott jogesetnek utána szeretne járni, akkor azt viszonylag könnyen megtehesse.

Ugyancsak formai-szerkesztési megjegyzés, hogy egy ilyen tartalmú és hiánypótló kötet a ragasztás helyett megérdemelt volna egy fűzött, keménytáblás kötést. Jelen írás készítésekor a recenzius többször szembesült azzal a problémával, hogy a könyv „lehetetlen”, azaz nem lehet a könyvet úgy kinyitni, hogy az nyitva is maradjon. A tipográfia azonban gondos, egységes és következetes, a betűméret és a sortávolság nem fárasztja a szemet. Esetleg egy rövidítések jegyzéke is elférhetett volna a kötet elején. A többnyire nem angol anyanyelvű közreműködők miatt célszerű lett volna egy nyelvi lektort megbízni a szöveg átolvasásával.

Többszerzős kötetek esetében fennállhat annak a veszélye, hogy a különböző fejezeteknek eltérő a terjedelmük vagy nagyon eltérő a stílusuk. Szerencsére a kötetet ebben a tekintetben is gondos kezek szerkesztették, mert nem érezhető kifejezetten a stílusbeli váltás. A fejezetek esetleg abban térnek el itt-ott, hogy mennyire ad hangot a szerző a saját véleményének, illetve mennyire kíván odaszólni a jogalkotónak vagy a jogalkalmazónak. Ebben a tekintetben külön kiemelhető Vivant professzor stílusa, amely magával ragadó, harcias, lendületes, szenvedélyes; az általa írt részek elolvasása után mindenki úgy érzi, hogy a jogérvényesítés zászlaja alatt kell rögvest csatába indulnia valamennyi bitorló ellen. Összegezve elmondható, hogy Antonio Campinos megfelelő kezekre bízta az európai esetjog összefoglalását.

„Európa küzd, és a jogsértés elleni küzdelem Európában harcot jelent!”²² (291. o.)

Dr. Legeza Dénes

* * *

²² „Europe is a struggle and building the fight against infringement in Europe is a fight!”

Kaszás György: *Kreativitássuli. Módszerkönyv szülőknek és pedagógusoknak.* Animus Kiadó, 2017; ISBN 9789633244401

„Nem megtanítani kell a gyermekeket a tudományokra, hanem rászoktatni őket azok ízére” – Jean-Jacques Rousseau.

„Ne várjuk meg, míg a Z után következő Alfa generáció eljut odáig, hogy ha egy könyvet lát, akkor azt hiszi, hogy az egy lefagyott iPad! Ne várjuk meg, míg a gyerekek azt gondolják, hogy a képzelet, az emberi képzelet, az egy alkalmazás!” – a könyvből

Kaszás már az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemléből is ismerős lehet: a Reklámcsinálás – A kis adrenalinjáték c. könyvéről a 2015/2. számban szoltunk. A Libri könyveinek a hosszú sorát tárja elénk: https://www.libri.hu/szerzok/kaszas_gyorgy.html?szerzo=52418.

Bemutatkozása a saját honlapján, datálás nélkül:

„Kreatívigazgató, tréner és coach.

18 éven át a McCann Erickson Budapest, az első közép-európai multi reklámügynökségi iroda alapító vezető kreatívigazgatójaként dolgoztam, ma pedig saját cégem keretein belül foglalkozom reklámcsinálással.

19 éves tréneri és coach gyakorlattal rendelkezem a nyilvános beszéd / prezentáció, a kreatív problémamegoldó gondolkodási módszerek és a reklámkreativitás területein. Megszereztem Edward de Bono Hatszín kalap és Oldalirányú gondolkodás, a HBDI (Hermann Brain Dominance Instrument) és az iMindMap tréneri certifikációit.

Marketingkommunikációs és kreatív gondolkodás témákban szakmai fórumok gyakori felkért előadója, szakmai könyvek szerzője vagyok.” (<http://cdkaszas.hu/#/rolam>)

A Lira ajánlója: „Szeret ön okos, kreatív, fantáziával megáldott gyerekeket látni? Szeretné, hogy az új nemzedék minél sikeresebb és boldogabb legyen? Micsoda kérdések! Hiszen nincs olyan szülő vagy pedagógus, aki ezekre nemmel válaszolna.

A kreativitás természetes emberi tulajdonság, más-más szinten, de mindenki rendelkezik vele. Olyan alapképesség, amelyet könnyen a magunk szolgálatába állíthatunk, hiszen a hozzá szükséges készségek kitűnően fejleszthetők, erősíthetők! (Minden kiemelés a recenzió szerzőjétől.)

Az előrejelzések szerint azoknak a szakmáknak a jelentős része, amelyekben napjaink diákjai felnőttként dolgoznak majd, ma még nem is létezik! A változás leginkább a szellemi munkaköröket érinti majd, s ebben a helyzetben a kreativitás rendkívüli módon felértékelődik. Mi – szülők, pedagógusok – sokat tehetünk azért, hogy ez a gyerekeinkkel született kincs ne sorvadjon, ne vesszen el, sőt hatékony eszközzé fejlődjön.

Ez a remek, a szerző rajzaival illusztrált könyv összefoglalja a kreatívgondolkodás-tanítás főbb sarokpontjait, és egységes koncepciót, módszertant mutat be arra. S bár a benne szereplő

izgalmas, játékos feladatok gyerekeknek szólnak, alkalmasak arra is, hogy felnőttekben is kedvet ébresszenek kreativitásuk fejlesztésére.”

Tényleg remek. Ami ritka: sok okosat, meggondolkodtatót mond az egyik legfontosabb, vérezen komoly témakörben, az olvasót ugyanakkor előadásmódja játékosan szórakoztató elemeivel is megragadja.

A könyv az egyik kiemelkedő hazai kreatív szakember műve egy létfontosságú témakörben. Minden gondolata, tétele érdemes a megfontolásra és továbbgondolásra. S minden dicséretet megérdemel a szenvedély, amely e könyv nagy részét írta vele, s amely a legfontosabbat igyekszik védeni: a gyerekek jövőjét, jövőbeli érvényesülését, és általuk az emberseges, élhető jövőt.

Műve egyik legfontosabb kérdésköre, a stratégiai elvek megválasztása a közoktatás kialakításához, mindig értékválasztás. Felettebb érzékeny és kritikus jelentőségű döntéssé teszi, hogy a társadalom igen nagy hányada számára közvetlenül és döntő mértékben meghatározza egyik legfontosabb érdekük érvényesülését: a gyerekek jövőbeni esélyeit. Éppen ezért kiváló harci terep a napi politikának is – bár erősen megkérdőjelezhető, mennyiben engedhető meg ebben a gyerekek jövőjével játszani. (Leginkább semennyire sem.) Ugyanakkor olyan sok társadalmi és gazdasági tényező játszik benne valódi szerepet, hogy csak leegyszerűsített válaszok adhatók. Mindehhez járul, hogy az oktatás a jövő lehetőségeinek kiaknázására és követelményeinek megfelelésre kell, hogy felkészítse a gyerekeket, s ez olyan előrelátást igényel a stratégiáktól, oktatóktól és szülőktől, amelyet mind nehezebb elsajátítani. Ez úgy is megközelíthető, hogy a közoktatás, teljes joggal, a közjó megteremtése egyik legfontosabb területének tekinthető – sorsdöntő, és nem is csak az egyének számára, hogy a köz különböző szegmensei hogyan részesednek általa a jóból.

Egy megjegyzés az előrelátáshoz. Régi tétel, hogy „a reklámköltések fele kárba vész, csak sajnos nem tudható, melyik felük lesz az”. Megkockáztatható hasonlóképp, hogy bár már tudható, a mai munkalehetőségek nagy része elvész a fejlődés hozta gyökeres átalakulásban, aligha látható előre, melyek lesznek azok. Csak egy példa egy lehetséges modellként: a marketing egyik igen hatékony eszköze a piachódításhoz új keresletet felkelteni, és azt másokat minél inkább megelőzve kielégíteni. Már az angol Arts and Crafts mozgalom is azt célozta, hogy a tömeggyártás 19. századi termékszínvonalával és fogyasztói kultúrájával szemben visszaadja az igényes kézműves munka becsületét és értékét. Az egyedi vagy kissorozatos gyártás ma is piachódítást céloz kisebb, de jó megélhetést adó szegmensekben – így vehetünk ma kézműves használati cikkek, főként luxustárgyak mellett pl. kézműves sört és csokoládét is. Ha az árucikkek nagy részét robotok gyártják, talán nagy igényeket lehet majd ébreszteni kellő kreativitással az „emberi” termékek és szolgáltatások iránt, jó megélhetést teremtve az ebben jól felkészült szakembereknek. Ha szabadjára engedjük a fantáziánkat, akkor együtt láthatjuk a mesterséges intelligenciára alapozott tanítórobotokat, és a tehetősek számára a „hagyományos” tanítókat. (Más kérdés, hogy ha a munkák zömét robotok végzik, miből lesz az embereknek ezekre vásárlóerejük.)

Tény, hogy a célrendszert korábban alig elképzelhető változások alakítják. Nem olyan régen az egyetemen azt tanultuk, nem kell mindent fejből tudnunk, azt viszont igen, hogyan találjuk meg gyorsan a szakirodalomban. Ezt nagyrészt félresöpörte az informatika és az infokommunikáció robbanásszerű fejlődése, amely viszont a kétes megbízhatóságú adatok és információk hatalmas tömegét zúdíttja a válaszokat keresőre, akinek ezért most már képesnek kell lennie szűrni, értékelni.

Egy karakteres részlet az élénk táruló gondolkodásmódról, gondolatvilágról a képzelet definíciója: „A képzelet nem egyéb, mint egy belső valóság. *Egy határ nélküli, korlátlan terület, amelyet nem szűkít le érzékelés, ok, szabály és egyéb meggondolás.* Kedvedre barangolhatsz benne, senki nem áll az utadba, senki nem szabja meg, hogy merre tarts éppen. A tiéd. *A fantázia birodalmában való kalandozásodhoz alapfeltétel, hogy szabadon tudd működtetni az érzéseidet és a gondolataidat.*

A képzelet pedig azért fontos számunkra, mert *fejlődésünk (az egyéni és a társadalmi is) a kreativitásunktól függ, attól, hogy képesek vagyunk-e felismerni nem létező összefüggéseket* (inkább addig fel nem ismerteket – Osman P.). *A kreatív agy a fantázia segítségével tud kiszakadni a közvetlenül érzékelhető valóság által meghatározott kényelmi zónából,* és soha nem próbált területekre, a bizonytalanság, az ismeretlenség 'szűz havára' lépni. Einstein persze, mint mindent, ezt is frappánsabban fogalmazta meg: ha egy ötlet első hallásra nem abszurd, akkor reménytelen, mondta.”

Lássunk a könyvből pár karakteres mondatot.

„Túl gyakran adunk a gyerekeknek megjegyzendő válaszokat ahelyett, hogy megoldandó problémákkal fordulnánk hozzájuk.”

„Arra a következtetésre jutottunk, hogy a nem-kreatív viselkedés tanulás eredménye” – ez természetes, hiszen a közösségekben minden viselkedés tanulás eredménye, kivéve, amikor valaki kitör a normákból.

„A kreatív felnőtt egy túlélő gyerek.” Vagy épp, ha megengedheti magának: „Kérem én még nem játszottam, / Nem játszottam, / Nem játszottam, / Játszani akarok mostan.” – Szép Ernő: Nem volt játékom.

„*Annak elfogadtatása a gyerekekkel, hogy a kreativitás milyen fontos, egy tantárgytól sem idegen.* A gyerekek biztatása, ösztönzése a megtanult tudáselemek, információk eredeti összekapcsolására bármilyen órán lehetséges, sőt ajánlott.”

„A tehetséges gyerek a maga szerteágazó intelligenciájával biztosan nem fog jó jegyeket hozni, és nem lesz a tanárok kedvence.” – Böven és helytállóan szól erről Adam M. Grant: Eredetik – Hogyan mozdítják előrébb a világot a nonkonformisták? c. könyve is. A „szerteágazó” nehezen elnyomható késztetést ad a gyerekeknek, hogy ki-kikalandozzék a „normál kerékvágásból”, és sokat árt neki, akár egész életére is, ha ezt el kell nyomnia. A nagyüzemi oktatás viszont olyan pályán tartja a tanár munkáját, amelyen legfeljebb csak jelentős többletmunka árán és csak korlátozott mértékben követheti az ilyen diákjait.

„Ne erőszakkal oktasd gyermekeidet, hanem játszva tanuljanak, már csak azért is, hogy megfigyelhesd, melyiknek mire van hajlama” – Platón itt idézett bölcsessége ma még fontosabb.

„A kreativitásod kimerülésétől nem kell tartanod. Minél többet használod, annál több lesz belőle.” – Ezt a frappáns és nyilvánvalóan igaz tételt ma szaktudomány is alátámasztja, jelesül a neurolaszticitáshoz kapcsolódó új felismerések az aktív agyi területek terjeszkedéséről. L. Norman Doidge: Hogyan gyógyul az agy? Figyelemre méltó felfedezések és gyógyulások a neurolaszticitás világából – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2007/1. sz.

„A kreativitás azt jelenti, hogy látod, amit mindenki más, és azt gondolod, amit senki más.” – Albert Einstein e mondása annál is hitelesebb, mert kimagasló mestere volt ennek a fajta tisztánlátásnak. Más kérdés, hogy különleges tehetség és különösen merész kreativitás kell ahhoz, amit az Einstein-osztályú tudósok tudnak: a matematika eszköztárával megkonstruált képből forradalmian új következtetéseket levonni a tényleges anyagi világra vonatkozóan.

„A kreativitáshoz bátorságra van szükség, amivel elhagyhatjuk a biztonságot” – Erich Fromm e tétele tökéletesen igaz a kreativitás kiteljesedésének egyik legnagyobb és legfontosabb területére, az innovációra is.

„Ha nem készülsz a tévedésre, sosem fedezel fel semmi újat, eredetit!”

„Az agyunk az a szerkezet, amellyel azt gondoljuk, gondolkodunk.” – A frappáns mondás szerzője maga is kiemelkedő alkotó volt: Ambrose Bierce, a 19. század egyik legismertebb amerikai írója. Anekdota a merész szellemességéről (Wikipedia.org): kora kiemelkedő kritikusa, W. D. Howells kijelentette, hogy Bierce egyike a három legnagyobb írójuknak. Mire ő: Mr. Howells minden bizonnyal a másik kettő.

„A képzelet az alkotás kezdete. Elképzeled, amire vágysz, kívánod, amit elképzelsz, végül létrehozod, amit kívánsz” – G. B. Shaw e tételének sajátos megtestesülést adott a Pygmalion c. színműve.

A könyv ismételten is hangsúlyosan megjelenő tétele – úgy érezhető, egyik vezérmotívuma –, hogy a kreativitás az ember természetes képessége, és eleve működik, hacsak a társadalmi környezet nem akadályozza, szorítja vissza. Pl.: „Agyunk kitűnő kapcsolatkötő automata. Működik, ha hagyjuk működni” – ami oda kötődik, hogy a kreativitás egyik fontos megnyilvánulása újszerű, előnyöket teremtő kapcsolatokat létrehozni meglévő dolgok, építőelemek között. *Felettébb élesen emeli ki Kaszás a rosszul beállított oktatási rendszer szerepét a gyerekek kreativitásának leépítésében.*

Még erőteljesebben jelenik meg álláspontja összegzést adó utószavában: „A kreativitás vagyontárgy. És minden gyerek eredendően gazdag. Ám a felnőttek világa kifosztja őket. Erőszakkal vesszük el tőlük a kreativitásukat. Ezt hívjuk nevelésnek, oktatásnak, szocializációnak” és „Ha már mi képtelenek voltunk ezekre a teljesítményekre (előtte hosszú felsorolást ad mielőbb megalkotandó dolgokról, pl. Ki alkotja meg a kifogástalanul és veszélytelenül működő mesterséges intelligenciát? Az elektromosságot termelő ruhaanyagokat? Ki dol-

gozza ki a láthatatlanná válás módszerét? Ki találja meg az antigravitáció titkát? Ki dolgozza ki és vezeti be a teljes zöldenergia-alapú földi életmódot? – Osman P.) *akkor kötelességünk, hogy a gyerekeinket felkészítsük arra, hogy véghezvihessék mindet*. Nem kérdés, hogy ez semmiképp sem a mai (felnőttek által) elfogadott oktatási koncepció keretein belül valósul meg majd. Pontosabban: biztos, hogy nem.”

A benne gazdagon felsorakoztatott gyakorlatokkal, magyarázó példákkal a könyv *a kreativitás tanításának kitűnő útmutatója*. Név- és tárgymutatója nincs, ez valamelyest nehezíti a témakör kézikönyveként való használatát.

A kreativitáshoz szükséges gondolkodás és szellemi készségek fejlesztéséhez igen sok érdekes, szellemes gyakorlatot is ad. Egy példa: „A szabad asszociációs gondolkodás játékos példájáról van szó. Kiindulásként válassz egy szót taláломra! Majd írd ez alá, egymás mellé három olyan szót, amelyek arról eszedbe jutnak! Ezek alá pedig szavanként egymás mellé 3-3 új szót, amelyek ezekről jutottak az eszedbe! Ha ezzel megvagy, akkor az alsó sor szavait egyenként párosítsd össze a kiinduló szóval, és az így keletkezett összetételeknek adj külön-külön értelmet, magyarázatot, és fogalmazd meg azokat egy-egy mondatban és/vagy képen!

Például legyen a kiinduló szó a gördeszka. Erről a szabadság, a haverok és a mozgás jutnak eszedbe. A szabadságról az ég, madár és élet, a haverokról az SMS, csapat és öröm, a mozgásról pedig a gyorsaság, szél, Pókember jut eszedbe.” Nézzük kissé részletesebben is!

Kaszás mondandóját *a kreativitás kiemelkedő fontosságát* hangsúlyozó idézetekkel indítja. Itt írja:

„A munkakörök jövője olyan szerepekhez kötődik, mint a kommunikáció, a közösségi intelligencia és a kreativitás, olyan készségekhez, amelyeket nehéz számszerűsíteni vagy gépekkel, szoftverekkel helyettesíteni” – állapította meg egy kutatás, amelyet az Oxfordi Egyetem szakemberei végeztek el.” – Mennyire és még meddig nehéz? Ez már fogós kérdés. A mesterséges intelligencia (AI) rohamléptekkel tör előre, és alighanem beveszi ezeket a tevékenységeinket is. (Lásd pl. Ray Kurzweil: A szingularitás küszöbén – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2013/5. sz.; Martin Ford: Robotok kora – Milyen lesz a világ munkahelyek nélkül? – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 17/3. sz.) Kaszás maga is utal erre: „Fogalmunk nincsen arról, hová fejlődik 20 év múlva, de hogy a ma létező szakmák felét megszünteti, az bizonyos.” – A hangsúlyos ebben bizony a „fogalmunk sincs”. És „Köztudott, hogy a soron következő évtizedek egyik vezető üzletága a robotika lesz. Ennek a trendnek társadalmi és gazdasági folyamánnyaként világszerte milliós számra szűnnek majd meg a munkahelyek, és az új iparág által teremtett új állások mennyisége ezek törtörésztét adja csak. Meglepő tán, de *a változás leginkább a szellemi munkaköröket érinti majd*. Ebben a helyzetben a kreativitás értelemszerűen felértékelődik.” Ha eltekintünk a bennünket alkotó anyagtól független elme feltevésétől, vajon mi zárna el az AI fejlődését attól, hogy kreativitásban elérje és túl is szárnyalja az embert?

„A kreatív-készség kemény áruvá válik. A robotika terén – és máshol – is szükség lesz újabb, jobb kreatív problémamegoldó módszerekre, utakra, és az ezekhez kellő gyakorlati tudásra.” – Nagyon úgy tűnik, a kérdés nem az, eljut-e idáig is az AI, hanem hogy mikor következik be ez is.

A prognosztika szende bája: „Thomas Frey, a neves jövőkutató szerint a következő 10 év legjobb szakmáinak 60 százalékát még ki sem találták.” – Ha ki sem találták, hogyan lehet az arányukat – 60% – megbecsülni? Ez viszont nagyon is fontos tényt közöl: fogalmunk sincs, mire számítsunk, de fel kell készülnünk és főként felkészíteni a gyerekeket, hogy sikeresen megküzdjünk/megküzdjenek vele.

Cserben hagy az oktatás? „Nincs olyan intézménye az emberiségnek, amely ma ne szembesülne e mélyreható, örvénylő változással. És olyan sincs köztük, amely ne változna. Azaz, mégis van. Az oktatás. Az oktatás, amelynek több lépéssel kellene a ma előtt járnia. Az oktatás, ami ha lassan bár, de változik, korántsem biztos, hogy a jövőnk szempontjából üdvös irányba. Ezért is állunk mi emberek sokszor védtelenül, mondhatni teljesen kiszolgáltatottan a jövőnk előtt.”

Axiális momentum, offline- és online valóság, krízis: „Axiális Momentum. Így nevezi a szociológia azt, amikor a működő rend, a megszokott struktúrák világméretű összeomlason és megújuláson mennek keresztül. Ilyen volt például a kereszténység térhódítása, vagy az ipari forradalom megjelenése. És itt van napjaink axiális momentuma, amikor a digitális kommunikáció megjelenésével a világ egy hatalmas változás sűrűjében, az offline és az online valóság keveredésének kellős közepén találta magát. Velejárója e helyzetnek a generációs szakadék, mely a digitális bennszülöttek és a digitális bevándorlók (az Y, Z generációk és az elődeik, a Baby Boomerek és az X generációsok) között húzódik.

Ennek pedig súlyos, ma még tisztességesen végig sem gondolt olyan következményei vannak/lesznek, amelyek egy irányba, a krízis felé vezetnek bennünket. Főként a családon belül és a pedagógia terén, írhatnám. A krízis tovább terheli az emberek problémamegoldó kapacitását, és – ahogyan azt Caplan megállapította – eljutnak oda, hogy a helyzetet szokásos problémamegoldó eszközeikkel sem megoldani, sem elkerülni nem tudják. A következmények többek között a pszichés kiégés, az érdeklődéshiány, a silány innovációs erő, a sok fejlődési – köztük pedagógiai – zsákutca.”

Hasznos krízis: „A krízis csak akkor káros, ha behunyt szemmel, feltett kézzel megadjuk magunkat neki. Ellenben hasznos is lehet, ha olyan változást hoz, amely átbillentheti a múltat a jövőbe, és amely kreatív fejlődési lehetőségeket kínál.” – Voltaképp az esetek túlnyomó hányadában nem a krízis kínál fejlődési lehetőségeket. A kreativitás egyebek közt épp azért létfontosságú, mert a kreatív alkotó a krízis hatására maga teremti meg azokat magának és – a példájával, az eredményeivel – másoknak. Ő ismeri fel a krízis teremtette viszonyok, feltételek között a fejlődés új lehetőségeit, beleértve azt is, ha a krízis következtében az addigi modus operandi nem vihető tovább (pl. olajárrobbanás), és kényszerű fogadókészség van az

új idők új megoldásaira. Jó esetben a krízis kiütheti azt a hierarchiát is, amely önként nem adná át a pozícióit az újtóknak.

„Miért is fontos a kreatív gondolkodás oktatása? Hadd sorolok fel tíz okot! A legfontosabakat” – indul a következő rész. Mindegyikük izgalmas, továbbgondolandó. Közülük:

„A *kreativitás-IQ viszony*. Az IQ és a kreatív-készség nem állnak egymással szoros függőségi kapcsolatban. Az előbbi adottság, az utóbbi pedig megtanulható, kifejleszthető. A kreatív-gondolkodó-készség oktatással az IQ fölé fejleszthető.” – Szerfelett érdekes: tényleg adottság-e az IQ, részben sem magunk által fejleszthető jellemzőnk? Nem mellesleg, igazából mit tudunk róla azon túl, hogy „IQ az, amit IQ-tesztekkel mérünk”?

„Az ember kreatív lény. A *kreativitás természetes emberi tulajdonság*. Valamilyen szinten mindenki rendelkezik vele. Sőt erősíthető. Korlátozása tehát természetellenes.” – Mai tudásunkkal megválaszolhatatlan kérdés, mikor jelent meg a tudat az embernek, illetve elődeinek a világra adott reagálásában. Nem kétséges, hogy amikor tudatosan alkalmazkodott a létfeltételeihez és – viszonyaihoz, ehhez eszközöket, tevékenység- és magatartásformákat alakított ki, ez már maga a kreativitás volt. Az utóbbiról viszont senki sem állíthatná, hogy csak jót termel (milyen csinos, kreatív alkotás lehet pl. egy házi marihuánaültetvény, és mennyi kreativitás van a tilalmakat mindig kicselező dizájnernedrogekban), így a társadalom egészséges működése érdekében szükséges lehet észszerű keretek között tartani – akárcsak pl. az ember másik természetes tulajdonságát, az agresszivitást. Más kérdés, hogy a kreativitás elég jó abban is, hogy törje át vagy kerülje meg az elé állított korlátokat.

„A *kreativitás a mentális egészség fontos része*. A kreatív-gondolkodás-tudás alapvető készség. A *szembenézés a problémák adta kihívásokkal formában tartja az agyat. A felfedezés, az új gondolatok létrehozása, a megoldás élvezete, az abból fakadó önigazolás érzése a mentális jólétet erősíti.*” – Nem is csak „formában tartja”, fejleszt is – tanúsítják ezt a neuroplaszticitás kutatásának már említett felfedezései. És igen, a kreativitás sikerei, pl. egy nagy probléma megoldása, egy fontos fejlesztés megvalósítása olyan elégedettséget adnak, amely igencsak jól tesz az ember lelki egyensúlyának. Kaszás tanításának rendkívül fontos eleme: segítsük hozzá a gyerekeket, hogy ráérezzenek ennek az örömnak az ízére.

Kiűzetés a Paradicsomból? „George Land a NASA megbízásából összeállított egy kreativitástesztet. Annak segítségével válogatták ki a legjobb innovációs készséggel rendelkező szakembereket. Elhatározta, hogy gyerekeken is kipróbálja ugyanazt, méghozzá egy hosszabb távú vizsgálat keretében. A tesztet 1600 3-5 év közötti gyerekkel végeztette el, majd 10 és 15 éves korukban újra tesztelte őket. Amíg az első felmérés a legkisebbek között 98%-os átlagos kreativitásfokot jelzett, addig ugyanők 10 évesen 30%-ot, 15 évesen pedig 12%-ot produkáltak. A tesztet elvégezték 280 000 felnőttön is, akiknek a siralmas 2% jött ki átlagként.” – A tesztekkel eleve az a baj, hogy nem az objektív és teljes valóságot mérik, hanem annak egy vetületét a teszt kialakítása szerint, s különösen kényes lehet egymástól ilyen távol álló korcsoportokat összehasonlítani. Ám az eretnek kételyt félretéve, beépülnek a kulturális gátlások? Land a kutatását 1993-ban publikálta, amikor már teljes erővel dübörgött a fo-

gyasztói társadalom és az azt szolgáló, a szellemi igényességről leszoktató tömegkultúra. Az utóbbi sokkal inkább a passzív követésre, mintsem a szellemi aktivitásra alapozott szórakoztatást kínál, amelyre a tízévesek már vevők – vajon mennyiben „nevelődtek le” így a kreativitásról? A 15 évesek és a felnőttek esetében mennyire lehet ok, hogy a nagybetűs Élet másra szívja el az energiákat?

Modus operandi: „Minél többet gyakorolja a gyerek [a kreatív gondolkodást], annál jobb lesz benne. Mindennapi tevékenységgé – sőt elemi szükségletté – kell válnia, mint az evésnek, alvásnak, tisztálkodásnak.” – Még inkább arra kell rávezetni, hogy léte olyan természetes, állandóan működő részévé váljék, mint a lélegzés, a szívverés, természetes legyen, hogy mindent a kreatív megoldások keresésének ösztönös igényével közelít meg.

Nem a gépek? „Az oktatás ma is használatos módszertana nagyjából 200 éves. Az ipari forradalom idején alakították ki abból a célból, hogy az akkori munkásoknak megtanítsák az egyszerű utasítások megértését és pontos végrehajtását. *De már rég nem az iparosodás, hanem a kreativitás korát éljük. És már rég nem a gépek működtetése a tét.*” – Szép maximák. Ámde: ami most megy végbe, a már nem is tudás-, hanem alkotásalapú új ágazatok létrehozása, új gazdaság építése a kibertérben, az szintúgy iparosodás, csak épp annak mai-, holnapi változata, amely ugyanúgy igényli a maga iparosait. Igaz, „susztert”, ruhajavítót nehéz találni, informatikust javításhoz annál inkább. A mai munkák a túlnyomó többségében pedig nagyon is tét a gépek, eszközök működtetése – mind kevesebb az olyan munka, amelyben nem kell fejlett gépeket, számítástechnikát, informatikát használni. A kézbesítő is érintőképernyőn írat alá.

Mit kínál ez a könyv? „Összefoglalja a kreatív gondolkodás-tanítás főbb sarokpontjait, bemutat egy egységes koncepciót és módszertant. Konkrét, gyakorlati ötleteket, feladatokat ad a 11-13 éves gyerekek kreativitásfejlesztésére. (A korhatármeghatározás persze nincs kőbe vésve, tekintettel a későn és a korán érőkre, az átlagostól eltérően működő gondolkodásúakra.)”

„Az offline agytorna a legtöbbször sokkal szórakoztatóbb a digitális eszközök kínálta lehetőségeknél. Csak rá kell érezni az ízére. Annak elérésére adunk ötleteket, hogy a megszokott környezetükből, a komfortzónájukból kilépve a gyerekek képesek legyenek nézőpontokat váltani, a fantáziájuk segítségével más megközelítéseket találni és alkalmazni, az agyuk működését függetleníteni az uniformizált világtól, a tradícióktól, sőt az internettől is. (Kaszás itt a digitális kommunikáció világát nevezi a gyerekek természetes közegének. Vajon a mai populáció mekkora hányadára áll ez? – Osman P.) Ám az itt, offline módon elsajátítható tudás és módszerek online életükben is hatékonyan segítik majd őket. A könyv nem az alkotói kreativitásra koncentrál, hanem a problémamegoldó kreatív gondolkodás-oktatás (ami egyébiránt az alkotófolyamatok alapja is) módszereihez szolgál gondolatmenetekkel, tanácsokkal, javaslatokkal, gyakorlatokkal.”

Tekintsük át, milyen nagy részekből áll a mindezeket szolgáló mondandó!

- Bevezető gondolatok – benne, egyebek közt:
 Miért is fontos a kreatív gondolkodás oktatása?
 A kreatív gondolkodás fejlesztése olyan, mint a fogmosás
- Alapok, alapelvek:
 A kreatívan gondolkodó gyerek
 Pár gyakorlati jó tanács a kreativitás-foglalkozások vezetéséhez
 Amikre konkrétan meg kell tanítanunk a gyerekeket
 Szabályok – magunknak
 Még egy fontos szabály: a ráhangolás
- Gyakorlati kreativitásleckék:
 Mit nevezünk kreativitásnak?
 Mit nevezünk ötletnek?
 Mikor kreatív egy gondolat, egy elképzelés?
 Mit nevezünk kreatív problémamegoldó gondolkodásnak?
 Mikor működik a kreatív problémamegoldó gondolkodás?
 Milyen a kreatív agy?
 A bal-jobb agyfélteke-egyensúly
- Ahol az ötletek születnek:
 Az *ötletgyár*: a *fantázia*. Ebben:
 A fantázia fontosságáról
 A fantázia jelentésének megtanítása
 Az *ötletgyár* *részlegei*: A figyelem, Az emlékezet és a kapcsolatképzés. Egyebek közt:
 A figyelem, vagyis az anyagbeszerzés
 A figyelem legfőbb jellemzői
 Egy plusz és nagyon fontos lecke felnőtteknek: Hát a figyelemhiányos gyerekek?
 Az emlékezet – az ismeretraktár
 Első foglalkozás: A vizualizáció, az ismétlés és a rendszerezés
 Második foglalkozás: Beszélgetés az emlékezetéről
 A gyártóműhely – a kapcsolatképzés
 A külső inspiráció
- Dolgok, amelyek nélkül nincs kreatív gondolkodás:
 A hibázástól való félelem leküzdése
 A kérdések: a kreativitás alapkövei
 Egy plusz közbevetett lecke felnőtteknek
 Régi kép, új kép – a nézőpontváltás képessége
 A széttartó, többirányú gondolkodás
 A gondolkodási korlátok tágítása
- A kreatív gondolkodófolyamatok 3 közös módszere:

A Mind Map – avagy a sugárirányú lejegyzés

A Ki a csőből! – avagy az És még? gondolkodás

A kreatív gondolkodófolyamat felépítése

és köztük, hozzájuk gyakorlatok, gyakorlatok, gyakorlatok.

Egy saját kérdés mindehhez: *mi a felsőfokú tehetséggondozás, ha nem az, amit ez a könyv megtestesít?*

Tanulási folyamat diáknak, tanárnak „A kreatív diáknak nagy az esélye arra, hogy rossz diák váljék belőle. És *ha megszűnik az érdeklődése, a nyitottsága, máris egy fokkal jobb a helyzet, hisz megszűnt a gond vele.* (Azaz, *dehogyan szűnt meg.* A bekövetkező mély elfojtás eredményeképp jönnek az agresszív megnyilvánulások, az osztályokon belüli klikkesedett mini csapatok, az erőszakoskodó-áldozat-szemlélődő szerepkörök. De *amint a pedagógusai megtalálják ezeknek az erőszakossá vált diákoknak a közösségi helyeiket és a kreativitásuk megélésének csatornáit, azonnal normalizálódnak, és a közösség aktívan gondolkodó kreatív tagjaivá válnak. Íme, a szükségtelen fejlődési vargabetűk kialakításának receptje.)*”

„A magas kreatív potenciállal rendelkező gyereket a következők jellemzik:

– Jó asszociatív készség – mindenről eszébe jut valami más. (Minél szélesebb a látóköre, gazdagabb tudásának és tapasztalatainak tárháza, annál nagyobb és sokrétűbb a választéka annak, ami így eszébe juthat, hiszen ’Nihil in intellectu...’ – Osman P.).

– Természetes az igénye a meglévő, az elfogadott dolgok megkérdőjelezésére, a bevett szabályok áttörésére. (Ez az igény bizonyára mindenkinben ott él, amíg meg nem tanítják elnyomni – Osman P.).

– Aktív problémaérzékenység, nagy ötletkapacitás, a realitás határain belül és kívül egyaránt. (Az igazi kreatív gondolkodási szekciók egyik alapszabálya az, hogy azok során – noha valós problémákat hivatottak megoldani – minden [bármilyen!] gondolat, ötlet üdvözölt. Mert számos alkalommal a legnagyobb sületlenségekből lesznek a legjobb megoldások. Ezekhez pedig úgy lehet eljutni, hogy kikapcsoljuk a valóság korlátozó hatását.) (Ez Kaszás megjegyzése. És anno ezt hívták brain stormingnak. Kaszás egyik fontos, rendre visszatérő tanácsa pedig: tanítani kell a gyerekeket arra, hogy bátran kövessék bármily messzire gondolataik fonalát, ötleteik, képzeletük készítését. S ez így helyénvaló: amíg az ember tudja, hogy levegőnél nehezebb tárgy nem repülhet, és ehhez tartja magát, nem épít repülőgépet – Osman P.).

– Az egyetlen jó, megbízható megoldás helyett új, szokatlan ötleteket keres.

– Belső játékosság, automatikusan beinduló, a valóságtól független fantázia. (Alkotó abból lesz, akit nem lehet megtanítani arra, hogy ezt elnyomja, vagy egyszercsak visszatér hozzá, hogy vámosból Rousseau, a festő legyen – Osman P.).

– Kíváncsiság. A kreatív gyerek egy kérdezőgép.

– Nem tart attól, hogy nem értik meg, nem fogadják el – bátran és gyakran meglepő gondolatokat fogalmaz meg. (Nem csekély kihívás: értelmes válaszokat igényel. Iskolai helyzetekben ez nem mindig öröm a tanerőnek – Osman P.).

– Sokszor kritizálja a dolgokat és a felnőtteket. (Erre kell nagyon intelligens válaszokat találni. Valójában az egész kreativitásra nevelésre igaz: borotvaélen egyensúlyoz a válaszdadó – egyszerre kell bátorítani, táplálni az egészséges nonkonformizmust, s megtanítani, hogy a közösségek tagjaként, és talán még inkább leendő dolgozóként is azt észszerű keretek közt kell tartani – Osman P.).

– Önkéntelenül is a kivételeket keresi. (Azok érdekesebbek! – Osman P.)

– Élvezi a gondolkodást, az alkotást, amit kezdetben a saját fantáziavilágában végez.” – Ha a szerencséje és a tehetsége kitart és elegendő, egész pályáján e fantáziavilágból építkezhet.

Csapda? „Az átlagosan gondolkodó emberek a szabályokat, korlátokat érzékelik, észlelik a világban. A kreatív agyak pedig a világot. Az előzők képességeit, tudását a sztenderd el-sajátítása és követése jellemzi. Az utóbbiakét pedig az állandó impulzusgyűjtés a világból, ennek alapján pedig a folyamatos fejlődés és a már létező dolgok közötti új kapcsolódások keresése, észlelése.” – Veszélyes csapdává válhat ebből értékrendet alkotni szellemileg pórias átlagosan gondolkodókkal és ragyogó kreatívokkal. Az átlagosan gondolkodó is a világot észleli, de biztonságra törekszik, a veszélyek, konfliktusok minimalizálására, ezért szabálykövető. És érdemes belegondolni, hogyan tudna a világ működni és táptalajul szolgálni a kreatívoknak, ha mindenki szabadon szárnyalna minden korláton át? Az optimum alighanem József Attila szavaiból áll élénk, irányfényű valószínűleg még a könyvben sokat emlegetett és kritizált oktatási rendszereknek is: „Jöjj el, szabadság! Te szülj nekem rendet, / jó szóval oktasd, játszani is engedj / szép, komoly fiadat!” (József Attila: Levegőt!).

Jó szóval oktasd: „Tehetséget nem adhatunk a gyerekeknek. De kreatív irányba fejleszthetjük a percepciók képességeiket, az érzékeiket. Segíthetünk nekik, hogy meglássák a világban azt, amit mások nem. Megtaníthatjuk őket a kreatív képességeik felismerésére, használatára, gyakoroltathatjuk velük a kreatív gondolkodási módszereket, kereteket, trükköket. Adhatunk nekik függetlenséget, és ami még fontosabb: függetlenség-érzést!

Ahhoz, hogy eredményesen fejleszthessük a gyerekeink kreatív gondolkodását, *néhány általános szabályt nekünk is meg kell tanulnunk*, és azokat minden gondolkodási helyzetben követnünk, alkalmaznunk szükséges.” – E szabályok itt hét pontban következnek, kettőből idézünk: „Tanítsd meg a gyerekeknek a lazítást! Őt ugyanúgy kínozza, akadályozza a mindennapi stressz, mint bármelyikünket” és „A legtöbb szülő bármit megtenne a gyerekéért, kivéve azt, hogy hagyja önmaga lenni.”

„A valós életben nap mint nap megnyilvánuló hétköznapi kreativitást (például egy leszakadt ruhapánt ideiglenes megjavítását gemkapocsból hajlított dróttal) hatalmas hiba lenne egy lapon említeni a tudatos kreatív gondolkodás fogalmával. Mégpedig azért, mert az előző találomra, gyakran kapkodva keres megoldásokat a kisebb-nagyobb felmerülő problémákra, az utóbbi pedig azt a magabiztos kreatív gondolkodás-tudást feltételezi, amelyre sajnos többnyire nem teszünk szert tanulmányaink alatt.” (*Némi lenézést* vélhetünk kicsendülni a

kiemelkedő, hivatásos kreatív szakember e szavaiból, amelyek talán valamelyest igazságtalannak. A „köznapi kreativitás”, ha valaki sűrűn folyamodik hozzá és tudatosan fejleszti e készségét, jó gyakorló pálya, és ilyenként sokszor válhat termőtalajává javító fejlesztéseknek, nemritkán még erős innovációknak is. Találmányok hosszú sora igazolhatja ezt.

„A rutin- és a kreatív gondolkodásmódok összehasonlítása” „A rutinalgondolkodás ismérvei”

– „Több eredeti, egyedi megoldás. A többirányú gondolkodásodnak köszönhetően sok megoldási lehetőséget találsz ki. Az összes lehetséges megoldást megkeresed, még akkor is, ha már találtál egy jól működőt.”

– „A Mit tanultam erről? kérdés mint fő irány. Az adott esetre alkalmazható, ismert szabályok, már bevált klisék, megoldások automatikus megkeresése. Automatikusan azt kérdezzük magunktól, hogy létezik-e már erre a problémára működő megoldás. Csinált-e már valaki ilyet? Mert ha igen, akkor használjuk mi is ugyanazt. Felesleges tovább törnünk a fejünket. Rutinfeladatok esetén ez a követendő gondolkodás.”

– „Válasz helyett választás. Amennyiben a rutinalgondolkodó ismer meglévő eszközöket, akkor a 'Győztes csapaton ne változtass' elvén kiválasztja a már bevált és bizonyítottan jól működő megoldást, és azt alkalmazza. Vagyis bemegy a képzeletbeli ötletraktárába, és ott a polcon található megoldásokból leemel egyet. Másol – vagy más, vagy korábbi önmagát.”

„A baj akkor jelentkezik, amikor új, eredeti megoldásokra lenne szükség, és valaki mégis a már mások vagy saját maga által kitalált dolgokat szeretné újra felhasználni.”

„Tipikus példái a rutinalgondolkodás a fajtájának a tehetségtelen alkotók is, akiknek egy kreatív feladat megoldására semmi más nem jut az eszébe, mint az, hogy kinek az ötletét lehet felhasználni annak érdekében, hogy túl lehessenek a feladaton. Vannak másoló festők, zenészerzők, írók, üzletiötlet-tolvajok. Mi nem tartozunk közéjük.”

– „Magabiztosság a válaszuk helyességében. Tekintve, hogy a rutinalgondolkodónak a múltból származó bizonyítékai vannak az általa választott megoldás kockázatmentes, üzembiztos működésére, az adott problémáját megoldottnak tekinti.

Van, amikor ez a gondolkodás a megfelelő. A rutinfeladatok elvégzésekor például. Viszont, ha ez a magabiztosság vezérelné az emberiséget mindenben, akkor még a mai napig is a több ezer éve jól bevált kovakövel gyűjtanánk tüzet, és kertészkedés helyett magokat gyűjtögetnénk a mezőn. – Az ember sokféle tulajdonsága gondoskodik arról, hogy ez így ne történhessék. Kezdehetjük a vadászok és a gyűjtögetők gondolkodásából kialakult kapzsisággal – felhalmozási ösztönnel – is, ám Kaszás szépen, sokrétűen bemutatja az intellektuálisan magasabb rendűt: a készítetést, hogy az ismert dolgokon túlra kalandozzék, megismerni, megtapasztalni a feltáratlan tartományokat, feszegetni a képességei korlátait, és élvezni ebben a sikereket.” Ecce homo, ecce inventor.

– „A múlt tapasztalatain alapuló reprodukív gondolkodás. A rutinalgondolkodás nem is valódi gondolkodás, hanem mindössze újraalkalmazás, reciklálás.” – A baj aligha az „ala-

puló”-val van, az nyilvánvalóan az észszerű kiindulás. A baj, amint azt Kaszás is kiemeli, ha a gondolkodás és annak eredménye a már ismert keretek között marad.

– „Szokásos, már ismert válasz. Hagyományos, megszokott, elkoptatott, már ismert megoldások alkalmazása, és a kreativitást követelő helyzetekben a régi ötletek ismételt megvalósítása minden esetben gyengébb, rosszabb eredménnyel jár.” – Ez valóban csúf, többnyire kártékony hiba. Mert „A mi eddig jó volt, az éppen azért, mert a múlt időben volt jó, ma tán csak meglehetősen utóbb még káros is lehet” (Széchenyi István: Hitel).

– „Gyors felelet és továbblépés. Egy-egy feladat teljesítésének sebes kipipálása, ami sokszor a megfelelés, az alkalmazhatóság rovására megy.” – „Hamar munka ritkán jó” – tartja joggal a népi bölcsesség.

Ezzel szemben a kreatív gondolkodás ismérvei:

– „Hány oldalról közelíthető meg a probléma? Körbejáród, egészében és részleteiben értelmezod a problémát, és több irányból látsz hozzá a megoldás megkereséséhez. Sokszor találmra is próbálkozol.” – Igen hasznos lehet ebben a megoldáskeresésben más felhasználási- és szakterületekre is kilépni.

– „Hogyan fogalmazható újra? Minden esetben megpróbálsz újra és másképpen meghatározni az adott feladatot.”

– „Hány úton oldható meg? Több, a megoldáshoz vezető irányt is kipróbálsz.”

– „A kreatív többet tud, mint amennyit tanult. Ugyan az általad már ismert tudásból indulsz el, de különféle kreatív gondolkodómódszerek segítségével olyan gondolatokhoz jutsz el, amelyek csak a meglévő ismereteid alapján, e módszerek nélkül elérhetetlenek lettek volna számodra. Kitalálsz valamit, amit abban a formában-tartalommal, ahogy kitaláltad, senki nem tanított neked.”

– „Több eredeti, egyedi megoldás. A többirányú gondolkodásodnak köszönhetően sok megoldási lehetőséget találsz ki. Az összes lehetséges megoldást megkeresed, még akkor is, ha már találtál egy jól működőt.” – Ennek egyik változata, az új találmányból kiinduló innovációs fejlesztés egyik elhagyhatatlan alapkérdése: a már felismert hasznosítási lehetőségeken túl milyen továbbiak bonthatók/fejleszthetők még ki belőle.

Fejleszthető! „A nagyon széleskörű tájékozottság, ismeret- és élménygazdagság fontossága. A gyerekekkel fogadtassuk el azt, hogy minél több van a fejében, annál nagyobb az esélye arra, hogy igazi kreatív ember legyen, és minél több nagyszerű ötletet találjon ki. Szó esett már arról, hogy az ötlet nem egyéb, mint a meglévő, a világban már létező elemek olyan új kombinációja, amely ettől új, eredeti és hasznos jelentést kap. A már ismert elemek új kombinációi létrehozásának esélye pedig két dologtól függ:

- az ismert elemek számától (mennyi 'legódarab' van a fejedben: 2 vagy 2000 vagy több),
- és a lehetséges kapcsolatok felismerésének képességétől (attól, hogy mire vagy képes, hogy mit tudsz alkotni a 'legódarabok' összekapcsolásaiból).

Az ismert elemek száma annyi, amennyi ismeretet, tudást, információt, élményt összegyűjtöttünk a fejünkben. *A lehetséges kapcsolatok felismerésének képessége pedig egy adottság, amely mindenkinél más erősségű.* Van, akinél minden egyes tény egy külön ismeretdarabka. Másoknál egy láncszem az ismeretláncolatban. Kapcsolatokkal és hasonlóságokkal. Nekik van nagyobb esélyük a jó kreatív teljesítményre, de *ez a képesség gyakorlással mindenkinél fejleszthető.*”

Kitűnő játék felnőtteknek is. A könyvnek már csak egy vonzó vonását emeljük ki: intellektuális játszótérként is megragadóan jó, tele felnőtteknek is kitűnő játékokkal – Kaszás feladatoknak és gyakorlatoknak nevezi őket. Igazi agytorna mindegyikük, annak szépségeivel és hasznaival.

Dr. Osman Péter

* * *

Michele Wucker: *A szürke rinocérosz. Hogyan ismerjük fel a világunkat fenyegető nyilvánvaló veszélyeket, és hogyan szálljunk szembe velük?* Athenaeum Kiadó, 2016; ISBN 9789632935812

„Szemeik vannak a látásra, de nem látnak, füleik vannak a hallásra, de nem hallanak” (Ez 12.2)

Wuckerről (https://en.wikipedia.org/wiki/Michele_Wucker): Szül. 1969, amerikai szerző, kommentátor és politikai elemző, a világgazdaságra és a válságok előrejelzésére szakosodott. 2007-ben megkapta a Guggenheim Fellowship díjat. (Ezt évente a szakmai karrierjük derekán járó értelmiségiek kapják, akik kivételes képességről tettek tanúbizonyságot a tudományos alkotásban vagy kivételes kreatív képességről a művészetekben. A díjazottak sorában számos Nobel-díjas, Pulitzer- és egyéb díj kitüntetettjei találhatók. Forrás: Wikipédia). 2009-ben a Világgazdasági Fórum a „Young Global Leader” címmel tüntette ki. Annak 2013. januári, davosi éves összejövetelén vezette be Wucker a szürke rinocérosz fogalmát.

Kitűnő személyes bemutatkozása: <http://wucker.com/about/about-me/>. Ebben könyve mondanóját így összegzi: „Arra keresi a választ, miért képesek egyes vezetők arra, hogy felismerjenek látszólag nyilvánvaló problémákat, és a kellő időben cselekedjenek azok kezelésére, és miért sokkal gyakoribb figyelmen kívül hagyni a teljesen előre látható, valószínű fenyegetéseket; és ha már egyszer megértettük ezeket a „miérteket”, hogyan lehetünk jobbak a fenyegetően közeledő válságok kezelésében, ahelyett, hogy tagadnánk azokat.”

A HVG Könyvek ajánlójából: „Wucker A szürke rinocérosz című könyvében a politikai döntéshozás és válságkezelés területén szerzett ismereteire, illetve a világ vezetőivel készített mélyinterjúk során szerzett tapasztalataira támaszkodva bemutatja, hogyan ismerhetjük fel a távolban felsejlő fenyegetéseket, és miként szálljunk szembe velük. Meggyőző történetével, valós példáival és gyakorlati tanácsaival A szürke rinocérosz nélkülözhetetlen olvasmány a menedzsereknek, befektetőknek, pénzügyi tervezőknek és politikai döntéshozóknak. De mindenkinek ajánlott, aki szeretné felismerni és megérteni a közelítő tragédiákat, és hasznosítani ezt a tudást.”

Dióhéjban: „A szürke rinocérosz című könyv egyrészt útmutató, hogy felismerjük a tévedéseinket, és tanuljunk azokból az eseményekből, amikor nem tudtunk kimászni egy tisztán látható veszélyhelyzetből. Másrészt megtanít kiaknázni a tanulságokat a döntéseink meghozatalához, amikor lehetőségünk nyílik nem csupán megelőzni a válságot, minimálisra csökkentve az emberi és pénzügyi károkat, hanem újabb lehetőségeket is teremteni a jövőre. (Minden idézet a könyvből, kiemelések a recenzió szerzőjétől.)

Számos lehetőségünk van kitérni egy 'szürke rinocérosz' útjából. Egyik módja, ha sikerül megragadnunk egy veszélyhelyzetet, és lehetőséggé alakítjuk. Elkerülhetjük a kárt, vagy legalábbis minimalizálhatjuk a következményeket. Az időben történő közbelépés sokat javíthat az adott helyzeten, vagy akár csak megakadályozhatja, hogy a válság elmérgesedjen, ahogyan a gazdaságélénkítési tervek esetében történt a 2008-as pénzügyi összeomlás után. Sajnos nagyon gyakran olyan sok kár keletkezik, hogy a helyzet már sohasem térhet vissza a normál kerékvágásba. Ugyanakkor, ha a keletkezett kár még a legkisebb rossz az összes többi lehetséges végkifejlett közül, még jelentős javulás következhet be. A rinocérosz elől csak ritkán térhetünk ki olyan módon, hogy közben megőrizzük a fennálló helyzetet.” – Megkapó szókép a „kitérni”, de valójában ez többet, jobbat jelent: kitérni is csak változtatásokkal lehet, ha pedig nem tudod legyőzni, fordítsd a javadra! A „normál kerékvágásra” pedig már régóta érvényes Klemens von Metternich herceg tökéletesen találó megállapítása: „A stabilitás nem egyenlő a mozdulatlansággal”, és az egyre inkább hullámlovaglás a mélyreható változások és a magasra törő innovációk hátán.

Pár karakteres mondat a könyvből: „Sok ok létezik, amely miatt nem sikerül időben reagálnunk a figyelmeztető jelzésekre: az emberi természet visszasságai és gyengeségei, ideértve a készletet, hogy halogassunk; kulturális tabuk a vészharang megkongatásával szemben; a hajlamunk, hogy túlértékeljük a pozitív kimenetelt, és ne számoljunk a negatív lehetőségekkel; a csordaszellem, vagyis az emberek azon hajlama, hogy megerősítsék az általános vélekedést, és figyelmen kívül hagyják azokat az információkat, amelyek ellentmondanak az általuk elfogadott történetnek.”

„Vannak olyan dolgok, amelyekről tudjuk, hogy tudunk. Azt is tudjuk, hogy vannak olyan dolgok, amelyekről tudjuk, hogy nem tudunk. De vannak olyan dolgok, amelyekről nem tudjuk azt, hogy nem tudunk róluk – Donald Rumsfeld [egykori] védelmi miniszter.” –

Kedvelt idézet és kitűnő meglátás! Az utolsó kategória a legnagyobb csapda: ha nincs is fogalmunk tudásunk hiányáról.

„Az emberek inkább együtt tévednek, mint hogy egyedül igazuk legyen.” – Jó okkal! Az ember társas lényként szocializálódott, hasonszorú társakkal érzi jól magát, az igazság viszont magányossá tesz.

„Az embereknek tetszik, ha akad valaki, akiben van annyi kurázsiz, hogy ország-világ előtt merjen tévedni.” – Talán valóban a kurázsiz is. És bizonyosan az ezen érzett káröröm!

„A pénzügyi válságok meglehetősen rendszerességgel követik egymást, gyakran ismétlődő elemekkel, így könnyen előreláthatóak: hiszen, *aminek egyszer felment az értéke, annak előbb-utóbb le is esik.* (Ez persze csak nagyjában-egészében jól meghatározható keretek közt igaz – például észszerűtlenül felszaladó árakra – Osman P.). Mégis, újra és újra képtelenek vagyunk értelmezni az előjeleket.” – A könyv igen sok összetevőjét mutatja meg ennek a „képtelen”-nek, ami gyakran azt is jelenti, hogy igen határozottan nem akarjuk, pontosabban *annak következményeit* nagyon nem akarjuk. Régi mondás, hogy „Ha meg tudod őrizni a hidegvéred ezekben az időkben, talán csak nem érted a helyzetet.” Ez működik úgy is, hogy „... nem akarsz érteni a helyzetet.”

„Az optimizmus olyan fontos lehet a túlélésünkhöz, hogy legösszetettebb szervünkbe, az agyunkba van bekötve.” – Másként mondván, elménk az optimizmus rendszeres – és akár többé-kevésbé megalapozatlan – előállításával segít bennünket túlélni.

„Mindannyian tudjuk, hogy a buborékok kipukkadnak, de *mekkora lehetőség nyílik, mielőtt bekövetkezik az elkerülhetetlen!*” – Ez minden száguldó fellendülés, minden piaci buborék mézcsapdája! Annál is inkább, mert a buborékról sokáig nem is tudható, hogy buborék, s ha már ez kezd is valószínűvé válni, lehetetlen tudni vagy akárcsak megalapozottan becsülni, meddig tarthat még az emelkedés. Más kérdés, hogy óriási lehetőségek lehetnek az összeomlásban is, ha az ember arra épít üzletet, és el tudja találni a bekövetkezését.

„Az emberi természet része – hacsak nem az amerikaié –, hogy szembenéznünk a potenciális katasztrófával, de helyette *inkább egy fényes, ragyogó hazugságot választunk.*”

„A legjobb válasz néha nem az, ha kitérünk a ’szürke rinocérosz’ útjából, hanem ha teljesen átalakulunk, vagy kecsesen elillanunk. *Így tesznek a kreatív rombolás útján járó vállalatok.*”

Mielőtt néhány részletekben kissé elmélyednénk, egy apró megjegyzés értelmezési segítségül: ha az olvasó olykor egy-egy mondatnál úgy érzi, sehogysem érti, vagy furcsállja azt, nem biztos, hogy a hiba benne van. S tagadhatatlan, hogy a szöveg helyenként bizony slampos.

A szürke rinocéroszról: Wuscher sajátos módon úgy indít, hogy nem adja meg, mit is jelent szóhasználatában ez a marcona, túlkös vastagbőrű. Bevezetőjében a szürke rinocérosz mint jelenség szépen beszivárog a képbe.

„Amióta Nassim Nicholas Taleb *A fekete hattyú – avagy a legváratlanabb hatás* című könyve rendkívül tökéletes időzítéssel – éppen a 2008-as pénzügyi válság előtt – megjelent, a pénzpiacok szereplői és a politikai körök szakemberei közül sokan váltak a 'fekete hattyú' és a 'fat tail', vagyis vastagszél jelenségen alapuló válság megszállottjaivá; olyan eseményeké, amelyek bekövetkezésére külön-külön kevés ugyan az esély, együttesen azonban többször előfordulnak, mint a legtöbbször gondolnánk. (A 'fat tail' valójában 'hosszú farok' fordításban terjedt el – Osman P.). Ugyanakkor a *pénzügyi elemzők és tervezők nem összpontosították hasonló módon az energiájukat olyan jelenségek megfigyelésére, amelyek valóban veszélyesek, nyilvánvalók és igencsak előre láthatók voltak. Számomra erősen úgy tűnt, hogy sok fekete hattyú mögött valójában felettébb valószínű válságok összefüggő sora húzódik meg.*

Amint nekiláttam példák után kutatni a 'szürke rinocéroszok' jelenségre, világossá vált számomra, hogy sok válsághelyzet a teljesen nyilvánvaló, mégis semmibe vett veszélyekkel kezdődött, sőt a jelenlegi legnagyobb és egyértelmű kihívásokat is figyelmen kívül hagyjuk. Egy idő után mindenhol bizonyítékokat fedeztem fel az elkerülhetetlen veszélyekre, amelyeket bár felismertek a szakértők, mégsem érkezett rájuk megfelelő válasz, a klímaváltozástól és a globális politikát érintő pénzügyi válságtól kezdve az egész iparágakat átalakító, diszruptív technológiáig (ahogyan a digitális technológiák tették a médiával; tönkretették a vállalatokat, megszüntették a munkahelyeket, miközben dollármilliárdos bevételhez juttatták az új cégek alapítóit), nem is beszélve a nagyon is személyes problémákról, amelyek bár globális szinten nem gyakorolnak jelentős befolyást, mégis óriási hatással voltak azokra az emberekre, akik szembenéztek velük. Sokszor ügyesebben kellett volna kezelnünk a nyilvánvaló veszélyeket: a Katrina hurrikán pusztítása során, a 2008-as pénzügyi válság esetében, a 2007-es minnesotai hídromlásnál, hackertámadásokkor, futótüzeknél, aszályok idején és további katasztrófáknál, amelyeket még később említeni fogok.” – Kissé sajtós, ahogy a „diszruptív technológiát”, Schumpeter „teremtő rombolását” – ami az innováció megújító munkáját jelenti – lazán besorolja az elkerülhetetlen veszélyek közé. Ezt még fokozza is a digitális technológiák bűnlajstromával. Kétségtelen tény, hogy a fejlődés elkerülhetetlen, hogy a meglévők közt kegyetlen új rendet vág, de ez mégsem alap egy majdhogynem luddista vádra.

„Amikor az ügynököm először küldte körbe *A szürke rinocérosz* ötletét a kiadóknak, sokan közülük azt válaszolták, hogy nem eléggé megdöbbentő felhívni a figyelmet, hogy ügyletnünk kell a nyilvánvaló válsághelyzetekre, hiszen az emberek ezekkel már tisztában vannak, és foglalkoznak is velük. Ez ráébresztett, hogy *valami sokkal fontosabb és ijesztőbb dologba fogtam bele, mint hittem.* Valójában az elképzelésem annyira ellentétes volt a józan ésszel, hogy rá kellett mutatnom, mégpedig határozottan, hogy nem igaz, *az emberek és a szervezetek többsége nem képes hatékonyan kezelni a legnagyobb fenyegetéseket.*”

Gátolnak a rendszereink: „A cselekvésképtelenségünk, hogy egyszerűen nem tudunk időben és hatékonyan fellépni a veszélyhelyzetekben, *kapcsolatban áll az általunk felállított rendszerekkel, amelyek megnehezítik az intézkedéseket.* Politikai és pénzügyi rendszereink nagy hatalmú pénzügyi és társadalmi ösztönző erőkön alapulnak, *elsősorban rövid távú*

célokat tartva szem előtt. Ennek eredményeként nem helyezünk kellő hangsúlyt a hosszú távú, időt és forrásokat igénylő befektetésekre, amelyekre pedig szükségünk van a válságok kikerülésére, mielőtt még a bajok megoldhatatlanná terebélyesednének.”

Nem akarjuk látni a veszélyt: Az Enron óriásvállalat szürkerinocérosz-szerű összeomlása és az abból indult gazdasági cunami kapcsán írja az ilyen fenyegetésekről – „egyszerűen nem akarunk tudomást venni róluk. Nem tesszük fel azokat a kérdéseket, amelyekre nem akarjuk tudni a választ, mert nem akarunk a tudás következményeivel foglalkozni, különösen, amikor a kellemetlen igazság belerondít azokba a történetekbe, amelyekkel áltatni szeretjük magunkat, hogy milyen szép is lesz, ha minden úgy alakul, ahogyan azt magunknak lefestettük. Rózsaszín szemüvegen keresztül szemléljük a ránk leselkedő kockázatokat, elbagatellizálva annak a lehetőségét, hogy a döntéseink rosszul is elsülhetnek.

Még ha fel is ismerjük egy nyilvánvaló és valós veszély jelenlétét, *a politikai és pénzügyi rendszerünkbe beágyazott, torz ösztönzők* – a rövid távú gondolkodásra fektetett túlzott hangsúly, a források helytelen elosztása, a rosszul felmért kockázati tényezők – gyakran *mind a helyes döntés, tehát a veszély elkerülése ellen szólnak.* Következésképpen pedig *a világ legjobban megalkotott figyelmeztető rendszereire sem számíthatunk abban, hogy a vészharangot megkongatva rábírják vezetőinket: tegyék, amit tenniük kell.* Ha be is ismerjük a veszély jelenlétét, nagyon gyakran csak akkor cselekszünk, amikor már teljesen a nyakunkon van a fenyegetés, vagy bizonyos esetekben, amikor már túlságosan is késő.”

„*A szürke rinocérosz egy valószínűsíthető és fenyegető veszély: olyasmi, amit látnunk kellene, hogy közeledik, mint egy kéttonnás rinocéroszt, amely szarvát ránk szegezve felkészül a támadásra. Olyan, amit már a méretéből adódóan észre kellene vennünk. Azt hihetné az ember, hogy egy ilyen hatalmas fenyegetés kellő figyelmet kap, ám éppen ellenkezőleg, ezeknek a problémás vastagbőrű állatoknak a teljesen nyilvánvaló jelenlétéből fakad, hogy képtelenek vagyunk hatékonyan fellépni ellenük. Következésképpen nem tudjuk felismerni a nyilvánvalót, a nagyon valószínűsíthető és nagy hatású veszélyeket, amelyek ellen tehetnénk is valamit. Államfők, vezérigazgatók, és szervezetek, akárcsak mi mindnyájan, gyakran rosszabbul kezelik a 'szürke rinocéroszokat', mint a látszólag semmiből előtűnő, váratlan kríziseket. Ez hatalmas és veszélyes jelentőséggel bír a vezetők számára, akik sebezhetők az olyan fenyegetésekkel szemben, amelyek érkezését látniuk kellene, mégis képtelenek rá, hogy időben felismerjék, és lépjenek ellene.*”

Rossz reagálásaink: „Amikor szemben állunk egy éppen támadni készülő rinocérosszal, ritkán tűnik a legjobb döntésnek, ha nem teszünk ellene semmit. Mégis túlságosan gyakran pontosan ez történik. *A veszély ritkán ér teljes meglepetésként; általában az elővigyázatosság és a figyelmeztető jelzésekre való felfigyelés, illetve reakció lehetőségeinek kihagyását követi.* Nehéz túljutni a lefagyás impulzusán. Néha annyira erősen kapaszkodunk a tagadásba, hogy nem teszünk semmit, vagy még rosszabb, olyat teszünk, ami az elején is veszélyesnek számított.

A torz ösztönzők és az önérdek szem előtt tartása fel tudja turbózni a természetes tagadásra való hajlamunkat. – Itt példák következnek. Jó szolgálatot tesz ugyanakkor, ha arra gondolunk: mai világunkban szinte mindenki, cégek, intézmények, vezetők és beosztottak egyaránt elsősorban a rövid távú túlélésre játszanak, s csak annak biztosítását követően törődnek a későbbre várható problémákkal. Jó ez? Nem! Ám erre kényszerít a minden területen többé-kevésbé folyamatosan élesedő verseny, az erre válaszul következő megszorítások, a romboló és teremtmő innovációk, mindezek nyomán a külső és belső, társadalmi-gazdasági-intézményi feltételek heves változásai – és sorolhatnánk.

Fenyegető rinocéroszok hada: „A legnagyobb bajok között, amelyekkel a világnak szembe kell néznie, sok ’szürke rinocérosz’ akad.” – Wucker kiemeli ebben a klímaváltozást, a tengerszint emelkedését, a hurrikánokat, tájfunokat, és „A tarthatatlan állami hitelek, a gyenge gazdasági növekedés és a munkaerőpiac dinamikájában végbemenő mélyreható változtatások sok országot sebezhetővé tettek egy újabb pénzügyi válság esetén. A szélesedő jövedelmi különbségek fokozzák a társadalmi nyugtalanságot és a politikai zűrzavart; zavargásokhoz, kormányok bukásához és gazdaságok pusztulásához vezetnek. A világon jelentkező vízhiány számos helyen fenyegeti a népességet, a stabilitást és az ellátási láncokat. Ez a helyzet pedig 2030-ra csak rosszabb lesz: az Egyesült Nemzetek Szervezetének jóslata alapján a világ fele vízhiánnyal fog küzdeni, mivel a kereslet 40 százalékkal felülmúlhatja a kínálatot. Mindez a termés pusztulásához és éhínséghez fog vezetni, több tízmillió embert kényszerítve az otthona elhagyására, sőt akár a határokon átnyúló vízforrásokért folytatott háborúk kialakulását is okozhatja.

Világszerte, a fejlődő és fejlett országokban egyaránt, *a fiatalok munkanélkülisége* hatalmas problémát jelent, ami hozzájárul a *kétségbeesés, a nyugtalanság és a nyílt erőszak* kialakulásához, s egyúttal hatalmas mértékben csökkenti az emberek lehetőségeit is.”

Sajátos „technofóbia”: Wucker a súlyos fenyegetések körvonalazásának folytatásaként ismét a „diszruptív technológiákkal” indít, s ahhoz kapcsolódva ad meglehetősen apokaliptikus képet „Az omladozó infrastruktúra emberéleteket követel, s térdre kényszeríti a városokat, valamint a gazdaságokat egyaránt” következtetéssel. Ezt kissé részletezve:

Az új apokalipszis lovasai: „2050-ig a világ lakosságának már kétharmada városlakó lesz. Mégis, a túlterhelt közlekedési rendszer, a divatjamúlt villamosenergia-hálózat és szennyvízelvezető rendszer, az elavult gazdasági növekedési modellek és a nem foglalkoztatott polgárok képe azt mutatja, hogy ezek a rohamosan növekedő világvárosok nem tudnak olyan gyorsan reagálni, hogy az elegendő legyen a szükséges szolgáltatások és munkahelyek biztosítására, illetve egy új társadalmi szerkezet kialakítására. A városiasodás fenyegetését az is súlyosbítja, hogy a legjelentősebb városok többsége a part mentén terül el, ahol a növekvő tengerszint és az éghajlatváltozás következményeképp létrejött egyre hevesebb időjárás is veszélyezteti az ott élők életét. A járványok gyakorisága felhívja a figyelmet arra, hogy egy sokkal nagyobb, globális méretű egészségügyi veszély van kialakulóban. Többé már nem az a valódi kérdés, hogy mi lenne, ha ez a veszély kialakulna, hanem hogy mikor következik be.”

A távolság veszélyes paradoxona: „Minden ilyen kihívás eleinte mindössze valamilyen távoli fenyegetés látszatát keltette, mintha a rinocéroszok a messzi horizonton legelnének. Minél közelebb kerülnek, annál nehezebb elállni az útjukat; mégis, minél messzebb vannak – legalábbis meggyőződésünk szerint –, annál kevésbé valószínű, hogy cselekvésre szánjuk el magunkat. Az állandó fenyegetések kimerítőek lehetnek, s azt a látszatot kelthetik, hogy sosem tudjuk legyőzni őket; vagy épphogy önelégültté tesznek, mert a fenyegető katasztrófa olyan lassan halad felénk, hogy nem is próbálunk kitérni az útjából.” – Vagy épp, ahogy már utaltunk rá, az a fortélyos félelem igazgat, hogy ha nem tudjuk legyőzni – mit legyőzni – valahogy megoldani! – az azonnali problémákat, akkor nem is maradunk a pozíciónkban, hogy szembe kelljen néznünk a távoliak megérkeztével.

„Ej, ráérünk arra még!” „Mindannyian tudjuk, hogy minél hamarabb kezdünk el foglalkozni egy problémával, annál könnyebb és olcsóbb megoldani: amit ma megtehetsz, ne halaszd holnapra! Ez az elv egészen Hippokratészig nyúlik vissza ... Ezek a maximák elméletben szépek és jók, de közel sem elégszer valószínűsítjük meg őket. Az emberi természet összes trükkje körül [közül – a szerk.] a tétlenség az egyik leghatalmasabb erő, amely megakadályozza, hogy kitérjünk egy ismert kihívás útjából.”

A szürkerinocérosz-paradoxon: „Nem számít, hogy milyen jók a szándékaink, gyakran csak akkor tudunk cselekedni egy fenyegetéssel szemben, amikor az már fölénk kerekedett, és amikor a legdrágább a fellépés. Ez ördögi kört teremt: annyi energiát és tőkét fordítunk a válság kezelésére – amelyet korábban könnyebben kezelhettünk volna –, hogy azt hisszük, nincs meg az erőforrásunk más fenyegetések időben való elhárításához. Olyan ez, mintha azt mondanánk, nem engedhetjük meg magunknak, hogy lecseréljük a kocsí olaját, mert az összes pénzünk rámegegy a motorcserére, amelyre nem került volna sor, ha előrelátóan lecseréltük volna az olajat. Ez a 'szürke rinocérosz' okozta fenyegetések fő paradoxonja: ha túlságosan hamar kezdünk egy fenyegetéssel foglalkozni, amely éppen csak megjelent, meg van kötve a kezünk; ha akkor kezdjük kezelni, amikor hozzáférünk a szükséges erőforrásokhoz, az összeg csillagászati lesz, akár a probléma hatását kell csökkenteni, akár a helyreállítást végezzük.”

A kíméletlen igazság: „A világon a legtöbb válság nagyon valószínű esemény. A vezetőkkel farkasszemmet néző legnagyobb fenyegetések nem erősen valószínűtlen 'fekete hattyúk', hanem nagyon is valószínű 'szürke rinocéroszok'. Lehet, hogy a részleteket vagy az időzítést nem látjuk előre, ám a ránk leselkedő nagyobb fenyegetés körvonalait nehéz figyelmen kívül hagyni.” – Nehéz, de kellő igyekezettel nem lehetetlen. Wucker is sorolja a kirívó példákat – és ki ne ismerne kisebb-nagyobbakat – arra, hogy ilyen-olyan érdek vagy valamilyen „birodalmi logika” az érintetteket rávitte, tegyenek úgy, mintha nem látnák a közeledő veszedelmet. Ő is kiemeli: így érkezett tíz éve egy csordányi „rinó”, óriási rombolással, a pénzpiacokról.

A szürke rinocérosz az innováció remek mûsája is lehet: „A 'szürke rinocéroszok' a legtöbbször fenyegetés képében jelennek meg, gyakran azonban semlegesek: a jó és rossz kombinálódik attól függően, hogy milyen perspektívából szemléljük, és mennyire bírjuk meglátni a haszon lehetőségét. A televíziós mûsorszóró hálózatok számára az internet elõször fenyegetésnek tûnt. A Yahoo és a Google azonban lehetõséget látott benne. A magas gázárak fenyegetést jelentettek a gázszállító jármûvek számára, a hibrideknek ugyanakkor lehetõséget teremtettek. (Valójában a gázrobbanás a fajlagos fogyasztás erõtlen csökkentését célzó fejlesztések sorát indította az autópárházban, a motorok hatékonyságának növelésétõl az autók aerodinamikai jellemzõinek a javításáig – Osman P.).

Az egészségügyben történõ változások egyben lehetõségek és fenyegetések is, attól függően, hogy milyen kreatívan reagálunk. Az elhízottság a fejlett világban lassan járványméretûvé válik, megnöveli az egészségügyi költségeket és emberéleteket fenyeget. A cukorbetegségtõl, szívinfarktustól, illetve egyéb, az elhízottsághoz kötõdõ problémáktól szenvedõk számára – akiknek ki kell fizetniük a kezelésüket – ez egy teljesen kifejlett válság. Az egészségügyi cégek számára ez a terület üzleti lehetõséget jelent. Azon vállalatoknak, amelyek termékei hozzájárulnak a problémához, az elhízottságról való növekvõ tudatosság veszély – vagy akár lehetõség.” – *Lehetõség nyilvánvalóan annyiban, ha gyors termékváltással és piachódító marketinggel jövedelmezõ üzletet teremtenek maguknak a probléma elleni küzdelembõl.*

„Egy 'szürke rinocérosz' öt stádiuma”: „Az emberi természet (örök csábítónk a kárhozatba – Osman P.), valamint a szervezeti és a társadalmi rendszerek *úgy vannak kialakítva, hogy a status quót erõsítsék, és rózsás képet fessenek a jövõrõl.* Ahogy már láttuk, *a tagadás a válsághoz vezetõ út és a válság utáni idõszak mélyen gyökerezõ eleme.* A tagadás, amely már egy ember fejében is elég veszélyes, *a csoportdinamika megjelenésével halálössé válik.* (Csoport: csoportdinamika mindig van, amint idõjárás is – itt a csoportok magatartásáról és az egyének csoportbeli helyezkedésérõl van szó – Osman P.) Egy embert is nehéz rábeszélni, hogy figyeljen a jelzésre (a figyelmeztetõ jelekre – Osman P.), *a feladat pedig exponenciálisan nehezebbé válik, ha egy csoportról van szó.* A viselkedési közgazdászok figyelmeztetnek a csordaszellem jelenségére, amely miatt a csoportok (pontosabban azok tagjai – Osman P.) a konformitást keresik, és így különösen hajlamosak arra, hogy figyelmen kívül hagyják az olyan információkat, amelyek ellentmondanak az általános vélekedésnek, és ezáltal rossz döntéseket hoznak. (Az örök is meggondolja, felferjék-e a falut farkast kiáltván, mert mi lesz, ha mégsem támad a toportyánféreg – Osman P.).

Még ha túl is jutunk a csordaszellemre és egyéb akadályokra, és egyértelmûen figyelmeztetést tudunk küldeni, *nem egyszerû elérni, hogy a fenyegetés ismerete cselekvéssé alakuljon.* Ha a 'szürke rinocérosz' fenyegetése öt fázisból áll (az öt fázis vagy 'stádium' csak itt, a fenti alcímnél jelenik meg a szövegben, Wucker ezt eddig nem mondta ki – Osman P.), amelyekbõl az *elsõ a tagadás, a második és a harmadik a cselekvést elvetõ megfontolásokat tartalmaz.* A tagadást általában a ködösítés követi, amelyet más néven 'bújócskaként' ismerünk: vagyis olyan módokat keresünk, amely segítségével a problémát a jövõbe toljuk. (A példabeszédbéli

papagáj reménykedése a macska szájában: 'ezt a macskát még megütheti a guta' – Osman P.). Ahogy egyre világosabbá válik, [hogy] a ködösítés nem elég, próbáljuk visszanyerni uralmunkat a helyzet fölött. Ebben a harmadik szakaszban a 'szürke rinocéroszra' adott válaszuk késői diagnózisként hasznos lehet, mégis *gyakran perpatvar jön létre azzal kapcsolatban, hogy mi a jó válasz. Mind a ködösítés, mind a diagnózis fázisában – amelyek során sok időt és lehetőséget vesztegetünk el – körülbástyázott torz ösztönzők és a közös fellépés kihívásai akadályozzák a cselekvést.*" – „Perpatvar” – a legritkább eset, hogy nyilvánvaló legyen, mi a jó válasz a válság megoldására, vagy akárcsak az érintettek érdekei olyannyira összhangban legyenek, hogy segítsék, és ne akadályozzák a jó válasz megtalálását. Wucker hatásosan fejti ki, hogy a különféle érdekek erőterében a „jó” viszonylagos: ami egyeseknek jó, az másoknak nem az és viszont. Különösen nehéz, ha a válság és az alkalmazott megoldás nagy tömegeket érint, és számolni kell azok reagálásával is. Metternichet idézve, „tízmillió tudatlanság nem alkot egy tudást.”

„A pénzügyi, politikai és társadalmi struktúráink gyakran kockázatos viselkedésre és a fenyegetések akaratlagos figyelmen kívül hagyására sarkallnak. Ha tudatában vagyunk ezeknek a torz ösztönzőknek és a megrögzött elfogultságunknak, akkor már megtettük az első lépést a változtatás érdekében. A legnagyobb kihívás a pénzügyi ösztönzők és a pszichológiai részrehajlások együttese: ez a rövid távú gondolkodást részesíti előnyben a közép- és hosszú távú stratégiákkal szemben, amelyek segítségével távol lehetne tartani a veszélyt. A jutalmazó és büntető rendszerünk megkönnyíti, hogy kihúzzuk magunkat a cselekvés felelőssége alól. Úgy alakítottuk ki a dolgokat, hogy meg tudjuk indokolni a tétlenséget. Amikor ez az érveken alapuló rendszer összeütközik a döntéseink észszerűtlen alátámasztásával, kikövezi a katasztrófához vezető utat.” – Pénzügyi struktúrák és ösztönzők. Mint mindenütt, ezen a piacon is a szabályozás többnyire csak követi és semlegesíteni igyekszik a megkerülését szolgáló innovációkat. Ilyenek a különféle pilótajáték-konstrukciók is. A pénztulajdonos azt látja, hogy roppant vonzó hozamokat kínálnak – a lelke mélyén tudja is, hogy az túl szép, hogy igaz legyen, de a vonzás erősebb, mint az óvatosságra intő tudás. Valahogy úgy, hogy tudja: nincs ingyen ebéd – másoknak! A „struktúra”, a felügyeleti rendszer pedig a törvényesség keretein belül mindenütt a hivatalok természetes alapállását követi, a minden érdekelt felet és azok erejét figyelembe vevő, konfliktusok minimalizálására törekvő magatartást.

„A saját elménk trükkjei megnehezítik, hogy kitérjünk a 'szürke rinocérosz' útjából. Egyre több befektető és politikai döntéshozó kezdi megérteni: nem mindig észszerűen döntünk, amikor összevetjük a kockázatokat és a jutalmat, vagy amikor a tudásunk alapján cselekszünk.

Még ha az emberi természet visszásságai nem is állnak az utunkba (Mikor nem? Mindig megteszik – Osman P.), valódi rejtélyek nehezítik a döntést, hogy mit is kellene tennünk. A legtöbb 'szürke rinocéroszal' az a baj, hogy míg egyértelmű lehet, egy adott fenyegetés megvalósul-e, az időzítés nagyon bizonytalan. Így nehezzé válik a felkészülés és a prioritások meghatározása, hiszen annak is ára van, ha túlságosan hamar lépünk, hogy választ adjunk egy fenyegetésre vagy lehetőségre.” – Nehezíti a helyzetet, hogy a tapasztalatok, sőt a fenyegetések

és problémák kezelésére korábban kidolgozott tudás és megoldások is egyre inkább félrevezetővé válhatnak az erőteljes és gyorsuló műszaki-gazdasági-intézményi fejlődés következményeként. A globális infokommunikáció hátán ma már a világ bármely szegletében kipattant esemény híre és hatása elektronikus gyorsasággal terjed szét, hasonlóképp mindenütt mindenbe mindenki bekapcsolódhat, sorsdöntő jelentőségű erőforrások csoportosíthatók át és vethetők be bárhol, s ez váratlanul és akár szélsőségesen is felgyorsíthatja a folyamatokat. Másrészt, a fejlődés – legalábbis látszólag – olyan szintre emelte a tudásunkat, ami, szinte kivéhetetlenül, igen nagy önbizalmat ad. Ez belevihet, hogy ne ismerjük fel tényleges felkészültségünk hiányosságait. Jó példa erre a Long Term Capital Management fedezeti alap felívelése és bukása, ami kevés híján összeomlás szélére sodorta a globális pénzügyi rendszert. Tevékenysége elméleti alapját közgazdasági Nobel-díjjal elismert eredmények adták, a díjazottak tagjai voltak a cég igazgatótanácsának, ám a cég olyan történésekbe bukott bele, amelyek eshetőségével nem számoltak.

Többes fenyegetésnél: „Egy fenyegetés kezelésének másik akadályja, hogy kiválasszuk az első kezelendő problémát, ha több 'szürke rinocérosz' néz velünk szembe. Mivel az időzítés bizonytalan, az erőforrások pedig hiányosak, nehéz lehet fontossági sorrendbe állítani az egymással versengő 'szürke rinocéroszokat'. Néha az egyetlen lehetőség, hogy egyszerre többel is szembenézzünk, máskülönben több irányból taposnak el. Máskor pedig az a helyes válasz, ha hagyjuk, hogy eltapossanak (habár nem olyan gyakran, mint ahogy az megtörténik).”

Negyedik stádium – pánik: „Végül is a ködösítés, a nyugtalankodás és a civakodás, hogy mit tegyünk, nem segít az elkerülhetetlen elkerülésében. Ekkor a 'szürke rinocérosz' negyedik stádiumába lépünk: a pánikba. A pánikstádiumban adott válaszunk attól függ, hogy mennyire készültünk fel előre: hányszor találkoztunk és reagáltunk hasonló helyzetekre, milyen jól mértük fel a lehetséges opciókat, mielőtt cselekednünk kell, és mennyi lehetőség maradt meg vagy tűnt el, miközben ködösítettünk vagy haboztunk, hogy mit tegyünk. A jó döntések segítenek elkerülni a válságot, vagy minimalizálni annak hatását. A rossz döntések katasztrófához vezetnek.” – A közhelyek eme csinos gyűjteményének a kifejtés valóban hasznos értelmet ad.

Ötödik – cselekvés vagy elszenvedés: „A negyedik stádium, a pánik, gyorsan átfordul az ötödik, vagyis utolsó szakaszba: a cselekvésbe vagy eltaposásba. Néha a kettő egyszerre történik meg. Még ha túlzottan késő is van, a remény hal meg utoljára: a darabok összeszedése közben a vezetők dolgozhatnak azon, hogy nehezebb legyen ugyanazt a hibát még egyszer elkövetni. Hollandiában például az Északi-tenger borzalmas 1953-as árvize majdnem 2000 embert ölt meg. Az ország megfontolta a tanulságot, és nagyszabású árvízvédelmi közmunkaprogramba kezdett, hogy megvédje magát az olyan viharokkal szemben, amelyek tízezer (?? – Osman P.) évente egyszer következnek be. Az olyan városok, mint New York és New Orleans Hollandiához fordultak tanácsért, hogy hogyan védekezzenek a jövőbeli katasztrófális időjárási csapások, vagyis a viharok ellen, amelyek előfordulása egyre gyakoribb.”

Jöjjön a *tartalom teljes ívét felvázoló tartalomjegyzék*:

- Találkozás a szürke rinocéroszsal
- Az előrejelzések hátulütője: elszabadul a tagadás
- Tagadás: miért nem látjuk meg a rinocéroszokat és térünk ki az útból?
- Ködösítés: miért nem cselekszünk még akkor sem, amikor már látjuk is a rinocéroszt?
- A diagnózis: jó és rossz megoldások
- Pánik: döntéshozatal egy támadó rinocéroszsal szemközt
- Cselekvés: az „Aha!” pillanat
- A roham után: szörnyű mulasztás elvesztegetni a válsághelyzetet!
- Rinocéroszok a láthatáron: hosszú távú tervezés
- Összefoglalás: miként kerülhetjük el, hogy átgázoljon rajtunk egy rinocérosz?

Rinóstratégia és a könyv célja: „A ’szürke rinocéroszok’ valószínűsége magas, a hatások pedig erős. Minél hamarabb kezdünk velük foglalkozni, annál kisebb árat kell fizetnünk. Sajnos azonban minél távolabb vannak, annál kevésbé valószínű, hogy időben fellépünk, mielőtt még túlzottan drágává válnak, az opcióink pedig leszűkülnek. A *könyvem célja ennek a dinamikának a megváltoztatása, hogy hajlandóbbá váljunk időben szembenézni a ’szürke rinocéroszokkal’, amikor még nagyobb a siker esélye.*”

A közeledő ’szürke rinocéroszok’ mind az öt stádiuma során van lehetőségünk, hogy megváltoztassuk az események folyását. Teljesen másképp reagálnánk egy csorda rinocéroszra, amely a távolban tűnik fel, mint egy olyan rinocéroszbikára, amely már a komfortzónánkba lépett. Ehhez hasonlóan a lehetőségek és a stratégiák a ’szürke rinocéroszok’ minden egyes fázisában különböznek.” – Persze – erről szól a könyv, ezért érdemes elolvasni.

„Azok a vezetők, akik el akarják kerülni az eltaposást, beoltják a társadalmakat a csordaszellem veszélyei ellen, és megtalálják a módját, hogy folyamatosan friss ötletek hassák át a vitákat és a döntéseket. Időt szánnak arra, hogy figyeljék a felbukkanó ’szürke rinocéroszokat’, még ha ez azt is jelenti, hogy hagyják a kevésbé fontos, rövid távú problémákat rosszabbra fordulni. Odafigyelnek a különböző véleményekre, hogy ne csak a szokásos gondolatokat hallják.” – Ez elvben így minden bizonnyal hozza a kívánt eredményt. Nem igazán nagy közösségekben – vállalatok, szervezetek, közepes vagy kisebb települések – jól működhet. Ezeknél jóval nagyobb keretek között nagyon nehéz, valószínűleg csak hosszabb idejű, következetes átalakítással megvalósítható, ha nem épp a lehetetlen határát súroló feladat így átfórná a érdekelt tudatát, hozzáállását, érdekeltségét. Sokakra illik Friedrich A. Hayek Nobel-díjas közgazdász keserű intése: „Az emberekkel nem lehet megszerettetni a változást. Csak azt lehet elérni, hogy ne féljenek tőle.

Mennyire bízhatunk előrejelzési képességeinkben? „Előrejelzési kvalitásaink egymással küzdő nézetei alakítják azokat a képességeinket, amelyek segítenek túljutni a tagadás szakaszán, és megtalálni a ’szürke rinocéroszokra’ adott megfelelő választ. *Ha nem vagyunk*

képesek észszerű valószínűséggel előre jelezni az eseményeket, akkor aligha valószínű, hogy megfelelően reagálunk rájuk; akkor nem létezne olyan, hogy 'valószínű' fenyegetés.

Az előrejelzésekkel szembeni szkeptikusságunknak valódi okai vannak. Nem könnyű megjósolni, hogy valami megtörténik-e, vagy sem. Ismerünk olyan előrejelzéseket, amelyek valóra váltak. És még több olyat, amelyek nem. Néha mert hamisak voltak. Időnként, ahogy olyan gyakran az időjárás-előrejelzésnél is megtapasztaljuk, a nagyon valószínű nem jelent teljes bizonyosságot. (Attól valószínű és nem bizonyos! – Osman P.) Néha, azért mert felismerjük a fenyegetést és teszünk is ellene, a fenyegetés eltűnik. Gyakran igen nehéz megmondani, hogy mi a felelős egy adott esemény vagy helyzet kimeneteléért.” – Ez a „felelős” igencsak nehezen kezelhető kategória. Az ilyen „kimeneteleket” az esetek döntő többségében több tényező együttes alakulása hozza létre. Ritkán lehet pontosan azonosítani azok egyedi súlyát az egészben, annál is kevésbé, mert ha ehhez intézmények és/vagy emberek felelőssége kötődik, azok természetes önvédelemből vitatják a felosztást, az ok-okozati kapcsolatokat a felelősségük alá tartozó dolgok, tényezők, valamint a bekövetkezett károk között.

Magában hordhatja a végetét: „Egy jóslat lehet önbeteljesítő vagy önmegsemmisítő; éppen ezért a meggyőződésünk befolyásolja egy adott eset bekövetkezésének valószínűségét.” – Ha elegendően nagy erők játszanak arra, hogy bekövetkezik, ez teremtheti meg a beteljesedést, míg ha a kizárásáért dolgoznak így, elenyészhet a fenyegetés. Ezt előre látni épp oly nehéz.

Meghekkelt történetek, mesterséges rinó? „Emlékezzünk csak a Y2K-válságra, amelyről azt feltételezték, hogy számítógépek millióinak meghibásodását okozza majd! Sosem fogjuk megtudni, hogy csupán egy apró veszély túlreagálása vagy inkább álhisztéria volt, amely hatására programozók ezrei kezdtek dolgozni egy valós problémán. Még mindig vitatkoznak azon, mi történt volna, ha a világ nem költ mintegy 400 milliárd dollárt arra, hogy felkészüljön a válságra.” – Az Y2K-válság lehetséges és nagyon fontos harmadik magyarázata, hogy zseniális marketingtrükk volt, amelynek révén az ügyesek hatalmas üzletet teremtetek maguknak a kivédés iránti kereslet felkeltésével és kielégítésével. Felidéztek a szürke rinó képét, és jó pénzért elkergették. Ha ez így történhetett, az azért különösen fontos, mert modellértékű arra vonatkozóan, milyen hatalmas üzlet lehet „mesterséges rinók” készítése és ártalmatlanítása.

Meghallani: Már csupán arra maradt itt terünk, hogy a „szürke rinó” mechanizmusának egy további elemét ideidézzünk. „Egyre jobbak vagyunk a szükséges figyelmeztető jelzések létrehozásában. Sokkal bonyolultabb azonban kialakítani a képességünket, hogy meghalljuk őket. Ian Mitroff szervezetelméleti szakember leír egy sor védekezési mechanizmust, amely hajlamossá tesz minket az akaratlagos tudatlanságra, és a sérthetetlenségbe vetett ferde hitünket táplálja. Ezek a megtagadás (a valószínűségi faktor minimalizálása), az idealizáció (ez velünk nem történhet meg), a grandiozitás (a válság elhárításához szükséges erőnket túl nagyra érezzük), a kivetítés (másokat hibáztatunk a válságért), az intellektualizálás (a valószínűség minimalizálása), a széttagolás (korlátozott hatás elképzelése). Ha azonosítjuk azokat a védekezési mechanizmusokat, amelyeket a szervezetek használnak, amikor kellemet-

len információra adnak választ, könnyebben tesztelhetjük saját reakcióinkat, és hatékonyabban vehetjük fel a küzdelmet az akaratlagos tagadás eszközeivel szemben.”

Egyszerű és hatásos: „Feladatlista” Wucker szavával, „ellenőrző lista”, „check list”, „protokoll”, ahogyan gyakran emlegetjük: „A repülőgép pilótafülkéjétől kezdve a felhőkarcoló-építkezéseken keresztül a műtőteremig: ezeken a nagy kockázatú helyeken, ahol a kulcsfontosságú jelzések elmulasztása vagy figyelmen kívül hagyása végzetes lehet, a feladatlisták alapvető eszközök, hogy megjelöljék a problémát, és felhatalmazzák az egész csapatot, hogy közbelépjen, ha úgy tűnik, valami fontos dologra nincs kellő figyelem szentelve. Amikor egy szervezet fenyegető válsággal néz szembe – tűnjön a fenyegetés gyorsnak vagy lassúnak –, egy ilyen rendszer alkalmazása megnehezítheti a cselekvés sürgős voltának letagadását.” – A „protokoll” egyik korai példája a kézmosás Semmelweis Ignác által szorgalmazott rendszerbe állítása.

Figyelmeztetőrendszer gyarló embereknek: „Alan Greenspan a 2013-as Foreign Affairs című tanulmányában – amelyben azt magyarázza, hogy 2008-ban miért ’nem látta előre senki’ a válságot – azt írja, hogy a gyenge figyelmeztetés volt a probléma. Amellett érvel, hogy a válasz jobb előrejelző modellek létrehozásában rejlik, amelyek figyelembe veszik az emberi természet olyan részeit, mint a kockázatkerülés, az időpreferencia és a csordaszellem. A probléma azonban nem a gyenge jelzésekkel volt, hanem a szándék hiányával, hogy meglássák a problémát és cselekedjenek. Ez rámutat, hogy sokkal többre van szükségünk, mint egy jobb jelzőrendszer. Jobb módszert kell találni a jelzések reakcióvá történő alakítására. Az első lépés ebben a folyamatban, hogy megtaláljuk a tagadás leküzdésének módját. A képességünk, hogy megértsük egy fenyegetés komolyságát, ugyanannyira múlik a hajlandóságunkon – a nyitottság kultúráján –, mint a jelzések minőségén.

A szövetségi jegybanki tanács 2008-as jegyzőkönyve, amely leírja a vitát, hogy hogyan kezeljék a lassuló gazdaságot és a Lehman Brothers esetleges összeomlását, rámutat a megerősítési torzítás, valamint az elsődleges és a visszaüto hatások tökéletes összjátékára, ahogy az amerikai hivatalnokok próbálták leküzdeni az egyre erősödő pénzügyi válságot 2008-ban.” – Greenspan az óvatos fogalmazás magasan kiemelkedő mestere. Híres kijelentése: „Ha szokatlanul világosnak tűnne Önöknek amit mondtam, akkor bizonyára félreértették a szavaimat.” (Bob Woodward: A gazdaság karmestere – Greenspan és a FED). Valójában itt ténylegesen a hajlandóság a szó szerint sorsdöntő tényező: a hajlandóság a közeledő veszély (f)elismerésére és az elhárításához szükséges intézkedések megtételére, különös tekintettel az ezzel okozható érdeksérelmekre. A „jobb módszernek” így gyakorlatilag olyannak kellene lennie, amely kizárja az emberi gyarlóságok hatását mind a felismerésben, mind a reagálásban, az optimális intézkedések meghozatalában. S ebben máris új frontok nyílnak: mi az optimális, kiknek optimális?

Dr. Osman Péter

Adam M. Grant: Eredetik. Hogyan mozdítják előrebb a világot a nonkonformisták?
HVG könyvek, 2016; ISBN 9789633043516

Az *eredeti jelentéseiből* a Magyar Értelmező Kéziszótárból: „A maga nemében időben az első, és egy v. több későbbinek alapjául v. forrásául tekinthető”, „Egyéni, máshoz nem hasonlítható vonásokat mutató”. Ez utóbbi nem feltétlenül utal pozitív vonásokra – irodalmi szövegekben olykor eredetinek mondják, némi eufemizmussal és inkább rosszcsohangulati értékkel, a különösét, furcsát, szokatlant.

Eredetiség: A reneszánsz egyik nagy áttörése volt, hogy megbecsülést hozott alkotóként az addig egyszerű iparosként kezelt művészeknek, építészeknek, s a felvilágosodás értékévé tette az eredeti gondolatot, felismerést, az abból származó tudást, alkotást azzal, hogy az úttörő, hogy új lehetőségek tárházát nyitja meg. Ez utóbbi minőséget honorálják az áruteremtés körében az iparjogvédelem, valamint a szerzői jogi védelem intézményrendszerei. Piaci viszonyok között pedig az eredeti azzal is értékessé válhat, hogy a korlátozott kínálat szinonimája. Bármilyen is az, akár egy hibásan nyomott bélyeg, amelyből csak néhány darab maradt fent, vagy épp egy formaldehid akváriumban úszó tetem vagy testrész, amelyet műtárgynak kiáltottak ki, ha vetélkedni kezd érte a fizetőképes kereslet, piaci ára a csillagos égig szárnyalhat (l. Martos Gábor: Műkereskedelem – Egy cápa ára. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2013/4. sz.). A 20. században a kiemelkedő képzőművészek egy különleges osztálya jött létre, akik életművének legfőbb eleme minden bizonnyal önmaguk eredetiségének és ezzel a műveik iránti keresletnek a felépítése, s akikről jó kérdés, hogy a tehetségük művészi vagy marketinges oldala a nagyobb, melyiknek nagyobb mesterei. Említhető az ebben legnagyobbakként Picasso és Dalí, vagy éppen az, hogy szaniterberendezéseket nagyon sokan tudnak eladni, viszont minő eredeti ötlet volt keresett műtárgyat csinálni egy 90 fokban elfordított piszoárból (Marcel Duchamp: Fountain).

„Az éber lét útjára visszahullva” tudjuk, hogy a haladásban az igazán fontos cél az értelmes szükségletek jobb kielégítése. Ebben a felfogásban *van, amikor a másolat értékesebb az eredetinél* – pl. fejlesztések, piachódító innovációs programok esetében. Aki nem hiszi, innen megértheti, nagyon sok más tanulsággal együtt.

Az eredeti gondolkodók bizonyára messze túlnyomó hányadáról sohasem hallottunk. Fel-tűnés nélkül végezték életüket, beleszürkülve vagy belekeseredve, esetleg ismerőseik számára kedvesen vagy épp riasztóan bogaras emberként, bizonyosságul annak, hogy az eredetiség a világban csak akkor válik értékévé vagy érték forrásává, ha képes utat törni magának az érvényesüléshez. Még az az eretnek felvetés is megkockáztatható, hogy az eredetiség csak akkor kap megbecsülést, ha erős sikerrel jár – másként akár negatív megítélésben is részesülhet. A Facebook világhódító sikere nélkül az azt elindító, „halmozottan hátrányos helyzetű” egyetemista (L. Ben Mezrich: Véletlenül milliárdos – Hogyan született a Facebook – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2011/1. sz.) is legfeljebb egy kis trollnak minősült volna.

Grant mondandója jó részét annak elemzése teszi ki, hogyan mehet végbe az *eredetik* érvényesülése, és mi szűrhető le erről az ismert példákból és a kutatásokból. Ehhez sok kutatási eredményt, és meglehetősen részletes esettanulmányokat is bemutat. Művét ugyanakkor jócskán gazdagítja és színesebbé teszi, hogy gyakorta meglehetősen túlmegy a téma szorosabb keretein.

Őt már ismerjük. Adni és kapni – A siker rejtett dinamikája c. művéről e kiadvány 2016/2. számában szóltunk.

Róla a *University of Pennsylvania Wharton Menedzsment Tanszék honlapjáról*: Pszichológiai professzor. Négy egymást követő évben a Wharton legmagasabbra értékelt oktatója elismerést kapta. Beválasztották a világ 25 legbefolyásosabb menedzsmentgondolkodója közé, a HR (emberierőforrás-gazdálkodás) legbefolyásosabb nemzetközi gondolkodói –, valamint a világ 40 legjobb 40 év alatti, üzleti tudományokat oktató professzora közé. Első könyve, az Adni és kapni a New York Times bestsellerlistájára került, 27 nyelvre fordították le, és 2013-ban az év legjobb könyvei közé választotta az Amazon, a Financial Times és a Wall Street Journal. – Szép trófeagyűjtemény!

A Wikipédia számos kitüntetését sorolja fel.

A HVG Könyvek ajánlójából: „A gyors cselekvés vagy a halogatás a siker titka? / Miért nem érdemes egy jó ötlet kedvéért mindent egy lapra feltenni? / Tényleg jobb szövetséges az ellenségünk, mint egy barátunk?

A közfelfogás szerint vannak ösztönösen kreatívak, míg mások kevesebb eredeti gondolattal rendelkeznek. Pedig a kreativitás – egy újszerű és hasznos koncepció létrehozása – csak az első lépés az eredetiséghez: meg kell tanulnunk leküzdeni a félelmeinket, bátran megosztani az ötleteinket és meggyőzni másokat.

Adam M. Grant szervezeti pszichológus kutatásaira és interjúira alapozva *gyakorlatias útmutatót ad arra, miként valósítsuk meg a vízióinkat és hogyan legyünk eredetik*. (Minden kiemelés a recenzió szerzőjétől.) Könyve nemcsak a szemléletmódunkat változtatja meg, hanem a környezetünk jobbá tételére is inspirál. (Az eredetiség nála mindvégig e minőség legpozitívabb megnyilvánulását jelenti, semmiképp sem annak öncélú vagy a pusztá feltűnéssel érvényesülni akaró változatait – Osman P.).

Grant, az Adni és kapni – a siker rejtett dinamikája című könyv szerzője, a Wharton School legfiatalabb kinevezett professzora, díjnyertes kutató és tanár. Tanácsadói munkája során olyan cégekkel és szervezetekkel dolgozott együtt, mint a Google, az NFL, az IBM, a GlaxoSmithKline, a Goldman Sachs, a Világgazdasági Fórum, az ENSZ, valamint az amerikai hadsereg és a haditengerészet.

A BusinessWeek az egyik kedvenc professzorává választotta, és a 40 év alatti, gazdasági szakon tanító legjobb oktatók egyike. (Ma már 46 éves – Osman P.) A Harvardon diplomázott, majd a Michigani Egyetemen szervezeti pszichológiából doktorált. Emellett *egykori*

reklámértékesítési igazgató, junior olimpiai műugró és hivatásos bűvész. Bővebb információ: www.adamgrant.net”.

Az ajánló idézi Sheryl Sandberg, a Facebook nagyhírű ügyvezető igazgatója véleményét: „Sokszor feltesszük a kérdést: képes-e egyvalaki önmagában változást kieszközölni? A legbátrabb pillanatainkban pedig: lehetek-e én ez a valaki? Adam M. Grant válasza határozott igen. Könyvében bebizonyítja, hogy bármelyikünk sikerre vihet olyan ötleteket, amelyek jobbra teszik a világot.” Ez persze nagyon amerikaias túlzás: a világot eléggé nehéz jobbra tenni, maga is erősen védekezik ellene, így a „bármelyikünket” nem szabad komolyan venni. Helytállóan az mondható, hogy a könyv segít abban, hogy bármelyikünk kibontakoztathassa a benne élő eredetiséget, és jobban érvényesüljön vele.

Grant honlapjáról Sir Richard Branson, a Virgin Group alapítójának véleménye (l. Richard Branson: A Virgin-módszer – Minden, amit a vezetésről tudok – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2016/6. sz.): „Vállalkozások százainak indítása után – légitársaságoktól vasutakig, zenétől mobiltelefonig, és most úrvállalkozás – a legnagyobb kihívásaim és sikereim abból eredtek, hogy meggyőzzek másokat, lássák másként a világot. E könyv megmutatja, hogyan érhető ez el, és segít a kreativitás és a változás ösztönzésében.”

Jöjjön pár karakteres mondat a könyvből (innentől minden idézet abból):

„Az eredetiség legfőbb jele annak a készítésnek az elutasítása, amely az alapértelmezett elfogadásra ösztönöz, továbbá a jobbnak tűnő opció felfedezése melletti döntés. Miután több mint egy évtizeden keresztül tanulmányoztam azt, hogy miként fejlődhetnénk ezen a területen, kiderült, hogy sokkal egyszerűbb, mint gondoltam. A kiindulópont a kíváncsiság.” – Ez biztatásnak jó, de a dolog azért nem oly nagyon egyszerű – senki se keresse rögtön a tarsolyában a marsallbotot.

„Linda Rottenberg, az Endeavor társalapítója és elnök-vezérigazgatója évtizedeket töltött a világ legnagyobb vállalkozóinak tréningezésével, és úgy véli, 'Nem a kockázatmaximalizálók a világ legjobb vállalkozói, hanem azok, akik kiiktatják a kockázatot a kockázatvállalásból.'” (Ez kardinális kérdés! Az eredetiség kibontakoztatása és érvényre juttatása szinte mindig jelentős kockázattal jár. Ezért pontosítsunk: a kockázat teljes kiiktatása kevés kivétellel a derús halál állapotába vezet. A kíváncsatos cél megtalálása a szükségtelen kockázatok kizárásának módját, s utána az optimumot a kockázatok leszorítása és a minél nagyobb hasznos teljesítmény elérése között. A „kockázati tőke” sem a kockázatért, hanem a hozamért él. Csak a bolond és az adrenalinfüggő keresi a kockázatot, másnak az csak az előbbre jutás elkerülhetetlen velejárója.

„Végso soron az eredetiség képviselői azok, akik előrébb mozdítanak mindannyiunkat. Miután éveken keresztül tanulmányoztam őket, megdöbbenett az a felismerés, hogy érzelmeik nem sokban különböznek a mieinktől. Ugyanúgy félnek, ugyanúgy kételkednek, mint mi. Ami mégis megkülönbözteti őket tőlünk, az a tény, hogy ettől függetlenül is cselekednek. A lelkük mélyén tudják, hogy *a kudarcot kevésbé bánnák, mint a tétlenséget.*

„Amikor új ötletet dolgozunk ki, az természeténél fogva egyedi, ezért nyugodtan sutba dobhatjuk a korábbi ötleteinkről kapott múltbéli visszajelzéseket. Még ha az előző ötleteink bombasikernek is bizonyultak, a legújabb mindig különbözik ezektől.” – A *Mester* itt igyekszik frappáns lenni, ám másutt maga is kiemeli a múltbéli tapasztalatok értékét a hibák, tévedések elkerülésében.

„Sok békát kell addig megcsókolnunk, amíg rátalálunk a hercegre.”

„*Jó csapatot alkottunk, mert nem tudtuk, hogy melyik szabályt nem szabad megszegnünk.*”

– De csak akkor, ha jelentős sikerrel zárták ezt az akadályfutást!

„Azok a legnyitottabbak a vadonatúj ötletekre, akik viszonylag csekély tapasztalattal rendelkeznek egy adott területen.” – „... az igazság szabadokká tesz titeket.” (Ján 8,32) A tudatlanság még inkább – de nagyon veszélyes csapdákat is rejt! Kétségtelenül felszabadító hatású, ha a tudás és az annak megbízhatóságába vetett hit nem válik a bátran kalandozó és kutató gondolkodást visszafogó erővé. L. Steven D’Souza–Diana Renner: A nemtudás – Hogyan formáljuk versenyelőnnyé a bizonytalanságot? – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2016/4. sz.

„A hatalmat nem feltétlenül csak úgy szerezhetjük meg, hogy szembeszállunk a Szervezettel, hanem úgy is, hogy először helyet teremtünk magunknak benne, aztán szembeszállunk vele és kicselezzük a Szervezetet. (Francis Ford Coppola)” – Másik verziója a De Gaulle-nak is tulajdonított híres tétel: „Ha nem tudod legyőzni, állj az élére!”

„Lehet, hogy rossz a felhasználói felületük, de remek az operációs rendszerük.” – Lásd az olyan ügyfélszolgálatokat, amelyek ugyan nem segítik az ügyfeleket, viszont remekül hárítják a panaszait.

„Soha ne halassz holnapra semmit, amit elhalaszthatsz holnaputánra is” – Mark Twain.” – A birodalmi logika a hivatali ügyintézésben – főként, ha megtörténhet, hogy változik a parancs, vagy sikerül másra tolni a feladatot.

„Meglehet, hogy a halogatás a termelékenység ellensége, de a kreativitásnak remek forrása lehet.” (Meglehetősen paradoxnak hangzik, következik a megfejtés. „A rendszeresen halogató alkalmazottak több időt töltöttek újító gondolkodással, és a feletteseik jelentősen kreatívabbnak ítélték őket. A halogatás azonban nem mindig táplálta a kreativitást. Ha az alkalmazottak nem éreztek valós késztetést egy jelentős probléma megoldására, a leállás inkább hátráltatta őket. Ám amikor szenvedélyesen keresték az új ötleteket, a feladat elhalasztása több kreatív megoldáshoz segítette őket.”

„A lépéselőny taktika, nem cél. Semmit nem ér, ha jön valaki más, aki kilök bennünket a székünkéből.” – A legjobb innováció is csak ideig-óráig tart életben. A versenyben a „letészem a lantot” az öngyilkosság szinonimája.

„Minél inkább azonosulunk egy extrém csoporttal, annál inkább meg akarjuk különböztetni magunkat az értékeinket fenyegető mérsékelt csoportoktól.” – Ez a könyv fejtegetéseiben a „horizontális ellenségesség” egyik megnyilvánulása, amiben, amint láthatjuk, jelentős szerepe lehet a versengésnek is az „ügy” képviselétéért.

„Robert Zajonc pszichológus figyelte meg azt, hogy az elsőszülöttek lényegében a felnőttek világában nőnek fel. Ezzel szemben minél több testvérünk van, annál többet tanulunk más gyerekektől.” – Grant mondandója kifejtésében és/vagy alátámasztásában rengeteg idézetet, másoktól vett megállapítást vonultat fel. Gyakran olyanokat is, akikről a laikus nem tudja, mennyire mértékadóak az adott kérdéskörben, s ez számára valamelyest zavaró is lehet.

Gyakorlati tanácsok a megvalósításhoz: Grant a könyvét néhány tanáccsal fejezi be:

„A következőkben néhány praktikus tanácsot ajánlok *azoknak, akik ki szeretnék bontakoztatni az eredetiségüket*. Az első lépéseket *egyéni szinten* javaslom megvalósítani, új ötletek generálására, felismerésére, megfogalmazására és megvalósítására. A következő blokk *vezetőknek szól*, inspirálva őket az újszerű ötletek ösztönzésére, valamint az eltérő vélemény hangoztatását üdvözlő szervezeti kultúrák létrehozására. A *legutolsó csoportba* foglalt *javaslataimat szülőknek és tanároknak ajánlom* annak érdekében, hogy elősegíthessék a gyerekek magabiztos fellépését azokban a helyzetekben, amikor a fennálló renddel szemben kreatív vagy erkölcsi alapon nyugvó állásfoglalást kell tenniük.

Ha tesztelni kívánjuk eredetiségünk szintjét, ingyenes felmérést a www.adamgrant.net weboldalon találunk.”

Nem hagyható említés nélkül, hogy sok a meglepően triviális megállapítás. Pl. „Egy több mint 15 ezer klasszikus zeneművet vizsgáló tanulmányból kiderült, hogy minél több darabot komponált a zeneszerző egy adott ötéves időtartamban, annál nagyobb eséllyel vált valamelyik remekművé” és „Ira Glass, a *This American Life* és a *Serial* című podcastok producere szerint ha eredetiek akarunk lenni, akkor a létező legfontosabb dolog, amit tehetünk, az, hogy sokat dolgozunk. Rengeteget” – hát persze, hiszen egyrészt gyakorlat teszi a mestert, másrészt nagyobb számossággal nő az esélye, hogy valamelyikben remeket alkot. Szintúgy: „Kutatások bizonyítják például, hogy az extrovertáltak rendszerint kifejezőbbek, mint az introvertáltak, ami azt jelenti, hogy erőteljesebb érzelmeket képesek kimutatni” – mindez persze felfogható úgy is, hogy „egy újszülöttnak minden vicc új”, továbbá „ismétlés a bölcsesség megerősítése”.

Menjünk kissé mélyebbre is.

A fentebb már említett *Sheryl Sandberg Előszavából*, aki a Facebook előtt a Google globális értékesítésért és működésért felelős elnökhelyettese volt, azt megelőzően pedig Lawrence Summers pénzügyminiszter (USA) személyzeti főnöke (vagyis igazán nagypályás vezető), s aki itt elmondja, hogy szoros személyes barátság fűzi hozzá:

„*Adam Grant a legalkalmasabb személy az Eredetik megírására, mert ő is közéjük tartozik*. Kiváló tudós, az emberi motiváció tudományának szenvedélyes kutatója, a mítoszok lerombolója és az igazság feltárója. Tájékozott, optimista, és a reveláció erejével ható elméletében megosztja velünk, hogy miként teheti bárki jobbat a világot – otthon, a munkahelyén vagy a közösségében. Odaadó barát, aki arra inspirál, hogy higgyek magamban, és segített megér-

tenem, miként valósíthatom meg hatékonyan az ötleteimet. Adam gyakorolta a legnagyobb hatást rám eddigi életem során. Mély gondolatokban gazdag, remek könyve inspiráció és ösztönzés bárki számára.”

„A barát a szó legmélyebb értelmében az a személy, aki több potenciált lát bennünk, mint mi magunkban, aki segít kihozni belőlünk a legjobb énünket. Ennek a könyvnek az a varázsa, hogy Adam pont ilyen baráttá válik mindenki számára, aki elolvassa. *Tanácsaival leküzdhetjük a kétségeinket és a félelmeinket, előterjeszthetjük az ötleteinket és kiállhatunk mellettük, és a legvalószínűtlenebb helyeken találhatunk szövetségesekre. Gyakorlati útmutatót ad a szorongás kezelésére, a harag levezetésére, a pozitívumok megtalálására a gyengeségeinkben, az akadályok leküzdésére és arra is, hogyan adjunk másoknak reményt. Az Eredetik fontos és lebilincselő könyv, tele meglepő és erős ötletekkel; nemcsak a világról alkotott szemléletünket változtatja meg, hanem akár az életmódunkat is. Könnyen megeshet, hogy a világ megváltoztatására inspirál bennünket.*” – Csak túlzásba ne vigyük az utóbbit, mert felettébb kockázatos: ebben kisebb az esélye a sikernek, mint hogy végül pszichiáternél kössünk ki, vagy mások ellenséggént kezeljenek.

A továbbiakban Granttól:

Eredetiség: „A pszichológusok már évekkel ezelőtt meghatározták a teljesítmény két útját: a konformitást és az eredetiséget. A konformitás azt jelenti, hogy sodródunk az árral, követjük a hagyományos utakat járó többséget és törekszünk fenntartani a status quót. Az eredetiség ezzel szemben az, amikor a kevésbé járt ösvényt választjuk, valamint olyan újszerű ötleteket vagy értékeket támogatunk, amelyek szembemennek ugyan az általánosan elfogadottal, de végső soron jobbat tesznek a világot.” – „Támogatunk”? Inkább olyanokkal állunk elő! Ilyenkor persze nem tudni, a szövelezés a szerzőé-e vagy a fordítóé.

„Az én eredetiségdefinícióm a következő: egy adott területen viszonylag szokatlanul szívesen fogadok ötletet bevezetésére és megvalósítására, valamint annak fejleszthetősége.” (Ez igencsak közel jár az innováció tartalmának körülírásához. Az „ötletet” illetően hiányzik ugyanakkor maga az alkotás, annak létrehozása és tudatos kimunkálása, a „fejleszthetőség” jelentése pedig világosabb megfogalmazást igényelne. A következő idézet viszont tiszta és helytálló meghatározást ad – Osman P.) „Az eredetiség a kreativitással kezdődik: egy egyszerre újszerű és hasznos koncepció létrehozásával. De ezzel még nincs vége. Azok az emberek az eredetik, akik valósággyá válnak az ötleteik által.”

„Nyilván semmi nem teljesen eredeti abban az értelemben, hogy minden gondolatunkat befolyásolják a körülöttünk lévő világról szerzett ismereteink. Folyamatosan kölcsönveszünk ötleteket, akár szándékosan, akár tudtunkon kívül. Mindnyájan a *’kleptomnézia’* (a kleptománia és az amnézia összevonásából) áldozatai vagyunk – mások gondolataira a sajátjainkként emlékezünk.”

A *gondolatmenet ívének vázlataként* nézzük a karakteres címeket és a hozzájuk kapcsolt alcímeket:

- Kreatív rombolás – Miért kockázatos az árral szemben úszni?
- Vak és félszemű befektetők – Az eredeti ötletek felismerésének művészete és tudománya
- Hátrányos helyzetben – rendszerellenes vélemény
- Bolond szél fúj – időzítés, stratégiai halogatás – és a lépéselőny hátránya
- Aranyhaj és a trójai faló – koalíciók létesítése és fenntartása
- Haragban a világgal – de alapos okkal! – miként segíthetik a testvérek, a szülők – és a mentorok az eredetiséget?
- Gondoljuk újra a csoportgondolkodást! – az erős kultúrák, a kultuszok és az ördög ügyvédjének mítoszai
- Kavarjuk fel az állóvizet, de tartsuk stabilan a csónakot! – miként kezeljük a szorongást, az apátiát, az ambivalenciát és a haragot?

A *könyv tartalmáról és szakmai alapjáról* „Miután megmutatom, hogy a sikeres eredetiek gyakran az alaphelyzet megkérdőjelezésével és a kockázati portfóliók kiegyensúlyozásával kezdik, a könyv további fejezeteiben kifejtem, miként vezethetjük elő az ötleteinket. A Wharton szervezeti pszichológusaként több mint tíz éve tanulmányozom az eredetiséget mindenféle környezetben, a technológiai cégektől és bankoktól kezdve egészen az iskolákig, kórházakig és kormányzati intézményekig. Felkerestem továbbá néhányat korunk legkiválóbb eredetijei közül, és meg szeretném osztani a tudásukat arról, miként lehetünk mindannyian eredetiek, méghozzá a kapcsolataink, a hírnevünk vagy a karrierünk veszélyeztetése nélkül. Azt remélem, hogy a kutatási eredményeim bátorítják és segítenek kidolgozni az eredetiséget megvalósító stratégiát azoknak, akiket eddig elnémított a félelem, vagy elnyomott a felettese – a vezetőknek pedig megadja a szükséges felismeréseket ahhoz, hogy a csapatukban vagy a szervezetükben megteremtsék az eredetiség kultúráját. (Sokszor már az is nagy szó, ha nem féltik attól a pozíciójukat – Osman P.

Meglepő tanulmányok és az üzleti, politikai és sportéletből, valamint a szórakoztatóiparból vett történetek segítségével vizsgálom meg a fejlődés akadályait, valamint a kreatív, az erkölcsi és a szervezeti változás mozgatórugóit.

A könyv első része az eredeti elképzelések generálásával, felismerésével és megfogalmazásával kapcsolatos kockázatokra koncentrál. Az új ötleteket természetüknél fogva bizonytalanság övezi, ugyanakkor számos lehetőségünk van arra, hogy fejlesszük azt a készségünket, amely segít elválasztani a búzát az ocsútól, és elkerülni annak a kockázatát, hogy a jó helyett rossz lóra tegyünk. Az ígéretes ötlet megtalálása után a következő lépés annak hatékony kommunikálása. Megosztom az ötletek bemutatásának leghatékonyabb módszereit, és rávilágítok arra, miként választhatjuk ki a megfelelő stratégiákat, üzeneteket és közönséget annak érdekében, hogy jobban meghalljanak és kevésbé szóljanak le bennünket. Azt is megtudjuk, miként kerülte el a totális bukást minden idők legsikeresebb televíziós műsora; miért a negatív

érvek hangsúlyozásával reklámozza egy üzletember a startup vállalkozásait; miként győzte meg egy CIA-elemző a hírszerzői közösséget arról, hogy kevésbé titkolózzanak (csak az intézményi hierarchiáról szól, köze nincs a CIA 'sötét' oldalához – Osman P.), és hogy az Apple egy női alkalmazottja három szinttel Steve Jobs alatt hogyan szállt szembe vele és került ki győztesként a vitából.

A könyv második része az eredetiség mérésével kapcsolatos választásainkkal foglalkozik. Az időzítés dilemmájával kezdem: úgy tűnik, óvatosan kell bánnunk az első lépéssel, mert gyakran kockázatosabb korán, mint későn cselekedni. (Ez meglepően hangzik, de Grant a továbbiakban igen jó kifejtését adja – Osman P.) Nem is gondolnánk, azonban a történelem legnagyobb kreatív teljesítményeinek és kezdeményezéseinek némelyike a halogatásban gyökerezik; mi több, a képesség és a hajlandóság a késlekedésre és az elhalasztásra az a két tényező, amely segíti a vállalkozókat a hosszú életű cégek felépítésében, a vezetőket az átalakítások levezénylésében, az innovátorokat pedig az eredetiségük hosszú ideig tartó megőrzésében. Ezután a koalícióépítés kihívásait helyezem előtérbe, és megvizsgálom, hogyan szerezhetünk támogatást egy eredeti ötlethez, és miként csökkenthetjük az elutasítás kockázatát. A női választójogi mozgalom egy meg nem énekelt hősének példájával illusztrálom, miért válik jobb szövetséges az ellenségből, mint a hamis barátból, és hogy a közös értékek inkább megosztanak, mint egyesítenek (ami bizonyos helyzetekben, pl. amelyet itt is felvázol, igaz, általános érvényű állításként persze messze nem áll meg – Osman P.). A cég küldetését az alkalmazottak elől eltitkoló alapító és a Disney útját az animációs filmek felé terelő hollywoodi rendező példájával szemléltetem, miként toborozhatunk együttműködő partnereket az idealizmus és a pragmatizmus kiegyensúlyozásával, valamint a megszokott és az újszerű ötvöztetésével. (L. még Ed Catmull–Amy Wallace: Kreativitás Rt. – az inspiráció útjában álló nehézségek leküzdése a Pixar módszerével – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2017/2. sz.)

A könyv harmadik része az eredetiség kibontakoztatására és fenntartására koncentrál otthoni és munkahelyi környezetben. Megvizsgálom, hogyan gondolhatjuk a gyerekek eredetiségét, valamint azt, hogy a szülők, a testvérek és a példaképek miként formálják a lázadásra való hajlamunkat. Megtudjuk, hogyan köthető a profi baseballjátékosok által ellopott bázispontok száma ahhoz, hányadik gyermekként születtek a családjukba, hogy a legeredetibb amerikai humoristák mind hasonló családi háttérrel rendelkeznek, hogy a holokauszt idején azok, akik az életük kockáztatása árán is hőiesen megmentették az embertársaikat, mind szabadelvű nevelést kaptak, és hogy egész országok innovációs és növekedési rátája visszavezethető a gyermekkorban olvasott könyvekre (aki ebben egy hangyányi túlzott leegyszerűsítést vél felfedezni, nem feltétlenül téved – Osman P.). Ezt követően megvizsgáljuk, hogy néhány kultúra miként vált kultusszá, és hogy a vezetők miként támogathatnak úgy egymással ellentétes nézeteket, hogy ez lehetővé tegye az eredetiség virágzását. Górcső alá vesszünk majd egy milliárdos pénzügyi varázslót, aki elbocsátja az őt kritizálni képtelen alkalmazottakat, egy feltalálót, aki csak nagy küzdelmek árán tudta megmutatni a világnak

leleményességét, valamint egy szakértőt, aki a Columbia űrrepülőgép felrobbanása után segített megváltoztatni a 'hallgatás szabályát', amelyet a NASA-nál korábban alkalmaztak. (Ez a szabály nem a legendás *omertá*, hanem egy olyan szervezeti kultúra, amelyben 'a kérdés-feltevés lehetősége elenyészik' – Osman P.)

A könyv azoknak a mélyen ambivalens érzelmeknek az elemzésével, vizsgálatával zárul, amelyek visszatartanak bennünket attól, hogy gyakoroljuk az eredetiséget. Egy csoport huszonéves történetén keresztül megtudhatjuk, *miként lehetünk úrrá a félelmen és az apátián*, hiszen kiderül, hogyan tudtak megingatni egy zsarnokot, és szó lesz arról is, hogy miként volt képes egy ügyvéd ráirányítani a figyelmet a klímaváltozásra az Északi-sark átúszásával. Ezek az emberek az élő bizonyítékai annak, hogy *nem mindig a hallgatás a legjobb mód a nyugtalanság kezelésére, hogy visszájára sült el, ha dühből cselekszünk, és hogy a pesszimizmus néha energetizálóbb hatású az optimizmusnál.*"

A konformizmus útja: „A kutatások szerint a legkevésbé valószínű az, hogy a kreatívabb gyerekek válnak a tanárok kedvencévé. Az egyik felmérésben általános iskolai tanárokat kértek fel arra, hogy sorolják fel a legkedveltebb és a legkevésbé kedvelt diákjaikat, majd egy rögzített tulajdonságlista alapján értékeljék mindkét csoportot. A legkevésbé kedvelt diákoknak a saját szabályaikat megalkotó nonkonformisták bizonyultak. A tanárok hajlamosak negatívan diszkriminálni a rendkívül kreatív tanulókat, mert bajkeverőknek tartják őket. Éppen emiatt sok ilyen gyerek gyorsan megtanul alkalmazkodni a szabályokhoz, és megtartja magának az eredeti ötleteit.” – Nem meglepő. A tanároktól sokat követel, hogy a szükségképpen nagyrészt a begyakorolt módszerekre és gondolkodásmódra támaszkodó munkájukban szellemileg kövessék „a rendkívül kreatív” tanulókat is, megértsék, értékeljék őket, és megítéljék, vajon az általuk választott gondolkodás ugyanahhoz a célhoz vezet-e. Még inkább érvényes lehet ez a nonkonformistákra.

Gyerekszénik felnőttként: „A gyerekszénik felnőttként rendszerint a területük szakértőivé és a szervezetük vezetőivé válnak. Mégis az a helyzet, hogy 'a tehetséges gyerekek csupán töredékéből lesz felnőttként forradalmi alkotó – magyarázza Ellen Winner pszichológus. – Akik mégis azzá válnak, fájdalmas átalakuláson mennek keresztül, míg a kialakult dogmák szerint működő szakterületen is gyorsan és könnyen tanuló gyermekből olyan felnőtt válik, aki végül átalakítja az adott területet.' A legtöbb csodagyerek ugyanakkor nem képes ekkora váltásra. Átlagos módon alkalmazza rendkívüli képességeit; tökéletesen elsajátítja a szakmáját, de nem kérdőjelezi meg az alapértelmezett helyzeteket, nem kavarja fel az állóvizet. Ezeknek a fiataloknak nincs egyensúlyban a kockázati portfóliójuk: minden területen, ahol megjelennek, biztonsági játékot játszanak, és sikert érnek el, de a bevett, ismert utakat járják. ... Noha sokat tesznek a világunk gördülékeny működéséért, és ebben számítunk is rájuk, de velük mindig csak ugyanazt a taposómalmot fogjuk hajtani, mint azelőtt bármikor.” – Grant itt roppant fontos kérdést feszeget: mennyiben várható el másoktól, hogy az újítót fenyegető kockázatokat felvállalva váltsák meg nekünk a világot? Lényegében a forradalmár hevület hiányát rója fel nekik, az itt kihagyott részben szakterületi példákkal, de miért is kellene a

zseninek forradalmárrá válnia? Az teljesen más készítés, más műfaj. Odáig rendben van, hogy az intellektuális kíváncsiság hajtsa őket, s ezzel a kutató elme feszegetse a tudás határait, portyázva az ismeretlenbe, a feltáratlan tartományokba, de miért kellene ezért okvetlenül munkahelyi, társadalmi konfliktusokat felvállalniuk?

Az intuíció pillérei: „Steve Jobs híres volt arról, hogy inkább intuíció, semmint szisztematikus elemzés alapján fogad nagy tételeket. Miért volt olyan gyakran igaza a szoftverek és a hardverek tekintetében, és miért tévedett ezúttal? („Ezúttal” – Grant részletesen bemutatja egy innovációs fejlesztés, a Segway szállítóeszköz magas reményeit és megrekedését, amely mellé Jobs is odaállt – Osman P.) *Három faktor tette túlságosan magabiztossá a Segway potenciálját illetően: a területen szerzett kevés tapasztalata, az önhittsége és a lelkesedése.*”

„A Segway első befektetői nem tudtak eleget a szállítmányozásról. Jobs szakterülete a digitális világ volt, Jeff Bezos az internetes kiskereskedelem királya, John Doerr pedig az olyan szoftvergyártó és internetes cégekbe történő befektetéssel kereste a vagyonát, mint a Sun Microsystems, a Netscape, az Amazon és a Google. A saját területükön mindannyian eredetiek voltak, ám *egy adott területen tanúsított alkotói kvalitások nem feltétlenül tesznek kiváló előrejelzőkké más területeken.* Az újszerű ötlet sikerének pontos megítéléséhez az a legjobb, ha azon a területen vagyunk alkotók, amelyen döntést hozunk.” – A megítélés megbízhatóságát illetően ez valóban triviális. Sikerre vihet úgy is egy fejlesztés, hogy ’kard ki, kard, és fejjel a falnak!’, ám az előrelátást csak a tudás segítheti. Ehhez kapcsolódóan idéz Grant egy trükkös tételt: „Nem a termékek teremtenek értéket, hanem a vásárlók.” Ez csak úgy igaz – és ez minden innovációs munka egyik alaptétele –, hogy a fejlesztés csupán akkor teremt értéket, ha az annak eredményét megtestesítő árucikket a vásárlók eléggé jó fogadtatásban részesítik. Jobs – igen, már megint Jobs – kitűzte, hogy az Apple diktálja a vásárlóknak, mit is akarnak azok használni. Ha a vásárlók elutasították volna a készülékeit, azokkal az Apple nem teremt értéket. Ámde az értékteremtés alapját a készülékek adták.

Experimentum periculosum (Hippokratész): „Daniel Kahneman Nobel-díjas pszichológus és Gary Klein döntésszakértő szerint azonban az intuíció csak akkor megbízható, ha az emberek kiszámítható környezetben halmozzák fel az ítéletalkotáshoz szükséges tapasztalatokat.” – Nem meglepő: intuíciónk aligha táplálkozhat másból, mint ismereteinkből és tapasztalatainkból, „Nihil in intellectu nisi prius in sensu”. Az *isteni szikra* isteni jellegét minden bizonnyal az adja, hogy agyunk a tudatunk közreműködése nélkül hozta létre e megvilágosodást. Ámde: „Gyorsan változó világunkban mindaz, amit a tapasztalatokból tanulunk, könnyen tévútra vezethet bennünket, és mivel a tempó egyre gyorsabb, a környezetünk egyre kiszámíthatatlanabbá válik. Emiatt az új ötletekkel kapcsolatos meglátások terén egyre kevésbé megbízható az intuíció, viszont egyre értékesebb az elemzés.”

Egyesített igyekezettel: Egy másik, a fejezetekben visszatérően tárgyalt vállalati innovációs esettanulmányban írja Grant az eredeti gondolatok létrehozásának intézményes ösztönzéséről: „A Warby Parker közelmúltban elért sikerének nagy részét annak köszönheti, ahogyan a kollégáikat bevonták az ötletek kiértékelésébe. 2014-ben létrehozták a Warbles progra-

mot, amely lehetővé tette a cég valamennyi dolgozója számára, hogy bármikor új javaslatot és új technológiai megoldást nyújtson be. A Warbles előtt negyedévente 10-20 új javaslatot kaptak. Az új program beiktatásával a javaslatok száma közel 400-ra nőtt, ugyanis az alkalmazottak a kialakult bizalom miatt hittek abban, hogy az ötletek kiválasztása azok újszerűségén múlik.” – Az embernek itt szó szerint déjà vu érzése van, hiszen ezt szolgálta szakszerűen magas színvonalra fejlesztve a Japánból indult TQM (Total Quality Management) rendszer, és az igen sikeres Toyota kata – L. Mike Rother: Toyota-kata – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2015/5. sz.

Eredetként a rendszer ellen és az elfogadásért: Törvényszerű, hogy az eredetiség érvényesülése az elfogadástól függ. Részletes esettanulmány szól egy CIA-elemzőről (Carmen Medina), aki alapvető reformot igyekezett megvalósítani – hosszú harc árán sikerrel – a titkosszolgálatok közt az információmegosztásban. „Ha meg akarjuk érteni azokat a korlátokat, amelyekbe Medina ütközött, szét kell választanunk a társadalmi hierarchia két fő, gyakran egy kalap alá vett aspektusát: a hatalmat és a pozíciót. A hatalom az irányítás vagy tekintély gyakorlását jelenti mások felett; a pozíció pedig a tiszteletet és a csodálatot. (Más szóhasználatban a pozíció az erőviszonyokban elfoglalt helyet jelenti, a csodálat pedig ilyen körökben eléggé ritka jelenség – ne nagyon számítsunk rá – Osman P.) Amikor valaki befolyásolni szeretne másokat, de nem vívta ki a tiszteletüket, a többiek nehéz esetnek, erőszakosnak és önzőnek látják. Mivel nem szolgált rá a csodálatunkra, nem érezzük, hogy joga lenne előírni nekünk, hogy mit tegyünk, ezért ellenállunk.”

„A tiszteletet nem lehet kikövetelni, azt ki kell érdemelni. Évekkel később, a második próbálkozása idején Medina már nem kockáztatta a karrierjét azzal, hogy alulról próbálja meg lebontani a rendszert. Arra törekedett inkább, hogy a rendszer részeseként megbecsülést szerezzen, majd belülről próbáljon meg változást előidézni.”

Idioszinkratikus hitelesség: Grant szavaival Medina „stabilizálta a kockázati portfólióját” – a tanulságok egyike, hogy az *eredetik* érvényesülésében meghatározó szerepet játszhat, hogyan kezelik a „kockázati portfóliójukat”. „Korábban az a javaslata, hogy bizonyos információkat az interneten osszanak meg, nemzetbiztonsági kockázatnak tűnt; most képes volt a biztonság fenntartásáért vívott küldetése részeként tálalni. 'Az emberek azt látták, hogy kiállok valami mellett, és nem csupán a status quót támadom. Úgy véltem, ha ebben a pozícióban bizonyítok, akkor esélyem nyílik arra, hogy keresztülvigyek még nagyobb változásokat is.’

Miközben Medina egyre nagyobb tiszteletet vívott ki magának ezekkel a megmozdulásaival, jócskán szerzett magának abból a vonásból is, amelyet Edwin Hollander pszichológus idioszinkratikus hitelességnek (idiosyncrasy credits) nevezett – ami nem más, mint a csoportelvárástól való eltérés lehetőségének a mértéke. *Az idioszinkratikus hitelesség mértéke a tisztelettel, nem a ranggal növekszik: az alapját pedig a hozzájárulás adja.* Elnyomjuk azt az alacsony státusú tagot, aki megpróbál szembemenni a status quóval; de toleráljuk és néha még meg is tapsoljuk a magas státusú sztár eredetiségét.”

Kockázatos, de ügyes kihasználás: „Indult egy kutatás, amelyben a résztvevők a legmagasabb egyetemek oktatóit értékelték. A résztvevők 14%-kal magasabb státust és nagyobb kompetenciát tulajdonítottak a pólót viselő szakállas professzoroknak, mint a nyakkendő, borotvált arcúaknak. A legtöbb egyetemi tanár formálisan öltözködik, és a normakövetés elutasításának rendszerint megvan az ára. A hagyományokkal sikeresen szembehelyezkedők azt az üzenetet közvetítik, hogy elegendő idioszinkratikus hitelességgel rendelkeznek ahhoz, hogy kedvük szerint cselekedjenek.”

Newton harmadik törvénye az emberi dinamikában: egy felettébb eredeti és hatásos meggyőzőési stratégia: Egy újabb esettanulmányból, egy másik vállalkozásról, a Babble online magazinról és bloghálózatról, amelyet azért hoztak létre, „hogymegszálljanak a gyermeknevelési tanácsadás terén uralkodó klisékkel, és humorral birkózzanak meg a száraz tényekkel, a valósággal.”

„Amikor 2009-ben Rufus Griscom bemutatta a Babble-t kockázatitőke-befektetőknek, pontosan az ellenkezőjét tette annak, mint amire minden vállalkozót tanítanak: olyan diákat vetített, amelyekben felsorolta az öt fő okát annak, hogy miért nem érdemes a vállalkozásába fektetni. Egy ilyen húzás meg kellett volna hogy ölje a prezentációt. A befektetők az igenre keresik az indokokat, de ebben az esetben arról dugtak az orruk alá egy listát, hogy miért mondjanak nemet. A vállalkozóktól azt várják, hogy a cégük előnyeiről beszéljenek, ne a hátrányairól. Az ösztönös cselekvésnek ellentmondó megközelítés azonban bevált: a Babble abban az évben 3,3 millió dolláros pénzügyi támogatást kapott.

Griscom két évvel később üzleti látogatást tett a Disneynél, hogy kiderítse, esetleg érdekli-e őket a Babble felvásárlása. Ezen a találkozón észérvek mentén gondolkodva elképzelhetetlen lett volna a hátrányok kihangsúlyozása. Egy dolog elismerni azt, hogy a startupunk problémákkal küzd; megígérhetjük, hogy helyrehozzuk a hiányosságokat. De amikor egy szilárd, működőképes céget akarunk eladni, minden indokunk megvan arra, hogy a legelőnyösebb oldalát domborítsuk ki. Griscom azonban különös módon megismételte a húzást. Az egyik dián a következő felirat állt: 'Miért ne vegye meg senki a Babble-t?' A Disney végül 40 millió dollárért vette meg a céget.” – Mindezt a következők miatt állíthatjuk logikus párhuzamba a hatás-ellenhatás elvével. Épeszű üzletember nem gondolja, hogy épeszű cégépítő, -vezető azért fordul hozzá ajánlattal, hogy rögtön le is beszélje annak elfogadásáról. A fura prezentáció hatására jobban keresi, mi van a dolgok mélyén, és ezzel rájön a felkínált cég értékeire. Grant pedig a következőképp magyarázza a történeteket:

„Amikor újszerű ötletet mutatunk be, vagy az a célunk, hogy változást érzünk el, és ennek érdekében felszólalunk, nagy az esélye annak, hogy szkeptikus közönséggel találjuk magunkat szemben. A befektetők árgus szemekkel figyelik, hol üthetnének rést az érvelésünk pajzsán: a menedzserek vadásznak az okokra, amelyekkel bebizonyíthatják, hogy miért nem működik a javaslatunk. Az az igazság, hogy ilyen körülmények között legalább négy okból

is hatékonyabb adoptálni a Griscom-féle erőtlen kommunikációt, amely az ötletünk hiányosságaira helyezi a hangsúlyt.

Az első előny az, hogy a gyengeségek bemutatása lefegyverzi a közönséget.” – Ez vagy bejön, vagy nem, ezért jócskán kockázatos stratégia.

A második előny indoklásához Grant kísérletes kutatásokat idéz, amelyek megállapítása így (is) összegezhető: „A vészmadarak (a kritikában a gyengeségeket kiemelő – Osman P.) mindig bölcsnek és éleslátónak tűnnek, amíg a pozitív kijelentések inkább naivitást sugallnak.” [Ezért] „*Ez a második előnye annak, ha egy ötlet korlátaival kezdünk: azt a benyomást kelti velünk kapcsolatban, hogy intelligensek vagyunk.*” „Amikor [Griscom] beszámolt a befektetőknek a Babble problémáiról, azt mutatta meg, hogy nem esett hasra a saját ötleteitől, és őket sem akarta levenni a lábukról: a saját hiányosságainak éles szemű bírása volt. Elég eszes volt ahhoz, hogy elvégezze a házi feladatát, és felismerjen néhány problémát azok közül, amelyeket a befektetők amúgy is felismernének.

Az ötleteink hiányosságaival kapcsolatos őszinteség harmadik előnye az, hogy megbízhatóbbnak mutat bennünket. Amikor Griscom felvázolta az összes akadályt, amivel a saját vállalkozásában szembesült, *nemcsak alaposnak és felkészültnek tűnt, hanem becsületesnek és szerénynek is.* (Itt jusson eszünkbe, ahogy a mindenkori célközönségnek is bizonyára eszébe jut, ha rablóságban és pandúrságban edzett, komoly szakemberek: minden jó szélhámos *na-gyon* becsületesnek és szerénynek hat – ez szakmai eszköztárunk fontos része – Osman P.)

A megközelítés negyedik előnye az, hogy *az információfeldolgozásban jelentkező kognitív torzítás miatt maga az ötlet is kedvezőbb értékelést kap a közönségtől.*”

Hogy mi is ez a *kognitív torzítás*, az itt maradjon rejtély. Eredeti és szerfelett nonkonformista ötlet lenne még hosszan folytatnunk ezt az ismertetést, ám meghajlunk az így is jócskán túllépett terjedelmi korlát realitása előtt.

Dr. Osman Péter

SUMMARIES

COPYRIGHT LAW REFORM IN THE EUROPEAN UNION: THE LEGISLATIVE PACKAGE OF SEPTEMBER 2016

Andrea Katalin Tóth

The main goal of the EU copyright law review process has been to attempt to modernize the European copyright provisions since its start in 2013. After a lengthy preparatory period the Commission presented its proposals for future legislation in September 2016. As part of the reform package drafts for two new directives and two regulations were introduced. This paper focuses on the proposal for a directive on the copyright in the digital single market and it aims to find out whether it could achieve the goals set in the Digital Single Market Strategy and address the identified issues of copyright law.

DOES THE NOTION OF LENDING RIGHT BY VIRTUE OF DIRECTIVE 2006/115/EC COVER THE LENDING RIGHT OF A MULTIPLIED COPY OF A BOOK IN DIGITAL FORMAT UNDER SIMILAR TERMS AND CONDITIONS TO THAT OF A PRINTED WORK?

Dr. Zsigmond Ferge

The Court of Justice of the European Union (ECJ), in its judgement of the case of Vereniging Openbare Bibliotheken v. Stichting Leenrecht, has carried out an analysis from a current technical and social development point of view on the Directive 2006/115/EC on rental right and lending right and on certain rights related to copyright in the field of intellectual property. Due to the fine line between interpretation and the application of law, the ECJ found itself in a very difficult position when they were examining the questions raised by the referring court, the Rechtbank Den Haag. In the end, its findings were based on elements of international agreements, secondary sources of law and its own practise of case law. In accordance with the findings of ECJ, copyright protection should adopt to new economic developments such as new forms of utilization and exploitation. At the time of creating and accepting the directive, EU lawmakers could not have taken into consideration digital lending (as a new form of utilization), however, the new situation made it undoubtedly clear that the adoption to new economic developments is essential. It is considered a fact that the state of affairs of the case has evidently emerged because of the technical developments. According to the response given by the ECJ in its preliminary ruling procedure to the questions of the referring court, in certain circumstances the definition of “lending rights” will include the lending of digital copies of books. This conclusion is mainly based on the

connection between the two situations. Thanks to the fact that the conditions are similar to the conditions of lending printed works, the legal effect of the directive (as applicable law) can be applied to digital lending as well. However, in this case, member states may prescribe stricter rules to protect copyright than the rules laid down in the directive. The judgement of the ECJ is of significant importance for libraries, authors, publishers and especially for academic publishers.

SOME INTERESTING DECISIONS OF THE TECHNICAL BOARDS OF APPEAL OF THE EUROPEAN PATENT OFFICE IN 2016

Dr. Tivadar Palágyi

This article summarizes shortly some interesting decisions of the technical boards of appeal of the European Patent Office in 2016.

COPYRIGHT ISSUES CONCERNING REWARDS OF THE ACADEMY AND OF THE NATIONAL THEATRE

Dénes Legeza

Following the analysis of the legal nature of the promise of rewards, the paper presents how this legal instrument affected the Hungarian cultural life in the 19th century. In this context, the author presents the reward system and other bylaws of the Hungarian Academy of Sciences and the National Theater (rewards for dramas or references) which documents – prior to the legal recognition of copyright law in Hungary (1884) – have already had provisions concerning use of literary works or dramas, as well as conditions for remuneration. In addition to the literary and legal history, the paper also outlines the provisions of the promise of rewards in force.